

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

Překlad a vytvoření titulků k filmu S. Volkova *Rozhovory s Jevgenijem Jevtušenkem*, lingvistický a kulturologický komentář k překladu.

Translation and subtitle creation for S. Volkov's film *Dialogues with Yevgeny Yevtushenko*, linguistic and culturological commentary of the translation.

Diplomová práce

Vypracovala: Bc. Monika Horecká

Vedoucí práce: Mgr. Jekatěrina Mikešová, Ph.D.

2019

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci, 17. 6. 2019

Podpis

Děkuji vedoucí práce Mgr. Jekatěrině Mikešové, Ph.D. za konzultace, cenné rady a připomínky, které mi během psaní magisterské diplomové práce poskytla.

Mé poděkování patří také paní doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc. za ochotu a užitečné rady při vypracovávání praktické části diplomové práce. Rovněž tímto děkuji i Mgr. Patrikovi Vargovi za pomoc a doporučení ohledně překladu básní.

V neposlední řadě patří velké díky mé rodině, blízkým a přátelům, kteří mě během mého vysokoškolského studia po celou dobu podporovali.

Podpis

OBSAH

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1. TEORIE PŘEKLADU	9
1.1 Překlad a překládání.....	9
1.2 Překladatelské metody a postupy, překladové transformace	12
2. AUDIOVIZUÁLNÍ PŘEKLAD	18
2.1 Audiovizuální text.....	20
2.2 Druhy audiovizuálního překladu.....	23
2.2.1 Dabing	24
2.2.2 Titulky	26
2.2.3 Voice-over	26
3. TEORIE TITULKOVÁNÍ	28
3.1 Materiály, s kterými titulkář pracuje.....	28
3.2 Jazyk mluvený vs. jazyk psaný	29
3.3 Parametry pro vypracování titulků.....	30
3.3.1 Dvojí omezení aneb Prostor a čas.....	30
3.3.2 Jak členit titulky.....	32
3.3.3 Krácení titulků	33
3.4 Klasifikace titulků.....	34
4. DOKUMENTÁRNÍ KINEMATOGRAFIE A FILM.....	37
4.1 Specifika překladu dokumentárního filmu.....	38
5. JEVGENIJ ALEXANDROVIČ JEVTUŠENKO.....	41
5.1 Rodina, dětství, studium a začátky tvorby	41
5.2 Tvorba Jevtušenka a jeho kariéra.....	43
5.3 Důležité ženy v životě významného básníka	45
5.4 Ocenění a konec života	46

6.	SOLOMON MOJSEJEVIČ VOLKOV	47
6.1	Dětství, studium a život S. Volkova	47
6.2	S. Volkov a kariéra	47
7.	O FILMU ROZHOVORY S JEVGENIJEM JEVTUŠENKEM.....	49
7.1	Jak vznikl film.....	50
7.2	Premiéra filmu a reakce veřejnosti.....	51
	PRAKTICKÁ ČÁST	53
1.	PŘEPIS A PŘEKLAD FILMU	53
2.	LINGVISTICKÝ KOMENTÁŘ K FILMU.....	83
2.1	Náslech a přepis filmu	83
2.2	Problematika překladu filmu.....	84
2.2.1	Překlad básní a jejich úryvků.....	87
2.2.2	Překladové transformace	89
2.3	Problematika tvorby titulků k filmu.....	97
3.	KULTUROLOGICKÝ KOMENTÁŘ K FILMU.....	101
3.1	Jevtušenko a jeho doba	101
3.2	Seriál <i>Таинственная страсть</i>	103
	ZÁVĚR.....	104
	РЕЗЮМЕ	109
	PŘÍLOHY	118
1.	Příloha č. 1 – Titulky.....	118
	BIBLIOGRAFIE	175

ÚVOD

Předmětem této diplomové práce je překlad a vytvoření titulků k filmu Solomona Volkova *Rozhovory s Jevgenijem Jevtušenkem*, stejně jako lingvistický a kulturologický komentář k překladu. Dokumentární film, který je středem naší pozornosti, je natočen formou rozhovoru dvou hlavních aktérů. Pojednává o životě a tvorbě ruského básníka Jevgenije Jevtušenka, ale také o jeho milostných vztazích s Bellou Achmadulinovou či Galinou Sokolovou-Lukoninovou. Stejně tak se dotýká doby, v níž umělec žil. Jedná se o jeden z nejrozsáhlejších a nejotevřenějších rozhovorů, které vůbec kdy tento básník někomu poskytl.

Samotné téma titulkování nás zaujalo proto, že je tento proces v poslední době stále více populárním způsobem překladu audiovizuálních děl. A to i přesto, že v některých zemích stále mnoho lidí dává přednost dabingu, který je pro diváka o něco pohodlnější. Dané téma jsme si zvolili zejména z toho důvodu, že si v něm můžeme ověřit své překladové schopnosti a dovednosti. Byli bychom také rádi, kdyby výsledný produkt, tedy titulky k danému filmu, posloužil nejen nám, ale také někomu dalšímu. Proto bychom po vypracování otitulkováný film chtěli nabídnout například školám jako součást výukového materiálu nebo ho poskytnout k promítání na různých filmových festivalech.

Cílem naší diplomové práce bude vytvořit hodnotný, adekvátní a ekvivalentní překlad textu filmu, přičemž text filmu budeme zaznamenávat pomocí metody náslechu. Dalším naším cílem je vytvořit kvalitní a přesné titulky, díky kterým bude divák moct filmu porozumět. Přitom se však budeme opírat o jasně daná pravidla pro titulkování, jakou je časové a prostorové omezení, krácení, členění titulků apod. Všechna tato pravidla se budeme v průběhu naší práce striktně držet. Kromě výše uvedeného je naším cílem také komentář k filmu, a to jak lingvistický, tak kulturologický.

Nutno podotknout, že naše práce je rozdělena na dvě stěžejní části, z nichž první má teoretický charakter a ta druhá je zaměřena prakticky. Součástí této diplomové práce je také příloha, kterou v tomto případě budou představovat námi vytvořené titulky k vybranému filmu. K práci bude přiloženo také DVD s filmem a titulky.

Pokud jde o teoretickou část naší práci, ta je rozdělena do sedmi hlavních kapitol. První kapitolou je kapitola věnovaná teorii překladu. V ní se zabýváme těmi nejdůležitějšími pojmy, jako je například definice překladu či jeho různá pojetí. V krátkosti se zmíníme také o samotném cíli překladu, o fázích překladatelské práce nebo o klasifikaci překladu. V první

kapitole teoretické části si rovněž rozebereme překladatelské metody a postupy, přičemž si okrajově připomene, co je to tzv. jednotka překladu. Do této kapitoly bude spadat i část věnovaná překladovým transformacím, které k procesu překládání neodmyslitelně patří.

Druhá kapitola bude zaměřena na konkrétní druh překladu, a to audiovizuální překlad a jeho specifika. V úvodu si představíme různé pohledy na AV překlad, uvedeme si několik obecných informací o tomto druhu překladu a zaměříme se i na definici termínu. Do druhé kapitoly jako první zařadíme podkapitulu o audiovizuálním textu, jelikož zvláštnosti a charakteristiky AV textu je při překladu AV díla zapotřebí znát. Podrobněji si tedy rozebereme jeho složky a následně i typy vztahů existující mezi těmito složkami. Další součástí této kapitoly jsou druhy audiovizuálního překladu. My se zaměříme konkrétně na tři z nich – dabing, titulkování a voice-over. U každého druhu si v krátkosti popíšeme, co je jeho podstatou a uvedeme si různé znění těchto pojmů. Stejně tak se pokusíme srovnat, kde je jaký druh nejvíce využíván a preferován.

Třetí kapitola teoretické části je věnována titulkování. Velkou oporou pro její vypracování nám bude, kromě jiných, česká publikace Miroslava Pošty. První podkapitola pojednává o tom, s jakými materiály titulkář pracuje. Druhá podkapitola je zaměřena na jazyk mluvený a psaný a uvádíme v ní, nač by si měl daný překladatel/titulkář dávat pozor. Velmi důležitou částí jsou pak i parametry pro vypracování titulků, kde zmíníme prostorové a časové omezení či členění a krácení titulků. Nakonec ve třetí kapitole přijde řeč i na klasifikaci titulků.

Čtvrtá kapitola se bude týkat dokumentární kinematografie a dokumentárního filmu. Okrajově si v ní obecně vymežíme oba výše uvedené pojmy, stejně jako si připomene, co si vlastně pod pojmem film a kinematografie můžeme představit. Zmíníme zde také různé žánry dokumentárních filmů, ale nejvíce nás budou zajímat specifika překladu takových filmů, pro něž si v této kapitole také vyčleníme prostor.

Pátá a šestá kapitola si budou svým zaměřením velmi podobné. Obě totiž budou pojednávat o osobním a profesním životě dvou hlavních aktérů našeho filmu, stejně jako o jejich tvorbě. Pátá kapitola bude zaměřena na básníka Jevgenije Jevtušenka, šestá kapitola se naopak bude orientovat na spisovatele a muzikologa Solomona Volkova. Pokud jde o J. Jevtušenka, naše pozornost byla zaměřena spíše na jeho život. Nutno zmínit, že tyto kapitoly do naší práce zařazujeme proto, že se domníváme, že je zapotřebí se blíže seznámit s informacemi o obou aktérech, abychom samotnému filmu mohli lépe porozumět.

Poslední kapitola teoretické části ponese název *O filmu Rozhovory s Jevgenijem Jevtušenkem*. V ní se nejprve krátce dotkneme výběru filmu, poté se zaměříme na samotný dokument, přičemž konkrétně budeme pojednávat o tom, jak vznikl. Stejně tak si rozebereme reakce veřejnosti, které přišly poté, co byl daný film odvysílán.

Jak již bylo zmíněno, druhým úsekem této diplomové magisterské práce je praktická část, ve které se budeme opírat o veškeré poznatky uvedené v předchozí teoretické části. První kapitolu této části bude tvořit samotný překlad filmu, ale i prvotní prepis textu filmu, který jsme sami vypracovali. Další velkou a důležitou kapitolou bude lingvistický komentář. V něm se dotkneme problematiky přepisu a překladu zvoleného filmu, ale zmíníme zde také jednotlivé překladatelské problémy, s nimiž se budeme muset při překladu vypořádat. Důležitou částí bude i překlad básní, které jsou také součástí filmu a které zatím nebyly do češtiny přeloženy. Do dané kapitoly bude spadat i rozbor překladových transformací doplněný konkrétními příklady. V neposlední řadě bude rovněž její součástí pojednání o samotném procesu tvorby titulků. Pokud jde o kulturologický komentář, který bude představovat další kapitolu, v tomto případě se bude týkat především Jevtušenka a tehdejší doby. V této souvislosti si také připomeneme ještě jedno audiovizuální dílo, které o této době pojednávalo.

V závěru naší diplomové práce si shrneme všechny poznatky, které jsme během naší práce získali. Stejně tak si zrekapitulujeme a okomentujeme dosažení vytyčených cílů.

Nutno poznamenat, že součástí závěrečné práce je také bibliografie, v níž uvádíme seznam veškeré literatury, s níž jsme pracovali. Dále sem patří resumé v ruském jazyce.

TEORETICKÁ ČÁST

1. TEORIE PŘEKLADU

V první kapitole teoretické části se budeme věnovat překladu obecně. Nastíníme si v ní například samotnou definici daného pojmu a různá pojetí překladu. Dále se dotkneme *cíle a funkce překladu, fází překladu* či *klasifikaci překladu*. Definujeme si také pojmy jako *invariant překladu* a *jednotka překladu*. V krátkosti zmíníme i *překladatelské metody a postupy* či *překladové transformace*.

V současné době najdeme nespočet literárních zdrojů, které o překladu a dané problematice pojednávají. My ale bude vycházet především z materiálů z přednášek docentky **Zdeňky Vychodilové**, zejména pak z její knihy *Введение в теорию перевода для руссисстов*, což se následně odrazí i v této práci.

1.1 Překlad a překládání

Překládání „*je prastarou intelektuální činností i řemeslem již od dob biblických*“, píše ve své knize *Čtení o překládání* **Z. Kufnerová**. Této tematice bylo věnováno mnoho publikací. S tím souvisí i skutečnost, že se postupem času zformovala samostatná společensko-vědní disciplína pojednávající o překladu. (Kufnerová 2009: 7) **A. Huťková** uvádí, že tato disciplína nese název *translatologie* (транслатология), ale můžeme se setkat i s pojmem *věda o překladu* či přímo *teorie překladu*. Dodává také, že daný termín pochází z řečtiny a vznikl spojením dvou slov *translátum* (tj. překlad) a *logos* (tj. věda). V neposlední řadě píše, že tento pojem mapuje jak ústní, tak písemnou formu překladu. (Huťková 2003: 6)

Pokud se však zaměříme na samotnou definici překladu, zjistíme, že takových definic existuje vsutku hodně. Velmi výstižné pojetí uvedl ve své knize **D. Žváček**, který překlad chápe „*jako převod textu z jednoho jazyka do druhého, z jazyka výchozího do jazyka cílového, přičemž jde o náhradu znaků jednoho jazyka znaky druhého jazyka.*“ (Žváček 1995: 22)

Jednu z možných definic překladu představil ve své publikaci i ruský autor **L. S. Barchudarov**. Ten uvádí, že pokud na tento pojem pohlížíme jako na překlad z jednoho jazyka do druhého, pak zde můžeme rozlišovat celkem dva významy. Jednak se bude jednat o *překlad jako výsledek určitého procesu* (tj. přeložený text), jednak budeme hovořit o *překladu jako o procesu*. (Barchudarov 1975: 5)

Dále bychom rádi zmínili i pojetí překladu **Z. Kufnerové**. Ta se v určitém pohledu s L. S. Barchudarovem shoduje, nicméně zastává názor, že překlad jako kulturní fenomén má celkem tři stránky, nikoli dvě. Ty můžeme dle jejího názoru sledovat a následně analyzovat. Za prvé jde o překlad (překládání) jako činnost a za druhé se jedná o překlad jako výsledek (text). Třetí stránkou je pak překlad jako prostředek komunikace, ať už mezijazykové či té mezikulturní. (Kufnerová 1994: 11)

Český teoretik překladu **Jiří Levý** popsal tento proces následovně: „*Překládání je sdělování.*“ (Levý 1963: 44) Autor dané definice tím má na mysli, že úkolem překladatele je nejprve dešifrovat sdělení, které je obsaženo v textu původního autora a následně jej přeformulovat do svého jazyka. Poté si sdělení, jež je obsaženo v překladu, dešifrovává také sám čtenář překladu. Jde tedy o jakýsi sdělovací a komunikační proces – tzv. dvojčlenný komunikační řetěz, jak píše autor. Z poznatků Levého tak lze vyvodit, že *funkce* překladu je *komunikační a sdělovací*. (Levý 1963: 44)

Zaměříme-li se na překlad obecně, za zmínku dozajista stojí i dva druhy textu a jazyku, které jsou nedílnou součástí celého procesu. Velmi přehledně je definoval **Zbyněk Fišer**: „*Překlad (translát) je cílový text vytvořený překladatelem (autorem překladu) v jazyce cílové neboli přijímající kultury, který je odlišný od jazyka originálu, ve kterém byl výchozí text napsán.*“ Podle Fišera jsou oba tyto texty, tedy výchozí i cílový, nositeli významu, respektive komplexu významů. (Fišer 2009: 15)

Jak lze vidět výše, definic daného pojmu existuje několik. Každá z nich je dozajista správná, nicméně z výše uvedených se nejvíce ztotožňujeme z poslední z nich. Tedy s pojetím překladu Zbyňka Fišera, jehož pohled na překlad je dle nás nejkomplexnější.

Při překládání je také velmi důležité, aby byl vždy text překladu ekvivalentní textu originálu. Cílem je tedy vytvoření tzv. funkčně ekvivalentního překladu, kdy bude zachován invariant překladu. **Machalová a Vysloužilová** ve své cvičebnici uvádí, že „*invariantem se v teorii překladu nazývá to, co musí ve výsledku procesu překladu zůstat nezměněno.*“ Pod tímto pojmem se tedy rozumí základní a klíčová informace, která je určena pro převod z výchozího jazyka (VJ) do jazyka cílového (CJ). (Vysloužilová, Machalová 2011: 7)

Jak již bylo řečeno – definice překladu jsou sice různé, ale hlavní *cíl* každého překladu zůstává stejný. Cílem tedy je co nejlíže seznámit čtenáře (či posluchače), jenž nezná výchozí jazyk, s daným textem (případně s obsahem mluveného projevu). (Fjodorov 2002: 14)

K překladu jako takovému se váže i několik *fází překladatelské práce*. Ty podrobně rozpracoval a vysvětlil ve své knize **J. Levý**. Ve skutečnosti se jedná o doporučení, kterými by se měl řídit každý překladatel a na jejichž základě by měl při své práci postupovat. V jeho pojetí se jedná celkem o tři fáze, které lze krátce shrnout do následujících bodů: 1. pochopení předlohy, 2. interpretace předlohy a 3. přestylizování předlohy. (Levý 1963: 53).

Na práci Levého navázal i slovenský teoretik a překladatel **Ján Vilikovský**. I on, stejně jako Levý, vyčleňuje celkem tři fáze. První fázi Vilikovský nazval etapou *interpretace*, po níž následuje fáze tzv. *koncepce*. Poslední fázi je samotná tvorba textu, tedy *reprodukce* originálu. Pojetí jednotlivých fází Levého a Vilikovského se však, kromě odlišných názvů, poněkud liší, i co se jejich výkladu a chápání týče. (Vychodilová 2013: 28–29)

V úvodu této kapitoly jsme hovořili i o klasifikaci překladu, proto se tedy krátce zmíníme o tom, jaké druhy překladu existují. My si však uvedeme jen několik z nich. **Z. Vychodilová** tvrdí, že překlad lze klasifikovat dle různých kritérií. Obecně je za nejjednodušší dělení považováno rozdělení překladu na *písemný* a *ústní*. Z hlediska charakteru překládaných textů pak překlad dělíme na *umělecký* (tj. překlad literárních děl, které mají umělecko-estetickou funkci) a *informativní* (zpravidla překlad textů, které nespádají do umělecké literatury a plní funkci informační). Zaměříme-li se na subjekt překladatelské činnosti, lze vydělit překlad *tradiční* (v němž překládá sám člověk) a *strojový* (který je realizován pomocí počítače). (Vychodilová 2013: 8–11)

Další klasifikaci překladu, a zároveň poslední, kterou si představíme, vypracoval **Roman Jakobson**. Ten hovořil celkem o třech druzích, jež si přiblížíme níže:

1) *Vnitrojazykový překlad* – u tohoto druhu jde v podstatě o jakýsi proces synonymie na lexikální i syntaktické úrovni. Jinak řečeno – může se jednat o doslovné opakování textu, tedy toho, co již bylo řečeno či napsáno.

2) *Intersémiotický překlad* – znamená, že informaci zachycenou jedním znakovým systémem vyjádříme pomocí prostředků jiného znakového systému. Jde o často užívaný druh překladu.

3) *Mezijazykový překlad* – autor vysvětluje jako vyjádření informace zachycené výchozím jazykem prostřednictvím jazyka překladu, a to za podmínky, že nedojde k nežádoucímu

obsahovému posunu, a v ideálním případě ani k posunu formálnímu a stylistickému. (Knittlová 2010: 15)

Je tedy patrné, že bylo vytvořeno několik typů klasifikací, které na překlad pohlíží dle různých kritérií, z nichž pak autoři dělení vychází.

1.2 Překladatelské metody a postupy, překladové transformace

K tomu, abychom vytvořili opravdu kvalitní, adekvátní a funkčně ekvivalentní překlad, je zapotřebí znát překladatelské metody, postupy a orientovat se v překladových transformacích. Jedině tak totiž překladatel dosáhne toho, že bude jeho překlad správný a invariant, o němž jsme hovořili výše, zůstane zachován.

Každý překladatel by si měl nejprve stanovit tzv. **jednotku překladu**. S tímto tvrzením souhlasí i ruský autor **L. S. Barchudarov**, který uvádí, že nejdůležitějším úkolem překladatele při překládání je najít ve zdrojovém textu jakousi minimální jednotku, která má být přeložena. Jde přitom o překladovou jednotku, již se rozumí nejmenší jednotka v textu výchozího jazyka, která má shodný protějšek v textu cílového jazyka. L. S. Barchudarov přitom dodává, že jednotkou překladu může být jakýkoliv element jazykové úrovně. Na základě toho pak rozlišuje překlad na úrovni foném / grafém, morfém, slov, slovních spojení, vět a překlad na úrovni celého textu. Autor poukazuje také na to, že problematiku jednotky překladu zkoumalo několik desítek osobností zabývajících se translatologií. Připouští však, že kromě rozličných pohledů na její definici, se objevují také názory, jež zcela odmítají její existenci. (Barchudarov 1975: 174–176)

Jak již bylo uvedeno výše, důležitou roli hrají i **překladové transformace**. Ještě před samotným dělením transformací si ale připomeňme, co tento pojem znamená. Překladová transformace je „*překladová operace, při níž se předpokládaná jednotka výchozího jazyka v cílovém jazyce změní ve formálně jinou jednotku (ve svůj transform) při zachování obecného invariantu obsahu.*“ (Vysloužilová, Machalová 2011: 9)

Pojetí překladových transformací se věnovalo několik českých i zahraničních teoretiků. Co se týče českých osobností, můžeme k nim zařadit ku příkladu **D. Žváčka**, který vydělil dvě základní skupiny zmíněných transformací. První skupinou jsou *gramatické transformace*, tedy takové, které jsou spojeny s výrazovou strukturou jazyka. Druhou skupinu pak tvoří *lexikální*

transformace, které se již orientují na lexikálně-sémantickou stránku jazyka. (Žváček 1995: 24–28) Stejně dělení překladatelských transformací uvádí ve své publikaci i **A. Huťková**. (Huťková 2003: 52) Jedním z dalších autorů pojetí překladových transformací je ruský badatel a zakladatel tzv. Moskevské translátologické školy, **N. V. Komissarov**. Ten dané transformace rozdělil do tří bloků: lexikální transformace, gramatické transformace a lexikálně-gramatické transformace. (Vysloužilová, Machalová 2011: 9) Jinou klasifikaci překladových transformací pak vytvořil například **L. S. Barchudarov**, který vyčleňuje čtyři skupiny transformací. V ruštině je označil jako „*перестановки, замены, добавления, опущения*“ a tvrdí, že samostatně se vyskytují jen sporadicky a velmi často se vzájemně prolínají. (Barchudarov 1975: 190–191)

Samozřejmě, že klasifikace překladových transformací, které jsme zde uvedli, jsou jen jedněmi z mnoha možných variant. V dané práci se ale budeme ztotožňovat s dělením překladových transformací, které vytvořila **Z. Vychodilová**. Toto dělení se nám v praxi velmi osvědčilo, jelikož jsme z něj vycházeli jak na přednáškách paní docentky, tak i poté v bakalářské práci. Proto jsme se rozhodli, že tuto klasifikaci využijeme i nyní. Dané dělení zahrnuje dvě základní skupiny, do nichž spadají jednotlivé transformace, a je následující:

1) Formální transformace (Формальные преобразования)

Daná skupina je poměrně obsáhlá, neboť do ní můžeme zařadit jak transformace gramatické (грамматические), tak transformace lexikální (лексические). Do skupiny patří:

a) Transkripce (транскрипция)

Podstata této formální transformace spočívá v tom, že lexikální jednotku originálu převedeme na základě její zvukové podoby, a to pomocí grafických znaků jazyka překladu. Jde vlastně o jakousi reprodukci zvukové podoby daného slova.

Např. Schengen – Шенген, George – Жорж

b) Transliterace (транслитерация)

Transliterace je transformace podobná transkripci. Rozdíl však spočívá v tom, že zde lexikální jednotku originálu převádíme na základě grafické podoby.

Např. Andrej Babiš – Андрей Бабиш, Moskva – Москва

c) Transplantace (трансплантация)

Při této transformaci přeneseme grafémy lexikálních jednotek z výchozího jazyka do jazyka cílového. (Vychodilová 2013: 36)

Např. Včera noviny Daily Mail zveřejnily zprávu o tom, že... – Вчера газета Daily Mail опубликовала сообщение о том, что...

d) Kalkování (калькирование)

Kalkování je „vytvoření nového slova nebo ustáleného slovního spojení v cílovém jazyce kopírováním struktury lexikální jednotky ve výchozím jazyce, tzn. zaměňováním morfémů (popř. slov ve slovních spojeních) jejich ekvivalenty.“ (Vysloužilová, Machalová 2011: 9)

Např. stínová ekonomika – теневая экономика

Z. Vychodilová ve své publikaci uvádí, že někdy mohou být při překladu společně použity i transkripce/transliterace a kalkování. *Např. minisukně – мини-юбка*

e) Záměna gramatických kategorií (замена грамматических категорий)

Jak už název napovídá, zde jde především o záměnu čísla, pádu, slovesného času, slovesného vidu a dalších kategorií.

Např. všechno záleží na tobě (6. pád) – все зависит от тебя (2. p.); Příchod nových investorů (mn. č.) do města. – Приход нового инвестора (j. č.) в город.

U této transformace je však zapotřebí upozornit na to, že do dané kategorie nepatří *změna rodu podstatného jména*. Nejde totiž o řešení samotného překladatele, nýbrž o specifikum daného jazykového systému (*např. pes – собака, život – жизнь*).

f) Záměna slovních druhů (замена частей речи)

Tento typ překladové transformace je jedním z nejrozšířenějších a může se týkat prakticky všech slovních druhů. Jednotlivé procesy záměny se pak označují jako substantivizace, adjektivizace, pronominalizace, numeralizace, verbalizace, adverbializace, prepozicionalizace, konjunkcionalizace a interjekcionalizace.

Např. Muž nepřišel. – Он не пришел. (pronominalizace, tj. záměna podstatného jména zájmenem); Нашей фирме нужна экономическая реформа. – Наш podnik нуждается реформовать экономику. (zde je jak příklad substantivizace, tak příklad verbalizace)

g) Záměna větných členů (замена членов предложения)

Danou záměnou se rozumí, že slova (popř. skupiny slov) uijeme v cílovém textu v jiné syntaktické funkci, než tomu bylo v textu výchozím. Nejčastěji se jedná o záměnu přívlastku neshodného za přívlastek shodný a naopak.

Např. socha z ledu – ледяная скульптура; деревянный стул → židle ze dřeva

h) Univerbizace (универбизация)

Překlad dvouslovného či víceslovného pojmenování pomocí jednoslovného názvu, avšak za podmínky, že smysl zůstane nezměněn.

Např. Velká Británie – Великобритания; оказатъ влияние – ovlivnit

i) Multiverbizace (мультивербизация)

V tomto případě jde o opačný proces, než je univerbizace. Jednoslovný název tedy překládáme pomocí více slov, přičemž smysl opět musí zůstat zachován.

Např. согласиться – dát souhlas

j) Změna slovosledu (изменение порядка слов)

Kromě klasické záměny pořádku slov ve větách je u tohoto typu transformace nutno zmínit i tzv. obmykání (обмыкание), což je ve své podstatě interpoziční slovosled.

Např. лежащая на полке ваза – ваза, která лежала на polici

k) Kompresse, kondenzace (компрессия, конденсация)

Jedná se o jakési „zhuštění“ výrazu. Často se používá například při překladu přechodníkových konstrukcí.

Např. Když prezident vystupoval na konferenci, ... – Выступая на конференции, президент...

Existuje ale i opačný proces, který se nazývá *dekompresse* či *dekondenzace*. V takovém případě pak hovoříme o „rozvolňování“ daného výrazu.

l) Spojení a rozčlenění vět (Объединение и расчленение предложений)

V praxi to znamená, že jednu souvislou větu rozdělíme na více větných celků (či naopak).

m) Změna gramatického statusu větných konstrukcí (замена грамматического статуса предложения)

Danou transformací se rozumí např. záměna věty jednoduché za souvětí, změna aktivní konstrukce na pasivní (nebo naopak) apod.

U všech těchto postupů však podle Z. Vychodilové musí překladatel dbát zejména na to, aby bylo jejich užití logické a také na to, aby byla ve výsledku zachována původní myšlenka originálu.

2) **Sémantické transformace (Семантические преобразования)**

U této skupiny autorka daného dělení připouští i název lexikálně-sémantické (лексико-семантические) transformace. Do této skupiny můžeme zařadit následující transformace:

- a) Konkretizace (конкретизация значений)
 Konkretizací se rozumí proces, kdy lexikální jednotku VJ se širším/obecnějším významem zaměníme za lexikální jednotku CJ s užším/konkrétnějším významem.
- b) Generalizace (генерализация значений)
 Opak konkretizace, čímž se má na mysli záměna slova či slovního spojení VJ užšího významu za slovo či slovní spojení CJ s širším významem.
Např. Viděla jsem tuže, který měřil 152 cm. – Я видела мужчину маленького роста.
- c) Diferenciace (дифференциация значений)
 Autorka dělení uvádí, že potřeba transformace zvané diferenciací vyplývá z odlišností lexikálně-sémantického aparátu VJ a CJ.
Např. modrý – синий, голубой (lze přeložit oběma způsoby, ale záleží na tom, zda se jedná o tmavý nebo světlý odstín modré barvy)
- d) Modulace (модуляция значений)
 Modulace je jinými slovy obměňování či odstiňování. Spočívá v záměně slova výchozího textu za slovo cílového textu, jehož význam logicky vyplývá z původního slova. V ruštině se v souvislosti s touto transformací užívá také pojem *смысловое развитие*.
Např. Она спит. – Правě usnula.
- e) Antonymický překlad (антонимический перевод)
 Antonymický překlad znamená změnu pozitivní konstrukce na negativní a naopak.
Např. Soňa není smutná. – Соня счастлива.
- f) Kompenzace ztrát při překladu (компенсация потерь при переводе)
 Jde o způsob překladu, kdy jsou obsahové prvky, které byly ztraceny při převodu jednotky výchozího jazyka, nahrazeny v cílovém textu jinými prostředky. Není však nutné, aby k této změně došlo na stejném místě textu, jako tomu bylo u výchozí jednotky.
Např. тонкий ледок – tenoučkový led
- g) Celkové přehodnocení (целостное преобразование)
 Jedná se o přehodnocení vnitřní podoby jak samostatného řečnického obratu, tak celé věty, přičemž tento postup není realizován po částech, nýbrž plošně. Tento typ transformace je hojně používán při překladu frazeologismů či ustálených slovních spojení.
Např. jako sedláci u Chlutse – как Шведы под Полтавой

- h) Doplnění informace čili rozšíření informačního základu (добавление информации, расширение информационной основы)

Tento postup vznikl z pragmatických důvodů, a to především kvůli (předpokládanému) nedostatku potřebných znalostí příjemce textu. Právě proto překladatel do své práce doplňuje dodatečné informace, které mají požadovanou informaci čtenáři dodat a přiblížit. Zpravidla se jedná o různé národnostní či zeměpisné reálie, historické události apod.

Např. Павел купил себе ушанку. – Pavel si koupil ušanku, zateplenou zimní čepici z kožešiny, která má chránítka na uši a často se nosí v Rusku.

- i) Explikace čili opisný překlad (экспликация, описательный перевод)

Jde o lexikálně-gramatickou transformaci, při níž se lexikální jednotka výchozího jazyka zamění slovním spojením, které vysvětluje její význam.

Např. neuropatologie – наука о нервных болезнях (Vychodilová 2013: 35–45)

2. AUDIOVIZUÁLNÍ PŘEKLAD

První kapitola této práce představovala jakýsi obecný úvod do problematiky překladu. Druhá kapitola je však konkrétnější, jelikož pojednává o specifickém druhu překladu, a to o *audiovizuálním překladu* (*аудиовизуальный перевод, dále AV překlad*). Zde si vysvětlíme pojmy jako audiovizuální překlad a *audiovizuální text* (*аудиовизуальный текст, dále AV text*). Dalším tématem, kterým se budeme zabývat, jsou *druhy audiovizuálního překladu*.

Na úvod zmíníme několik informací o audiovizuálním překladu jako takovém. **A. A. Aleksandrová** a **O. A. Krapivkina** ve své stati s názvem *К вопросу о разновидностях аудиовизуального перевода* píší, že v dnešní moderní době můžeme, kromě globalizace a kulturní integrace, pozorovat také rychlý rozvoj digitálních technologií. S tím je samozřejmě spjata skutečnost, že se překladatel při své práci potýká se stále novými úkoly a problémy, které musí vyřešit. Jedním z těchto úkolů je dle autorek i studium různých druhů audiovizuálního překladu. V dané stati se uvádí, že místo klasického čtenáře dnes obsadil divák, a proto se stále důležitějším zdrojem informací stává audiovizuální produkce. Všechny výše uvedené skutečnosti tak vedly k potřebě toho, aby byla celému procesu audiovizuálního překladu věnována zvláštní pozornost. Autorky přitom poukazují na to, že ještě donedávna nebyl překlad filmové tvorby předmětem specifického zkoumání vědy o překladu. Dnes je však audiovizuální překlad samostatným druhem překladatelské činnosti, přičemž zásluhu na jeho vzniku, a především rozvoji, měl bezpochyby vývoj techniky. (Aleksandrová, Krapivkina 2014: 1)

Rádi bychom zmínili i pohled Mariny Shchavruk, která je autorkou diplomové práce pojednávající o audiovizuálním překladu. I ta ve své práci píše, že je tento typ překladu vcelku novým odvětvím oboru překladatelství a dodává, že jej v dnešní době moderní společnost využívá stále více a více. (Shchavruk 2012: 7)

Co se týče samotné definice pojmu, **K. E. Kostrov** ve svém článku *Аудиовизуальный перевод: Проблемы качества* definoval audiovizuální překlad jako překlad multimodálních a multimediálních textů do jiného jazyka a jejich přenos do jiné kultury. Dle jeho názoru by měl tento druh překladu zajistit, aby výsledný překlad měl na posluchače přeloženého textu stejný vliv a efekt, jaký na něj měl originál. (Kostrov 2015: 143)

Georg-Michael Luyken v této souvislosti zavádí pojem *audiovizuální jazykový transfer*. O tomto typu překladu pak hovoří jako o jakémisi procesu, při němž je televizní pořad či film zpracován do takové podoby, která bude srozumitelná pro cílového diváka, jenž neovládá původní zdrojový jazyk. (Luyken 1991: 11)

Na AV překlad však existují různé pohledy a názory. Ve své publikaci to dokazuje například **A. V. Kozuljajev**. Ten uvádí, že někteří translatologové zastávají lingvocentrický postoj a považují audiovizuální překlad spíše za jakousi mezijazykovou adaptaci než jen za překlad. Vysvětlují to tím, že specifika titulkování a dabingu narušují tradiční představy o ekvivalenci v překladu.

A. V. Akulina ve svém odborném článku upozorňuje na to, že termín audiovizuální překlad bývá často zaměňován pojmem *filmový překlad* (*киноперевод*), přičemž tyto pojmy dle ní nejsou ekvivalentní. Podle Akuliny je pojem AV překlad nadřazeným pojmem (tzv. hyperonymum), kdežto termín filmový překlad je pojmem podřazeným (tzv. hyponymum). Kromě toho autorka článku uvádí, že AV překlad zahrnuje překlad hraných, dokumentárních a animovaných filmů, které jsou distribuovány a vysílány v televizních a rozhlasových sítích či na internetu, stejně jako zahrnuje překlad seriálů, televizního zpravodajství, divadelních představení, rozhlasových her, hereckých recitací, reklamních spotů, počítačových her a různorodých internetových materiálů. Filmový překlad se přitom zabývá pouze překladem hraných a animovaných filmů a seriálů.

Daná autorka zmiňuje i to, že tento typ překladu vyžaduje znalost různých strategií sémantické analýzy a sémantické syntézy informací, které přichází z paralelních kanálů vnímání. (Akulina 2017)

Podle **M. Shchavruk** má audiovizuální překlad několik specifíků. K nim se řadí například to, že je konečný překlad časově omezen. Autorka tím má především na mysli, že přeložený text musí být synchronizován nejen s textem zdrojovým, ale také s dějem na obrazovce. Kromě toho by měl tento typ překladu odrážet i zvláštnosti výchozího jazyka a jeho stylistiku, přičemž by se však neměla opomínat specifika cílové mentality a kultury. Je totiž velmi důležité, aby publikum tento audiovizuální produkt pochopilo a zhodnotilo. (Shchavruk 2012: 8)

Také **A. V. Kozuljajev** zmiňuje, že překladatel audiovizuálního díla nepracuje jen s textem, jako je tomu u klasického překladatele. Poukazuje zejména na to, že daný překladatel pracuje s celkem čtyřmi paralelními a významnými toky informací. Dle jeho názoru se jedná o:

- 1) vizuální neverbální obrazovou scénu / визуальный невербальный образный ряд,
- 2) neverbální zvukovou scénu hluku a hudby / невербальный шумомузыкальный аудиоряд,
- 3) verbální zvukovou scénu (dialogy hrdinů) / вербальный аудиоряд (диалоги героев),
- 4) verbální video scénu (nápis na obrazovce, titulky) / вербальный видеоряд (надписи на экране, субтитры). (Kozuljajev 2015: 5)

Nutno také podotknout, že audiovizuální překlad je obor, který se v dnešní době poměrně rychle rozvíjí, proto v něm dochází k častým změnám. Důvodem takového vývoje není nic jiného než rychle se rozvíjející moderní informační společnost. (Shchavruk 2012: 8)

2.1 Audiovizuální text

Co se myslí pod pojmem audiovizuální překlad jsme si již vysvětlili, proto se nyní budeme podrobněji věnovat audiovizuálnímu textu, který je neodmyslitelnou součástí AV překladu. Španělský teoretik **Patrick Zabalbeascoa** ve svém příspěvku uvádí, že pokud budeme text chápat jako projev řeči či obecně jako jakýkoli příklad komunikace, pak dospějeme k závěru, že je audiovizuální text komunikačním aktem zahrnujícím zvuky a obrazy. (Zabalbeascoa 2008: 21)

Tímto pojmem se zabýval také **K. E. Kostrov**. Ten audiovizuální text popsal jako objekt audiovizuálního překladu, který má různorodé specifické aspekty. Dle jeho názoru je přenos verbálních a neverbálních informací u tohoto typu textu realizován současně i v akustickém a vizuálním směru, přičemž lingvistický aspekt přestává hrát rozhodující roli. (Kostrov 2015: 144)

Poslední definici, kterou si uvedeme, je způsob, jakým na AV text pohlíží **Francesca Bartrina**. Španělská teoretička se domnívá, že pokud hovoříme o AV textu, máme tím na mysli to, co přijímáme prostřednictvím dvou kanálů, tedy vizuálního a akustického. Za velmi důležité také považuje to, aby bylo dané verbální a neverbální sdělení synchronní, jelikož jedině tak lze

dospět k pochopení dané komunikace. Dále tento pojem definuje jako text obsahující sled pohybujících se obrazů, které jsou přenášeny prostřednictvím obrazovky. (Bartrina 2004: 157)

My budeme v teoretické části této diplomové práce pojednávající o AV textu vycházet především z práce **P. Zabalbeascoa**, který tuto problematiku ve své publikaci podrobně rozvíjí a vysvětluje. V souvislosti s AV textem tedy uvádí, že máme k dispozici celkem dva různé komunikační kanály (vizuální a auditivní) a dva typy znaků (verbální a neverbální). Logicky pak vznikají čtyři složky AV textu, které jsou stěžejní a vzájemně se ovlivňují. Lze je tedy chápat spíše jako jakýsi systém. Konkrétně se jedná o tyto čtyři složky: audio-verbální, audio-neverbální, vizuálně-verbální a vizuálně-neverbální. Pro přehlednost a pochopitelnost přikládáme přehlednou tabulku vytvořenou autorem.

	Audio	Visual
Verbal	Words heard	Words read
Non-verbal	Music + special effects	The picture Photography

Obr. 1 Čtyři komponenty AV textu

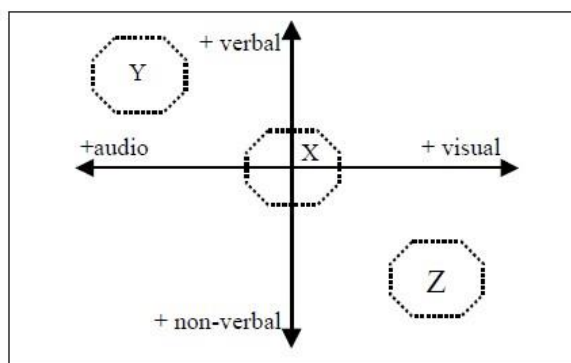
Španělský teoretik dále píše, že všechny složky navíc musí splňovat určitá kritéria. Ukázkový AV text by tak měl dodržovat tyto tři podmínky:

1) Veškeré složky daného textu (viz tabulka) by měly být vyvážené a stejně důležité. Dle autora toto kritérium předpokládá prototypický AV text. Jde tedy o druh komunikace, v níž uživatel využívá svůj zrak (ke čtení a sledování) a sluch (k poslechu mluveného slova či různých zvuků), a zároveň si prohlíží AV text.

2) Veškeré složky daného textu se vzájemně doplňují a v podstatě se nedají vypustit. Jen tak může být daný komunikační akt úplný a uspokojivý. Autor zdůrazňuje, že hudba musí být vybrána tak, aby korespondovala s obrazem a textem. Z hlediska textového a komunikačního je tedy důležitý vztah mezi hudbou, scénářem a obrazem, tedy to, jak se vzájemně doplňují. Pokud je toto kritérium dodrženo, mohou diváci sdělení správně interpretovat.

3) Třetím kritériem je existence tří hlavních fází produkce. Za prvé jde o přípravnou fázi textu, tedy psaní scénáře, konkurz či realizaci zkoušek. Druhou fází je již samotný akt ztvárnění textu, čímž se má na mysli práce režisérů, kameramanů, herců apod. Poslední fází představuje fáze úprav, v níž se daný text různě edituje a stříhá. (Zabalbeascoa 2008: 23–24)

Ve své publikaci P. Zabalbeascoa dále podotýká, že AV text představuje skutečně odlišný druh komunikace, který se liší od klasického písemného a mluveného projevu. Přitom je podle něj občas velmi obtížné jasně stanovit hranici mezi audiovizuálním a jiným druhem textu. Tento teoretik však vypracoval speciální graf sestávající ze dvou os, s jejichž pomocí lze snáze zmapovat AV text, druh AV textu a jeho části. První osa označuje množství a význam verbální složky komunikace v poměru k jiným sémiotickým formám projevu. Druhá osa pak zachycuje význam zvuku v audiokanálu oproti vizuálním prvkům. Graf vypadá následovně:

Obr. 2 Graf audiovizuálního textu sestávající z dvou os a jednotlivých složek

V tomto grafu si můžeme také povšimnout různých oblastí označených písmeny Y, X a Z, přičemž každou z nich Zabalbeascoa podrobně vysvětluje. Oblast X, která je nejbližší středu, znázorňuje prototypický audiovizuální text. V této oblasti je smysl zprostředkováván pomocí zvukového kanálu i audiokanálu, stejně jako zde dochází k interakci verbální a neverbální složky. Čím více se od této oblasti vzdalujeme, tím více je kladen důraz na jeden určitý kanál a je přikládán větší důraz buď verbální či neverbální složce. Autor poznamenává, že oblasti Y by mohl být blízký tzv. *writer's film*, který má tendenci upřednostňovat význam slyšených slov (pokud nejsou zahrnuty titulky) před hudbou či obrazem. Proto se mnoho scén z tohoto typu filmů pohybuje spíše v audio-verbálním rohu. Oblast Z, tedy vizuální a nonverbální oblast, zahrnuje takové druhy materiálů, jako jsou dokumentární filmy či reklama. Hlavní a nejdůležitější prvek zde tvoří obrazový materiál, přičemž na verbální komunikaci se zde klade jen malý či žádný důraz. (Zabalbeascoa 2008: 28)

Další důležitou věcí, na kterou by měl překladatel při překladu AV textu dbát, jsou typy vztahů, které existují mezi jeho jednotlivými složkami. Zabalbeascoa vyčleňuje celkem šest základních vztahů, a to: komplementarita (complementarity), redundance (redundancy), kontradikce (contradiction), inkoherence (inkoherence), separabilita (separability) a estetická kvalita (aesthetic quality).

Komplementaritou má autor na mysli to, když jsou různé prvky (verbální, vizuální či prvky jiné) interpretovány komplementárně. K plnému pochopení významového potenciálu a funkce (či funkcí) jsou na sobě tedy vzájemně závislé. Další vztah, *redundance*, zahrnuje opakování (úplné či částečné), které je považováno za zbytečné, nadbytečné nebo nepotřebné. Autor podotýká, že redundantní opakování se může objevit buď na stejné úrovni, která zahrnuje pouze slova, zvuky nebo obraz, anebo na různých úrovních, když je například slovo reduplikováno obrazem. *Kontradikce* souvisí s něčím nečekaným a překvapujícím. To pak vede často k vytvoření takového efektu, jako je ironie, parodie, paradox, satira, humor, metafora apod. *Inkoherenci* se rozumí neschopnost kombinovat prvky smysluplně či tak, jak to bylo původně zamýšleno. Souvisí to především s nedostatky či chybami ve scénáři, při režírování, překladu scénáře, titulkování či se zvukovými nedostatky. *Separabilita* je v podstatě oddělitelnost, pod čímž si autor představuje, že jedna z daných složek může být z celku oddělena a v určité míře fungovat samostatně. Jako příklad uvádí soundtrack. Posledním vztahem je *estetická kvalita*. Zde jde především o záměr autora vyprodukovat pomocí kombinace různých prvků esteticky kvalitní dílo. Zabalbeascoa tento vztah vysvětluje na příkladu filmu jakožto uměleckého díla, v němž je kombinováno výtvarné umění s literaturou, kamerou a hudbou. (Zabalbeascoa 2008: 29–30)

2.2 Druhy audiovizuálního překladu

V rámci tohoto specifického typu překladu existuje několik způsobů, jak můžeme cílovému příjemci v určité kultuře přiblížit a zprostředkovat sdělení původního audiovizuálního textu. Někteří autoři jich ve svých publikacích uvádějí více, jiní zase méně. Například **Díaz-Cintas** rozlišuje celkem pět druhů AV překladu. Jedná se o *titulkování*, *dabování*, *voice-over*, *komentování*, *tlumočení* a *surtitling*. (Díaz-Cintas 2008:2)

A. V. Akulina však uvádí, že k nejčastějším způsobům převodu filmového materiálu do jiného jazyka patří tyto tři postupy: *titulkování*, *dabing* a *voice-over*. Přičemž každý z těchto

způsobů vystavuje překladatele různým situacím, které jsou doprovázeny určitými problémy a obtížemi. (Akulina 2017)

Stejný názor sdílí i **Sylva Talpová**, která také tvrdí, že rozlišujeme celkem tři metody. (Talpová 2013: 36) Totožný počet nejčastějších způsobů překladu audiovizuálního díla rovněž uvádí **Miroslav Pošta**. Ten navíc konstatuje, že v určitých zemích může některá z těchto uvedených metod jazykového převodu převažovat nad těmi zbylými. To, která metoda je upřednostňována, však nezáleží pouze na dané zemi. Důležitou roli zde hraje i médium, tedy to, jak je dané dílo vysíláno (v kině či v TV). Pošta uvádí, že Česko patří k zemím, kde je v TV vysílání preferována odlišná metoda, než je tomu v kinech. Podle studie o stavu dabingu a titulkování v zemích EU a Evropského hospodářského prostoru, kterou v roce 2007 realizovala Evropská komise, dominují v kinech v České republice, Maďarsku a na Slovensku titulky. U televizního vysílání je ale situace jiná, jelikož v této oblasti vede jednoznačně dabing. Titulky v kinech preferují také diváci v Polsku, Bulharsku, Litvě, Lotyšsku a částečně i v Estonsku. Pokud jde ale o televizi, pak v těchto zemích dominuje spíše voice-over.

Podle Pošty je důležitým faktorem při výběru metody i samotný žánr díla. Ve své publikaci píše, že v 31 zkoumaných zemích se nejčastěji dabují pořady pro děti, a to jak v kině, tak i v TV. Co se týče dokumentárních pořadů, ve většině zemí je využívána metoda voice-overu, přičemž v ostatních zemích se pak dokumenty titulkují. (Pošta 2012: 26–27)

Jelikož se výše uvedení autoři nejčastěji shodovali na třech způsobech AV překladu (dabing, titulkování, voice-over), budeme je i my považovat za stěžejní metody. V následujících podkapitolách si tak definujeme, okrajově vysvětlíme a nastíníme základní principy výše zmiňovaných způsobů převodu audiovizuálního díla.

2.2.1 Dabing

A. V. Akulina uvádí, že dabing je v porovnání s titulkováním a metodou voice-over tou nejdražší a také nejpracnější metodou. Ruská autorka přitom na dabing pohlíží jako na metodu, při níž dochází k plnému nahrazení cizího jazyka za jazyk mateřský. Poukazuje také na to, že při dabování nejprve dochází k překladu zvukové stopy, poté jsou vybráni herci (dabéři) a probíhá samotný proces dabování. Tito herci jsou přitom vybíráni na základě jejich hlasu, temperamentu a tzv. věku hlasu. (Akulina 2017)

Podobně k dabingu přistupuje také česká teoretička **Sylva Talpová**. Ta ve své knize píše o uměleckém dabingu, tedy dabingu zpracovaném na co nejvyšší profesionální úrovni. „*Umělecký dabing je herecká disciplína, kterou obvykle řadíme, spolu s rozhlasovým herectvím, do kategorie herectví před mikrofonem.*“ (Talpová 2013: 4) Dle jejího mínění je zde důležitý umělecký překlad originálních dialogů, jenž ctí kromě faktického obsahu a reálií také samotný styl originálu. Dále je důležité, aby bylo při dabingu dodržováno sociální prostředí jednotlivých postav, stejně jako jejich věk či emoce. V neposlední řadě je zapotřebí zachovat i rytmus, kadenci a synchronnost textu. K tomu, aby herec mohl co nejvěrněji interpretovat originální postavu, nestačí, aby kopíroval pouze jeho mluvu. Je zapotřebí, aby herec dabovanou postavu pochopil a následně ji pomocí vlastních hereckých prostředků i zahrál. Tato metoda vyžaduje také vysokou míru koncentrace a empatie (tzv. vnitřní synchron), přičemž by měl dabér reagovat na veškeré neverbální projevy herce. Dabing je tedy určitým způsobem zahuštěný proces herecké tvorby. (Talpová 2013: 4–6)

Pokud jde o samotnou definici tohoto způsobu, **K. E. Kostrov** ve své publikaci uvádí, že se pod dabingem zpravidla rozumí „*замещение оригинальной речи речью на переводном языке*“. (Kostrov 2015: 144)

Slovenský teoretik **Gregor Makarian** používá pro dabing i jiný termín, a to *nové ozvučení*. Ve své publikaci dabing chápe jako technologický postup, při němž se kompletní audio složka zahraničního programu nahradí novou, a to při zachování původní části neverbální zvukové modulace a nový verbální projev je uskutečněn v národním jazyce. (Makarian 2005: 70)

Co se týče užití dabingu, je tento specifický umělecký proces využíván dominantně v některých zemích (Španělsko, Francie, Německo, Itálie, Rakousko, Švýcarsko, Česká republika, Slovensko, Turecko, Maďarsko). Jak vidíme z výčtu, jedná se především o Evropu, ale za dabingovou velmoc můžeme označit také Brazílii. Tato metoda je však uplatňována i v Číně. Zaměříme-li se na Českou republiku, lze konstatovat, že i ona je zemí dabingovou. Talpová přitom poukazuje na to, že se český dabing stal uznávanou uměleckou profesí, která je oceňována nejen v Česku, ale také v zahraničí. (Talpová 2013: 36–38) S tímto tvrzením souhlasí i **Oldřich Kautský**, který tvrdí, že český dabing je v současné době jedním z těch nejlepších ve světové kinematografii. (Kautský 1970: 85)

2.2.2 Titulky

Titulky jsou další z možností audiovizuálního překladu a pro nás v této práci také tím nejdůležitějším způsobem převodu. Co se této metody týče, **Pošta** píše, že titulkování je svébytnou překladatelskou disciplínou. Kromě pojmu titulkování však používá i pojem *podtitulkování*. Obecně se dle autora čeští diváci s filmovými titulky setkávají již po několik desetiletí, ale přitom se této disciplíně v Česku nevěnuje příliš pozornosti (z pohledu vědců, publicistů či produkčních společností). (Pošta 2012: 7)

Pokud jde o samotnou definici titulkování, uvedeme si, jak daný způsob převodu AV díla definuje **A. V. Akulina**. „*Под субтитрами понимается текстовое сопровождение видеоряда, дублирующее или дополняющее звуковую дорожку*“ (Akulina 2017) Podle autorky je titulkování nejvíce prozkoumanou metodou. (Akulina 2017)

Makarjian definuje metodu titulkování jako technologický postup, při kterém se do zahraničních programů vkládají titulky v mateřském jazyce. (Makarjian 2005: 70) **Díaz-Cintas** na titulkování pohlíží jako na překladatelský postup, který spočívá v prezentaci psaného textu (obvykle ve spodní části obrazovky), který se snaží popsat původní dialog mluvčích, stejně jako se snaží popsat i diskurzivní prvky, které se na obrazovce objeví. Tím má na mysli například různé nápisy, písmena, graffiti, ale také informace obsažené ve zvukovém doprovodu. (Díaz-Cintas 2007: 8)

K. E. Kostrov nabízí následující definici: „*Сокращенный перевод диалогов фильма, отражающий их основное содержание... и сопровождающий в виде печатного текста визуальный ряд фильма в его оригинальной версии, располагаясь, как правило, в нижней части экрана.*“ Filmy s titulky mohou dle jeho názoru sloužit také jako materiál pro studium cizího jazyka, tudíž mají i vzdělávací funkci. (Kostrov 2015: 144)

Více si uvedenou metodu vysvětlíme a přiblížíme v další kapitole, která je podrobněji zaměřena právě na teorii titulkování.

2.2.3 Voice-over

Voice-over je další metodou, která může být při překladu audiovizuálního díla použita. V doslovném překladu tento název znamená „hlas přes“, což vlastně vystihuje i podstatu této

metody. „*Ve filmu je částečně potlačen originální zvuk a přes něj čte, většinou mužský hlas, překlad, někdy se používají hlasy dva – ženský a mužský. Žena čte texty všech hereček, muž herců.*“ (Talpová 2013: 37) **Talpová** přitom uvádí, že nejčastěji je tato metoda aplikována v Polsku, Lotyšsku, Litvě a Gruzii. Naopak českého diváka tato metoda vůbec nenadchla. Existuje pouze několik filmů na Slovensku, které byly tímto způsobem přeloženy. Jedná se však o tvorbu té nejnižší řemeslné kategorie. (Talpová 2013: 37)

V ruštině se daný způsob označuje jako *закадровое озвучивание*. Podle **A. V. Akuliny** je tento způsob jednodušší a také levnější než předchozí dvě metody. Autorka dále ve své stati zmiňuje i pohled A. V. Kozuljajeva, podle něhož je při voice-overu počet omezení jen minimální. Dále podotýká, že jej můžeme analyzovat jako jeden z typů simultánního překladu čili tlumočení. (Akulina 2007)

3. TEORIE TITULKOVÁNÍ

Titulkování jako takové jsme si již definovali v předchozí kapitole. Proto bude tato kapitola podrobněji zaměřena na specifika titulkování a bude sloužit spíše jako jakýsi návod pro následné titulkování v praxi. V dané kapitole budeme vycházet především z české publikace *Titulkujeme profesionálně*, z níž jsme v menší míře čerpali již v předchozích kapitolách. Jde o jedinou publikaci na českém trhu, která se zaměřuje na tuto oblast překladu. Její autor, **Miroslav Pošta**, v knize vše přehledně vysvětluje a celý proces titulkování srozumitelně popisuje. Jako další zdroj nám poslouží anglický odborný článek **Fotiose Karamitrogloua**, který nese název *A Proposed Set of Subtitling Standards in Europe*.

3.1 Materiály, s kterými titulkář pracuje

Na začátku je zapotřebí zmínit, s jakými podklady překladatel (čili titulkář) pracuje. V první řadě by měl dotýčný, který se bude zabývat tvorbou titulků k filmu, obdržet **videozáznam** filmu či pořadu. V dnešní době si však překladatel stále častěji může stáhnout film jako **soubor z FTP serveru**. Dále je překladateli zpravidla poskytnuta také **dialogová listina**. Podle Pošty dialogová listina obsahuje buď kompletní scénář nebo alespoň přepis dialogů. Pokud se jedná o kompletní scénář, pak bývá často doplněn také různými vysvětlivkami. Co se dále týče materiálů, může být překladateli poskytnut také titulkový soubor, který je dokonce někdy načasovaný. (Pošta 2012: 31–34)

Z praxe je však známo, že ne vždy titulkář obdrží kvalitní přepis dialogů. Další možností je, že se mu pod ruku nedostane finální verze scénáře, tudíž celou verzi nemůže použít. Proto by měl každý titulkář vždy pracovat s tím, co je obsaženo ve finální verzi daného audiovizuálního díla. Pošta dále upozorňuje na to, že se může stát, že daný překladatel tuto dialogovou listinu vůbec nemá k dispozici. V takovém případě nemá jinou možnost než dílo přeložit z **odposlechu**, a to buď celé nebo jeho části, pokud alespoň část je použitelný. Autor publikace doporučuje k přepisu filmu z odposlechu využít specializované programy, které fungují na principu zpomaleného přehrávání. (Pošta 2012: 105)

V neposlední řadě se může titulkář dostat do situace, kdy je mu poskytnut pouze **film s titulky vklíčoványi do obrazu**. Znamená to tedy, že titulky nemá k dispozici

v samostatném souboru. Práce s takovým souborem a překlad titulků je tak v tomto případě velmi pracný a dost časově náročný. (Pošta 2012: 34)

3.2 Jazyk mluvený vs. jazyk psaný

U titulkování je zapotřebí rozlišovat také jazyk psaný a mluvený. Pošta uvádí, že titulky by měly stylisticky odrážet jazyk originálu – alespoň se to od nich očekává. Zde je však velmi často znát rozdíl právě mezi jazykem psaným a jazykem mluveným, jelikož proces titulkování je vlastně převodem jazyka mluveného do podoby jazyka psaného. A jazyk psaný, jak je obecně známo, musí dodržovat určitá pravidla psaného textu. Zde tak narážíme na problém, kdy se spisovná čeština značně liší od češtiny obecné, kterou se v běžné řeči hovoří.

Podle Pošty se tak často stává, že jsou titulky ve většině případů mnohem spisovnější než dabing stejného filmu. Je to dáno například tím, že psaná obecná čeština překladatele často „bije do očí“, proto ji nakonec upraví do spisovnější podoby. Překladatele ale mohou limitovat i jiné věci, zejména pak pravidla pro tvorbu titulků, jako je například délka titulků.

Ze stylistického hlediska při překladu tedy velmi často vzniká text, který je jakousi kombinací spisovné a obecné češtiny. U titulků je pak velmi důležité, aby překladatel zvolil správnou míru nespisovnosti. To je však poměrně nesnadný úkol. Základním kritériem při volbě míry nespisovnosti je to, aby jednotlivé prostředky řeči nebyly stylisticky nesourodé. To, jak se překladatel s tímto úkolem vyrovná, pak zůstává jen na něm.

Autor publikace upozorňuje také na to, že by si překladatel měl dát pozor na skutečnost, jaký jazyk u jednotlivých postav ve filmu zvolí. Pro všechny postavy by se totiž neměl používat jeden univerzální jazyk. V souvislosti s tím je dobré, aby si rozšířil svou slovní zásobu výrazů obecné češtiny. Odkazuje na určité publikace. (Pošta 2012: 35–37)

Pokud jde o naše vlastní zkušenosti s jazykem mluveným a psaným při tvorbě titulků, uvedeme si je v praktické části.

3.3 Parametry pro vypracování titulků

Člověk, který se bude zabývat titulkováním audiovizuálního díla, by se měl řídit několika pravidly, které s tímto procesem souvisí. V této podkapitole si tak shrneme základní technické parametry pro tvorbu titulků.

3.3.1 Dvojí omezení aneb Prostor a čas

Jak již bylo řečeno, titulkování s sebou nese určitá specifika, přičemž jedním z nich je právě tzv. „titulkářský časoprostor“. Jedná se o jakési dvojí omezení, v němž stěžejní roli hraje prostor a čas. Prostor je zde důležitý proto, že „*titulek se musí vejít do omezeného prostoru na plátně či obrazovce.*“ (Pošta 2012: 42) Na čas a časování se klade důraz z toho důvodu, aby titulky odpovídaly tempu dialogů, stejně jako schopnostem a možnostem diváka. Z toho důvodu by měl být titulek na plátně či na obrazovce zobrazován pouze určitou dobu. (Pošta 2012: 42)

Pod **prostorem** jako specifikem titulkování si můžeme představit **počet znaků na řádek**. Pošta uvádí, že jde spíše o technickou záležitost, ale titulkář ji musí v každém případě respektovat. Maximální množství znaků na řádku přitom většinou určuje klient, přičemž titulkář by si tuto informaci měl v každém případě vyžádat. Počet znaků určují takové parametry, jako je například šířka plátna nebo obrazovky, stejně jako čitelnost textu.

Pokud jde o titulky určené pro TV vysílání, pak je optimální počet mezi 30 a 37 znaky na řádek, a to včetně mezer. V případě kina nebo DVD je tato hranice o něco vyšší, tedy maximálně 40 znaků. Pošta poukazuje také na to, že se počet znaků liší i z pohledu latinky a nelatinkových písem. Například u azbuky a cyrilice je tento přípustný počet menší (35 znaků), stejně jako u japonštiny a korejštiny (12–14) či čínštiny (14–16 znaků). (Pošta 2012: 43)

U titulků bychom také neměli opomínat **typ písma**. Zde platí jakési obecné pravidlo, kdy jsou preferovány bezpatková proporční písma, a to proto, že se divákům lépe a snáze čtou a titulkáři šetří místo. (Pošta 2012: 43) Takovým typem písma je podle F. Karamitrogloua například Arial nebo Helvetica. Stejný autor dále uvádí, že neutrální by měla být i **barva titulků**. V ideálním případě tedy bílá. Také doporučuje titulky umístit do šedého průhledného rámečku (tzv. ghost box), jelikož je to pro oko diváka příjemnější a vzbuzuje to dojem, že titulky zcela nezakrývají obraz. (Karamitroglou 1997: 2–3)

„Pokud jde o umístění titulků na plátně / obrazovce, měly by být v tzv. bezpečné oblasti, alespoň ve vzdálenosti cca 10 % šířky, resp. výšky plátna či obrazovky od okrajů.“ (Pošta 2012: 43) Titulky jsou většinou zasazeny do spodního okraje obrazovky nebo plátna. Pokud zvažujeme jiné **umístění titulků**, pak se ještě uvádí možnost zasadit je do horního okraje. Horní či spodní okraj je vybírán proto, aby text zasahoval co nejméně do obrazu. Nutno zdůraznit také požadavek, že by titulky měly mít vždy maximálně dva řádky. Číst titulky na více řádků je pro diváka náročné, a navíc by zabíraly mnoho místa. Také se doporučuje, aby byl první řádek titulků kratší než ten druhý. Někdy se však můžeme setkat s názorem, že je dobré, aby byly oba řádky zhruba stejně dlouhé. Zaměříme-li se blíže na text na řádku, pak Pošta v publikaci uvádí, že jsou dnes preferovány vycentrované titulky. V případě dialogu se však doporučuje, aby byly titulky pro větší přehlednost zarovnané vlevo. (Pošta 2012: 43–44)

Čas a časování je zde také velice důležité, a proto je zapotřebí věnovat tomuto specifiku dostatek pozornosti. Nejprve je nutné určit čas **zahájení zobrazení titulků** na plátně. Zde se objevují různé názory. **F. Karamitroglou** uvádí, že by se měl titulek objevit o čtvrt sekundy později, než zazní replika, aby si to mozek diváka stačil uvědomit. Není tedy zastáncem toho, aby se titulek objevoval současně s danou replikou. (Karamitroglou 1997: 4) **Pošta** v publikaci ale uvádí, že jiní mohou preferovat, aby byl titulek zobrazen o něco dříve než replika či zároveň s ní. (Pošta 2012: 44) **Zmizet z obrazovky** by měl titulek dle Karamitrogloua maximálně dvě sekundy po skončení repliky. V případě, že by se titulek na obrazovce zobrazoval déle, mohlo by to u diváků vzbudit negativní dojem ohledně celkové kvality titulků. (Karamitroglou 1997: 4) Pošta píše, že někdy ale není na škodu, když je titulek zobrazen o něco déle. Občas ale také o ukončení zobrazovaného titulku rozhodne střih filmu.

Dále bychom měli brát na vědomí **optimální dobu zobrazení titulku**. V zásadě platí, že by titulek neměl být zobrazován ani příliš krátce, ani příliš dlouho. Pokud je zobrazení krátké, diváci titulky nemusí stíhat číst. Pokud je však naopak zdlouhavé, pak často dochází k tomu, že diváci mají nutkání číst titulky znovu. Abychom tomu předešli, doporučuje se vycházet z počtu znaků titulku a také z tzv. **optimální čtecí rychlosti** diváků. V průměru čtecí rychlost dospělého člověka činí 15 až 18 znaků za sekundu, přičemž u dětí (ve věkovém rozmezí 6–14 let) je to o něco méně – 9 až 12 znaků za stejný časový úsek. Pokud bychom to chtěli rozebrat podrobněji, pak u dospělých osob na jeden znak připadá zhruba 0,056–0,067 sekundy a u dětí 0,083–0,111 sekundy. Pošta ale upozorňuje na to, že je zde nutno zohledňovat fakt, že se čísla vztahují ke čtení běžného textu, při kterém divák nemusí vnímat jiné okolnosti

či podněty. Někdy je tedy lepší, když se k těmto délkám zobrazení připočte ještě 0,25–0,5 s. Na základě těchto kritérií tedy bylo stanoveno, že krátký titulek by měl být zobrazován alespoň 1,5 sekundy. (Pošta 2012: 46–48) Co se týče maximální délky zobrazení, Karamitroglou uvádí, že dvouřádkový titulek čítající 14–16 slov by měl na obrazovce setrvat nejméně pět a půl sekundy. Doporučuje však, aby byla tato doba zobrazení rozšířena na 6 sekund, aby mozek mohl daný titulek v pořádku zpracovat. (Karamitroglou 1997: 3) Nutno zdůraznit i to, že by mezi dvěma po sobě jdoucími titulky měla následovat jistá **časová mezera**. Obvykle teoretici doporučují rozestup alespoň 0,08–0,16 sekund. (Pošta 2012: 47)

Při časování by měl titulkář vycházet také z toho, jak moc je překládaný text náročný na čtení a pochopení, komu jsou titulky určeny a zda jsou promítány v kině či TV. Diváci v kině totiž dokáží titulky číst až o 30 % rychleji než televizní diváci. Navíc, při časování by se měl titulkář také po celou dobu držet zásady, že bude zvolená rychlost dodržována v průběhu celého pořadu či filmu. Pošta to vysvětluje tím, že si diváci na zvolenou rychlost již na začátku zvyknou a později by jim náhlé střídání rychlostí mohlo činit potíže. (Pošta 2012: 50)

3.3.2 Jak členit titulky

Na členění titulků by titulkář měl soustředit dostatečnou pozornost. V případě jejich špatného členění by se totiž titulky mohly divákům velice obtížně číst.

Pokud jde o **hranici mezi jednotlivými titulky**, „většina autorů se shoduje v tom, že každý titulek by měla ideálně představovat jedna úplná věta.“ (Pošta 2012: 54) V praxi se však můžeme setkat s výjimkami, a to například když jsou věty krátké. V tomto případě se doporučuje přistoupit k takovému řešení, kdy se vytvoří titulek o dvou větách. Opačná situace nastává, když se titulkář musí vypořádat s velmi dlouhou větou nebo dokonce souvětím. Zde se doporučuje rozdělení do více titulků. (Pošta 2012: 54) **Karamitroglou** přitom upozorňuje na to, že je zapotřebí titulky rozdělovat na co nejvyšší možné syntaktické úrovni. U souvětí se tím myslí například to, že ke členění dojde mezi jednotlivými větami. (Karamitroglou 1997: 6)

Dále by si měl titulkář dávat pozor na **hranice mezi prvním a druhým řádkem jednoho titulků**. Titulkář by měl dle Pošty přistupovat logicky a velmi pozorně k tomu, za kterým slovem bude končit první řádek titulků a kde bude naopak začínat ten druhý. Nutno

však podotknout, že dělení slov na konci řádku je obvykle nepřipustné. Členění na konci řádku by také nemělo rozdělovat něco (např. ustálená slovní spojení), co patří k sobě. Obecně je zde konec řádku vnímám jako jakási minipauza, tudíž by měla nastat v bodě, kde dochází k jistému logickému a syntaktickému předělu.

Jakýmsi otazníkem v této otázce je zde také *estetika versus gramatika*. Někteří totiž zastávají názor, že mají být oba řádky titulků stejně dlouhé, jelikož to budí dojem symetričnosti. Objevují se však i názory, ve kterých je upřednostňována spíše syntaktická vhodnost než geometrická dokonalost. Pokud tedy řádky nejsou symetrické, pak je vhodnější, aby byl horní řádek kratší než ten spodní, a to z jednoho praktického důvodu – aby titulek co nejméně rušil obraz. (Pošta 2012: 55–57)

3.3.3 Krácení titulků

Krácení k titulkování neodmyslitelně patří. Existuje totiž jen velmi málo případů, kdy lze pomocí titulků zachovat úplný přepis dialogů či jejich překlad. Proto je zapotřebí přistoupit ke krácení, které probíhá stěžejně pomocí dvou způsobů – *vypouštěním a kondenzací*.

U **vypouštění** informací či částí textu je však nutné vzít v potaz, že by se nemělo vypouštět to, co je v dané situaci nezbytné. Proto je vždy nutné zvážit, co je a není důležité. Pošta však uvádí, že pro vypouštění neexistují obecně platná pravidla, tudíž je takové rozhodnutí vždy na překladateli.

Kondenzace je mnohdy způsob, který vyžaduje větší míru překladatelovy kreativity, stejně jako obrovskou jazykovou obratnost a znalost cílového jazyka. Cílem této metody je získat co nejkratší a nejvýstižnější podobu titulku. Tohoto cíle lze dosáhnout pomocí různých způsobů, například používáním stažených forem sloves v hovorové češtině, univerbizací, psaním čísel ve formě číslic, užitím kratších synonym (např. jestliže zaměníme na -li), užitím obecnějších a významově nadřazených slov (př. bříza bělokorá – strom) a tak podobně.

V případě, že se zabýváme překladem mluveného jazyka, setkáme se dost často s *opakováním informací* (tzv. redundance), které jdou při tvorbě titulků lehce vypustit. Podobná situace je i s tzv. *výplňkovými formulacemi*, které nemají téměř žádnou informační hodnotu.) Titulkář dále může přistoupit k užití *zástupných slov* a v případě potřeby odkazovat diváky

na obraz. Měl by však myslet na to, že přílišné používání těchto slov je spíše na škodu, jelikož vyvíjí velké nároky na divákovu pozornost a uvažování. (Pošta 2012: 68–71)

V souvislosti s krácením však Karamitroglou poukazuje na to, že některá slova či slovní spojení by se naopak v titulcích měla objevit a měla by být tedy zachována. Jde například o vlastní jména či různá známá cizí slova, která se používají v několika jazycích a znějí podobně (mathematics x mathématique x mathimatika). Divák totiž tato slova dokáže zaznamenat a rozpoznat, a v případě, že by je nezpozoroval v titulcích, nabyl by dojmu, zda není náhodou „ošizen“. (Karamitroglou 1997: 8)

3.4 Klasifikace titulků

Pokud jde o titulky, je dobré zmínit také to, s jakými druhy se dnes můžeme setkat. **Eduard Bartoll** na titulky pohlíží ze dvou hledisek – *lingvistického* a *technického*. V rámci lingvistického hlediska lze titulky rozdělit do dvou skupin. První skupinou jsou *intralingvální titulky*, přičemž si pod tímto pojmem můžeme představit titulky v jednom stejném jazyce. Autor tohoto dělení píše, že takové titulky se často používají v pořadech pro neslyšící či nedoslýchavé osoby, ale mohou být také skvělým pomocníkem při učení se cizích jazyků. V podstatě tedy nejde o překlad, ale spíše o přepis dialogu ve stejném jazyce. (Bartoll 2004: 53) O tomto druhu titulků píše také **Luis Pérez González**, který uvádí, že byl tento druh titulků původně určen pro menšinové publikum, které zpravidla tvořili přistěhovalci, již si potřebovali zlepšit své jazykové znalosti v hostitelské komunitě. Využil se však i u diváků, kteří vyžadovali jakousi psanou podporu, aby plně porozuměli určitým audiovizuálním textům pořízeným v nestandardních dialektech svého rodného jazyka (González 2009:15) Druhou skupinou v rámci tohoto hlediska jsou *interlingvální titulky*, tedy titulky mezi dvěma různými jazyky. Zde již lze hovořit o překladu. (Bartoll 2004: 53)

Zaměříme-li se na technické hledisko, pak i zde dle Bartolla existují dva druhy titulků. Jde o *titulky klasické* (open subtitles), které běžně známe, jelikož jsou promítány současně s filmem či jiným AV dílem. Dále jde o *titulky skryté* (closed subtitles). Jedná se vlastně o takové dodatečné titulky, které nejsou promítány automaticky, ale mohou být dobrovolně přidány. Dle autora dělení se využívají spíše u televizního vysílání, kdy si diváci mohou na teletextu či na satelitních kanálech zvolit možnost sledovat film s titulky. (Bartoll 2004: 54)

Bartoll ve své stati zmiňuje také pojetí **Gottlieba**, který titulky dělí na *vertikální* a *diagonální*, či pojetí **Ivarssona**. Ten vyděluje *titulky pro kino a televizi, teletextové TV titulky* (určené především pro nedoslýchavé), *redukované titulky* (objevují se ve zprávách, přímých přenosech či sportovních přenosech), *simultánní* (ty jsou dosti podobné předchozímu typu, ale rozdíl spočívá v tom, že zde titulkař pracuje se speciálním přístrojem umožňujícím rychlejší psaní titulků). Dále autor rozlišuje *titulky*, které se mohou uplatnit *při překladu oper, divadelních her* či různých *konferencí* apod. Poukazuje však na to, že v takových případech jsou titulky promítány na speciální obrazovce. V neposlední řadě Ivarsson rozlišuje také vícejazyčné neboli *multilingvální* titulky, které najdou využití ve dvoujazyčných státech. Překlad se totiž v takovém případě objevuje ve více než jednom jazyce. (Bartoll 2004: 54) Podobný typ vyděluje také Díaz-Cintas, který hovoří o *bilingvních (dvojjazyčných) titulcích*. Píše, že najdou uplatnění v geografických oblastech, kde se mluví dvěma (popřípadě i více) jazyky. Za příklad pak uvádí země jako Finsko (finština a švédština) či Jordánsko (arabština a hebrejšťina). (Díaz-Cintas 2010: 347)

Jak můžeme vidět, klasifikací titulků existuje mnoho. Pro zajímavost si ještě uvedme klasifikaci titulků podle způsobu jejich zobrazení. Sem patří *titulky pevné* čili „*vestavěné*“ (hard subtitles, *вшитые с.*), které jsou již do videa vpasovány. Jde v podstatě o to, že titulky jsou součástí videozáznamu, přičemž se nedají vypnout a nelze je ani skrýt. Jejich opakem jsou pak *titulky měkké* neboli *volitelné* (soft subtitles, *программные с.*). Pre-renderované titulky čili „*předvykreslené*“ (prerendered subtitles, *пререндеренные с.*) jsou takové, které najdeme například u DVD.

Titulky také můžeme dělit podle obsahu, a to na *sdělovací* (*повествовательные*; zachycují ústní projev v písemné podobě), *vynucené* (*вынужденные*; zobrazují překlad replik postav, nápisů, znaků či symbolů v cizím jazyce), *významové* (*содержательные*; obsahují informace popisující události, akce či dialog, které nezazněly ve filmu), *bonusové* (samostatná sada textových vysvětlivek a informací), *lokalizované* (*локализованные*; obsahují vysvětlující komentář k jakémukoli prvku použitému v textu titulků) či *rozšířené* (*расширенные*; kombinace standardních titulků a těch lokalizovaných).

Můžeme se setkat také s dělením podle oblasti použití: *umělecké titulky* (*художественные*; ve filmech, divadelních představeních či operách), *mediální titulky* (*медиа субтитры*; ve zprávách či v reklamě) a *zábavní titulky* (*развлекательные*; v různých videích, počítačových hrách apod.). (Studbooks.net: Студенческая библиотека онлайн,

©2013-2019) V neposlední řadě je také třeba uvést, že **M. Pošta** ve své knize hovoří i o titulcích *amatérských a profesionálních*.

Závěrem bychom chtěli dodat, že veškeré informace uvedené v daných podkapitolách této třetí kapitoly, je třeba znát, aby mohly být vytvořeny titulky správně a kvalitně. Nejen, že by měl titulkař na samotném začátku vědět, o jaké materiály se bude moci opřít, ale rovněž by si měl být vědom, jak s nimi dále naloží. Stejně tak by měl dbát na specifika jazyka mluveného a psaného, a ty následně zohlednit při tvorbě titulků. Znalost parametrů pro správné vypracování titulků je však také nezbytnou součástí práce titulkaře.

Pokud jde o kapitolu pojednávající o klasifikaci titulků, zařadili jsme ji do naší práce proto, aby si udělali přehled o tom, jaké druhy titulků existují a jak na daná dělení nahlíží různí autoři.

4. DOKUMENTÁRNÍ KINEMATOGRAFIE A FILM

Úkolem čtvrté kapitoly je obecné představení dokumentární kinematografie a také vysvětlení pojmu dokumentární film. Na úvod si však připomene, co znamenají termíny *film* a *kinematografie*. Internetový slovník cizích slov ABZ.cz uvádí, že pojem *film* je „*souvislá řada snímků určená k promítání.*“ (ABZ slovník cizích slov, ©2005-2017). Pod pojmem kinematografie se pak zase rozumí filmové umění či filmová produkce. (ABZ slovník cizích slov, ©2005-2017).

Nás však zajímá konkrétně dokumentární kinematografie. Ta dle **Karla Vítkovského** patří k jednomu ze tří základních oblastí kinematografie, a to společně s kinematografií hranou a animovanou. Tento typ kinematografie, jakožto kulturně politický komplex dramaturgické koncepce, realizovaných tvůrčích záměrů, technické základny, ekonomického a organizačního zázemí tvorby, je zvláštní oblastí filmové tvorby a výroby. I přesto, že jsou začátky dokumentární kinematografie prakticky totožné, jako byly i začátky filmu, zasahuje tato konkrétní oblast kinematografie mnohem hlouběji, než kam sahá oficiální a obecně uznávané datum vzniku filmu (tj. rok 1895, bratři Lumiérové). Přitom samotné termíny jako je *dokumentární film* a *dokumentární kinematografie* se objevily až mnohem později. (Vítkovský 1982: 41, 43)

Definovat pojem dokumentární film však není vůbec jednoduché. **Bill Nichols** ve své publikaci *Úvod do dokumentárního filmu* dokonce píše, že lze namítnout, že neexistuje žádná zcela přesná definice tohoto pojmu. Ale i přesto ve své publikaci jednu z definic představuje: „*Dokumentární film vypráví o situacích a událostech týkajících se skutečných lidí (sociálních herců), kteří nám představují sami sebe v příbězích, jež nám přibližují věrohodnou představu o zobrazovaných životech, situacích a událostech či pohled na ně. Specifické hledisko filmového tvůrce nevytváří fikční alegorii, ale spíše zprostředkovává přímý vhled do žitého světa.*“ (Nichols 2010: 34)

Dalším a jedním z prvních autorů definice tohoto druhu filmu je **John Grierson**, zakladatel britské dokumentární školy. Ten ve 30. letech 20. století uvedl, že dokumentární film je „*tvůrčí interpretace reality*“, která při své lapidárnosti je neobyčejně výstižná. Ukazuje bezprostřední vztah dokumentární kinematografie k reálné skutečnosti, která je jejím jediným a nejvlastnějším „*dramatickým materiálem*“; *podtrhuje, že autor tuto skutečnost v díle*

interpretuje, tedy vykládá a hodnotí, nikoli pasivně registruje nebo popisuje; a konečně zdůrazňuje tvůrčí charakter tohoto způsobu znázorňování.“ (Vítkovský 1982: 47)

I **Guy Gauthier** zastává názor, že definovat tento pojem není snadné. Ve své publikaci však píše, že dokumentární film vyžaduje, aby byly na plátno, a to jakýmikoliv prostředky, přeneseny starosti naší doby. Stejně tak má zapůsobit na lidskou představivost a sesbírat co možná nejvíce materiálu. Podle něj se může tento druh filmu v jisté rovině přiblížit reportáži, v jiné zase básni. (Gauthier 2004: 74)

Pojem dokumentární film bývá také často zaměňován pojmem dokument, na který je pohlíženo jako na jeho synonymum. To však ale není úplně správné a přesné. Dokument je totiž pojem mnohem širší, kdežto dokumentární film je spíše termínem s konkrétnějším významem. Dokument je tedy vlastně jakýmsi dokladem, který svědčí o určité skutečnosti a slouží jako pramen informací. Zahrnuje tedy i film hraný a animovaný, nejen ten dokumentární. Dokumentární film je pak definován jako film, jenž tematicky vychází z objektivní skutečnosti. (Surmanová 2007)

V souvislosti s dokumentární kinematografií rozlišujeme i různé žánrové okruhy. **Vítkovský** uvádí celkem tři druhy těchto okruhů, a to publicistické a dokumentární, edukativní a náborové. (Vítkovský 1982: 54) **Gauthier** přitom zdůrazňuje, že dokumentární film v průběhu let „nekryštoval“ do jednotlivých žánrů, stejně jako připomíná, že sám tento druh filmové tvorby není žánrem. (Gauthier 2004: 5–19)

V neposlední řadě je třeba zmínit, že dokumentární filmy vzbuzují u diváků touhu po poznání. A díky informativní logice, přesvědčovací rétorice a působivé poetice, která slibuje informace, poznání, vhled i uvědomění, se to těmto druhům filmu i daří. Diváci obecně k dokumentárním filmům přistupují s jakýmsi očekáváním, že v průběhu jejich sledování uspokojí své touhy a dozvědí se zase něco nového. Proto jim tyto filmy následně přináší pocit uspokojení, poznání, a i formu potěšení. (Nichols 2010: 58–59)

4.1 Specifika překladu dokumentárního filmu

Překlad dokumentárního filmu je spjat s několika specifiky. V první řadě bychom měli brát na vědomí, že má dokumentární film především informativní charakter. S tím souvisí ale

i jeho další funkce, na které bychom neměli zapomínat. Jde o funkci vyprávěcí, popisnou, výkladovou a přesvědčovací. (Espasa 2004: 192)

Badatelka **Anna Matamala** uvádí, že jedním z dalších specifíků dokumentárního filmu je fakt, že překlad takového díla vyžaduje více času. Stejně tak jsou na překladatele kladeny vyšší nároky. Ten totiž musí velmi často vynaložit dostatek úsilí na vyhledávání potřebných informací.

Dalším důležitým bodem při překladu je scénář či dialogová listina. Tyto podklady však překladatel bohužel nemá vždy k dispozici. Pokud má však štěstí a jsou mu tyto dokumenty poskytnuty, pak by si měl ověřit, zda jsou všechny informace v nich uvedeny správně. Občas se totiž může stát, že jsou v daných dokumentech chyby. Může se jednat o chybný přepis různých jmen či termínů, stejně jako o gramatické či faktické chyby, popřípadě další nepřesnosti. Matamala tak poukazuje na to, že by překladatel neměl slepě důvěřovat psanému textu. A pokud na nějaké chyby narazí, zůstává rozhodnutí, jak s nimi naloží, pouze na něm. Teoreticky by totiž neměl být za chyby obsažené v originále zodpovědný. Je však dost pravděpodobné, že taková chyba, která se objeví ve výsledném produktu, bude připisována právě špatné práci a nedostačujícím znalostem překladatele.

Dalším specifíkem, na které tato autorka poukazuje, je skutečnost, že se dokumenty často zabývají různými tématy, k čemuž patří i různorodá terminologie. To překladatele nutí k vyhledávání a následnému studiu termínů ze specializovaných oblastí. Matamala vyzdvihuje především to, že překladatelé obvykle nejsou specialisty v daném oboru a musí být velmi vynalézaví, aby dokázali ve velmi krátké době získat všechny potřebné informace o jakékoliv konkrétní oblasti. Jedině tak totiž porozumí dokumentu a dokáží ho adekvátně přeložit.

Kromě terminologie se překladatel musí vypořádat také s řečníky a jejich metodou výkladu. V dokumentárním filmu se může objevit například vyprávění ve 3. osobě, kdy vypravěč čte předem připravený text, přičemž se on sám může a nemusí objevit na obrazovce. Vyprávění je přitom adresováno publiku, proto se tomu přizpůsobuje i text. Dále se zde může objevit dialog, což s sebou nese také svá specifika. Jazyk je často nespisovný, místy i vulgární, a pozornost není zaměřena na publikum, nýbrž na samotnou řeč mezi zúčastněnými. Matamala dále uvádí, že může dojít také k výkladu, který se označuje jako *tzv. talking heads*. Zde se na obrazovce objevují lidé, kteří se zúčastnili rozhovoru, přičemž i jejich řeč může být často spontánní. Z těchto rozhovorů jsou pak vybrány jednotlivé fragmenty, z nichž je sestaven

film. Překlad některých dokumentárních filmů může být dále komplikován tím, že se v něm objevují i různé archivní historické záběry, scény z filmu nebo se zde může prolínat realita s fikcí. (Matamala 2009: 110–115)

A. E. Korolkova ve své závěrečné práci píše, že si překladatel může práci na překladu dokumentárního filmu, pro lepší orientaci a přehlednost, rozdělit do několika fází. Ve zmiňované práci se vyděluje konkrétně šest etap překladatelské práce, přičemž překladatel by se dle ní měl nejprve seznámit s tématem překladu. Pod tím se rozumí seznámení se s dialogovou listinou či scénářem, stejně jako zhlédnutí daného filmu. Překladatel by měl prostudovat všechny dostupné zdroje, aby se dokázal dobře orientovat v dané oblasti. Poté následuje studium materiálů, na jejichž základě film vznikl. Jedná se o různé historické zdroje a materiály. Třetí etapou je seznámení se s strukturou filmu. Zde musí překladatel zjistit, jakým způsobem je film natočen a jaký byl záměr režiséra. Kromě obsahu dokumentárního filmu musí překladatel vystihnout také emoce postav, hlavní myšlenku a podstatu filmu. Jako další, v pořadí čtvrtý krok, by měl překladatel odhalit, jakým způsobem je materiál prezentován. Sama Korolkova uvádí, že může být prezentován různými způsoby – pomocí svědectví jedné osoby, formou deníku apod. V páté etapě je stěžejní, aby překladatel určil způsob ozvučení filmu. V poslední etapě by měl překladatel zvážit, jakou metodu překladu filmu zvolí. (Korolkova: 2014)

Všechna tato specifika jsou důležitá, a proto by je měl překladatel při své práci brát v potaz. To, s jakými situacemi jsme se při překladu potýkali my, a čemu bylo potřeba věnovat pozornost, si uvedeme v praktické části této diplomové práce.

5. JEVGENIJ ALEXANDROVIČ JEVTUŠENKO

V této kapitole bychom se rádi zaměřili na osobnost hlavního aktéra celého filmu. Pokusíme se zde okrajově nastínit jeho dětství, studium, kariéru i osobní život.

5.1 Rodina, dětství, studium a začátky tvorby

Jevgenij Alexandrovič Jevtušenko byl ruský básník, prozaik, kritik, publicista a filmový režisér. V biografickém slovníku se uvádí, že se narodil 18. července 1933 ve stanici Zima. (Skatov 2005: 687) Sám básník v dokumentu *Rozhovory s Jevgenijem Jevtušenkem* ale prozradil, že se narodil v Nižněudinsku. Stejně tak neodpovídá ani rok jeho narození uváděný v různých zdrojích, jelikož přišel na svět o rok dříve, tedy v roce 1932. Tyto nepřesnosti mají však své opodstatnění. Uvádí se totiž, že během Velké vlastenecké války musela Jevtušenkova matka změnit rok jeho narození v rodném listu (na r. 1933), aby se předešlo problémům s dokumenty. To je tedy důvod, proč je daný básník v oficiálních dokumentech o rok mladší. (24СМИ – Медийный новостной портал, www.24smi.org)

Co se týče jeho rodiny a dětství, Jevtušenko pocházel z umělecky založené rodiny. Jeho otcem byl Alexandr Rudolfovič Gangnus, který pracoval jako geolog. Nehledě na své povolání Jevtušenkův otec velmi miloval básně, a dokonce je i psal. Již od útlého dětství tedy ve svém synovi probouzel lásku k poezii. Jeho matka, Zinaida Jermolajevna Jevtušenková, se živila herectvím a měla i hudební vzdělání. Pracovala v Moskevském akademickém Hudebním divadle K. S. Stanislavského. (В мире музыки – о музыке, авторах и исполнителях, www.vmiremusiki.ru) Dokonce získala ocenění Zasloužená umělkyně RSFSR. (24СМИ – Медийный новостной портал, www.24smi.org)

Velmi zajímavý je i původ tohoto znamenitého ruského básníka. V žilách Jevtušenka kolovala ukrajinská, polská, lotyšská a běloruská krev. Jeho pradědeček z matčiny strany byl sice polského původu, ale vydal se za prací do ukrajinského Žitomýru, kde se následně oženil s ukrajinskou ženou. Nicméně, kvůli tomu, že spolu s několika dalšími vesničany vedl rolnické povstání, byl poslán do Irkutské oblasti. Jeho otec mu předal zase lotyšské a běloruské kořeny. (В мире музыки – о музыке, авторах и исполнителях, www.vmiremusiki.ru) Některé zdroje píší, že byl Jevtušenkův otec napůl Němec a napůl pocházel z Pobaltí, přičemž nosil příjmení

Gangnus. (24СМИ – Медийный новостной портал, www.24smi.org) I samotný básník se v dokumentu zmiňoval o tom, že se větev jeho rodu táhla z Německa do Lotyšska.

Uvádí se, že již od samotného dětství se Jevtušenko cítil jako básník a považoval se za něj. To je zřejmé i z jeho raných básní. Ve filmu sám Jevtušenko přiznává, že první báseň napsal, když mu byly čtyři roky. Začátky jeho tvorby překvapivě tvoří kvalitní verše, a to i přes nízký věk jejich autora (pět až sedm let). V psaní poezie ho podporovali rodiče, ale později také učitelé. Ti se aktivně podíleli na rozvíjení Jevtušenkových schopností. (Сайт о Е. А. Евтушенко, www.evtushenko.net) Matka Jevtušenka upřímně věřila v básnické schopnosti a nadání svého syna. Učila ho vztahu k divadlu a oba rodiče mu vštěpovali lásku ke knihám – nahlas mu četli a sdělovali mu zajímavá fakta z historie. Již v šesti letech uměl malý Ženja díky svému otci číst a psát.

V roce 1944 se rodina Jevtušenkových přestěhovala do Moskvy. Nicméně, nějakou dobu poté otec opouští rodinu a odchází k jiné ženě. I když otec Jevgenije odešel, nezpřetrhal se svým synem vazby. Stále se zajímal o literární vývoj malého Ženji. (24СМИ – Медийный новостной портал, www.24smi.org) Matka Jevtušenka rovněž kontaktu svého bývalého partnera a syna nebránila. Dokonce, což je velmi zajímavé, sama posílala otci básníka úryvky z tvorby jejich syna. (В мире музыки – о музыке, авторах и исполнителях, www.vmiremusiki.ru)

Jevtušenko mohl díky svému otci navštěvovat také večery poezie na Moskevské státní univerzitě, kde spatřil například Annu Achmatovou, Alexandra Tvardovského či Borise Pasternaka. I díky své matce byl obklopen významnými osobnostmi – často se u nich doma scházeli umělci a básníci.

Básník vyrůstal a studoval v Moskvě, kde navštěvoval Dům pionýrů (*Дом пионеров*). V roce 1951 se stal studentem moskevského Literárního institutu Maxima Gorkého, ale již o šest let později (r. 1957) z něj byl vyloučen. Údajně měl být vyloučen proto, že se neúčastnil přednášek. Skutečný důvod byl však jiný – vše spočívalo v jeho veřejných prohlášeních, která nebyla pro danou dobu přijatelná. (24СМИ – Медийный новостной портал, www.24smi.org) Hlavní příčinou jeho vyloučení se tak stalo to, že vystoupil na obranu jednoho z románů spisovatele Vladimira Dmitrieviče Dudinčeva. (Сайт о Е. А. Евтушенко, www.evtushenko.net) Nutno poznamenat, že Jevtušenko získal vysokoškolské vzdělání

až v roce 2001. To mu však v jeho tvorbě a kariéře nebránilo, jelikož i bez něj o sobě dával hlasitě vědět. (Образовака – Твой помощник при подготовке д/з, www.obrazovaka.ru)

5.2 Tvorba Jevtušenka a jeho kariéra

Jevtušenkův profesní život byl velmi bohatý a zahrnoval plno děl. My si v této podkapitole nastíníme jen okrajově, jak začala jeho kariéra a připomeneme si několik jeho literárních výtvorů.

Zdroje hovoří o tom, že první Jevtušenkova díla vyšla, když mu bylo 16 let. První publikace jeho básní tak byla zveřejněna v roce 1949, když ji otiskly noviny *Sovětský sport*. V roce 1952 byla publikována jeho básnická sbírka *Разведчики будущего*. Začátek jeho básnické kariéry odstartovala také díla *Перед встречей* a *Вагон*. Ještě v tom stejném roce byl teprve dvacetiletý Jevtušenko přijat do Svazu spisovatelů SSSR a stal se tak jeho nejmladším členem. (Сайт о Е. А. Евтушенко, www.evtushenko.net)

Dále Jevtušenko vydal díla jako *Третий снег* (1955), *Шоссе энтузиастов* (1956), *Обещание* (1957), *Стихи разных лет* (1959), *Яблоко* (1960), *Нежность* (1962), *Взмах руки* (1962), *Братская ГЭС* (1965), *Катер связи*, *Стихи* (1967), *Дорога номер один* (1972), *Поющая дамба* (1972), *Поэт в России больше, чем поэт* (1973), *Отцовский слух* (1975, 1978), *Спасибо* (1976), *В полный рост* (1977), *Просека* (1977), *Утренний народ* (1978), *Точка опоры* (1981), *Две пары лыж* (1982), *Откуда родом я* (1983), *Почти напоследок* (1985), *Полтравиночки* (1986), *Завтрашний ветер* (1987), *Мама и нейтронная бомба* (1986), *Последняя попытка* (1988), *Любимая, спи...* (1989), *Нет лет: Любовная лирика* (1993), *Поздние слезы* (1995) a další. (Skatov 2005: 687)

Dvě sbírky jeho básní *Шоссе энтузиастов* a *Обещание* se staly důkazem toho, že se v zemi objevil básník nového formátu – mimořádný tvůrce a ten nejvýraznější představitel dané generace, která si později vysloužila označení *шестидесятники* (generace básníků šedesátých let). (В мире музыки – о музыке, авторах и исполнителях, www.vmiremusiki.ru)

Jevtušenko nebyl ale jen básníkem. Rozsah jeho talentu byl totiž opravdu široký. Dokázal se uplatnit jak v hudbě, tak v próze i kinematografii. Velký ohlas vyvolala například jeho díla *Бабий Яр*, *Наследники Сталина* a *Танки идут по Праге*. Ta se totiž stala jakýmsi aktem skutečné občanské odvahy, stejně jako vrcholem literárního života. (В мире музыки

– о музыке, авторах и исполнителях, www.vmiremusiki.ru) Tento ruský velikán ale psal také romány – např. *Ягодные места* (1981) nebo *Не умирай прежде смерти* (1993). (Skatov 2005: 689)

Také Jevtušenkovy poemy mnohým kritikům dokázaly autorovu žánrovou rozmanitost a staly se tak důkazem toho, že byl Jevtušenko mistrem různých stylů. Navíc, velké množství Jevtušenkových děl inspirovalo různé skladatele k vytvoření hudebních děl. Jedním z mnoha příkladů nám může být píseň, která dosud neztrácí svou popularitu a která rovněž zazněla ve filmu. Jde o píseň *Со мною вот что происходит*, která byla vytvořena na základě veršů Jevtušenka. Slyšet ji můžeme také v kultovním ruském filmu Eldara A. Rjazanova *Ironie osudu aneb Rozhodně správná koupel* (*Ирония судьбы, или С легким паром!*), kterou zpívá Sergej Nikitin. Píseň byla původně věnována Jevtušenkově první ženě Belle Achmadulinové.

Již od mládí se tento básník zajímal o kinematografii a filmy, a po několika letech o tuto oblast dokonce projevil i profesionální zájem. Jeho prozaické dílo s názvem *Я – Куба* posloužilo jako scénář pro film Michaila Kalatozova a Sergeje Urusevského, který nesl stejnojmenný název. V oblasti filmu se Jevtušenko neprojevoval však pouze jako autor scénářů, ale i jako herec. Velmi známou rolí je jeho ztvárnění postavy Konstantina Eduardoviče Ciolkovského ve filmu *Взлет*.

Nelze opomenout ani to, že Jevtušenko také tíhl k divadlu. Stal se totiž autorem několika divadelních her a kompozic, brilantně přednášel básně pro tisíce diváků, a také pořádal tvůrčí večery.

Uvádí se, že počet publikovaných sbírek Jevtušenka již dávno přesáhl stovku, přičemž jeho díla vyšla v mnoha zemích a byla přeložena až do 70 jazyků. Nutno poznamenat, že Jevtušenko vyjížděl i na zahraniční turné, a procestoval tak všechny kontinenty, kromě Antarktidy. Tento velký ruský básník měl u posluchačů velký úspěch – jeho projev si přicházelo poslechnout obrovské množství lidí.

Poté, co se Jevtušenko v roce 1991 odstěhoval do Spojených států (město Tulsa, stát Oklahoma), nevěnoval se již tolik psaní básní, ale spíše svůj život zasvětil práci učitele. Snažil se také projevit v jiných žánrech literatury a v různých uměních. (В мире музыки – о музыке, авторах и исполнителях, www.vmiremusiki.ru)

5.3 Důležité ženy v životě významného básníka

I rodinný život Jevgenije Alexandroviče Jevtušenka byl pestrý a plný událostí. Básník byl totiž čtyřikrát ženatý. A svou lásku ke všem ženám nijak neskrýval.

Poprvé se oženil v roce 1954 s básnířkou Bellou Achatovnou Achmadulinovou. Tento svazek však netrval příliš dlouho, pouze tři roky. Jak uvedl sám Jevtušenko, s Bellou si nakonec příliš nerozuměli, jelikož měli odlišné pohledy na různé otázky, a to včetně poezie. (Женский онлайн-журнал о красоте, шоу-бизнесе, моде и здоровье, www.diwis.ru) Zásadním momentem tohoto vztahu byla však chvíle, kdy Achmadulinová zjistila, že čeká dítě. Mladý básník tehdy o otcovství nechtěl slyšet, a tak šla jeho žena na potrat. Poté se jejich vztah definitivně rozpadl. Jevtušenko následně přiznal, že jej tato jeho mladistvá nerozváženost ještě dlouho poté trápila.

Druhou básníkovou manželkou (r. 1962) se stala Galina Sokolová-Lukoninová, která byla dříve manželkou Jevtušenkova přítele, básníka Michaila Lukonina. Mezi básníkem a manželkou jeho přítele přeskočila jiskra, se kterou se ani jeden z nich nedokázal vypořádat. Galina našla v ruském básníkově otce, přítele, učitele a idol. Jelikož druhá manželka Jevtušenka nemohla mít vlastní děti, adoptovali si manželé po sedmi letech syna Pét'u, který nesl básníkovu příjmení. Ani to však nezachránilo jejich manželství před krachem. Když Sokolovou Jevtušenko opustil, pokusila se spáchat sebevraždu tím, že si podřezala žíly. Ani to jí však Jevtušenka nevrátilo zpět. Po rozvodu zůstal Pét'a s ní.

Třetí ženou tohoto slavného básníka se stala překladatelka irského původu Jan Butlerová. Pár měl spolu dva syny – Alexandra a Antona. Jejich vztah však začal po narození druhého syna, který byl vážně nemocný, chladnout. I třetí básníkovu manželství se tak nakonec v roce 1986 rozpadlo.

Maria Novikova – čtvrtá a zároveň poslední žena tohoto ruského umělce. Se svou další múzou se setkal, když jej prosila o autogram pro svou matku. Pár se do sebe zamiloval a zanedlouho poté se i vzal (r. 1987). Navzdory velkému věkovému rozdílu (třicet let) byl osud tohoto páru šťastný. Prožili spolu v lásce a harmonii asi 30 let, a to až do básníkovy smrti. Manželům se narodili dva synové – Jevgenij a Dmitrij.

Jevgenij Jevtušenko několikrát přiznal, že se svými bývalými manželkami udržoval přátelské vztahy, stejně jako uvedl, že se nikdy nevzdal svých dětí. (Комсомольская правда, www.kp.ru)

5.4 Ocenění a konec života

V páté kapitole bychom také chtěli zmínit, že daný básník získal během svého života několik cen a vyznamenání. Jevgenij Jevtušenko byl například čestným členem Americké akademie umění, řádným členem Evropské akademie umění a věd či čestným profesorem Honoris Causa na univerzitě The New School v New Yorku či Královské vysoké škole v Queensu. Za báseň *Мама и нейтронная бомба* získal Státní cenu SSSR (r. 1984). Jevtušenko je dále držitelem ceny T. Tabidzeho (Gruzie) či J. Rainise (Lotyšsko) a mnohých dalších. Získal také Cenu TEFI za nejlepší vzdělávací program *Básník v Rusku je více než básník* (r. 1998) či cenu Walta Whitmana (USA). Kromě toho mu byly uděleny různé řády a medaile SSSR, získal i americkou Prezidentskou medaili svobody za jeho činnost týkající se ochrany lidských práv či zvláštní odznak za zásluhy, a to od Yaleovy univerzity (r. 1999). Velkým pozdvižením bylo také to, když Jevtušenko odmítl přijmout Řád přátelství, a to na protest proti válce v Čečensku (r. 1993). Za literární úspěchy v listopadu roku 2002 získal mezinárodní ocenění Aquila (Itálie). V prosinci téhož roku získal také zlatou medaili Bratří Lumiérů za mimořádný přínos pro kulturu dvacátého století a popularizaci ruské kinematografie. V květnu 2003 získal řád Živá legenda (Ukrajina), Řád Petra Velikého či gruzínský Čestný řád. (Сайт о Е. А. Евтушенко, www.evtushenko.net) Dokonce byl nominován na Nobelovu cenu za literaturu. (Образовака – Твой помощник при подготовке д/з, www.obrazovaka.ru)

Velkou zajímavostí je to, že v roce 1994 po něm byla pojmenována malá planeta Sluneční soustavy. (Сайт о Е. А. Евтушенко, www.evtushenko.net)

Jevtušenko zemřel 1. dubna 2017 ve věku 84 let v americkém městě Tulsa, kde dlouhodobě pobýval. Uvádí se, že byl v březnu daného roku hospitalizován v nemocnici, a to ve vážném stavu s rakovinou ve čtvrtém stádiu. Básníkovi se tato zákeřná nemoc vrátila po šesti letech. Zemřel ve spánku na srdeční selhání, když byl obklopen svými příbuznými. (В мире музыки – о музыке, авторах и исполнителях, www.vmiremusiki.ru)

6. SOLOMON MOJSEJEVIČ VOLKOV

6.1 Dětství, studium a život S. Volkova

Solomon Mojsejevič Volkov je známý muzikolog, novinář a spisovatel. (Readly, www.readly.ru) Narodil se 17. dubna roku 1944 ve městě Istaravšan, které leží nedaleko Leninabádu (nynější Chudžand) v Tádžikistánu. Zpočátku zde žil se svou rodinou, ale když mu byl rok, přestěhovali se s rodinou zpět do Rigy, kde žil až do roku 1958.

Sám Volkov uvádí, že třináct let svého života, které strávil v Rize, věnoval především hudbě. I když v jeho rodině nebyli žádní hudebníci, Volkov vynikal hrou na housle. (RUNYweb.com, 2010) Díky svému nadání vystudoval v letech 1950–1958 v Rize Hudební školu Emílse Dārziņše při Lotyšské hudební akademii Jāzepse Vītols. Poté odjel do Petrohradu, kde absolvoval studium na Leningradské hudební škole pro obzvláště nadané děti v rámci Konzervatoře N. A. Rimského-Korsakova. Na dané konzervatoři dokončil i doktorské studium. (Электронный архив людей, www.people-archiv.ru)

6.2 S. Volkov a kariéra

Pokud jde o jeho novinářskou kariéru, první článek zveřejnil v roce 1959. Poté následovalo asi 300 dalších článků publikovaných v sovětských periodikách. V roce 1971 vydal knihu s názvem Mladí leningradští skladatelé (Молодые композиторы Лелинграда).

V letech 1965–1970 působil jako umělecký ředitel Experimentálního studia komorní opery v Leningradě. O dva roky později, tedy v roce 1972, byl přijat do Svazu skladatelů SSSR a stal se vedoucím redaktorem časopisu *Sovětská hudba* (Советская музыка). V roce 1976 emigroval do Spojených států, kde následně působil jako vědecký pracovník v Ruském institutu na Kolumbijské univerzitě. Od roku 1979 byl kulturním komentátorem ve zpravodajství Hlas Ameriky a poté také v rozhlasové stanici Svobodná Evropa. (RUNYweb.com, 2010)

Ve stejném roce vydal tento spisovatel v USA knihu s názvem *Svědectví. Paměti Dmitrije Šostakoviče*. Na publikaci pracoval již v letech 1971–1974, kdy se s tímto ruským skladatelem a klavíristou Dmitrijem Šostakovičem setkával v Leningradu. Vyšla však až po Šostakovičově smrti a vzbudila velký ohlas. Pokud jde o další Volkovova díla, v roce 1985 vyšly také rozhovory s baletním choreografem Georgem Balanchinem (*Conversations with Balanchine on His Life, Ballet and Music*) a v roce 1990 pak s houslistou Nathanem

Milsteinem (*From Russia to the West: The Musical Memoirs and Reminiscences of Nathan Milstein*). Mezi jeho známá díla rovněž patří kniha *Petrohrad: Kulturní historie* (St. Petersburg: A Cultural History), *Rozhovory s Josifem Brodským* z roku 1998, kniha *Šostakovič a Stalin* (2004) a mnohé další.

Solomon Volkov žije v současné době se svou ženou, skvělou fotografkou Mariannou Volkovovou, v New Yorku v USA. (RUNYweb.com, 2010)

7. O FILMU ROZHOVORY S JEVGENIJEM JEVTUŠENKEM

Ještě, než přejdeme k samotnému filmu, je potřeba zmínit, jak to v našem případě bylo s jeho výběrem. Výběr filmu je totiž prvním a stěžejním krokem, který je také velmi důležitý. Překladatel a titulkář, pokud se jedná o laika, si totiž málokdy sám zvolí film, který se mu žánrově nelíbí a který mu neseďí. Většinou sahá po dílech, jež jsou pro něj určitým způsobem zajímavá. S takovým filmem se mu totiž pak lépe pracuje. Pokud jde o náš případ, film již byl součástí hotového tématu, které předem stanovila vedoucí naší diplomové práce. Nás však tento dokument zaujal, a to i přesto, že obecně dokumentární filmy s podobným tématem nepatří zrovna k nejoblíbenějším filmům, co se titulkování týče. Jde totiž o velmi náročný proces. Navíc, překlad takového filmového žánru, tedy dokument, se poněkud liší od překladu klasického hraného filmu.

Zaměříme-li se na samotný dokumentární film *Rozhovory s Jevgenijem Jevtušenko*, nutno podotknout, že se natáčel v roce 2012 a světlo světa spatřil o rok později, když byl odvysílán na hlavní ruské televizní stanici První kanál (Первый канал). Scénáristkou a režisérkou filmu se stala novinářka Anna Nelsonová. (AvidReaders, www.avidreaders.ru) Ta debutovala v roce 1997 na televizní stanici Ren-TV a v roce 2007 dostala nabídku pracovat právě pro ruskou televizi První kanál. Od roku 2010 je stálou zpravodajkou této stanice v USA. Dále je držitelkou Ceny TEFI 2008 v kategorii Reportér roku. Nelsonová nyní žije a pracuje v New Yorku. (Издательская группа акт, www.ast.ru)

Zaměříme-li se na film obecně, nutno podotknout, že je celkem rozdělen do tří částí, které dohromady trvají přes tři hodiny. V první části Jevtušenko vypráví o svém skutečném příjmení, o rozvodu rodičů, ke kterému vlastně nedošlo, o událostech v Československu či o tom, jak se ocitl na hranici života a smrti, když chtěl spáchat sebevraždu. Básník v první části filmu hovoří také o svém strýci a o tom, jak překvapil Johna Steinbecka. Zmiňuje rovněž tajný rozhovor s Robertem Kennedym či setkání s N. S. Chruščovem. Neopomenul ani své lásky a promluvil o manželství s Bellou Achmadulinovou či Galinou Sokolovou-Lukoninovou. (Первый канал, С. Волков. Диалоги с Евгением Евтушенко. Фильм первый, www.1tv.ru)

Druhá část filmu pojednává o Jevtušenkově cestě do Vietnamu během války se Spojenými státy, o jeho třetím manželství a rozvodu s Jan Butlerovou či o jeho početných láskách. Ruský básník se zmínil také o vztazích s Vladimírem Vysockým a o tom, jak obvinil slavného básníka z plagiátorství. Řeč přišla také na nábor informátorů pro KGB, na Jevtušenkovu první cestu do zahraničí a na jeho práci na Kubě během karibské krize. Dalším

tématem této části filmu se stala jeho čtvrtá manželka Maria Novikova a básníkův život v americké provincii. (Первый канал, С. Волков. Диалоги с Евгением Евтушенко. Фильм второй, www.1tv.ru)

Třetí a zároveň poslední část této trojdílné série byla věnována vztahům Jevtušenka s ruským básníkem Josifem Brodskim, které se staly jakýmsi dramatem v životě Jevtušenka. (Первый канал, С. Волков. Диалоги с Евгением Евтушенко. Фильм третий, www.1tv.ru)

Co se týče samotného natáčení, celé se odehrávalo v americkém městě Tulsa, které leží ve státě Oklahoma. V tomto městě Jevtušenko žil a pracoval více než dvacet let. Většina záběrů se natáčela v prostorách univerzitní knihovny, která patří tamní Univerzitě v Tulse a v níž básník přednášel mnoho let. Jevtušenko nebyl příliš nakloněn natáčení mimo knihovnu. I přesto se však režisérce podařilo párkrát jej přesvědčit. Film se měl dle Nelsonové natáčet celých sedm dní. (Volkov 2018: 6) Na internetových stránkách televizní stanice se však uvádí, že natáčení trvalo deset dní a vyžádalo si v rozsahu přes padesát hodin. (Первый канал, С. Волков. Диалоги с Евгением Евтушенко. Фильм первый, www.1tv.ru) Poté, co byly záběry filmu natočeny, následoval ještě rok práce na samotné tvorbě dokumentu. K tomu, aby na základě filmu vznikla i stejnojmenná kniha, muselo uplynout ještě několik let. Autorem této knihy není nikdo jiný než Solomon Volkov, a to za spolupráce Anny Nelsonové. Tato publikace byla vydána v roce 2018 a posloužila nám jako jeden ze zdrojů pro napsání této kapitoly.

7.1 Jak vznikl film

Režisérka filmu Anna Nelsonová v knize píše, že nabídka natočit film o tomto jedinečném ruském básníkovi přišla náhodou, a to od jejího přítele Solomona Volkova. Tomu totiž Jevgenij Jevtušenko zaslal dopis, v němž mu nabízí jedinečný a poslední rozhovor s „velkým ruským básníkem“. Tento Jevtušenkův dopis se tak stal podnětem k vytvoření filmu, jehož náplní měl být obsáhlý rozhovor s básnickou legendou. Tento rozhovor měla zaznamenat na kameru a dát mu finální podobu právě Nelsonová.

Novinářka v knize uvádí, že si byla moc dobře vědoma toho, že před ní stojí nelehký úkol a že bude muset při natáčení filmu převzít zodpovědnost za tyto dva velikány. U Solomona Volkova byla v sázce jeho reputace, jelikož se jednalo o jeho první vystoupení v tak velkém projektu na tak velké scéně. A pro Jevgenije Jevtušenka mohlo být toto vystoupení naopak tím posledním. Režisérka uvedla, že si jako cíl stanovila natočit takový dokument, který

by překračoval určité „hranice norem“. Přitom však kladla důraz na to, aby žádnému z účastníků tento film nijak neuškodil.

V souvislosti s natáčením se Nelsonová zmiňuje i o špatném zdravotním stavu básníka, o němž však on sám nechtěl hovořit. Toto téma tak bylo pro všechny tabu, i když sama Nelsonová později pochopila, jak moc byl jeho stav vážný. Jeho fyzický stav se přitom odrazil i na procesu natáčení. Režisérka v knize prozradila, že na základě předběžné domluvy měl Jevtušenko točit čtyři hodiny denně. Hned první den však tato dohoda padla, jelikož byl básník překvapivě schopen hovořit až sedm hodin v kuse. Mnohdy dokonce vydržel více než celý tým. Režisérka v knize přiznala, že takový zápal a nadšení pro věc ještě neviděla. I to si však vybralo svou daň. Jevtušenko se totiž během natáčení potýkal s nepříjemnými zdravotními komplikacemi. Bylo zapotřebí, aby měnil polohy, jelikož nemohl dlouho sedět v jedné pozici. Bolely ho nohy, tekla mu krev z uší i nosu. Během natáčení musel brát léky na bolest a sama Nelsonová mu kapala kapky do uší. I takové bylo natáčení s ruským velikánem. Takového Jevtušenka ještě nikdy nikdo neviděl.

Režisérka poukázala i na to, že to, co nyní ve filmu vypadá jako logický a spořádaný rozhovor dvou lidí, byl zpočátku jeden velký chaos. Jevtušenko toho měl totiž mnoho na srdci, a také na tom nebyl fyzicky dobře. Proto často nedodržel chronologický ani logický sled svého vyprávění a odbíhal od jednoho tématu k druhému. Ve filmu si tak můžeme povšimnout, že často nedokončoval věty. Celý rozhovor tak musel být doslova seskládán z jednotlivých úryvků tak, aby ve finále tvořil jednotný celek.

Nelsonová v této souvislosti vyzdvihla také skvělou práci Volkova, který má podle ní jednu neuvěřitelnou a geniální vlastnost. Dokáže totiž velmi zvláštním způsobem naslouchat dotyčnému a fixovat slova, která byla řečena. Stejně tak se zcela vžívá do svého spolubesedníka a prakticky mu nedá možnost se před ním neotevřít. A výjimečnost Volkova byla nejspíše i jedním z důvodů, proč Jevtušenko oslovil právě jeho. (Volkov 2018: 6–12)

7.2 Premiéra filmu a reakce veřejnosti

Premiéra filmu proběhla ve dnech 22.–24. října 2013 a odvysílala ji televizní stanice První kanál. Tato zповěď o básníkově životě však nezůstala po odvysílání bez povšimnutí. Spíše naopak. Nelsonová uvádí, že dohady o filmu se na internetu táhly dlouhé týdny. Materiál pro články v médiích tak vystačil na půl roku, přičemž 99 % těchto příspěvků tvořila kritika.

Režisérka v knize uvedla, že se kritika netýkala jen filmu obecně, Volkova, Jevtušenka, ale také jí, jakožto režisérky, která se s filmem nedokázala vyrovnat a dopustila se při jeho natáčení mnoha chyb. Filmu bylo vyčítáno mimo jiné například i to, že se básník ani slovem nezmněl o ruském prezidentovi Vladimirovi Putinovi. Ve vzduchu tak v souvislosti s tímto snímkem visely slova jako cenzura a tak podobně. (Volkov 2018: 17)

Nelsonová přiznala, že film v mnoha ohledech doslova rozpoutal peklo. Někteří si totiž stáli za tím, že se ve filmu objevovala politická témata, i když sám Volkov v jednom z rozhovorů prohlásil, že ve filmu nebyla ani žádná cenzura, ani se v rozhovoru s básníkem nedotýkali politických témat. (The New Times, www.newtimes.ru). Dokonce to zašlo až tak daleko, že nebylo vhodné se tohoto filmu a této otázky ve společnosti dotknout, jelikož v dobré společnosti se o politických tématech nesluší hovořit. (Volkov 2018: 19) Některým kritikům se zase nelíbilo to, že Volkov mnohdy zadával nekorektní dotazy. Jiní poukazovali na fakt, že je film prezentován jako zpověď básníka, přičemž při zpovědi má docházet k jakémusi uznání „chyb“, což v tomto rozhovoru údajně neproběhlo. Jednalo se tak o narážku na to, že Jevtušenko představoval věci ze svého pohledu. Lidem se také zdálo podivné, že se film natáčel několik desítek hodin, ale ve finále má jen tři hodiny. Proto se zamýšlejí nad tím, o čem Jevtušenko mlčel a proč některé věci nebyly ve filmu zmíněny. Jisté pochybnosti vzbuzoval i poslední třetí díl filmu, který pojednával o Jevtušenkově vztahu s Josifem Brodskim. (Отзовик – сайт отзывов, www.otzovik.com)

Sám básník na film a na to, co se dělo po jeho premiéře, reagoval poměrně rozpačitě. Po premiéře telefonoval režisérce a řekl jí, že nečekal, že by tento film mohl mít tak obrovskou sílu a že by mohl vzbudit takový ohlas. Dokonce prozradil, že mu telefonoval i ruský sochař Ernst Josifovič Něizvěstnyj, který byl filmem nadšen a Jevtušenka chválil za jeho odvahu.

S následujícími roky se však pohled ostatních na tento film diametrálně změnil – naštěstí k pozitivnímu. Režisérka uvedla, že i po dvou, třech a čtyřech letech se na snímek stále nezapomnělo a dodnes bývá citován. (Volkov 2018: 17-19)

Dokumentární film *Rozhovory s Jevgenijem Jevtušenkem* byl v roce 2014 nominován na Cenu TEFI 2014 (ТЭФИ-2014) v kategorii Dokumentární projekt roku. (Издательская группа акт, www.ast.ru) Cena TEFI je ruské národní televizní ocenění, které je udělováno za největší úspěchy v oblasti televizního umění. (ТЭФИ – индустриальная телевизионная премия, www.tefitv.ru)

PRAKTICKÁ ČÁST

1. ПРЭПИС А ПРЭКЛАД FILMU

Originál	Překlad
Диалоги с Евгением Евтушенко – Часть 1	Rozhovory s Jevgenijem Jevtuškem – Část první
<p>Да, это Нью Йорк. Меня зовут Соломон Волков. Я писатель. Я прожил в этом городе большую часть своей жизни. Здесь впервые были изданы записанные мной еще в Советском Союзе мемуары Шостаковича. Здесь я встретил и записал «Диалоги» с поэтом Бродским и хореографом Баланчиным. Книги эти вышли на многих языках. И о них много спорили. И до сих пор я веду в тиши кабинета долгие разговоры с этими великими тенями. Ведь, может, поэтому я так редко покидаю свои четыре стены. Но сегодня я лечу в город Талса, штат Оклахома – господи, почему? С месяц назад я получил вот это письмо от Евгения Евтушенко, с которым знаком уже почти сорок лет.</p>	<p>Ano, tohle je New York. Jmenuji se Solomon Volkov. Jsem spisovatel. V tomto městě jsem prožil velkou část svého života. Právě tady poprvé vyšly Paměti Dmitrije Šostakoviče, které jsem zaznamenal ještě v dobách Sovětského svazu. V New Yorku jsem se také setkal s básníkem Josifem Brodskim, s nímž jsem natočil Dialogy, a s choreografem Georgem Balanchinem. Tyto knihy vyšly v několika jazycích. A hodně se o nich diskutovalo. Dodnes s těmito velkými přízraky vedu v ústraní své pracovny dlouhé rozhovory. Možná, že právě proto jen málokdy opouštím své čtyři stěny. Dnes však odlétám do města Tulsa, které leží ve státě Oklahoma. Proboha, proč? Asi před měsícem jsem dostal dopis od Jevgenije Jevtušenka, se kterým se znám už téměř čtyřicet let.</p>
<p><i>«Дорогой Соломон, у меня есть к тебе предложение. Я готов к разговору. Если тебя это заинтересует, наш разговор станет единственным большим интервью, подытоживающим все эти 80 лет жизни поэта, которого при жизни называют великим в разных странах. А правда это или неправда — надо ещё в этом разобраться. Вот и разберись, если, конечно, тебе это интересно. Честно говорю, что я сейчас не дал бы такого интервью ни одному человеку в мире, кроме тебя. Твой друг Евтушенко».</i></p>	<p><i>„Drahý Solomone, měl bych pro tebe jednu takovou nabídku. Jsem připraven na rozhovor. Budeš-li mít zájem, bude tento náš rozhovor jediným velkým rozhovorem, který shrne celých 80 let života básníka, který je již za svého života v různých zemích považován za velkého. Zda je to pravda či ne, to ještě probereme. Popřemýšlej, zda se ti to zdá zajímavé. Upřímně řečeno, takový rozhovor bych ted' nikomu jinému na světě, kromě tebe, neposkytl. Tvůj přítel Jevtušenko.“</i></p>
<p>Скажу честно, о такой откровенной последней долгой беседе с Евтушенко я думал все эти годы. Ведь он был свидетелем и участником не одной, а</p>	<p>Upřímně přiznávám, že o takové otevřené a poslední dlouhé besedě s Jevtuškem jsem přemýšlel celé roky. Vždyť on nebyl svědkem a účastníkem jen jedné, ale hned</p>

<p>нескольких эпох – от Сталина до Ельцина. Вот уж о ком можно сказать «последний из могикан». Хотя сам он себя часто сравнивал с ловким и хитрым Маугли из социалистических джунглей. А жизнь свою – с небывалым приключенческим романом, воплотившимся в стихи, которым жадно внимали ревущие стадионы от Москвы до Сантьяго.</p>	<p>několika epoch – od Stalina až po Jelcina. On je ten, kterého můžeme označit za „posledního mohykána“. A to i přesto, že se sám často srovnával s šikovným a mazaným Mauglím socialistické džungle. A svůj život zase s neobvyklým dobrodružným románem zaznamenaným v básních, které dychtivě poslouchaly jásající stadiony od Moskvy až po Santiago.</p>
<p>И вот я лечу к Евтушенко за две тысячи километров. А как он там? Пытался тоже готовиться к этой встрече? Ведь не виделись миллион лет, хоть я и не переставал следить за его турбулентной жизнью. Все познал Евтушенко – и неслыханную славу, и обидные поношения. Вот он идет ко мне навстречу, опираясь на палку. На Маугли мало похож. Да и я стар и сер. Когда я вижу его, то думаю вот о чем.</p>	<p>A tak letím dva tisíce kilometrů za Jevtuškem. A jak je na tom on? Snažil se na toto setkání také připravit? Vždyť jsme se neviděli milion let, přestože jsem jeho bouřlivý život nepřestal sledovat. Jevtuško zažil vše – jak nevídanou slávu, tak urážlivé ponižování. A teď mi jde naproti a opírá se o hůl. Mauglímu se ale moc nepodobá. Ano, i já jsem starý a šedivý. Když ho vidím, tak na to myslím.</p>
<p>Передо мной самый знаменитый русский поэт, ведь такой жизненной славы даже Пушкин не знал, к тому же международной. Евтушенко собирал переполненные ревущие залы в Нью-Йорке, Лондоне, Париже, Риме. И что тоже важно, у Пушкина никогда не было такой политической роли. Об этом сейчас забывают, к сожалению. С какой ноты начнется наш разговор?</p>	<p>Stojí přede mnou nejslavnější ruský básník. Takovou životní slávu, natož mezinárodní, nepoznal ani Puškin. Díky Jevtuškovi se plnily jásající sály v New Yorku, Londýně, Paříži, Římě. A co je také důležité – Puškin nikdy nehrál tak významnou politickou roli. Na to už se, bohužel, v současnosti zapomíná. A jak začne náš rozhovor?</p>
<p>(Евтушенко) Ну вот.</p>	<p>(Jevtuško) Tak přece.</p>
<p>Наконец-то и встретились!</p>	<p>Konečně se setkáváme!</p>
<p>Здорово, Серёг.</p>	<p>Zdravím, Sergeji.</p>
<p>(Волков) Замечательно.</p>	<p>(Volkov) To je skvělé.</p>
<p>(Волков) Рад так видеть вас.</p>	<p>(Volkov) Tak rád vás vidím.</p>
<p>(Евтушенко) Рад вас видеть.</p>	<p>(Jevtuško) I já vás rád vidím.</p>
<p>Пойдемте.</p>	<p>Půjdeme.</p>
<p>(Волков) Красиво тут у вас.</p>	<p>(Volkov) Máte tady krásně.</p>
<p>(Евтушенко) Да, это очень приятно думать. Тёплое...</p>	<p>(Jevtuško) Ano, je fajn, že si to myslíte. Milé...</p>

А потом была исповедь длиной в десятки часов.	A poté následovala zpověď trvající desítky hodin.
Я должен исповедаться перед будущим, перед будущим поколением. Исповедальность, конечно, наказуема, что ж, над вами могут издеваться, но зато вы откроете таких же мыслящих людей, которые болеют тем же, чем и вы, и вы найдете самых близких друзей.	Musím se vyzpovídat před budoucností, před budoucí generací. Vyznání se, samozřejmě, trestá. Můžou se vám vysmát. Ale najdete stejně smýšlející lidi, kteří žijí pro stejnou věc jako vy, a najdete tak ty nejbližší přátele.
Исповеди бывают разными. Эта длилась сидя и лёжа. Такого Евтушенко еще не видел никто и никогда.	Zpovědi bývají různé. Tahle probíhala vsedě a vleže. Takového Jevtušenka ještě nikdy nikdo neviděl.
СОЛОМОН ВОЛКОВ	SOLOMON VOLKOV
ДИАЛОГИ С ЕВГЕНИЕМ ЕВТУШЕНКО	ROZHOVORY S JEVGENIJEM JEVTUŠENKEM
ЧАСТЬ 1	ČÁST PRVNÍ
<p>Меня многие хотели увидеть. У меня была дома Марлен Дитрих, она хотела увидеть этого знаменитого Евтушенко. И знаете, что она сделала?</p> <p>Она сказала: «Могут ваши гости выйти на секунду?»</p> <p>В моей крошечной двухкомнатной квартирке. И когда мы вошли, она попросила у меня большое полотенце. Она стояла совершенно голая, на столе, только закутанная вот здесь, и голова была закутана, шея была закутана.</p> <p>Она сказала: «Женщина стареет с шеи». Знаете, у нее совершенно молодое было просто тело... ну как?</p>	<p>Mnozí mě chtěli vidět. Byla u mě doma Marlene Dietrichová. Chtěla vidět toho slavného Jevtušenka. A víte, co udělala? Řekla: „Mohli by vaši hosté na vteřinku odejít?“</p> <p>V mém maličkém dvoupokojovém bytečku. A když jsme vešli, poprosila mě o velký ručník. Stála tam úplně nahá, na stole. Zahalená jen tady, i hlavu měla zahalenou a krk taky.</p> <p>Řekla: „Žena stárne od krku.“</p> <p>Víte, měla úplně mladé tělo... Jak to?</p>
И что вы сказали? И все гости?	A co jste na to řekl? A co řekli ostatní hosté?
Мы в восторге, конечно, пришли. Мы обалдели просто.	Přišli jsme a byli jsme nadšení, samozřejmě. Zkrátka jsme byli ohromeni.
Зааплодировали?	Tleskali jste?
Ну я уж не помню, аплодировали или нет, но восторг был полный просто. Доверие, это как-то было само собой, знаете, по-дружески все было. Спела просто тоже дома без... а капелла спела.	No, už si nevzpomínám, jestli jsme tleskali nebo ne, ale byli jsme maximálně nadšení. Důvěra, to bylo samo sebou. Víte, všechno bylo tak přátelské. A doma taky zazpívala... Zpívali jsme všichni.

«Джонни». Знаете песню такую – «Джонни, та-та-та-та...»?	Johnny. Znáte tu píseň? Johnny, tam ta da dam...?
(Песня – Marlene Dietrich – Johnny, Wenn Du Geburtstag Hast)	(Пíseň – Marlene Dietrichová – Johnny, Wenn Du Geburtstag Hast)
Даже самая короткая биография Евтушенко полна загадок и умолчаний. Начнем с самого простого. Родился он не в 1933, как пишет энциклопедия, а в 1932. Где он родился? На сибирской станции с поэтическим названием Зима, как об этом вдохновенно поведал всем нам сам поэт? Или в соседнем поселке с неблагозвучным названием Нижнеудинск? Да, в Нижнеудинске. Но факт этот сейчас уже скрылся в тумане романтических легенд. Как и вопрос о подлинной фамилии поэта.	Dokonce i ta nejkratší biografie Jevtušenka je plná záhad a mlžení. Začneme tím nejjednodušším. Nenarodil se v roce 1933, jak se uvádí v biografickém slovníku, ale v roce 1932. A kde se narodil? Na sibiřské stanici s poetickým názvem Zima, jak nám to všem zapáleně vyprávěl sám básník? Nebo v sousedním městě s nelibozvučným názvem Nižněudinsk? Správně. V Nižněudinsku. Dnes však tento fakt již jaksi zmizel v mlze romantických legend. Stejně jako otázka týkající se původního příjmení básníka.
ФАМИЛИЯ	ПРÍJMENÍ
То, что ваша фамилия, фамилия, с которой вы родились, не Евтушенко, а Гангнус. Что это за фамилия?	Vaše příjmení, příjmení, s nímž jste se narodil, není Jevtušenko, ale Gangnus. Co je to za příjmení?
Дедушка мой, Рудольф Вильгельмович, отец моего отца, которого я хорошо знал, вот и насколько я знал – он был латышом. Это так я знал. Но что произошло во время войны? Фамилия-то у меня все-таки странная была. У нас была такая учительница физкультуры, она была похожа на переодетого женщинохряка, альбиноска, она была такая, очень мускулистая вся. Она вызвала Колю Карякина, моего кореша самого большого на станции Зима, и сказала: «А вот сейчас твой отец воюет, может быть его убивают в этот момент такие же «гансгнусавые».» То есть Гангнус, она так переформулировала. «Это же фриц, тайный фриц.» И он мне, конечно, рассказал это. Бабушка взяла скалку, Марья Иосифовна, и пошла к ней. И она сидела под портретом не то Маркса, не	Můj dědeček, Rudolf Vilgelmovič, otec mého otce, kterého jsem dobře znal, byl Lotyš. Pokud jsem věděl. Alespoň jsem si to myslel. Co se ale stalo během války? Moje příjmení bylo přece jen zvláštní. Měli jsme jednu tělocvikářku. Svou postavou se podobala spíše na babochlapa. Albínka. Byla celá taková hodně svalnatá. Vyvolala Kolju Karjakina, mého nejlepšího kamaráda na stanici Zima, a řekla: „Tvůj otec teď bojuje a možná, že ho v této chvíli zabijí právě takoví „ganhuhňavci“.“ Tedy Gangnus, takhle to přeformulovala. „Je to totiž fricek, tajný fricek.“ A on mi to, samozřejmě, řekl. Babička, Marija Josifovna, popadla váleček na těsto a šla za ní. Seděla pod portrétem buď Marxe, nebo Engelse a řekla: „A co tady Marx nebo Engels – jsou to Uzbeci nebo co?“ A ta jí říká: „Hm. Jak vůbec můžeš něco takového říct?!“

то Энгельса, и сказала: «А что вот, Маркс или Энгельс, они что, узбеки, что ли?» Та говорит: «Да как ты вообще можешь такие вещи говорить?!»	
Когда же вы решили, что надо менять фамилию?	Kdy jste se rozhodl, že je potřeba změnit si příjmení?
Не я решил, бабушка решила. Сказала: «Да что ты, тебя там затравят!» И она поменяла мне фамилию на Евтушенко, на материнскую, вот и все. Мне в голову не приходило, что у меня может быть немецкая кровь, вообще-то говоря. Но самое поразительное, что тётя мне первая потихоньку рассказала, что, оказывается, ветвь моя тянется...	Já jsem se nerozhodl. Babička se rozhodla. Řekla: „Ale jdi, vždyť tě tam uštvoú!“ A tak mi změnila příjmení na Jevtušenka, po matce. A bylo to. Vlastně mě ani nenapadlo, že bych mohl mít německou krev. Vůbec. Ale nejvíc mě překvapilo, když mi teta tajně řekla, že to vypadá, že se větev mého rodu táhne...
Из Германии в Латвию?	Z Německa do Lotyšska?
Из Германии в Латвию. Мудрое решение, потому что, конечно, быть русским поэтом с фамилией Гангнус было бы значительно труднее, я это понимаю.	Z Německa do Lotyšska. Bylo to moudré rozhodnutí, protože být ruským básníkem a mít příjmení Gangnus, by bylo mnohem těžší. To si uvědomuju.
<i>Наше поколение пережило несколько сильнейших потрясений. Одно из них случилось в 1968 году, когда в Чехословакию, где попытались построить социализм с человеческим лицом, вторгли советские танки. Под их гусеницами погибли наши последние иллюзии. Я помню погоду и цвет неба этих дней, а для Евтушенко это было ударом под дых, ведь он, может быть, дольше всех нас упрямо продолжал верить в социалистическую идею.</i>	<i>Naše generace přežila několik těch nejsilnějších převratných událostí. K jedné z nich došlo v roce 1968, když do Československa, kde se snažili vybudovat socialismus s lidskou tváří, vtrhly sovětské tanky. Pod housenkovými pásy tanků byly zničeny naše poslední iluze. Pamatuji si, jaké v ty dny bylo počasí a jakou barvu měla obloha. Pro Jevtušenka to byla rána pod pás. On byl ten, který nejspíš nejdéle z nás všech věřil v ideu socialismu.</i>
ЧЕХОСЛОВАКИЯ	ČESKOSLOVENSKO
Я никогда не был так близок к самоубийству, как тогда. Мы шли с Васей Аксёновым утром, мы были потрясены. Мы пошли в столовку с Васей, ну водка тогда продавалась в столовке коктейбельской, и вдруг Вася произнес...	Nikdy jsem nebyl tak blízko sebevraždě jako tehdy. Šli jsme ráno s Vasjou Aksjonovem a byli jsme v šoku. Zašli jsme do jídelny. Tehdy se vodka prodávala v koktebelské jídelně, a on najednou spustil...
А дело было в Коктебеле?	To bylo v Koktebelu?
Да, в Коктебеле. И Вася произнес речь, и стояла очередь, и он произнес речь, обращенную к людям, которые пришли. Он стал оскорблять людей: «Вот вы здесь стоите жалкой толпой,	Ano, v Koktebelu. A Vasja spustil. Byla tam fronta a on začal s mluvit k lidem, kteří přišli. Začal je urážet: „Vy si tady stojíte jak bezmocný, němý a chromý dav. Ani to nevíte a je vám to jedno.“

<p>бессловесно хромою, вы даже не знаете, и вам все равно.» Это страшная была речь. Серьёзно.</p>	<p>Byla to hrozná slova. Fakt.</p>
<p>Так его повело, да?</p>	<p>Až tak to s ním zahýbalo, že?</p>
<p>О, что вы, с ним... он был просто, потерял разум. Он просто произнес эту речь, и я понял, что сейчас его будут бить, и, возможно, ногами, я серьёзно говорю. И я его просто увел.</p>	<p>No, co myslíte, on... Přišel zkrátka o zdravý rozum. Dokončil tu řeč a já jsem si uvědomil, že teď ho budou mlátit, možná, i nohama. A to říkám naprosto vážně. Prostě jsem ho odvedl.</p>
<p>Вот потом я пошел на телеграф, несколько телеграмм отправил в поддержку правительства Дубчека, нашему правительству с протестом. А через пару дней я услышал, как мой друг Мирослав Зикмунд (да, путешественник знаменитый чешский), он говорил по радио «Свободная Прага», он ещё говорил: «Вот сейчас, Женя, дорогой, помнишь, как мы на станции Зима говорили о будущем социализме с человеческим лицом? Женя, сейчас входят ваши солдаты. Вот они уже идут по нашей лестнице. Я думаю, что нас прикроют. Сейчас Женя, скажи свое слово».</p>	<p>Pak jsem šel na poštu. Odeslal jsem několik telegramů na podporu vlády Dubčeka a naší vládě s protestem. A za několik dnů jsem slyšel, jak můj přítel Miroslav Zikmund (ano, slavný český cestovatel) mluvil v rádiu Svobodná Praha. Říkal: „Drahý Ženjo, pamatuješ si dnes na to, jak jsme na stanici Zima mluvili o budoucnosti socialismu s lidskou tváří? Ženjo, teď přichází vaši vojáci. Už stoupají po našich schodech. Myslím, že zavřou rádio. A teď mi k tomu, Ženjo, něco řekni.“</p>
<p>Понимаете, это... Я... У меня уже не выдержало сердце, и я написал стихи тогда. И вы не представляете, что со мной делалось. Понимаете, это не было, вот, поверьте мне, я говорю, честно говорю, что это не было никакой моей смелостью или подвигом – я себя спасал от самоубийства. Если бы я не написал этих, этих, вот этих телеграмм и этого стихотворения, я бы покончил жизнь самоубийством. Я серьёзно говорю. Другого у меня выхода просто не было.</p>	<p>Víte, to... Já... Moje srdce to nevydrželo, a tak jsem složil báseň. Vy ani nemáte ponětí, co se semnou dělo. Pochopte, nebyla to... Věřte mi, říkám to a říkám to upřímně. Nebyla to žádná moje odvaha nebo hrdinství – zachraňoval jsem sám sebe před sebevraždou. Kdybych nenapsal tyto telegramy a tuto báseň, spáchal bych sebevraždu. Mluvím vážně. Neměl jsem prostě jinou možnost.</p>
<p><i>Прежде, чем я подохну, как — мне не важно — прозван, я обращаюсь к потомку только с единственной просьбой. Пусть надо мной — без рыданий — просто напишут, по правде: «Русский писатель. Раздавлен русскими танками в Праге». (Отрывок из стихотворения «Танки идут по Праге»)</i></p>	<p><i>Já, ještě dřív než pojdu, naději v sobě zmarním, k potomkům svého rodu, promluví zbožným přáním. Ať nade mnou jen srdcem napíšou stroze, naze: „Byl ruský básník. Zdrčen ruskými tanky v Praze.“ (Úryvek z básně Tanky se valí Prahou)</i></p>

А как именно вы хотели это сделать? Повеситься? Вены вскрыть?	А jak přesně jste to chtěl udělat? Oběsit se? Podřezat si žíly?
Я не знаю.	Nevím.
Таблетки взять?	Předávkovat se prášky?
Не знаю, я не думал об этом конкретно. Вы знаете, я знал, что мне не хочется жить, понимаете или нет. Всё. Вот когда наши танки прошли через чехословацкую границу.	Nevím, nijak konkrétně jsem o tom nepřemýšlel. Víte, věděl jsem jen, že nechci žít. Chápete? To je celé. Když naše tanky překročily československé hranice.
Так что, это было самоубийство... желание самоубийства по политическим мотивам?	Tak co, byla to sebevražda... touha po sebevraždě z politických důvodů?
Для меня это был... это не была политическая проблема, это была человеческая проблема. Это же античеловечно то, что сделали.	Pro mě to byl... nebyl to politický problém, byl to pro mě lidský problém. To, co udělali, nebylo lidské.
ЛИТОВСКАЯ МОДЕЛЬ	LITEVSKÁ MODELKA
В общем, ходили слухи о том, что я покончил жизнь самоубийством, это даже в Америке и по «Голосу Америки», между прочим, передали. Вот. И мне один человек, журналист, сказал, что есть такая женщина, которая очень меня любит, влюблена в мои стихи и так далее. Тогда меня познакомили с одной литовской моделью. Она была чудесная, вот, и я в нее влюбился. Вот, а потом я долетел до Урала и повернул в Вильнюс, к ней. И прожил с ней несколько, некоторое время там. И мы курили оба, тогда, тогда все курили. Вот, и я просто полез в её сумочку, которая стояла у кровати, чтобы достать сигарету. И вдруг я увидел там расшифрованную телеграмму. Расшифрованную её каллиграфическим почерком. Вот, и когда она вошла с завтраком – она была первой женщиной, такая европейская женщина, первая в моей жизни, которая подавала мне завтрак в постель, что мне, конечно, очень нравилось, я признаюсь вам – и она мне рассказала её историю.	Vlastně se šířily zvěsti, že jsem spáchal sebevraždu. V Americe to, jen tak mimochodem, vysílal i Hlas Ameriky (americká rozhlasová vysílací stanice). No. Jeden novinář mi řekl, že existuje jedna žena, která mě velmi miluje a je zamilovaná i do mých básní. A tak dále. Tak mě tehdy seznámili s jednou litevskou modelkou. Byla nádherná a já se do ní zamiloval. Pak jsem přiletěl na Ural a vrátil se k ní, do Vilniusu. A strávil jsem tam s ní nějaký čas. Oba jsme kouřili. Tehdy, v té době, kouřili všichni. Tak jsem sáhl do její kabelky, která stála u postele, abych si vzal cigaretu. A najednou jsem tam uviděl dešifrovaný telegram, dešifrovaný jejím kaligrafickým písmem. A když přišla se snídání – byla první ženou, taková evropská žena, první v mém životě, která mi nosila snídání do postele, což se mi samozřejmě líbilo, přiznám se – tak mi pověděla celý svůj příběh. Zkrátka měla příbuznou, nějakou milionářku. Předvolal si ji KGB a tam jí řekli: „Co chcete, jste jedinou dědičkou a pokud s námi podepíšete dohodu o tom, že

<p>Просто у неё была родственница – миллионерша какая-то. Её вызвали в КГБ и сказали: «Что вы хотите, вы единственная наследница, и, если вы подписываете с нами соглашение о том, что вы получаете 30 %, мы вам поможем это всё оформить, всё остальное будет наше. Но мы оценим, так сказать, и далее вам будем помогать.»</p> <p>Короче говоря, и они просили её, сказали: «Мы слышали, что вы любите стихи Евтушенко.»</p> <p>«Да, – она сказала, – я очень люблю его стихи».</p> <p>«Ну вот видите, это хороший поэт, зачем только сейчас он впал в депрессию, так сказать, и так далее. И такая красивая женщина, как вы, надо его вернуть к жизни. Мы не должны позволить ему, чтобы он ушел из жизни, это талантливый поэт, мы тоже ценим его талант. Так что ничего дурного мы сделать у вас не просим». И так далее. Ну вот, и тогда она мне, потом она мне прочла... Но мне было страшно это читать. Там было написано так: «Продолжайте наблюдение за порученным вам объектом. Постарайтесь внушить ему оптимизм и отвлечь его от мыслей о самоубийстве. Нам очень нравится то, что он, согласно вашим сведениям, хорошо говорит о Никите Сергеевиче Хрущеве. Постарайтесь поддерживать его в этом отношении». Никогда в жизни я с ней не разговаривал о Хрущеве, это всё она придумывала все.</p>	<p>získáte 30 %, pomůžeme vám vše zařídit a vše ostatní bude naše. Řekněme však, že to oceníme, abych tak řekl, a dál vám budeme pomáhat.“ Stručně řečeno ji požádali. Řekli: „Slyšeli jsme, že milujete Jevtušenkovu poezii.“</p> <p>„Ano,“ odpověděla. „Velmi se mi líbí jeho básně.“</p> <p>„No tak vidíte, je to skvělý básník. Jen právě teď upadl do deprese, řekli bychom, a tak dále. A taková krásná žena, jako jste vy, mu musí vrátit chuť do života. Nemůžeme mu dovolit, aby zemřel. Je to talentovaný básník a my si jeho talentu také vážíme. Takže vás nežádáme, abyste udělala něco špatného.“ A tak dále. No a tehdy mi to, pak mi to přečetla... Ale bylo to hrozné čtení. Bylo tam napsáno: „Pokračujte v pozorování objektu, který vám byl svěřen. Pokuste se mu vsugerovat optimismus a zbavit ho myšlenek na sebevraždu. Velmi se nám líbí, že, podle vašich informací, dobře hovoří o Nikitě Sergejeviči Chruščovovi. Snažte se ho v tomto postoji podporovat.“</p> <p>O Chruščovovi jsem s ní nikdy v životě nemluvil. To si všechno vymyslela.</p>
<p>Евгений Санович, но что может быть лучше, как говорится, в этом сюжете? К вам КГБ посылало литовскую манекенщицу, чтобы она вас развлекла, отвлекла и привела в оптимистическое состояние духа?</p>	<p>Jevgeniji Alexandroviči, co na tomto příběhu ale může být ještě lepší, jak se říká? KGB vám poslal litevskou modelku, aby vás rozveselila, rozptýlila a přivedla vás na optimistické myšlenky?</p>
<p>Ну всё-таки ужасно.</p>	<p>No, ale i tak je to hrozné.</p>

Всё за счёт КГБ.	Vše na účet KGB.
Ну всё-таки это было ужасно, неужели вы не понимаете?	I tak to bylo hrozné, copak to nechápete?
Нет, не понимаю.	Ne, nechápu.
Ну представьте себя в этой роли.	Tak si představte, že jste v této roli vy.
По-моему, прекрасно.	Podle mě je to skvělé.
Но если вам просто подкладывают даже хорошую женщину, всё равно.	I když vám cpou do postele skvělou ženu, je to jedno.
Подкладывают хорошую женщину, господа.	Cpou do postele skvělou ženu, proboha.
Ой, нет, но всё равно, я не мог уже её любить, к сожалению.	Ale to je fuk. Stejně jsem ji už nemohl milovat, bohužel.
Вы были чересчур строги всё-таки, наверно.	Byl jste nejspíš přeci jen až moc přísný.
Ну как строгим? Ну...ну... ну как строгим, это неприятно! Потом у меня были стихи: «Вот с вами...».	Přísný? No... No... Jak přísný? Vždyť je to nepříjemné! A pak jsem složil báseň <i>A s vámi...</i>
Я пытаюсь напрячься и вообразить, почему неприятно.	Ze všech sil se snažím přijít na to, proč je to nepříjemné.
«Вот с вами женщина», я писал же стихи тогда.	<i>A s vámi žena</i> , složil jsem tehdy báseň.
«Вот с вами женщина в постели, вам что-то шепчет еле-еле. В её глазах такая качка... А может быть, она – стукачка?»	„A v posteli s vámi žena leží, něco šeptá, spíše mlží. V očích pohled pomíjivý... Práská na mě? Dojem – lživý.“
Как это страшно – жить под колпаком постоянной слежки властей. Мне не довелось, но другие рассказывали. Следили за многими, но Евтушенко привлекал особое внимание госбезопасности, ведь он был рупором поколения, он родился поэтом.	Musí být hrozné žít pod neustálým dohledem státní moci. Mně se to nestalo, ale ostatní mi o tom vyprávěli. Sledovali mnohé, ale Jevtuško přitahoval zvláštní pozornost státní bezpečnosti. Vždyť byl jakýmsi mluvčím generace, narodil se jako básník.
НАЧАЛО	ZAČÁTEK
А когда вы начали писать стихи? Вообще, вы этот момент помните, вот что вы решили, что вы можете... (Помню) сочинять в рифму? Вы научились читать и писать где-то в четыре года? Да?	Kdy jste začal psát básně? Pamatujete si pořád tu chvíli, kdy jste se rozhodl, že dokážete... (Pamatuji) tvořit rýmy? Naučil jste se číst a psát asi ve čtyřech letech, že ano?
Да, в 4 года. Я проснулся рано-рано и стал думать, кем мне быть. Захотел я быть пиратом, грабить корабли.	Ano, ve čtyřech letech. <i>Vzbudil jsem se brzy z rána, dumal nad tím, kým chci být.</i>

	<i>Přepadávat v moři lodě, jako správný pirát žít.</i>
<i>«...и стал думать, кем мне быть. Захотел я стать пиратом, грабить корабли».</i>	<i>„...dumal nad tím, kým chci být. Přepadávat v moři lodě, jako správný pirát žít.“</i>
Сейчас, наверное, в это трудно поверить, но советская власть первая догадалась лепить из людей культуры своих политических эмиссаров, чтобы наводить мосты с проклятым Западом. С какого-то момента в мировые столицы зачастили не только застёгнутые на все пуговицы профессиональные дипломаты, но и вдохновенные советские музыканты, писатели и поэты. Американцы тоже неплохо научились играть в эту игру. В Советский Союз в роли послов, одна за другой, заявлялись американские суперзвезды. Среди них одним из самых заметных был лауреат Нобелевской премии писатель Джон Стейнбек. Его приезд был сродни землетрясению.	Teď se tomu nejspíš těžko věří, ale sovětská vláda byla první, kdo pochopil, že by měla z lidí modelovat kultury svých politických poslů, aby tak vybudovala mosty s proklatým Západem. A tak se od určité chvíle ve světových hlavních městech stále častěji objevovali nejen přísní a nekompromisní profesionální diplomaté, ale také nadšení sovětsí hudebníci, spisovatelé a básníci. A i Američané se naučili vcelku dobře hrát tuto hru. V Sovětském svazu se v roli velvyslanců objevovaly, jedna za druhou, americké superhvězdy. Jedním z těch nejznámějších byl laureát Nobelovy ceny a spisovatel John Steinbeck. Jeho příjezd se podobal zemětřesení.
ДЯДЯ И СТЕЙНБЕК	STRÝC A STEINBECK
Как-то мой дядя подружился с Джоном Стейнбеком. Это фантастикой было то, что произошло. Потому что мой дядя со станции Зима. Сидит у меня Стейнбек дома, и мы с ним говорили по-испански. У меня лучше был испанский. Тогда Стейнбек говорил свободно по-испански. Мы сидели, болтали, и в это время вваливается мой дядя, абсолютно со станции Зима. Он был начальником автобазы, шофёром грузовика. Стихи любил жутко. Приходит с этим чемоданом – получил какую-то горящую путёвку, едет в Сочи, там движется. Говорит: «Кто это тут у тебя?» «У меня тут один американец сидит, писатель». А тут появился пролетарий. Но вообще он чуть-чуть... бывает же, что это всё выглядело как немножко инсценировка.	Můj strýc se nějak spřátelil s Johnem Steinbeckem. To, co se stalo, bylo fantastické, protože můj strýc pocházel ze stanice Zima. Steinbeck seděl u mě doma a my s ním mluvili španělsky. Uměl jsem dobře španělsky. Steinbeck tehdy mluvil plynule španělsky. Seděli jsme, tlachali a v tu chvíli k nám vpadl můj strýc ze stanice Zima. Byl šéfem vozového parku, řidičem nákladáku. Strašně miloval poezii. Přišel s kufrem – musel na nějakou naléhavou pracovní cestu, jel do Soči. A ptá se: „Koho to tady máš?“ „Mám tu jednoho amerického spisovatele.“ A pak se objevil proletář. Ve skutečnosti on tak trochu... Všechno to tak trochu vypadalo jako inscenace.

Как подстроенная?	Jako narafičená?
Да. Уж как-то театрально получилось!	Ano. Vypadalo to tak nějak divadelně!
Вдруг заявляется шофёр из Сибири...	A najednou přichází řidič ze Sibíře...
Да, Сибирь. Подряд!	Ano, ze Sibíře. Jeden za druhým!
...который знает, кто такой Стейнбек.	...který ví, kdo je to Steinbeck.
Да. И вдруг выясняется, что он знает, кто такой Стейнбек. Он его спрашивает: «А вообще просто вот Вы...». Он же ещё... фамилию-то не сказал я ему. Ну американский там писатель. Говорит: «А вот что читаете вы там?» «Ну так что, Марка Твена, конечно, читаю там». «А вот он не слышал о таком писателе, Стейнбеке?» «Ну как же, – говорит. – Грозди гнева читал».	Ano. A najednou se ukázalo, že ví, kdo je Steinbeck. Zeptal se ho: „A vůbec, vy vlastně...“ A on... ještě jsem mu ani nestačil říct příjmení. Prostě americký spisovatel. A ptá se: „A co čtete?“ „No, čtu Marka Twaina, samozřejmě.“ A ten náhodou neslyšel o nějakém spisovateli – Steinbeckovi? „No,“ říká. „Hrozny hněvu jsem od něj četl.“
У того глаза на лоб вылезли.	A jemu málem vylezly oči z důlků.
«Да?» Недоверчивый. «А что-то не помню этого романа. А это о чём там?»	„Opravdu?“ Byl nedůvěřivý. „Nějak si ten román nepamatuju. O čem to je?“
Проверить его стал.	Začal ho zkoušet.
И начал его спрашивать. «Вот я даже сейчас не помню героев этого романа, простите меня». А он вспомнил, дядя мой! «А что это за книжка была?» «Ну как, эта книжка в «Роман-газете» издана, я читал её». И там всё он описал, он помнил это хорошо, он фамилии помнил семьи этой самой. И тогда Стейнбек говорит...	A začal se ho vyptávat. „Teď už si nepamatuju hrdiny toho románu, omluvte mě.“ A pak si můj strýc vzpomněl! „A co to bylo za knížku?“ „No, tahle knížka byla vydaná jako román v deníku. Četl jsem ji.“ A všechno to popsal. Moc dobře si to pamatoval, i příjmení té rodiny si pamatoval. A tehdy Steinbeck řekl...
И тут Стейнбек онемел.	A pak Steinbeck oněměl.
«Это я, я автор этой книги». Нет, он сказал это. «Это я автор этой книги». Ну да. И тут дядя мой: «Да ну что вы, – говорит, – там же он с усиками был, а вы тут такая бородина...»	„To já jsem autorem té knihy.“ Řekl to. „To já jsem autorem té knihy.“ No, ano. A pak můj strýc na to: „Ale no tak,“ povídá. „Vždyť on měl jen pár vousů a vy máte pořádný plnovous.“
Фотография...на фотографии в роман-газете?	Fotka... Na fotce v románu?
«Когда это было!?» Да, это было... «Я, это я!»	„Kdy to bylo?!“ Ano, to bylo... „Jsem to já! Jsem to já!“

Теперь уже Стейнбеку нужно было доказывать, что это он, да?	A Steinbeck už teď musel dokázat, že je to on, že ano?
И утром – а я перевожу только, перевожу с испанского на русский и так далее – всё спрашивает, что это такое... Потом говорит: «Вот у меня тут записано, что у вас есть один обычай – пол-литра на троих». И что вы думаете? Он дождался до утра, и они пошли с ним...	A ráno jsem to jen překládal ze španělštiny do ruštiny, na všechno se vyptával, co to je... A potom povídá: „Mám tu napsáno, že máte jeden zvyk – vypít půl litru ve třech.“ A co myslíte? Počkal do rána a oni šli s ním...
Искать, пол-литра на троих где можно организовать?	Hledat, kde by to mohli uspořádat?
Да, и они потребовали, чтобы я удалился. Причём нужно было найти настоящего...	Ano. A potřebovali, abych zmizel. A přitom potřebovali najít pořádného...
Настоящего алкаша?	Pořádného ochlastu?
Да! И мы договорились, что через час я приду. И в это время появился сам представитель Союза писателей. «Вы потеряли Стейнбека!» и так далее, просто вообще там...это была «Тысяча и одна ночь». Короче говоря, когда я потом вернулся, это было невероятно. Там какой-то человек сидел с удочками.	Ano! Domluvili jsme se, že za hodinu přijdu. A v tu chvíli se objevil samotný zástupce Svazu spisovatelů. „Ztratili jste Steinbecka!“ a tak podobně. No, zkrátka... Byla to Tisíc a jedna noc. Stručně řečeno – když jsem se pak vrátil, nevěřil jsem vlastním očím. Seděl tam nějaký člověk s rybářským prutem.
- Где-то рыбака нашли? - С удочкой... - Третьего для пол-литра.	- Někde sehnali rybáře? - S prutem... - Třetího na ten půl litr.
Да! Стейнбек дремал, мой дядя тоже – как-то они все вместе сгрудились.	Ano! Steinbeck dřimal, můj strýc taky. Tak nějak se všichni společně shlukli.
Скульптурная группа «Пол-литра на троих».	Sousoší „Půl litr ve třech“.
Это было просто потрясающе.	Bylo to prostě úžasné.
Ролевой моделью для Евтушенко был, я думаю, его отец. Вот почему так врезались в его сознание весьма непростые отношения отца и матери, ведь его отец был и сам поэт. Это он первым рассказал Жене, как писать стихи и как любить женщин.	Myslím si, že pro Jevtušenka byl vzorem jeho otec. A to je důvod, proč se mu vryl do paměti složitý vztah jeho otce a matky. Jeho otec byl také básník. Právě on mu jako první prozradil, jak skládat básně a jak milovat ženy.
РАЗВОД РОДИТЕЛЕЙ	ROZVOD RODIČŮ
Мама молодая очень красивая...и так далее. Они развелись с папой. Это неправда, как в некоторых вариантах появляется, что они развелись в связи с	Moje máma byla mladá a velmi krásná...a tak dále. S tátou se rozvedli. Není pravda, jak se někde uvádí, že se rozvedli kvůli...

тем, что... с арестами родственников папы, это совершенно... Да и её отец тоже был тоже...	kvůli tomu, že byli tátovi příbuzní zatčeni, ale to je... Její otec byl taky...
...арестован.	...ve vězení.
Нет, это неправда. Никакого политического значения не было. Она просто была... Там вообще...	Ne, není to pravda. Nemělo to žádný politický význam. Prostě byla... Ve skutečnosti...
Кто кого бросил?	Kdo koho opustil?
Да никто никого не бросил!	Nikdo nikoho neopustil!
А как получилось?	A jak to bylo?
Да, просто, ну... Да, папа даже и разводиться не хотел. Вообще это самое поразительное, что, как я узнал, он так и не развёлся.	No, prostě... Táta se vlastně rozvádět nechtěl. Nejvíc zarážející je, že se nerozvedl, jak jsem se dozvěděl.
Вообще и не развёлся в итоге? То есть они остались?	Takže se nakonec nerozvedl? Zůstali spolu?
Это узнала Маша, моя жена. Моя мама перед смертью сказала Маше, что они на самом деле... «Если б, – говорит, – я была плохой бабой, то есть женщиной плохой, – она сказала, – я бы, конечно, Сашку упечь могла бы как многоженца.»	Zjistila to Máša, moje manželka. Moje máma před svou smrtí Máše řekla, že se vlastně... „Pokud bych,“ začala, „...byla špatnou manželkou, tedy špatnou ženskou, pak bych Sašu mohla za to, že byl polygamista, udat.“
Многоженца, да.	Ano, byl polygamista.
...Но мне его жалко было. Всё-таки он был хороший мужик». Ну она просто нашла у него...он ехал куда-то в командировку...знаете, тогда...никакого там серьёзного большого там, он не хотел её бросать, ничего, он очень любил меня. Ну купил там одной женщине – в командировку ехал в Ленинград – тогда только появились какие-то чулки особые, и тогда дарили чулки.	...Ale bylo mi ho líto. Byl to přece jen dobrý chlapík.“ Zkrátka u něj našla... Jel někam na služebku... Víte, tehdy... Nic vážného to nebylo. On ji nechtěl opustit, to ne. Nic takového. Moc mě miloval. Ale koupil tam jedné ženské... Jel na služebku do Leningradu. Tehdy se zrovna objevily nějaké speciální punčochy. A punčochy se tehdy darovaly.
Да.	Ano.
Да. Это был шик.	Ano. Byl to luxus.
Шикарный подарок, да.	Byl to opravdu luxusní dárek.
... – шёлковые чулки тогда стали выпускать. И она случайно, собирая ему, вовсе не шпионя, ну собирая его как-то, упаковывая в дорогу, нашла у него чулки, явно непредназначавшиеся ей. И сказала:	...tehdy začali vyrábět hedvábné punčochy. A když ho balila, nebyla žádná špiónka, ale balila ho na cesty, tak u něj náhodou našla ty punčochy, které očividně nebyly pro ni. A řekla.

Для нее.	Pro ni.
«И всё!» И показала ему на дверь. Но она сказала...То есть на самом-то деле я был уверен, что они развелись. Я этого даже не знал. Так что он продолжал жениться, не будучи разведенным.	„Tak takhle je to!“ A ukázala mu, kde jsou dveře. Ale ona řekla... Opravdu jsem si byl jistý, že se rozvedli. Vůbec jsem to nevěděl. A on se dál ženil, aniž by byl rozvedený.
Да. ...будучи многоженцем при этом.	Ano. ...a přitom byl polygamistou.
О череде жён и разводов Евтушенко судачила вся страна. Самым знаменитым был его первый союз – и разрыв. С татарско-итальянской красавицей, поэтом Беллой Ахмадулиной, которая, сознаюсь, была для всех нас тогда самым притягательным секс-символом.	О zástupu žen a o rozvodech Jevtušenka si štěbetala celá země. Tím nejznámějším byl jeho první svazek a také rozchod. S tatarsko-italskou kráskou a básnířkou Bellou Achmadulinovou, která pro nás všechny byla tehdy tím nejpřitažlivějším sexsymbolem.
БЕЛЛА	BELLA
Я сделал очень большую ошибку тогда, я не хочу, так сказать, просто говорить, я сделал огромную просто ошибку в жизни. Мы ждали ребенка и ещё сами были дети, знаете, как-то я не понял...Не то что я заставлял её, чтобы у нас не было ребенка, нет, но как-то так я...и потом я...это для меня было страшно, когда потом врач сказал, что у неё наверняка не будет ребёнка, это было Божье наказание для меня. Вы знаете, я потом, когда я узнал, что она же потом приняла...	Tehdy jsem udělal velkou chybu. Nechci to jen tak říkat, ale zkrátka... Ve svém životě jsem udělal obrovskou chybu. Čekali jsme dítě a sami jsme ještě byli dětmi. Víte, nějak jsem si to neuvědomil... Ne, že bych ji nutil, abychom neměli dítě... To ne, ale tak nějak... A pak jsem... Když pak doktor řekl, že dítě určitě mít nebude, bylo to strašné. Pro mě to byl Boží trest. Víte, když jsem se pak dozvěděl, že si osvojila...
Приёмную дочку.	Adoptovala dcerku.
...приёмную дочку, но когда у нее всё-таки получился такой свой кровный ребёнок и так далее, вы знаете это, я просто, хоть я не ритуальный верующий, но я просто так благодарил, я так благодарил Бога, что просто умирал от...ну вот снял с моей души такой грех...Она была совершенно удивительная. Я очень жалею, что у нас не было ребенка вместе с ней.	...osvojila dcerku. Ale když se jí pak podařilo mít vlastní dítě, víte... Já nejsem zarytý věřící, ale tak jsem děkoval, tak jsem děkoval Bohu, že jsem prostě umíral... Z duše mi smazal velký hřích. Byla opravdu obdivuhodná. Je mi moc líto, že jsme spolu neměli dítě.

<p>Вы когда вспоминаете о Белле, вы всегда подчёркиваете, что, когда вы были мужем и женой, она практически не пила.</p>	<p>Vždy, když vzpomínáte na Bellu, zdůrazňujete, že když jste byli svoji, tak prakticky nepila.</p>
<p>Нет, она, вы знаете, что она – она любила две вообще несовмещающиеся, несовпадающие вещи – пиво и пирожные. Но она немножко была полненькой, и у нас проходили на эту тему споры...и у неё были хронушки всегда где-то там за шкафчиком и так далее, и она прятала их. И когда мы ссорились с ней из-за чего-то, тогда она вытаскивала и бутылку пива и ела пирожное, и я смотрю – ох, какая это прелесть была, боже!</p>	<p>Ne. Víte, ona milovala dvě úplně neslučitelné a nesourodé věci – pivo a zákusky. Byla trošku při těle. Hodně jsme se kvůli tomu hádali... Vždycky měla nějaké zásoby za skříní a tak podobně. Schovávala si je. A když jsme se kvůli něčemu hádali, vytáhla flašku piva a jedla zákusky. A já se na ni díval. Bože, byla to nádhera!</p>
<p>Кто же ее научил пить по-серьёзному?</p>	<p>Kdo ji naučil doopravdy pít?</p>
<p>А потому что я уехал тогда вот на Дальний Восток...Ну просто знаете...эгоизм просто был мальчишеский. Ну, вообще-то трудная была поездка. Она как-то не монтировалась с Сибирью, туда, куда я уезжал, нельзя было этого делать – а она хотела со мной, в эту Сибирь. Я вот как-то, знаете, Беллу... Она же была...она похожа была на какую-то экзотическую птицу, правда. Я когда приехал домой, она вдруг поставила коньяк на стол и закурила. Она никогда не курила. И я почувствовал, что она какая-то другая.</p>	<p>A protože jsem odjel na Dálný východ... No, to víte. Mladistvý egoismus. Obecně to byla těžká cesta. Nijak se do Sibíře nemontovala. Tam, kam jsem jel, to nebylo možné. A ona chtěla jet semnou, na tu Sibiř. A, víte, já jsem Bellu... Ona byla... Podobala se nějakému exotickému ptáčkovi, opravdu. Když jsem se vrátil domů, najednou postavila na stůl koňak a začala kouřit. Nikdy předtím nekouřila. A já jsem pocítil, že je nějaká jiná.</p>
<p>Давайте вернемся к началу ваших отношений с Ахмадулиной. Расскажите, как вы ездили в первый раз в Сухуми, на море. С ней.</p>	<p>Vraťme se na začátek vašeho vztahu s Achmadulinovou. Řekněte nám, jak jste jel poprvé do Suchumi, k moři. S ní.</p>
<p>Ну это было волшебно, смешно и волшебно. Как приехали, такой абхазский парень Лёша Ласурия дал нам ключи. Вот. И мы в их пустую квартиру и мы там улеглись, и ночью что-то такое по нас стало ползать, и мы открыли...и включили свет и увидели, что</p>	<p>No, bylo to kouzelné a legrační. A kouzelné. Když jsme přijeli, nějaký abcházský mladík, Alexej Lasurija, nám dal klíče. No. Šli jsme do prázdného bytu a tam jsme se uložili ke spánku. Ale v noci po nás začalo něco ložit. Odkryli jsme peřinu, rozsvítili a viděli, jak se k nám ze</p>

<p>прозрачные от голода клопы на нас надвигаются со стен, я облеплен, и Беллочка чудная совершенно была облеплена тоже ...Но она – вот понимаете всё – райская птица, и всё, всё-таки...ну женщины в таких случаях бывают находчивы, она сразу позвонила соседу Ласурии, достала какой-то керосин, тряпку, стала протирать всё. А я – я был в самом позорном виде, сидел голый на столе и плакал. Просто плакал от унижения.</p>	<p>všech stěn blíží průhledné a hladové štěnice. Byl jsem jimi obklopen a úžasná Belločka taky. Jenže ona, víte, byla nebeské stvoření, a přesto... Ale, ženy bývají v takové situaci duchapřítomné. Hned zavolala sousedovi Lasurije, vzala nějaký petrolej a hadr a začala vše vytírat. A já – na mě byl ten nejostudnější pohled. Seděl jsem nahý na stole a plakal. Prostě jsem plakal ponížením.</p>
<p>Как вы начали разъединяться, как вы начали расходиться? Почему вообще это, собственно говоря, произошло?</p>	<p>Jak jste se začali vzájemně vzdalovat? Jak jste se rozcházeli? Proč se to vlastně, po pravdě řečeno, stalo?</p>
<p>Я забыл закон один – «С любимыми не расставайтесь». Особенно когда они очень молоды. Вы понимаете или нет? Это...Ну вот я бы оставил ее тогда, когда нельзя было оставлять ещё. Я совершил неправильный поступок, что, в общем, я...я не запрещал ей, чтоб у нас был ребенок, такого не было, ну просто как-то не выразил, как это сказать, какой-то - энтузиазм.</p>	<p>Zapomněl jsem na jeden zákon: „S milovanými se nerozcházejte.“ Hlavně, když jsou moc mladí. Rozumíte? To je... No, tehdy bych ji opustil, když jsem ji ještě opustit nemohl. Udělal jsem špatnou věc, která, obecně... Nezakazoval jsem jí, abychom měli dítě. To ne. Ale prostě jsem neprojevil, jak to říct, nějaké nadšení.</p>
<p>Ну у вас ведь в это время уже были романы с другими женщинами, правда?</p>	<p>Ale v té době jste již měl románky s jinými ženami, že ano?</p>
<p>Ну и что? Ну как ... Но любви такой, как к Белле – ну что вы, нет, не было.</p>	<p>No a co? No co... Ale taková láska, jako k Belle, to nebyla.</p>
<p>А как она на это реагировала?</p>	<p>A jak na to reagovala?</p>
<p>Что?</p>	<p>Na co?</p>
<p>Ну на то, что вы поздно возвращаетесь домой.</p>	<p>Na to, že se domů vracíte pozdě.</p>
<p>Как-то однажды мы...она меня ждала, накрыла тарелочкой, чтобы покушать. Потом я как-то пришел поздно, она уже спала, никакой тарелочки уже у меня не стояло. Потом мы столкнулись вместе, наши два такси столкнулись вместе.</p>	<p>Kdysi jsme jednou... Čekala na mě. Dala na stůl talíře, abychom povečeřeli. Pak jsem ale přišel pozdě a ona už spala. Žádný talířek tam na mě už nečekal. Potom jsme se potkali. Naše dva taxíky se potkaly.</p>
<p>Вы вместе подъехали к дому, да?</p>	<p>Společně jste přijeli k domu, že ano?</p>
<p>Ну вот...</p>	<p>No...</p>
<p>А потом?</p>	<p>A pak?</p>

Ну вот так вот всё и случилось.	No, a to je vše, tak se to stalo.
И вы попытались помириться?	Zkoušel jste se usmířit?
Нет...	Ne ...
Пришли к ней с шампанским?	Přišel jste za ní se šampaňským?
Да...я потом уже переселился, уехал, а потом я пытался однажды приехать – она мне не открыла дверь. Может, у неё кто-то был. Я не знаю.	Ano... Pak už jsem se odstěhoval a odjel. Jednou jsem se pokusil přijet, ale neotevřela mi dveře. Možná, že u ní někdo byl. Nevím.
И что она сказала?	A co řekla?
Сказала: «Ну вот ты выпил, Женя. Не надо поминать былое».	Řekla: „Jsi opilý, Ženjo. Není potřeba vzpomínat na minulost.“
И закрыла? Или...	A zavřela dveře? Nebo...
Нет, она не открывала.	Ne, ani je neotevřela.
Это было через закрытую дверь объяснение всё?	Celý rozhovor probíhal přes zavřené dveře?
Ну, уже было поздно. Вот и всё. Конечно, это была очень большая любовь. Я обожал её просто. Не то что просто любил – обожал. Вот. Это чувствуется по стихам, по всему.	No, bylo už pozdě. To je celé. Opravdu to byla velká láska. Já ji prostě zbožňoval. Nejen obyčejně miloval, ale zbožňoval. No. Je to poznat i z básní, ze všeho.
Звучит песня «Со мною вот что происходит...» Стихи Е. Евтушенко	<i>Hraje píseň Něco se se mnou děje... Text: Básně J. Jevtušenka</i>
«Б. Ахмадулиной!» Та, у которой я украден, в отместку тоже станет красть. Не сразу этим же ответит, а будет жить с собой в борьбе и неосознанно наметит кого-то дальнего себе. О, сколько нервных и недужных, ненужных связей, дружб ненужных! Куда от этого я денусь?! О, кто-нибудь, приди, нарушь, Чужих сердец соединённость И разобщённость близких душ.	<i>B. Achmadulinové! A pak ta, které jsem byl odcizen, též začne se mstít a krást. A i když to pro ni bude zprvu strast a život její bude bojem ztížen, nakonec začne sama jiné mást a získávat si jejich přízeň. Kolik je ještě zapotřebí takových přátelství? Nezdravých a plných bolavého poselství. Kolika já si ještě musím projít zbytečnými vztahy? Takovými, jež budou plné jen marné snahy... Jak se mám však zbavit svého prokletí? Toho věčného, nekonečného zakletí... Tak už mi přijď pomoci, ať už jsi kdo jsi! A znič mezi těma dvěma to pomyslné cosi. Tak ukonči už trápení těch, co o to nestojí!</i>

	<i>A sved' na společnou cestu ty, co rádi se mají.</i>
Скачки, погони, звон шпага, вино и рекой, королевские балы – одним из любимых героев Евтушенко всегда был д'Артаньян. Помните романы Дюма, в которых империя начинает трещать из-за неосторожного взгляда, брошенного королевой, или из-за уроненной перчатки?	Závody, honičky, řinčení mečů, proudy vína a královské bály – jedním z oblíbených hrdinů Jevtušenka byl vždy d'Artagnan. Pamatujete na romány A. Dumase, v nichž se začne celé impérium hroutit kvůli neopatrnému pohledu, který vrhla královna, nebo kvůli upuštěné rukavici?
В подобные романтические игры на высшем уровне бывал втянут и Евтушенко. Однажды его позвал к себе для важного разговора Роберт Кеннеди, брат американского президента. Это приглашение было отнюдь не случайным. Со стороны Кеннеди это был хорошо продуманный политический ход. В Советском Союзе в это время разворачивался грандиозный литературно-политический скандал. Двух писателей, Синявского и Даниэля, обвинили в том, что они под псевдонимами опубликовали на Западе антисоветские произведения. О судебном процессе над Синявским и Даниэлем ежедневно шумела вся западная пресса.	V podobné romantické hry na vyšší úrovni byl vtažen i Jevtušenko. Jednou si ho k sobě kvůli důležitému rozhovoru pozval Robert Kennedy, bratr amerického prezidenta. A toto pozvání nebylo v žádném případě náhodné. Od Kennedyho to byl dobře promyšlený politický tah. V Sovětském svazu v té době propukal velkolepý literárně-politický skandál. Dva spisovatele, A. D. Siňavského a J. M. Daniela, obvinili z toho, že na Západě zveřejnili pod pseudonymem antisovětská díla. O soudním řízení se Siňavským a Danielem denně psala všechna západní média.
Тогда у нас считали, что это КГБ вычислило подлинные имена авторов антисоветских памфлетов. Но в тайной беседе с Евтушенко Роберт Кеннеди выдвигает совершенно другую, сенсационную версию.	U nás si tehdy mysleli, že právě KGB prozradil skutečná jména autorů antisovětských pamfletů. Ale během tajné besedy s Jevtušenkem přichází Robert Kennedy se zcela novou překvapivou verzí.
ОДНАЖДЫ В АМЕРИКЕ	JEDNOU V AMERICE
Как это происходило?	Jak to probíhalo?
А происходило это очень забавно, так сказать. Я показывал...он мне показывал, где туалет, проводил меня туда. «И кстати, я хотел вам сказать» – и в это время при включенном душе он мне это	Bylo to velmi legrační, abych tak řekl. Já jsem ukazoval... On mi ukazoval, kde je toaleta a doprovodil mě tam. „А mimochodem, chtěl jsem vám říct,“ řekl mi při zapnuté sprše. A pak pokračoval:

<p>говорил – и вот он сказал: «Я хочу вас предупредить, одну вещь, я хотел бы, чтобы ваши люди знали, что имена ваших двух писателей были выданы нашей разведкой». Я был потрясён просто! Тогда я был наивный и говорю: «Почему?» «Ну как почему? С первых полос сошла на какое-то время война во Вьетнаме, и получилось, что вот, русские там арестовывают своих писателей, а вот мы за свободу слова. И тогда всё это чисто политические игры», – он сказал мне. Вот и всё.</p>	<p>„Chci vás upozornit na jednu věc. Chtěl bych, aby vaši lidé věděli, že jména vašich dvou spisovatelů vydala naše rozvědka.“ Byl jsem úplně v šoku! Tehdy jsem byl naivní. A povídám: „Proč?“ „Proč? Válka ve Vietnamu zmizela na nějaký čas z předních příček a ukázalo se, že Rusové vězní své spisovatele. A my jsme pro svobodu slova. A pak – všechno jsou to čistě politické hry,“ řekl mi. To je celé.</p>
<p>А в чём была его идея? Почему ему было важно это вам сказать? Потому что на уровне, на уровне политических деятелей такого ранга и масштаба, как Роберт Кеннеди, такие вещи случайно не делаются.</p>	<p>А в чём spočívala jeho myšlenka? Proč pro něj bylo důležité, aby vám to řekl? Protože na úrovni politických činitelů takové třídy a rozsahu, jako Robert Kennedy, se takové věci nedějí náhodou.</p>
<p>Да, вы видите, в чем дело. Он мне не говорил, что я не должен этого никому не говорить. «Достаточно было включенного душа – простите меня.» Но это было ясно, что нельзя, нельзя называть его фамилию. Но он мне не говорил!</p>	<p>Ano. Vy víte, o co šlo. Neřekl mi, že to nemám někomu říkat. „Dost bylo zapnuté sprchy – promiňte.“ Ale bylo jasné, že nemůžu říct jeho příjmení. To mi ale neřekl!</p>
<p>Нам кажется, что земной шар так велик. Но иногда он умещается в одной комнате, когда два человека могут повернуть судьбы мира. Со стороны американцев это был душет. Внимание мировой прессы отвлекалось от их кровотокающей войны во Вьетнаме и одновременно наносился удар по идее об эффективности КГБ. А значит, компрометировались и тогдашние руководители Госбезопасности, стремившиеся устранить слишком, по их мнению, мягкотелого Леонида Брежнева. В том-то и была суть этого американского хода. Они предпочитали иметь свои партнером именно предсказуемого Брежнева. Таким</p>	<p>Myslíme si, že je Země obrovská. Ale někdy se ta Země dokáže vejít do jedné místnosti a dva lidé tak mohou změnit osud světa. Američané zabili dvě mouchy jednou ranou. Pozornost světových médií byla odvrácena od jejich krvavé války ve Vietnamu, a zároveň média udeřila na představu o efektivitě KGB. To znamená, že byli kompromitováni i tehdejší šéfové státní bezpečnosti, kteří se snažili zbavit, podle jejich názoru, příliš slabošského Leonida Brežněva. V tom spočívala podstata amerických kroků. Oni dávali přednost tomu, aby byl jejich partnerem právě předvídatelný Brežněv. A tímto způsobem se Američané za pomoci Jevtušenka snažili zabránit politickému</p>

<p>образом американцы с помощью Евтушенко пытались предотвратить планировавшийся в СССР политический переворот. Вот так Евтушенко сыграл в жизни так и не сыгранную им в кинороль своего кумира д'Артаньяна. Теперь подобную экстраординарную ситуацию с поэтом в центре мировой интриги трудно себе и вообразить. Прямо из ванной комнаты Кеннеди наш поэт спешит в ООН.</p>	<p>пřevratu, který se v SSSR připravoval. A tak si Jevtušenko ve svém životě vyzkoušel roli svého idolu d'Artagnana, kterou si nezahrál ve filmu. Dnes je velmi těžké představit si podobně zvláštní situaci s básníkem, který stojí v centru světových intrik. Přímo z Kennedyho koupelny spěchal náš básník do OSN.</p>
<p>И я пошёл к Федоренко, который был представителем нашей миссии (в ООН), и сказал, что у меня есть очень важное сообщение, которое мне передал американский деятель, и если это правда, то... а мне нечего было терять, между прочим. И тогда я пришёл к Федоренко и сказал, что вот я напишу такое письмо, но я – кто будет читать? Он сказал: «Будет шифровальщик читать. Только шифровальщик.» Я говорю: «А, шифровальщик!» Вы думаете, что я не понимал, какую опасную игру играю? Это опасное было дело! Это пошло шифровкой!</p>	<p>Přišel jsem za Fedorenkem, zástupcem naší mise (v OSN), a řekl jsem mu, že mám velmi důležité sdělení, které mi předal jeden americký činitel... A pokud je to pravda, tak... Mimochodem, neměl jsem co ztratit. Přišel jsem k němu a oznámil mu, že napíšu takový dopis. Ale – kdo ho bude číst? Odpověděl: „Bude ho číst šifrovatel. Jen šifrovatel.“ A já na to: „Aha, šifrovatel!“ Myslíte si, že jsem si neuvědomoval, jak nebezpečnou hru hraju? Bylo to opravdu nebezpečné! Šlo to jako zašifrovaná zpráva!</p>
<p>Но если советский дипломат Федоренко, который хотел помочь Брежневу, не задавал лишних вопросов, то вскоре к Евтушенко заявили совсем другие люди – в штатском. Чтобы вытрясти из него главное: кто был источником этой информации государственной важности.</p>	<p>Pokud sovětský diplomat Fedorenko, který chtěl pomoci Brežněvovi, neměl zbytečné otázky, pak za Jevtušenkem brzy přišli jiní lidé – v civilu. Aby z něj dostali to nejdůležitější: Kdo byl zdrojem těchto informací státního významu.</p>
<p>На следующий день, в семь часов, ко мне приехали и сказали: «Вас ждут...». Я ждал этого. «Вас ждут... в миссию вам нужно». Приехали два товарища: «Вас срочно ждут в миссии». В семь часов я уехал, они ничего не говорили со мной, прикрывали цифры в лифте спиной, завели так, чтобы не</p>	<p>Další den, v sedm hodin, ke mně přijeli a řekli mi: „Očekávají vás...“ Čekal jsem to. „Očekávají vás... Potřebují vás v misi.“ Přijeli dva soudruhové: „V misi vás okamžitě očekávají.“ Odjel jsem v sedm. Vůbec se mnou nemluvili. Ve výtahu zakrývali čísla zády, abych neviděl, v jakém patře jsem. Jeden z</p>

видеть, на каком ты этаже, один из них сел на стул, другой, знаете, как в кино, насмотрелись этих самых и начали говорить:

«Кто он? Вы написали письмо, компрометирующее Комитет государственной безопасности, клевету». Я говорю: «Во-первых, почему вы знаете о том, что было содержанием. Я не утверждал, что это правда».

И они начали спрашивать: «А откуда такие сведения? Вы знаете, товарищ Евтушенко, вы, конечно, поэт хороший и жалко будет, если вас где-нибудь найдут под мостом в каком-нибудь там Квинсе, где-нибудь, ну «Правда» напечатает, которая печатает сейчас, так сказать, напечатает ваш некролог, что человек там погиб от рук мафии... Вы меня понимаете, что мы имеем в виду? Вы – вы встали на путь борьбы с Комитетом государственной безопасности, вы попались на удочку наших врагов американских. Понятно, да!?»

И тогда я, тут уже из меня посыпалось всё, весь запас хороших русских слов, и я уже просто, так сказать, вообще, так сказать, им сказать про меня нечего, запугать, так сказать, я помню, что я вспомнил почему-то, как я выбирался сквозь трупы, когда... И сказал:

«Вы знаете, вы меня не запугаете».

И они вдруг вышли. Я орать, так сказать, стал на них. И вот тут я испугался, знаете. Вот когда я орал на них, я ничего, а когда остался один, мне страшно стало. Сейчас еще убьют и, вы знаете, в мусоропровод выкинут. А что? Почему и нет? Почему и нет?

- «Конечно.»

И вдруг я подошел к двери – она открылась. Я моментально к лифту, а там стоит горничная с подносом.

nich si sedl na židli a ten druhý jako ve filmech a pak spustili:

„Kdo je to? Napsal jste dopis, který kompromituje Výbor státní bezpečnosti. Pomluvu.“

A já na to: „Zaprvé – proč víte, co v něm bylo. Netvrdil jsem, že je to pravda.“

A oni se mě začali ptát: „Odkud máte takové informace? Víte, soudruhu Jevtušenko, jste samozřejmě skvělý básník a byla by škoda, kdyby vás našli někde v Queensu pod mostem. Ale Pravda, novinový deník v SSSR, která teď publikuje, zveřejní váš nekrolog a napíše, že tam mafie zabila člověka... Chápete, co tím mám na mysli? Dal jste se do boje s Výborem státní bezpečnosti, chytil jste se na návnadu našich amerických nepřátel. Je vám to jasné, že ano?!“

A tehdy se to ze mě začalo sypat, celá ta zásoba pěkných ruských slov. Já jsem prostě... Už mi neměli co říct, jak mě zastrašit... Pamatuji si, že jsem si, kdoví proč, vzpomněl na to, jak lezu přes mrtvoly, když... A řekl jsem:

„Vy víte, že mě nezastrašíte.“

A pak najednou odešli. Řekl bych, že jsem na ně začal rvát. A právě tehdy jsem dostal strach. Když jsem na ně řval, tak to se mnou nic nedělalo. Ale když jsem zůstal sám, bylo mi hrozně. Teď mě zabijí a hodí mě do odpadové šachty. No co? Proč by ne? Proč by ne?

- Samozřejmě.

A najednou jsem přišel ke dveřím. Otevřely se. Okamžitě jsem zamířil k výtahu. Stála tam pokojská s podnosem.

„Kam jedete?“

„Jedu k Nikolaji Trofimoviči.“

A já na to: „Taky tam mám namířeno.“

«А куда вы едете сейчас? А я к Николаю Трофимовичу». Я говорю: «И мне тоже туда».	
К Федоренко, да?	K Fedorenkovi, že?
И тут меня потрясло, он сказал: «Женя, я знаю, что Альберт Тодд ваш близкий друг и крёстный отец вашего сына. Хорошо? Женя, немедленно сейчас вы поедете на моей машине под флагом к нему домой. Звоните ему сейчас. И всё, что вы рассказали мне, расскажите ему». Всё. Я был потрясён, тем более я думал, что это будут хранить как секрет. Нет, видите, он так всё сообразил.	A pak jsem byl šokován. Řekl mi: „Ženjo, vím, že Albert Todd je váš blízký přítel a kmotr vašeho syna. Dobře? Teď hned pojedete k němu domů, mým diplomatickým vozem. Teď mu zavolejte. A řekněte mu vše, co jste řekl mně.“ To je celé. Byl jsem v šoku. Navíc jsem si myslel, že to budou držet v tajnosti. Ale ne, jak vidíte, všechno to udělali takhle.
Альберт Тодд был лучшим и самым преданным американским другом Евтушенко, профессором-славистом, а заодно – как это иногда бывает – и сотрудником американских компетентных органов.	Albert Todd byl tím nejlepším a nejuvěrnějším americkým přítelem Jevtušenka. Byl to profesor a slavista, a zároveň, jak už to tak někdy bývá, pracoval pro příslušné americké orgány.
Я приехал к Тодду, Тодд побелел просто и так далее... Потом он стал звонить куда-то, что-то такое, и вдруг я увидел следующее: подъехала другая машина, вышло два американца и с этой поры эти два человека меня не покидали. Сколько они тут проиграли? Сорок пять дней. Ездили со мной везде. Всюду. И даже когда с девчонкой я ходил на свидание, так они сначала забегали туда и проверяли там всё. Вот так потом я через сорок пять дней вернулся, Федоренко меня встречал. Приём в мою честь. Пятьсот человек было! И он говорит: «Евгений Саныч, всё в порядке. Этих людей уже здесь нет. Приняты меры. В Москве тоже приняты меры».	Přijel jsem k Toddovi. Celý zbledl. Pak někam zatelefonoval a něco takového. No a najednou jsem viděl, že přijelo další auto. Vyšli z něj dva Američané a od té chvíle mě tito dva muži hlídali. A jak dlouho to trvalo? Čtyřicet pět dní. Jezdili semnou všude. Všude. Dokonce, i když jsem si někam vyšel s dívkou, tak šli nejdříve dovnitř a vše tam zkontrolovali. Pak jsem se po pětáctyřiceti dnech vrátil a setkal se s Fedorenkem. Raut na mou počest. Bylo tam pět set lidí! A on říká: „Jevgeniji Alexandroviči, všechno je v pořádku. Ti lidé už tu nejsou. Byla přijata opatření. I v Moskvě přijali opatření.“
Ну просто вообще сюжет для детективного романа!	Prostě námět na detektivní román!
Ну вот, я это и написал. Опровержение было CIA. Что такое – это фантазия	No, a tak jsem to i napsal. CIA to popřela. Že je to výmysl básníka a tak dále. Z

поэта, так сказать и так далее. С нашей стороны это, так сказать, вообще не трогалось. Но вообще это, знаете, вот так сейчас вот я всё это рассказываю... это... я вообще выбрался из этой...	našeho pohledu se to vůbec neřešilo. Ale, víte, když to tady teď tak všechno vyprávím... Tak jsem se z toho vlastně dostal...
Это была передряга...фантастическая.	Byly to opletačky... Neskutečné.
Да...это был большой риск. Это был большой риск.	Ano... Bylo to velké riziko. Bylo to velké riziko.
СОЛОМОН ВОЛКОВ – ДИАЛОГИ С ЕВГЕНИЕМ ЕВТУШЕНКО	SOLOMON VOLKOV – ROZHOVORY S JEVGENIJEM JEVTUŠENKEM
Из всех спутниц Евтушенко – а их было у него великое множество – больше всех политикой интересовалась его вторая жена, Галина Сокол. Так уж получилось, что он увел её от своего лучшего друга, известного тогда поэта Михаила Луконина.	Ze všech Jevtušenkových žen, a že jich bylo hodně, se nejvíce o politiku zajímala jeho druhá manželka, Galina Sokolová. A jak už to tak někdy bývá, Jevtušenko ji přebíral svému nejlepšímu příteli a známému básníkovi, Michailovi Lukoninovi.
ГАЛЯ	GALJA
Она мне очень всегда нравилась, но это я никогда себе не позволял и подумать даже, что такое может случиться. Правда, это никогда, это не было каким-то адюльтером тайным от Миши, я Мишу и очень любил...	Vždycky se mi moc líbila. Ale nikdy jsem si nedovolil ani pomyslet na to, že by se něco takové mohlo stát. Opravdu, nikdy. Nebyla to nějaká tajná nevěra vůči Mišovi. Měl jsem ho moc rád...
А как вы поняли, что вы влюблены в Галю?	A jak jste zjistil, že Galju milujete?
У неё был роман с одним другим парнем. Вот. И Миша это понял. И однажды он её в моём присутствии ударил. Просто понял. Вот. И я и её приятельница Майя Луговская, с которой она дружила, мы её увозили в больницу.	Měla poměr s jedním mužem. No. A Miša se to dozvěděl. A jednou ji v mé přítomnosti ušáhl. A já si to uvědomil. No. Já a její přítelkyně Maja Lugovskaja, se kterou se přátelila, jsme ji odvezli do nemocnice.
Что, так сильно?	To ji ušáhl tak silně?
Да. Так сильно. Пили тогда сильно, водку всё-таки пили – не я, я-то водку в общем почти всё-таки не пил...	Ano. Tak silně. Tenkrát dost pili. Pili vodku. Já ale ne. Já jsem vlastně vodku nepil vůbec...
Да, и как же дальше это происходило?	Ano. A jak to bylo dál?
И когда у меня с Беллой распадались всё уже, так сказать, стало разваливаться, и так далее, и у нее всё дома...Я бы никогда себе – и не дай Бог даже вообще жениться на...на жёнах своих друзей.	A když se nám to s Bellou už všechno rozpadalo, abych tak řekl, hroutilo se to a ona to měla doma taky... Nikdy bych si... A nedej Bože, vůbec se oženit se... se ženou svého přítele. V životě se

Конечно, в жизни бывают невероятные случаи и разные ситуации, но практически у них брак развалился. Но просто однажды просто оказались вот так вот вместе. Совершенно просто. Как-то...ну я шёл мимо нее...вот.	pochopitelně dějí neuvěřitelné věci a nastanou různé situace, ale jim se prakticky rozpadalo manželství. A jednou se tak nějak stalo, že jsme skončili spolu. Úplně jednoduše. Tak nějak jsem kolem ní chodil... a bylo to.
И что, вы оба от своих развалившихся предыдущих браков сдрейфовали...	Takže jste vlastně oba přechali ze svých předchozích manželství, která se rozpadala...
Да.	Ano.
...и соединились?	...a dali jste se dohromady, že?
Так это было. Поймите, что Белла была лучшей подругой Гали. Они подружились очень, Галя очень ее любила.	Bylo to tak. Víte, Bella byla nejlepší přítelkyní Galji. Hodně se přátelily a Galja ji měla moc ráda.
Белла пришла, вы говорили, на свадьбу с Галей, нет?	Říkal jste, že Bella přišla na vaši svatbu s Galjou, že?
Да. Да, пришла.	Ano. Přišla.
То есть она как бы...благословила ваш союз?	Takže vlastně... dala vašemu sňatku jakoby požehnání?
Да, с фартучком она пришла. Да потом и Миша к нам заходил. Редко, правда. Всё равно что-то...	Ano, přišla se zástěrou... A pak se u nás zastavoval i Miša. Sice jen občas. Ale na tom nezáleží...
А чем этот второй брак отличался от первого? Что нового вошло в вашу жизнь с Галей Сокол?	A v čem se vaše druhé manželství lišilo od toho prvního? Co nového vám vstoupilo do života spolu s Galinou Sokolovou?
Она мне на многое открыла глаза. Она прошла всю эту жизнь девочки из семьи врагов народа. Она была старше меня. И она очень многому меня научила. Поэтому, я стал, в общем, во многом другим человеком, гораздо резче.	V hodně věcech mi otevřela oči. Prožila život dívky pocházející z rodiny nepřátel lidu. Byla starší než já. A hodně mě toho naučila. Podle mě jsem se stal, obecně, v mnoha ohledech jiným člověkem. Mnohem tvrdším.
Но это было что, такой безмятежный брак или вы сталкивались? Вот с кем вы больше конфликтовали, в браке с Ахмадулиной или с Галей Сокол?	Bylo to klidné manželství nebo jste se hádali? A s kým jste se v manželství hádal víc, s Achmadulinovou nebo Galinou Sokolovou?
Ну с Беллой было всё это как-то быстро очень всё-таки, быстро, с Галей я прожил семнадцать лет. Семнадцать лет!	No, s Bellou to všechno trvalo tak nějak krátce. S Galjou jsem žil sedmnáct let. Sedmnáct let!
А почему же вот вы всё-таки в итоге...	A proč jste se nakonec...
Почему? Потому, что...ну как вам сказать...вот понимаете, что...ну, не	Proč? Protože... No, jak to říct. Pochopte... Já, vlastně, nevím. Já... Asi jsem byl

<p>знаю. Я...не набегался я, что ли, я не знаю, что. Ну, короче говоря, она была безупречна как жена. Просто полностью. Не знаю я...меня...не знаю, что со мной происходило. Ну не знаю. Я ни себя, с одной стороны, никогда...я ее очень любил тоже. Вот поверьте. Я ее очень любил. Ну почему это вот сочетается, может сочетаться в мужчине? Ну вот ненасытно... Ничего больше... так, как женщины, мне ничего никогда больше в жизни так не нравилось. И, ну, не мог я удержаться, так сказать, и так далее... И, конечно, её это...</p>	<p>nevybouřený. Vlastně nevím. Stručně řečeno – jako manželka byla bezchybná. Úplně bezchybná. Nevím... Já nevím, co se semnou stalo. Zkrátka netuším. Na jedné straně, jsem nikdy, ... Hodně jsem ji miloval. Věřte. Velmi jsem ji miloval. Jak se ale může něco tak neslučitelného v muži odehrávat? No, říká se tomu nenasytnost... Nic víc... Nic se mi nikdy v životě nelíbilo víc než ženy. A nemohl jsem odolat, abych tak řekl. A samozřejmě, že ji to...</p>
<p>Ранило?</p>	<p>Ranilo?</p>
<p>Ну конечно ранило, Господи. Ну не нарочно я это делал, а что делать, так сказать. Так получалось. И она...и тогда она...у нас начинались с ней споры. Она...гордость ей не позволяла говорить об этом, но она меня начинала упрекать за стихи.</p>	<p>Proboha, samozřejmě, že ranilo. Ale nedělal jsem to schválně. Co už nadělám. Tak to bylo. A tehdy... Tehdy jsme se začali hádat. Její hrdost jí nedovolila, aby o tom mluvila, ale začala mi vyčítat básně.</p>
<p>Это уже основание для развода!</p>	<p>A už to je důvod k rozvodu!</p>
<p>Но это было не потому, что стихи такие уж были плохие, это неправда...ну она просто... из-за другого всё это было, понимаете? Я вообще запутался, чёрт знает...</p>	<p>Ale nedělala to proto, že by ty básně byly špatné. To ne. Ona to, zkrátka, všechno dělala kvůli něčemu jinému, víte? Nějak jsem se zamotal. Čert ví...</p>
<p>Это вы убегали от ваших проблем?</p>	<p>To vy jste utekl od svých problémů?</p>
<p>Убегали, убегали, и на Таити я от нее получил телеграмму, что у тебя есть сын. Она взяла Петю. Это замедлило наш развод. Вот. Ребёнка у меня не было ещё. Я это оценил, я понял, что для неё это важно, что я важен и она сделала это для меня. Вот. Я вернулся. Ну в общем вот так вот. К сожалению, это не помогло в итоге дальше. Семнадцать лет – это гигантский кусок жизни!</p>	<p>Utekl. A na Tahiti jsem od ní dostal telegram, že mám syna. Adoptovala si Pét'u. To náš rozvod zpomalilo. Já jsem do té doby dítě neměl. Vážil jsem si toho. Uvědomil jsem si, že to pro ni bylo důležité, že i já jsem pro ni důležitý a že to udělala pro mě. No, vrátil jsem se. Tak to bylo. Bohužel to ale nakonec nepomohlo. Sedmnáct let – to je obrovský kus života!</p>
<p>Да.</p>	<p>Ano.</p>

<p>А потом невозможно было с Галей, Галя стала пить, что-то ещё, просто... И с Беллой, бывало, выпивала, встречалась там вместе уже.</p>	<p>A pak to bylo s Galjou k nevydržení. Začala pít a jednoduše... S Bellou to bylo podobné. Scházely se spolu.</p>
<p>Две жены Евтушенко.</p>	<p>Dvě Jevtušenkovy manželky.</p>
<p>Нет, им тяжело, они дружили просто, но просто, знаете, это тяжело было видеть, и всё это, я не знаю, это просто был какой-то ужас. Какой-то был ужас. У нас есть общие проблемы – это Петя, очень ей тяжело достался этот ребёнок, с шизофренией, так сказать, ну болезнь, диагноз – он лечится, но у него наследственность была тяжелая очень. Так получилось. Она не проверяла и для меня делала... Столько посвятила ему в жизни.</p>	<p>Ne, bylo to pro ně těžké. Přátelily se a víte, bylo těžké se na to dívat. Nevím. Prostě to byla hrůza. Byla to hrůza. Máme společné problémy – Pét'u. Adoptovala dítě se schizofrenií, a to je nemoc, diagnóza. Dá se to léčit, ale dědičnost hrála v jeho případě opravdu velkou roli. Tak to se to zkrátka stalo. Nic si neověřovala a udělala to pro mě. Tolik mu toho v životě obětovala.</p>
<p>Нет труднее роли, чем быть женой знаменитости. Немногие с этой ролью справляются. Галя принимала близко к сердцу все конфликты Евтушенко с властью. В том числе и его знаменитое столкновение с Хрущевым. Евтушенко понимал, что в самом Хрущеве жило несколько разных людей – смелый реформатор, хитрый мужичок, человек, выросший в тени Сталина, которого Хрущев боялся и ненавидел, но которому невольно подражал. Все эти ипостаси вождя увидел Евтушенко, когда он с ним прилюдно сцепился. Это была легендарная бескультурная сцена из культурной истории шестидесятых. Хрущев на встрече с творческой элитой орал на опешивших писателей и поэтов – Аксёнова, Вознесенского... Досталось и скульптору Эрнсту Неизвестному. «Вон из страны! Горбатого могила исправит!» Все были в ужасе. И вдруг Евтушенко, неожиданно для себя самого, громко возразил: «Прошло то время, Никита</p>	<p>Neexistuje těžší role než být manželkou známé osobnosti. Jen málo lidí tuto roli zvládne. Galja si brala k srdci všechny Jevtušenkovy konflikty s mocí. Včetně jeho slavného konfliktu s Chruščovem. Jevtušenko věděl, že v samotném Chruščovovi žilo několik různých osobností – odvážný reformátor, mazaný chlapík a člověk vyrůstající ve stínu Stalina, kterého se bál a kterého nenáviděl, ale nevědomky ho kopíroval. Všechny tyto vlastnosti vůdce v něm Jevtušenko spatřil, když se do sebe na veřejnosti pustili. Byla to legendární a neurvalá scéna z dějin kultury šedesátých let. Na setkání s tvůrčí elitou Chruščov řval na zaražené spisovatele a básníky – Aksjonova, Vozněsenského... Schyťal to i sochař Ernst Něizvěstnyj. „Pryč ze země! Křiváky napraví až smrt!“ Všichni byli zděšeni. A najednou Jevtušenko, aniž by to sám čekal, hlasitě namítl: „Nikito Sergejeviči, pominuly časy, kdy smrt napravovala lidi.“</p>

<p>Сергеич, когда людей исправляли могилами!» Это был по-настоящему смелый шаг. Евтушенко рисковал многим. Ведь Хрущева буквально трясло от ярости – настоящей или симулированной. В тот момент Хрущев обладал огромной властью и мог свернуть шею любому.</p>	<p>Byl to opravdu odvážný krok. Jevtušenko hodně riskoval. Vždyť Chruščov se doslova třásl vzteky – ať už doopravdy nebo to jen předstíral. Tehdy měl Chruščov obrovskou moc a mohl kohokoliv připravit o krk.</p>
<p>Когда он кричал в тот момент, все абсолютно вспоминают, что это был момент страшный, что все испугались, что возвращается, может быть, тридцать седьмой год. Эренбург сидел, его всего трясло, он вообще чуть не сполз со стула от страха, унижения. И, по-моему, все ожидали, что за ними вот придут.</p>	<p>Když tehdy křičel, všichni vzpomínají na to, jak hrozný okamžik to byl. Všichni se báli, že se vrací sedmatřicátý rok. Erenburg seděl a jen se třásl, div strachy a ponížením nespádl ze židle. A podle mě všichni čekali, že za nimi přijdou.</p>
<p>Противно было, нет, противно было. Нет, страшно не было, не было страшно. Вот не было.</p>	<p>Bylo to nepříjemné. Ne, bylo to odporné. Strach to nebyl. Nebyl.</p>
<p>По-моему, Вознесенский говорил мне, что у него был дикий-дикий страх.</p>	<p>Vozněsenskij podle mě říkal, že měl obrovský strach.</p>
<p>У него – да. У него. Но он же не стукнул на Хрущева кулаком, я же за него.</p>	<p>Ano, on se bál. On ano. Ale on nebyl ten, co pohrozil Chruščovovi pěstí. Udělal jsem to za něj já.</p>
<p>(Смех) Это правда.</p>	<p>(Smích) To je pravda.</p>
<p>А потом – вот что такое Хрущев? А потом раздаётся звонок. Никита Сергеич мне звонил. «Ну что ты там, наоскорблял меня?» Я говорю ему: «Где же я вас оскорблял, Никита Сергеевич?» Вдруг он мне говорит: «Ты вот что: ты в Новый Год можешь в Кремль прийти? Я к тебе потом подойду. Чтоб все видели. А то ведь сожрут. И пуговицы будут выплёвывать только». Вот вам позаботился, пожалуйста. И я действительно пришёл. И он ко мне потом подошёл. Хрущев ведёт меня за руку. Вот он такой был человек. И потом всё-таки он очень оценил, когда я приехал его поздравить с днём рождения, когда...</p>	<p>A co bylo potom? Co na to Chruščov? Pak mi zazvonil telefon. Volal Nikita Sergejevič. „Proč jsi mě tam urazil?“ A já mu povídám: „Copak jsem vás urazil, Nikito Sergejeviči?“ A on na to: „Viš co? Můžeš na Nový rok přijít do Kremlu? Pak se za tebou stavím. Aby to všichni viděli. Jinak nás zničí. A zbudou po tobě jen knoflíky.“ Tak se o mě, prosím, postaral. A já jsem skutečně přišel. A on se za mnou pak zastavil. Doprovodil mě. Takový to byl člověk. A pak si nakonec velmi vážil toho, když jsem mu přijel popřát k narozeninám. Když...</p>

Уже когда его отправили на пенсию?	Až když ho poslali do důchodu?
<p>Да, и он был очень тронут тем, что я приехал. И он сказал: «Давайте, чтобы не забыть, вот я хочу вам сказать, что очень вам... Я бы очень хотел извиниться перед всеми писателями и художниками, в отношении которых я грубо себя вёл. Вы что думаете, что я уж такой дурак, что я не понимал логику вашу? Да, конечно, понимал! Но неужели вы не понимаете, что меня со всех сторон окружили и говорили мне всё время, что я раскачиваю государственный корабль, нельзя даже помогать, что надо прикрикнуть вообще и так далее... Ну я хотел, ну, стукнуть кулаком, ну... Но! Разве хоть с одной хоть волос упал у кого-нибудь с головы?» Я говорю: «Нет, этого не было». На пенсии к нему никто не приезжал почти, вы знаете это или нет? Он был совсем одинок. Боялись просто. Боялись. И когда его хоронили – хоронили – вы знаете, что меня потрясло? Вот люди стояли и боялись зайти туда даже. Туда вот зайти, к гробу вот этому.</p>	<p>Ano. Velmi ho dojalo, že jsem přijel. Řekl mi: „Abych nezapomněl, chci vám říci, že jsem velmi rád... Chtěl bych se velmi omluvit všem spisovatelům a umělcům, ke kterým jsem se choval hrubě. Myslíte si, že jsem opravdu tak hloupý, že jsem nechápal vaši logiku? Samozřejmě, že jsem ji chápal. Ale vy jistě nechápete, že jsem byl ze všech stran obklíčen. A celou dobu mi říkali, že rozhoupávám státní loď, že v žádném případě nemůžu pomáhat, ale musím být naopak přísný. A tak dále... A já jsem chtěl bouchnout pěstí, ale... Ale! Copak se aspoň někomu něco stalo?“ A já na to: „Ne, nestalo.“ A když byl v důchodu, skoro nikdo za ním nejezdil. Víte to nebo ne? Byl úplně sám. Všichni se báli. Měli strach. Víte, co mě šokovalo, když měl pohřeb? Že lidé stáli a báli se tam dokonce jít. Jít tam, k rakvi.</p>
А где был гроб выставлен?	A kde byla rakev vystavena?
Около больницы.	Poblíž nemocnice.
Кунцевская больница, да?	Kuncevskaja nemocnice, že?
Вот, а я никогда не забуду, что со мной случилось. Я поехал на кладбище, и потом мне плохо стало. Я не доехал. Это было просто... вы знаете, от этой толпы, которая боялась туда подойти.	<p>Ano. Nikdy nezapomenu na to, co se semnou dělo. Jel jsem na hřbitov a pak se mi udělalo špatně. Nedojel jsem tam. Bylo to zkrátka... Víte, to kvůli tomu davu, který se tam bál jít.</p>
К телу Хрущева?	K tělu Chruščova?
От всего этого. Там никого не было, ни из писателей, никого вообще. Никого не было, так сказать, там. Был какой-то странный... венок от Микояна принесли. Одного. Ну да. Это был тяжёлый момент. Очень тяжёлый – прощание с эпохой, вы знаете. А вот что случилось, когда я не	<p>Kvůli tomu všemu. Nikdo tam nebyl. Žádní spisovatelé, vůbec nikdo. Nebyla tam ani noha. Byl tam nějaký zvláštní... Přinesli jen věnec od Mikojana. No, ano. Byla to těžká chvíle. Velmi těžká. To víte, loučení se s epochou. A pak se to stalo. Když jsem tam nedojel, zastavil jsem auto,</p>

поехал, остановил машину и вышел из нее, и прижался. Меня выворачивало наизнанку.	vystoupil z něj a přitiskl se k němu. Zvracel jsem, div jsem nevyпустиł duši.
<i>Почти напоследок: Однажды я плакал в тени прииоссейных замызганных веток, Прижавшись башкой к запретному, красному с прожелтью знаку, И всё, что пихали в меня на демьяновых чьих-то банкетах, Меня выворачивало наизнанку. Почти напоследок: Поэт, как монета петровская, сделался редок. Он даже пугает соседей по шару земному, соседок. Но договарюсь я с потомками – так или эдак – Почти откровенно. Почти умирая. Почти напоследок.</i>	<i>Ještě kapku času: Jednou jsem plakal u silnice, slzama jsem smácel rosu, kebuli jsem tisknul k červenému znaku, který jsem tam někde tušil, z jejich věčných banketů začala mi téct krev z nosu, zvracel jsem, div jsem nevyпустиł duši. Ještě kapku času: Básníka dneska už spatříš zřídka, nepoznáš ho podle očí ani podle vlasů. Před básníkem skoro každý na planetě Zemi prchá v děsu. Ale já své poselství potomkům přesto nesu – srdce skoro na dlani. Skoro na jazyku. Ještě kapku času!</i>
Вот так я прощался с этой эпохой – прижавшись к запретному знаку, когда меня выворачивало наизнанку. Но это моя эпоха. Что делать. Другой у меня и не было. Вот так, Соломон. Расплакался что-то... Вспомнил всё это, стал сентиментальным.	A tak jsem se loučil s touto epochou – kebuli jsem tisknul k červenému znaku a zvracel jsem, div jsem nevyпустиł duši. Ale byla to moje epocha. Co nadělám. Jinou jsem neměl. Takže tak, Solomone. Nějak jsem se rozplakal... Když jsem si na to všechno vzpomněl, došlo mě to.
Евгений Евтушенко	Jevgenij Jevtušenko
Соломон Волков	Solomon Volkov
Автор сценария и режиссёр: Анна Нельсон	Scenárista a režisér: Anna Nelsonová
Режиссер монтажа: Наталья Родионова	Režisér střihu: Natalja Radionová
Операторы-постановщики: Борис Леонов, Владимир Головня	Kameramani a režiséři: Boris Leonov, Vladimir Golovnja
Художник: Александр Гуткин	Výtvarník: Alexandr Gutkin
Музыкальный редактор: Борис Лупичёв	Hudební editor: Boris Lupičov
Операторы: Сергей Мухин, Геннадий Константинов, Павел Волконский	Kameramani: Sergej Muchin, Gennadij Konstantinov, Pavel Volkonskij
Дизайн: Илья Остриков, Александр Косыгин	Design: Ilja Ostrikov, Alexandr Kosygin
Редактор: Алеся Трафимович	Editor: Alesja Trafimovičová
Координатор: Мария Емельянова	Koordinátor: Marija Jemeljanovová

Ассистент оператора: Михаил Васильев	Asistent kameramana: Michail Vasiljev
Монтаж: Дмитрий Бышов, Сергей Клишин	Střih: Dmitrij Byšov, Sergej Klišin
Техническая поддержка: Сергей Матеенков, Александр Кучменко	Technická podpora: Sergej Matějenkov, Alexandr Kučmenko
Продюсер: Кирилл Клеймёнов	Producent: Kirill Klejmjonov
Мы очень признательны за помощь в создании фильма	Za pomoc při tvorbě filmu velmi děkujeme
Константину Бартеневу	Konstantinovi Bartěněvovi
Анне Радевич	Anně Raděvičové
Сергею Хрущёву	Sergeji Chruščovovi
Питеру Тодду и Эмили Тодд	Peterovi Toddovi a Emily Toddové
Юрию Нехорошеву	Juriji Něchoroševovi
Анне Лукониной	Anně Lukoninové
Мишель Аллен	Michelle Allenové
Чарлзу Хобарду	Charlesovi Hobardovi
Шери Райдер	Sheri Riderové
Алексису Хиггинсу	Alexisovi Higginsovi
Джорджо Савона	Giorgiu Savonovi
Ивану Иванову	Ivanu Ivanovovi
Виктору Тосенко	Viktorovi Tosenkovi
Нине Назировой	Nině Nazirovové
Управлению культуры г. Зима	Oddělení kultury ve městě Zima
Дому-музею Е. Евтушенко г. Зима	Domu-muzeu J. Jevtušenka ve městě Zima
Отелю „The Ritz-Carlton, Moscow“	Hotelu The Ritz-Carlton v Moskvě
Университету г. Талса, Оклахома	Univerzitě v Tulse v Oklahomě
Авиакомпании „United Airlines“	Letecké společnosti United Airlines
Международному аэропорту г. Талса	Mezinárodnímu letišti Tulsa
„Central Park Conservancy“, New York	Neziskové organizaci Central Park Conservancy v New Yorku
„Brooklyn Bridge Park Conservancy“, New York	Parku Brooklyn Bridge Park Conservancy v New Yorku
„The New York Racing Association, Inc.“, New York	Neziskové organizaci The New York Racing Association, Inc. v New Yorku
В фильме использована музыка:	Ve filmu byla použita hudba:
С. Рахманинова, М. Таривердиева, М. Наймана, Э. Элгара, А. Шнитке, А. Олафура, А. Пьяцциоллы, Е. Крылатова.	S. Rachmaninova, M. Tariverdieva, M. Nymana, E. Elgara, A. Schnittkeho, A. Olafura, A. Piazzolly, E. Krylatova.
© Дирекция информационных Программ ОАО «Первый канал», 2013 г.	© Ředitelství informačních programů Otevřená akciová společnost První kanál, 2013

2. LINGVISTICKÝ KOMENTÁŘ K FILMU

V této kapitole se zaměříme nejen na náslech a přepis filmu, ale také si blíže nastíníme problematická místa, s nimiž jsme se při překladu a tvorbě titulků setkaly. Do této kapitoly rovněž spadají překladatelské transformace.

2.1 Náslech a přepis filmu

Rádi bychom rádi zmínili náslech filmu a jeho následný přepis, protože obě tyto činnosti tvořily jakýsi základ a neodmyslitelnou část naší práce. Jelikož se jednalo o překlad a tvorbu titulků k dokumentárnímu filmu, nebylo možné sehnat žádnou předem vytvořenou dialogovou listinu nebo scénář k filmu, a to i přesto, že jsme se o to několikrát pokusili. I když pro tyto filmy většinou žádná písemná opora neexistuje, přeci jenom jsme se snažili přes kontaktní formulář na internetových stránkách kontaktovat televizní stanici První kanál, na níž se tento dokument vysílal. Naše úsilí však několikrát zůstalo bez odpovědi, a tak jsme se museli do přepisu filmu pustit sami. Nejprve bylo zapotřebí celý film pozorně zhlédnout a poté jednotlivé rozhovory a pasáže filmu metodou náslechu přepsat. V neposlední řadě bylo nutné vše, co jsme písemně zaznamenali, upravit tak, aby celý film působil uceleným dojmem.

Podle nás by se dal náslech a poté i samotný přepis filmu označit za tu nejtěžší činnost a část v rámci naší diplomové práce. K tomu, aby byl přepis opravdu kvalitní a co nejpřesnější, jsme si samotný film pouštěli opakovaně, a to včetně určitých pasáží, které jsme zhlédli nesčetněkrát. Spousta z nich totiž byla buď špatně slyšitelná nebo přímo nesrozumitelná, a tak bylo v několika případech opravdu těžké řeč jednotlivých řečníků rozšifrovat. Navíc u nerodilých mluvčích by metoda odposlechu nemusela být vždy stoprocentně správná a mohlo by docházet k různým nepřesnostem či k nepochopení. Z tohoto důvodu jsme se rozhodli požádat o pomoc rodilé mluvčí, s nimiž jsme několik obtížných pasáží konzultovali.

Náš film navíc probíhal formou rozhovoru, který neměl předem dané jasné hranice. I když většinou rozhovory mají danou osnovu, ne vždy se dokáže tazatel, v našem případě S. Volkov, striktně držet těchto předem daných bodů. Velmi totiž záleží na jeho partnerovi při rozhovoru. Při natáčení Rozhovorů ne ve všech případech šlo odhadnout, jak bude dotazovaný, kterým byl J. Jevtušenko, reagovat a jak bude své odpovědi formulovat. Občas se tak stávalo, že dotazovaný reagoval na daný dotaz a poté se přesunul ke zcela jinému tématu. Jeho řeč navíc také nebyla úplně obvyklá, jelikož se vyjadřoval nespisovně, často začal myšlenku,

ale nedokončoval věty, dělal dlouhé pomlky ve větách, opakoval slova nebo používal tzv. vycpávková slova (*вот, ну, но, и так далее*). Největším problémem pro nás při naslechu a přepisu však bylo to, když Jevtušenko, zjednodušeně řečeno, daná slova „polykal“ a my jsme je tak nebyli schopni na první pokus rozšifrovat. Kromě toho také často mluvil potichu. Již v teoretické části jsme si uvedli, že zdravotní stav básníka nebyl při natáčení dobrý, a tak se domníváme, že i tento stav se mohl odrazit na jeho způsobu vyjadřování. Dále bychom se chtěli zmínit o stylu jeho projevu, který často působil teatrálně a básnicky, což by se dalo označit za jakési specifikum jeho vyjadřování. A bylo to patřičně znát nejen na jeho vyjadřování (gestikulace apod.), ale také samotného skládání vět a mluvy obecně. Za další potíž, s kterou jsme se při tomto procesu setkali, by se dala označit skutečnost, že si oba účastníci daného dokumentu během rozpravy často skákali do řeči. Opět tak mnohdy nebylo jednoduché zjistit, co přesně daní řečníci řekli, jelikož jejich výroky splývaly.

Stručně řečeno, naslechem a přepisem filmu jsme strávili opravdu dlouhou dobu, a i poté jsme se k přepisu filmu několikrát museli ještě vracet.

2.2 Problematika překladu filmu

Překlad tvořil další část naší práce a dal by se považovat za jakýsi mezistupeň mezi prvotním přepisem a finální tvorbou titulků. Při tomto procesu jsme se samozřejmě museli potýkat i s jistými překladatelskými problémy a nesnázemi. Ty se často týkaly překladu jednotlivých slov, které nebyly spisovné a my jsme tak museli, mnohdy složitě, dohledávat jejich význam. V tomto případě nám jako opora sloužily různé internetové výkladové slovníky (viz bibliografie), stejně jako konzultace s rodilými mluvčími. Oporou nám ale byla také vedoucí práce, pro níž je ruština mateřským jazykem, tudíž nám mohla s výkladem jednotlivých slov pomoci.

Při samotném překladu jsme si rovněž museli několikrát pouštět pasáže z filmu, abychom dobře odhadli tón řečníka nebo způsob, jakým odpovídal. Jenom v takovém případě jsme byli schopni co nejvěrněji přenést to, co dotyčný v originále řekl. „Překlad z papíru“, kdy vidíme pouze psanou formu řečnickových odpovědí, se může značně lišit od překladu, při němž se opíráme i o vizuální a zvukovou podobu. V takovém případě totiž může při překladu docházet k jistým smyslovým či jiným posunům. Využili jsme to například v případě, kdy jsme se ve filmu setkali s ironickým podtextem: *И тогда я, тут уже из меня посыпалось всё,*

весь запас хороших русских слов, ... – A tehdy se to ze mě začalo sypat, celá ta zásoba pěkných ruských slov.

U překladu Jevtušenkova vyjadřování bylo také obtížné zvolit správnou míru prostědělovacího stylu. Jak již bylo řečeno, dotyčný nehovořil jen spisovně, a tak nás některé jeho výrazy poněkud „potrápily“. V potaz jsme museli brát i jeho věk, aby slova zvolená při překladu nepůsobila buď příliš mladistvě, nebo až příliš archaicky. Zpravidla jsme tak volili neutrální styl, při němž jsme v několika případech použili slova expresivnějšího rázu.

Za zmínku dozajista stojí také překlad samotného názvu filmu, který v originále zní *Диалоги с Евгением Евтушенко*. Nutno říci, že v tomto případě jsme s jeho převodem do češtiny neměli sebemenší problémy. Jednalo se prakticky o doslovný překlad a nebylo zapotřebí vymýšlet jiné, komplikovanější varianty.

Při překladu jsme narazili také na několik zkratk. Konkrétně se jednalo o tyto ustálené způsoby zkrácení slova či sousloví: *КГБ (Комитет государственной безопасности) – KGB (Výbor státní bezpečnosti)*, *ООН (Организация Объединенных Наций) – OSN (Organizace spojených národů)*, *СССР (Союз Советских Социалистических Республик или Советский Союз) – SSSR (Svaz sovětských socialistických republik čili Sovětský svaz)*, *СИА (Central Intelligence Agency) – CIA (Ústřední zpravodajská služba)*. Nutno říct, že ani jedna ze zkratk nám při překladu nečinila žádné obtíže, jelikož jsou běžně známé a hojně využívané.

V rámci této kapitoly bychom chtěli rovněž vyzdvihnout slova či slovní spojení, jejichž překlad byl pro nás ne vždy úplně snadný. Jako první si uvedeme slovo *гангнусавые*. V tomto případě se jedná o slovní hříčku, jelikož je toto slovo odvozeno od původního příjmení básníka *Гангнус* a od ruského slova *гнусавый*. Český překlad ruského slova *гнусавый* totiž zní *huhňavý*. Variantu *ganhuhňavci* jsme tedy volili proto, že jsme chtěli, aby byla v tomto slově patrná nejen narážka na básníkovu příjmení, ale aby v něm byl zastoupen také význam daného slova. Tedy přesně tak, jak je to v originále zamýšleno.

Dalším slovem, u něhož jsme při překladu váhali a snažili se vymyslet co nejlepší variantu, bylo *женцинохряк* (Př. *Она была похожа на переодетого женцинохряка*). Jde v podstatě o složeninu dvou slov – *женщина* (žena) a *хряк* (verř, kanec). Teoreticky by se dané slovo dalo přeložit jako prasožena, ale nám se tato varianta příliš nezamlouvala a ani nám příliš neseseděla do mluvy Jevtušenka. Nabízela se také poněkud neutrálnější varianta, kdy bychom mohli sáhnout po opisném překladu – *Podobala se spíše ženě převlečené za prase*. Jelikož jsme již při překladu mysleli na pravidla titulování, k nimž patří i požadavek, že má

být titulek co nejkratší, napadla nás varianta *babochlap*. Ta dle našeho mínění k danému termínu také sedí, jelikož Jevtušenko dále tuto ženu, tělocvikářku, popisuje jako velmi svalnatou. Daná varianta se nám líbila ze všeho nejvíce, i když v ní není přímo zachováno přirovnání k danému zvířeti.

Dalším překladatelským oříškem bylo slovní spojení *экзотическая птица*, a to v následujícím kontextu – *Она же была...она похожа была на какую-то экзотическую птицу, правда*. Zde jsme přemýšleli zejména nad tím, jak nahradit slovo *pták* tak, aby se jednalo o ženský rod. Nakonec jsme nepřišli na žádnou vhodnou variantu, která by odpovídala významu a kontextu. Rozhodli jsme se tedy, že využijeme doslovného překladu a slovo *pták* změkčíme na podobu *ptáček*. Finální podoba našeho překladu tedy zní – *Podobala se nějakému exotickému ptáčkoví, opravdu*.

V neposlední řadě zmíníme slovo *энциклопедия* (*Родился он не в 1933, как пишет энциклопедия, а в 1932.*). V daném případě jsme se uchýlili ke konkretizaci a zvolili slovo *биографický словарь* (Nenarodil se v roce 1933, jak se uvádí v biografickém slovníku, ale v roce 1932.). Postupovali jsme tak z toho důvodu, že pod encyklopedií jsme si představili něco trochu jiného, než bylo původně myšleno v textu. Sami jsme totiž v ruských zdrojích hledali informace o biografii Jevtušenka právě v tzv. biografických slovnících. Zmíněné slovní spojení nám tedy přišlo jako vhodná volba.

Nutno zmínit, že v originále se objevovalo také několik expresivních a nespisovných slov. Vyskytla se zde jak slova zhrubělá (*алкаш – ochlasta*), tak domácké podoby slov, konkrétně vlastních jmen (*Беллочка – Běločka*). Z nespisovných výrazů můžeme dále poukázat například na slova *болтать* (*tlachat*) či *судачить* (*štěbetat si*).

Náš text ale mimo jiné obsahoval i několik slov zdobných. Čeština deminutiva sice používá často, ale v ruštině se zdobněliny objevují ještě častěji. My jsme se je do překladu snažili přenést jen v omezené míře, aby výsledný text nepůsobil až příliš infantilně. Většinou jsme tedy volili neutrálnější varianty (*хрунушки – zásoby, шкафчик – skříň, тарелочки – talíře, сумочка – kabelka*). Nicméně, objevily se ale i takové případy, kdy jsme zdobněliny volili úmyslně, a to i v případech, kdy v originále nutně nešlo o slova zdobnělá:

Př. *Могут ваши гости выйти на секунду?* – *Mohli by vaši hosté na vteřinku odejít?*

Př. *В моей крошечной двухкомнатной квартирке.* – *V mém maličkém dvoupokojovém bytečku.*

Stejně tak jsme se setkali i se situacemi, v nichž jsme k překladu zvolili různá přirovnání. Jednalo se například o větu *У того глаза на лоб вылезли. – A jemu málem vylezly oči z důlků*, či *Никого не было, так сказать, там. – Nebyla tam ani noha*.

2.2.1 Překlad básní a jejich úryvků

Součástí daného filmu bylo i několik názorných ukázek z Jevtušenkových děl. Mezi ně patřil například úryvek z básně *Tanky se valí Prahou* či kousek z poémy *Fuku!*. Tyto dva zmíněné úryvky jsme vyhledali v české podobě a zařadili je, s uvedením odpovídajících zdrojů, do naší práce. Bohužel jsme ale během překladu narazili na několik úryvků básní, jejichž český překlad se nám ani přes veškerou snahu nepodařilo dohledat. Proto jsme je museli přeložit sami.

Hned v úvodu bychom rádi uvedli, že se jednalo o naši první zkušenost s překladem básní. Jelikož patří umělecký překlad poezie k jednom z nejtěžších disciplín, není divu, že je pro mnohé překladatele opravdovou výzvou. A stejně tak byl výzvou i pro nás.

Museli jsme se vypořádat celkem se třemi takovými případy, přičemž v každém z nich jsme se snažili zachovat především smysl autorova sdělení. Mnohdy jsme se tak odpoutali od původní formy básně a nechali jsme prostor naší představivosti. Báseň je obecně druh literárního díla, na které mohou různí lidé pohlížet rozmanitě. Není tak vyloučeno, že si báseň může každý z nás vyložit jinak a představit si pod daným dílem něco trochu jiného.

První báseň, s níž jsme se museli vypořádat, byla kratšího rozsahu. Zde jsme se snažili dodržet i formu. Tím, že tato báseň nebyla dlouhá a byla poměrně jednoduchá, její překlad byl v porovnání se všemi ostatními asi nejjednodušší.

Я проснулся рано-рано и стал думать, кем мне быть. Захотел я быть пиратом, грабить корабли.	Vzbudil jsem se brzy z rána, dumal nad tím, kým chci být. Přepadávat v moři lodě, jako správný pirát žít.
--	--

To však nemůžeme říci o druhém úryvku, který byl pro nás naopak tou největší výzvou. V tomto případě jsme se zcela odprostilí od původní podoby básně a snažili jsme se v první řadě pochopit, co chce tímto dílem básník říci. My jsme si báseň vyložili tak, že Achmadulinová, o níž básník v díle pojednává, je zklamaná a prožívá velkou bolest, jelikož

jí její láska nebyla věrná. Vlastně jí byl její partner „ukraden“ jinou ženou a ona se teď chce také mstít, i když je jí to spíše proti její vůli. Z básně je tak patrné, že se sebou bude muset dotyčná nejprve svést jakýsi vnitřní boj, než se jí podaří také „ubližovat jiným“. V další části básně se pak autor dle nás zamýšlí nad tím, kolika takovými bolestnými vztahy si bude muset ještě projít. Hovoří i o jakémisi svém prokletí, což přisuzujeme tomu, že Jevtušenko sám prohlášoval, že nejvíce ze všeho miloval ženy. A i když byl zadaný, nedokázal odolat jiným. Na konci básně pak v podstatě žádá o pomoc, aby ho kdokoli z tohoto jeho prokletí vysvobodil. Za zmínku stojí také poslední dva řádky: *Чужих сердец соединённость и разобщённость близких душ*. Zde podle nás autor hovoří o tom, že se nějakým způsobem spojili dva naprosto cizí lidé, dvě cizí srdce, čímž se zároveň narušil svazek a splnutí duší (nebo lidí), kteří k sobě mají velmi blízko. Všechny tyto dojmy z této básně jsme se pokusili zachytit tak, aby dané dílo dávalo smysl a také se rýmovalo.

<p><i>«Б. Ахмадулиной!» Та, у которой я украден, в отместку тоже станет красть. Не сразу этим же ответит, а будет жить с собой в борьбе и неосознанно наметит кого-то дальнего себе. О, сколько нервных и недужных, ненужных связей, дружб ненужных! Куда от этого я денусь?! О, кто-нибудь, приди, нарушь, Чужих сердец соединённость И разобщённость близких душ.</i></p>	<p><i>B. Achmadulinové! A pak ta, které jsem byl odcizen, též začne se mstít a krást. A i když to pro ni bude zprvu strast a život její bude bojem ztížen, nakonec začne sama jiné mást a získávat si jejich přízeň. Kolik je ještě zapotřebí takových přátelství? Nezdravých a plných bolavého poselství. Kolika já si ještě musím projít zbytečnými vztahy? Takovými, jež budou plné jen marné snahy... Jak se mám však zbavit svého prokletí? Toho věčného, nekonečného zakletí... Tak už mi přijď pomoc, ať už jsi kdo jsi! A znič mezi těma dvěma to pomyslné cosi. Tak ukonči už trápení těch, co o to nestojí! A sved' na společnou cestu ty, co rádi se mají.</i></p>
--	---

Třetí výzvou, která před námi stála, byla opět básnička kratšího rozsahu. Tato báseň zní ve filmu tehdy, když Jevtušenko s Volkovem hovoří o litevské modelce, kterou mu podstrčila KGB, aby zabránila Jevtušenkovým myšlenkám na smrt a sebevraždu. Jevtušenko se do ní zamiloval, trávil s ní čas, ona zase milovala jeho básně a ho samotného měla také ráda. Jevtušenko však v tom úplnou náhodou zjišťuje, že mu byla tato žena „podstrčena“, což považoval za něco naprosto hrozného. Snažil se s tím nějakým způsobem vyrovnat, přičemž

za jeden z takových způsobů lze považovat vznik této básně. Při překladu této básně jsme si také dávali pozor na to, aby se rýmovala. Největší problém pro nás představovala slova *стукачка* a *качка*. To první doslova znamená *donašečka* či *práskačka*, tudíž zde byl smysl jasný. Význam druhého slova je *kymáčení* či *houpání lodi*. Pod tímto slovem jsme si vybavili vlnobítí a něco nestálého, což v nás vyvolávalo něco pomíjivého a nestálého. I to všechno jsme se snažili při převodu do češtiny zohlednit a do samotné básně i zakomponovat.

«Вот с вами женщина» Вот с вами женщина в постели, вам что-то шепчет еле-еле. В её глазах такая качка... А может быть, она – стукачка?»	A s vámi žena „A v posteli s vámi žena leží, něco šeptá, spíše mlží. V očích pohled pomíjivý... Práská na mě? Dojem – lživý.“
---	---

V této souvislosti bychom rádi zmínili i to, že jsme při překladu básní požádali o radu pana doktoranda Mgr. Patrika Vargu. Ten nám byl svými poznámkami a cennými radami velmi nápomocný.

Obecně lze říci, že překlad tohoto textu nepatřil k těm nejjednodušším, obzvláště pokud šlo o překlad již zmiňovaných básní. Díky samotnému filmu a složitosti překladu jsme si však rozšířili své povědomí o daném tématu, stejně jako jsme získali cenné zkušenosti z oblasti překladu.

2.2.2 Překladové transformace

V dané podkapitole si podrobněji rozebereme některé překladové transformace, které se v našem textu při překladu do češtiny objevovaly. Ve všech případech se je snažíme doložit konkrétními příklady. Nutno poznamenat, že jsme si překladové transformace rozdělili stejně jako v teoretické části práci, tedy podle dělení doc. Zdeňky Vychodilové. Rádi bychom také zmínili, že v některých případech by bylo možné určité příklady zařadit hned k několika transformacím, nikoli pouze k jedné.

A) Formální transformace

U formálních transformací jsme zaznamenali všechny typy transformací. Podrobněji si je rozebereme níže.

1. Transliterace

S transliterací jsme se při překladu setkávali vcelku často. Většinou se jednalo o překlad vlastních jmen a různých názvů města.

Př. *Соломон Волков* – *Solomon Volkov*, *Михаил Луконин* – *Michail Lukonin*, *Белла* – *Bella*, *Евгений Евтушенко* – *Jevgenij Jevtušenko*, *Сталин* – *Stalin*, *Зима* – *Zima*, *Маугли* – *Mauglí*, *Москва* – *Moskva*, *Нижеудинск* – *Nižněudinsk*, *Пушкин* – *Puškin*, *Ленинград* – *Leningrad*, *Париж* – *Paříž*, *Сантьяго* – *Santiago*, *Мирослав Зикмунд* – *Miroslav Zikmund*.

2. Kalkování

Kalkování jsme zaznamenali při překladu složených termínů. Jednalo se ku příkladu o tato slova:

Př. *мусоропровод* – *odpadová šachta*, *многоженец* – *polygamista*

3. Záměna gramatické kategorie

Pokud jde o záměnu gramatické kategorie, my jsme se při překladu setkali například se záměnou čísla, pádu či slovesného vidu.

• záměna čísla

Př. *Прошло то время*, ... – ..., *пропиулы času*, ...

Př. *Там какой-то человек сидел с удочками*. - *Seděl tam nějaký člověk s rybářským prutem*.

Př. *Это была передряга*... – *Byly to orletačky*.

Př. *в центре мировой интриги* – *v centru světových intrik*

Př. *чехословацкая граница* – *československé hranice*

• záměna slovesného vidu

Př. *вваливается* – *vradl*, *не открывала* – *neotevřela*

• záměna pádu

Př. *трясти от ярости* (2. pád) – *třást se vzteky* (7. pád)

Рř. *спасать от самоубийства* (2. пád) – *zachraňovat před sebevraždou* (7. пád)

Рř. *плакать от унижения* (2. пád) – *plakat ponížením* (7. пád)

Рř. *интересоваться политикой* (7. пád) – *zajímat se o politiku* (4. пád)

Рř. *жениться на...* (6. пád) – *oženit se* (7. пád)

Рř. *вспоминать о Белле* (6. пád) – *vzpomínat na Bellu* (4. пád)

Рř. *вернуть к жизни* (3. пád) – *vrátit chuť do života* (2. пád)

4. Slovnědruhov záměna

U záměny slovních druhů jsme se setkali například se substantivizací (*záměna na podstatn jméno*), adjektivizací (*záměna na přdavn jméno*), pronominalizací (*záměna na zájmeno*), verbalizací (*záměna na sloveso*) ř adverbializací (*záměna na příslovce*).

• substantivizace

Рř. *Нет, страшно не было, ...* – *Strach to nebyl.*

Рř. *..., мы были потрясены.* – *..., byli jsme v řoku.*

Рř. *Но мне было страшно это читать.* – *Ale bylo to hrozn řten.*

• adjektivizace

Рř. *Мы в восторге, конечно, пришли* – *Přšli jsme a byli jsme nadřen, samozřejmě.*

• pronominalizace

Рř. *Это он первым рассказал Жене, как писать стихи и как любить женщин.* – *Právě on mu jako první prozradil, jak skládat bsn a jak milovat řeny.*

Рř. *Мишу и очень любил...* – *Měl jsem ho moc rád...*

• verbalizace

Рř. *..., что... с арестами родственников папы, это совершенно...* – *..., ře byli tátovi přbuzn zatřeni, ale to je...*

Př. У нас начинались с ней споры. – Tehdy jsme se začali hádat.

Př. ...приняла приёмную дочку. – ...osvojila si dcerku.

Př. ... сотрудник американских компетентных органов – ... pracoval pro příslušné americké orgány

Př. Опровержение было CIA. – CIA to popřela.

• adverbializace

Př. У меня лучше был испанский. – Uměl jsem dobře španělsky.

5. Záměna větných členů

Tento druh větněčlenské záměny se v našem případě nejčastěji týkal záměny přívlastku neshodného za přívlastek shodný a naopak.

Př. (přívlastek neshodný → přívlastek shodný) родственники папы – tátovi příbuzní, жены Евтушенко – Jevtušenkovu manželku, конфликты Евтушенко – Jevtušenkovy konflikty, стихи Евтушенко – Jevtušenkova poezie

Př. (přívlastek shodný → přívlastek neshodný) культурная история – dějiny kultury, социалистическая идея – idea socialismu

6. Univerbizace

Mezi příklady univerbizace můžeme zařadit tyto případy:

Př. учительница физкультуры – tělocvikářka, земной шар – Země, ванная комната – koupelna, машине под флагом – diplomatický vůz, начали говорить – spustili, вести за руку – doprovodit, уйти из жизни – umřít

7. Multiverbizace

Ораčný proces univerbizace, kterým je tzv. multiverbizace, byl využit v následujících situacích:

Př. шестидесятые – šedesátá léta, госбезопасность – státní bezpečnost, улеглись – uložili (jste se) ke spánku, наносился удар – udeřila, день рождения – narozeniny, благословить – dát požehnání, столица – hlavní město, потрясения – převratné události,

автобаза – vozový park, мусоропровод – odpadová šachta, гусеница – housenkový pás, авиакомпания – letecká společnost.

8. Kompresa, kondenzace

I s kompresí jsme se v praxi setkali. Jako příklad uvádíme následující případy:

Рђ. *И я пошёл к Федоренко, который был представителем нашей миссии (в ООН), и сказал, что у меня есть очень важное сообщение, которое мне передал американский деятель, ... – Přišel jsem za Fedorenkem, zástupcem naší mise (v OSN), a řekl jsem mu, že mám velmi důležité sdělení, které mi předal americký činitel...*

Рђ. *Со стороны Кеннеди это был хорошо продуманный политический ход. – Od Kennedyho to byl dobře promyšlený politický tah.*

Рђ. *Вы когда вспоминаете о Белле, вы всегда подчеркиваете, что, когда вы были мужем и женой, она практически не пила. – Vždy, když vzpomínáte na Bellu, zdůrazňujete, že když jste byli svoji, tak prakticky nepila.*

Při překladu ruského originálu jsme využili nejen komprese, ale také opačné transformace **dekompresa** čili **dekondenzace**. Obecně má ruský jazyk vyšší tendenci ke zhušťování textu (přechodníky, přídavná jména slovesná) než čeština. Ta spíše tíhne k jakémusi rozvolňování textu. To se nám sice do požadavků na titulkování moc nehodilo, ale při překladu jsme této transformace přece jen využili.

Рђ. *Вы написали письмо, компрометирующее Комитет государственной безопасности, ... – Napsal jste dopis, který kompromituje Výbor státní bezpečnosti.*

Рђ. *... нашла у него чулки, явно непредназначавшиеся ей. – ... náhodou u něj našla punčochy, které očividně nebyly pro ni.*

Рђ. *Почему ему было важно это вам сказать? – Proč pro něj bylo důležité, aby vám to řekl?*

9. Změna gramatického statusu větných konstrukcí

Pokud jde o tuto transformaci, rádi bychom zde uvedli momenty, v nichž došlo k záměně pasivních konstrukcí na aktivní. Jako příklad nám poslouží tyto věty:

Рђ. ... имена ваших двух писателей были выданы нашей разведкой. – ... jména vašich dvou spisovatelů vydala naše rozvědka.

Рђ. В Москве тоже приняты меры. - I v Moskvě přijali opatření.

10. Spojení či rozčlenění vět

O spojení či rozčlenění vět můžeme v naší práci také hovořit. Nedrželi jsme se totiž striktně toho, aby originál a překlad měli nutně ve všech případech totožnou podobu.

• spojení vět

Рђ. И вдруг я увидел там расшифрованную телеграмму. Расшифрованную её каллиграфическим почерком. – A najednou jsem tam uviděl dešifrovaný telegram, dešifrovaný jejím kaligrafickým písmem.

Рђ. Это фантастикой было то, что произошло. Потому что мой дядя со станции Зима. – To, co se stalo, byla fantastika, protože můj strýc pochází ze stanice Zima.

Рђ. Вы научились читать и писать где-то в четыре года? Да? – Naučil jste se číst a psát asi ve čtyřech letech, že ano?

• rozčlenění vět

Рђ. Передо мной самый знаменитый русский поэт, ведь такой жизненной славы даже Пушкин не знал, к тому же международной. – Stojí přede mnou nejslavnější ruský básník. Takovou životní slávu, natož mezinárodní, nepoznal ani Puškin.

Рђ. У меня была дома Марлен Дитрих, она хотела увидеть этого знаменитого Евтушенко. – Byla u mě doma Marlene Dietrichová. Chtěla vidět toho slavného Jevtušenka.

Рђ. Да, в Нижнеудинске. – Správně. V Nižněudinsku.

11. Změna slovosledu

Пřípadů, kdy jsme byli v naší práci nuceni změnit slovosled, bylo hned několik. My však jako příklad uvádíme pouze několik z nich:

Рђ. Я сделал огромную просто ошибку в жизни. – Ve svém životě jsem udělal obrovskou chybu.

Př. *Тогда у нас считали, что это КГБ вычислило подлинные имена авторов антисоветских памфлетов. – U nás si tehdy mysleli, že právě KGB prozradil skutečná jména autorů antisovětských pamfletů.*

Př. *Ох, какая это прелесть была, боже! – Bože, byla to nádhera!*

Př. *Ролевой моделью для Евтушенко был, я думаю, его отец. – Myslím si, že pro Jevtušenka byl vzorem jeho otec.*

V našem textu jsme zaznamenali i obmykání, což je jev typický pro ruský jazyk, s nímž jsme se jako překladatelé museli rovněž vypořádat.

Př. *прозрачные от голода клопы – průhledné a hladové štěnice*

Př. *... пытались предотвратить планировавшийся в СССР политический переворот. – ... se snažili zabránit politickému převratu, který se v SSSR připravoval.*

Př. *Продолжайте наблюдение за порученным вам объектом. – Pokračujte v pozorování objektu, který vám byl svěřen.*

Př. *Здесь впервые были изданы записанные мной еще в Советском Союзе мемуары Шостаковича. – Právě tady poprvé vyšly Paměti Dmitrije Šostakoviče, které jsem zaznamenal ještě v dobách Sovětského svazu.*

B) Sémantické (lexikálně-sémantické) transformace

Zaměříme-li se na sémantické transformace, nutno říci, že i ony byly při překladu zastoupeny. Nevyužili jsme sice všechny, které jsme si uvedli v teorii, ale i tak by se dalo říct, že se tento druh transformací objevoval v naší práci poměrně hojně.

1. Konkretizace

Při překladu jsme narazili na několik případů, v nichž jsme se snažili význam různých slov nějakým způsobem konkretizovat. Zde jsou jednotlivé příklady:

Př. *Таблетки взять? – Пředávkovat se prášky?*

Př. *Накрыла тарелочкой, чтобы покушать. – Dala na stůl talíře, abychom povečeřeli.*

2. Generalizace

V několika případech jsme využili i generalizace, tedy opačného procesu, než je konkretizace.

Př. *шумела (о прессе) – psala*

Př. *С какой ноты начнется наш разговор? – A jak začne náš rozhovor?*

Př. *Сейчас Женя, скажи свое слово. – A teď ti k tomu, Ženjo, něco řekni.*

3. Celkové přehodnocení

Celkové přehodnocení jsme v naší práci také uplatnili. Dbali jsme především na to, aby bylo provedeno plošně a došlo v něm k přehodnocení vnitřní podoby jak samostatného řečnického obratu, tak i celé věty. Důraz byl kladen rovněž na požadavek, aby byl zachován smysl.

Př. *...она – вот понимаете все – райская птица, ... – Ale ona, víte, byla nebeské stvoření.*

Konkrétně u tohoto příkladu bychom se rádi zdrželi a vysvětlili, proč jsme zvolili právě takový postup a překlad. Pojem *райская птица* by se dal obecně přeložit jako *rajka*, tedy pták z čeledi rajkovitých. O tomto druhu ptáka je známo, že jeho vědecký název znamená *beznohý*. S tím souvisí také legenda, která kolem rajek panuje. Právě tyto ptáci přilétají z ráje, což znamená, že se nedotýkají ničeho pozemského, tudíž vlastně zmiňované nohy nepotřebují. Vzhledem ke kontextu jsme tedy chtěli zvolit adekvátní překlad, který by vystihoval, jak Jevtušenko na Bellu pohlížel. Považoval ji totiž za něco výjimečného, křehkého. Proto jsme chtěli zdůraznit, že byla jedinečná, a tak jsme sáhli právě po variantě *nebeské stvoření*. Toto slovní spojení v nás totiž vzbuzovalo asociace s rájem – nebeský ráj.

Př. *Со стороны американцев это был дуплет. – Američané zabili dvě mouchy jednou ranou.*

I zde jsme se snažili přistupovat k překladu poněkud jinak. *Дуплет* v češtině znamená doslova *dvojité výstřel*. V tomto případě se jednalo o to, že se Američanům podařilo zajistit, aby se pozornost světových médií nesoustředila na válku ve Vietnamu, a zároveň se média zaměřila na představu o efektivitě KGB. Dosáhli tedy dvou svých cílů, a tak nám rčení *zabít dvě mouchy jednou ranou* přišlo jako vhodně zvolená varianta, i když je poněkud expresivnější.

4. Doplnění informace čili rozšíření informačního základu

V našem případě jsme tento druh překladové transformace příliš nevyužívali, jelikož nám šlo spíše o kompresi textu, než o jeho rozšiřování pomocí doplňování. V pár případech jsme se však k této transformaci při překladu přece jen uchýlili. Naším cílem bylo především potenciálnímu divákovi vysvětlit, oč se jedná a okrajově jej obeznámit s reáliemi.

Př. ..., ну «Правда» напечатает, которая печатает сейчас, так сказать, напечатает ваш некролог, что человек там погиб от рук мафии... – *Ale Pravda, novinový deník v SSSR, která teď publikuje, zveřejní váš nekrolog a napíše, že tam mafie zabila člověka...*

Př. „Central Park Conservancy“, New York – Neziskové organizaci Central Park Conservancy v New Yorku

Dále šlo o doplnění informací v menším rozsahu, například o doplnění křestního jména či doplnění potřebného slova.

Př. *Здесь я встретил и записал «Диалоги» с поэтом Бродским и хореографом Баланчиным. – V New Yorku jsem se také setkal s básníkem Josifem Brodskim, s nímž jsem natočil Dialogy, a s choreografem Georgem Balanchinem.*

Př. *И закрыла? – А заврела дверь?*

2.3 Problematika tvorby titulků k filmu

V první kapitole praktické části jsme si představili náš překlad, a to v takové podobě, v jaké by mohl být prezentován jako klasický překlad. Nutno však dodat, že jelikož se jedná o překlad filmu, z něhož jsme později vytvořili titulky, budou se překlad a titulky v určitých částech poněkud lišit. Někdy bylo dokonce nutné vytvořit zcela nový překlad, který byl vhodný pro titulky a který by v porovnání s původním překladem zcela jiný.

Když jsme z daného překladu tvořili titulky k filmu, museli jsme dodržovat veškerá pravidla pro titulkování, která jsme si uvedli v předchozích kapitolách v teoretické části práce. Nejen, že jsme se snažili dodržovat maximální počet znaků na řádek, délku zobrazení titulků apod., ale také jsme se snažili o to, aby byl text titulků co nejkratší. Je tedy jasné, že během titulkování muselo dojít k určitému krácení, a to z důvodu, že jsme se text snažili přizpůsobovat právě těmto technickým požadavkům na titulkování. Navíc mluvená řeč se od psaného projevu značně liší. Ten je mnohdy rozsáhlejší, kdežto mluvený projev je často rychlý, a tak nedokáže

pojmout v rámci titulkování tolik slov a vět najednou. Redukování textu bylo zapotřebí ale i z toho důvodu, aby přílišné množství slov neodvádělo divákovu pozornost od filmu.

Lze tak tedy říci, že jsme se snažili, aby byly oba řádky titulků stejně dlouhé, případně, aby ten první byl kratší. Díky tomu pak méně zasahoval do obrazu. Některé pasáže však byly velmi složité na otitulkování a načasování. Hromadilo se v nich totiž spousta textu, který obsahoval informace, jež nešlo vynechat. Někdy tak nebylo možné dodržovat jasně dané časové mezery mezi titulky, jelikož titulky musely následovat ihned po sobě.

Nutno zmínit, že v některých případech dokonce nešlo otitulkovat vše. Za příklad si můžeme uvést část básně věnované Belle Achmadulinové, která zazněla ve filmu. Současně s projevem Jevtušenka totiž v pozadí hrála píseň *Něco se semnou děje*, jejíž text tvoří právě tato Jevtušenkova báseň. Nebylo tak tedy možné vytvořit titulky k obojímu, a tak jsme dali přednost mluvě aktéra. Nakonec tedy ve filmu zaznělo jen pár veršů, nikoli celá přeložená báseň, jak jsme si ji uvedli v překladu. Podobný případ nastal i na samotném konci, kdy následovalo poděkování všem, kteří se na tvorbě filmu podíleli. Jednalo se totiž o dlouhý a rychlý výčet jmen, které zkrátka z hlediska pravidel pro titulkování nebylo možné otitulkovat a načasovat. Proto jsme zvolili neutrální variantu, kdy jsme napsali: „Následuje poděkování všem, kteří se na tvorbě daného filmu podíleli.“

Co se týče ji zmiňovaného krácení, snažili jsme se, aby byl text přehledný a krátký, ale aby obsahoval všechny potřebné informace. Často se tak stalo, že původní slova v překladu jsme u titulků nahrazovali kratšími variantami, např. Sovětský svaz – SSSR, sedmatřicátý rok – rok 1937, v sedm hodin – v 7 hodin.

Existovaly však i momenty, kdy se musely titulky kvůli specifickému vyjadřování řečníků dost rozdělovat. Mezi jednotlivými slovy ve větě totiž mnohdy následovaly dlouhé pauzy a mohlo by se stát, že bude divák takovou pomlkou mezi slovy zmaten. Proto jsme se ho na situaci, že bude následovat delší pauza, snažili připravit tím, že jsme mezi takovými slovy či větami, jež na sebe navazovaly, používali tři tečky (...). Pokud byla taková pomlka opravdu dlouhá a divák by se pak ztrácel v celé větě, občas jsme se uchýlili i k doplňování slov, aby pro něj byla celá situace lépe pochopitelná.

Př. *Galja adoptovala dítě... – ...se schizofrenií, a to je nemoc, diagnóza.*

Rádi bychom poukázali také na to, že právě kvůli takovému rozdělování vět se často měnil slovosled ve větách. Někdy jsou tedy věty v překladu a v titulcích seskládány odlišně.

Při tvorbě titulků jsme se rovněž drželi požadavků, že má být písmo v neutrální barvě, tedy bílé, a rovněž jsme zvolili i neutrální font písma – Arial. V několika případech jsme použili také kurzívu, a to konkrétně v případech, kdy ve filmu zněly úryvky písní či básní.

Obecně můžeme také říci, že při našem titulkování byla řeč aktérů často spisovnější. Než tomu bylo v originále. Snažili jsme se totiž zvolit neutrálnější styl překladu, který jsme na několika místech doplnili o nespisovné výrazy či nespisovné koncovky u slov (-u). *Např. To si uvědomuju.*

Dále bychom rádi zmínili, že se v našem textu často opakovala stejná slova. To bylo dáno tím, že jak Jevtušenko, tak Volkov, občas dělali mezi svými sděleními pauzy, proto některá slova opakovali dvakrát, a někdy dokonce i víckrát. V písemné podobě překladu takové opakování slov většinou na škodu není, co se však titulků týče, je situace poněkud jiná. Proto jsme se snažili některá opakující se slova vynechat anebo zvolit aspoň zajímavější formu jejich překladu. Aby tedy nebyl překlad stejných slov v titulcích jednotvárný, zaměňovali jsme je různými synonymy.

Př. *Боялись просто. – Všichni se báli.*

Боялись. – Měli strach.

Př. *И когда его хоронили – хоронили –, ... – А když ho pohřbívali... Když měl pohřeb...*

Pokud bychom měli zhodnotit celý proces tvorby titulků, pak lze konstatovat, že se nám lépe tvořily titulky k mluvě Volkova. Celkem jsme vytvořili 1115 titulků, k jejichž tvorbě jsme použili program *Subtitle Edit*, který nám osobně přišel jako nejpřehlednější a velmi jednoduchý, co se ovládání týče. Nutno říci, že s tímto programem dokáže pracovat i úplný laik, který zatím titulkování nemá natrénováno.

Co se týče daného titulkovacího programu, za velkou výhodou můžeme označit fakt, že již vytvořené titulky lze i zpětně upravovat a posunovat v čase. Dalším plusem bylo to, že se v programu zobrazuje i zvuková stopa, což titulkáři umožňuje poměrně lehce načasovat daný titulek. V programu se zobrazuje také náhled samotného filmu spolu s vytvořenými titulky, a tak si titulkář může velmi jednoduše zkontrolovat, zda vše sedí, jak potřebuje. Pokud je dotyčný zručný, může si v programu nastavit také kontrolu pravopisu a jiné funkce, které ocení i náročnější uživatelé.

Předtím, než jsme si vybrali, s jakým programem budeme pracovat, jsme si jich několik předem vyzkoušeli. K nim můžeme zařadit například programy *Subtitle Workshop*, *Aegisub* či *VisualSubSync*, které byly na internetu dostupné a volně ke stažení. *Subtitle Edit* nám však vyhovoval ze všech nejvíce.

Poté, co byly titulky vytvořeny, jsme film i s naším překladem do češtiny zhlédli znovu. Taková zpětná kontrola je totiž pro překladatele/titulkáře velmi důležitá, jelikož při ní ještě může odhalit určité nepřesnosti či dokonce chyby. Velmi bychom doporučili, aby daný film s titulky zhlédl i někdo další, ideálně nezúčastněný, ale nejlépe se znalostí daného cizího jazyka. Nám totiž v tomto případě zpětná vazba další osoby velmi pomohla.

3. KULTUROLOGICKÝ KOMENTÁŘ K FILMU

Jednou z částí naší diplomové práce je i kulturologický rozbor. Zde bychom však rádi upozornili na to, že za součást tohoto rozboru lze považovat i dvě kapitoly v teoretické části, které pojednávají o životě a kariéře jak Jevgenije Jevtušenka, tak Solomona Volkova. Rádi bychom tedy odkázali i na ně, a proto se k informacím, které jsou uvedeny již v nich, nebudeme v této kapitole více vracet.

3.1 Jevtušenko a jeho doba

Co bychom však rádi v této části ještě okrajově zmínili, je doba, v níž Jevtušenko žil a především tedy to, jak se k ní stavěl a jak se odrazila na jeho tvorbě. Jak již bylo zmíněno v samotném filmu, Jevtušenko byl básníkem, který zažil epochu J. V. Stalina až dobu B. N. Jelcina. Byl to člověk, který se aktivně zapojoval do veřejného dění a politického života. A všechny události tehdejší doby se i určitým způsobem promítly v jeho tvorbě.

Zpočátku můžeme v Jevtušenkově tvorbě pozorovat jeho sympatizování s tehdejší dobou. Jeho prvotní díla oslavovala Stalina a stalinismus a dají se tak považovat za jakousi propagandu sovětské éry. Je z nich cítit optimismus a také víra v jasnou komunistickou budoucnost. Tento Jevtušenkův pohled na věc se ale později kardinálně změnil a on se tak stal odpůrcem tohoto krutého režimu, který se nebál kritizovat. To můžeme vidět i v několika jeho dílech, přičemž jako důkaz nám může posloužit následující citát z jednoho z nich: „*Ze spasitele je náhle vrah.*“ Později svá předchozí stalinisticky laděná díla označil za mladistvá a nevyzrálá. Rádi bychom zmínili také to, že se tento světově uznávaný básník stavěl i proti cenzuře v SSSR.

Ve filmu rovněž zaznělo, že byl Jevtušenko jakýmsi mluvčím tehdejší generace. Byl považován za jeden ze symbolů doby tání v šedesátých letech 20. století. Tento mladý básník se na literární scéně totiž objevil právě v době tzv. Chruščovského tání a částečné liberalizace sovětské společnosti. Nové a důrazné básně Jevtušenka navíc rezonovaly s pozitivními náladami mladých lidí, a to nejen svou zvučností, ale i básnickovými postoji, například proti formalismu a dogmatismu. Poetické vůdcovství Jevtušenka bylo rovněž z velké části dáno jeho odvážným, vášnivým a vysoce občanským smýšlením jeho textů, jejichž cílem bylo očistit pocity a vědomí lidí od vlivů stalinismu. Jedním ze symbolů této doby se staly i večery ve Velkém sále Polytechnického muzea, kde Jevtušenko vystupoval spolu s dalšími

uměleckými osobnostmi šedesátých let. Společně představovali jakýsi proud nové poezie. Právě díky tomu, že byl mluvčím sovětské mládeže, mohl cestovat i za hranice. O tuto výhodu však přišel a později nastala určitá doba, kdy nemohl Sovětský svaz opustit (r. 1963-1965). Často se totiž svou tvorbou dotýkal rodících se převratů či jiných zásadních událostí. Ani toto omezení však Jevtušenka neodradilo od jeho angažované tvorby. Nutno poznamenat, že Jevtušenko byl natolik nadaný a chytrý člověk, že dokázal skvěle balancovat na prahu oficiální linie a disidentství, a tak jeho díla mohla být publikována.

Za zmínku dozajista stojí i skutečnost, že se Jevtušenko zajímal i o zahraniční dění tehdejší doby. Kritizoval například vstup okupačních vojsk Varšavské smlouvy do Československa, k němuž došlo v roce 1968. U této příležitosti umělec vydal báseň *Tanky se valí Prahou*, jejíž úryvek můžeme slyšet i v námi vybraném dokumentu. Toto dílo bylo plné emocí. Uvádí se, že v tehdejší SSSR byla báseň nelegální, ale i přesto se mezi ruskou inteligencí šířila, nejčastěji opisováním. Je obecně známo, že daný autor v ní v těchto převratných srpnových dnech vyjadřoval nálady a pocity, které tehdy sdíleli, i když tajně, mnozí sovětské občane. Báseň byla napsána pár dnů po této události a uvádí se, že do české podoby ji zaznamenal anonymní překladatel. Kromě této básně však Jevtušenko napsal i telegram, který adresoval přímo generálnímu tajemníkovi KSSS Leonidu I. Brežněvovi. V něm rovněž vystoupil s protestem proti okupaci Československa, což zaznělo také ve filmu. Stejně tak byla v dokumentu zmíněna historka, jak se Jevtušenko se svým přítelem Vasjou Aksjonovem opil, přičemž Aksjonov se začal poněkud nešťastně veřejně vyjadřovat k této události.

Pokud jde o českou zemi, později se Jevtušenko vyjádřil také k úmrtí bývalého československého a českého prezidenta Václava Havla. I u této příležitosti složil báseň na jeho počest.

Další věcí, kterou je zapotřebí zmínit, je skutečnost, že se básník ozval i v roce 1974. Tehdy se angažoval a veřejně vystoupil ohledně případu vězněného a vyhoštěného spisovatele, laureáta Nobelovy ceny Alexandra Solženicyna. Jeho poezie tak byla navíc doprovázena akcemi na podporu talentovaných básníků, spisovatelů, malířů a sochařů, kteří zažili pronásledování ze strany tehdejší moci. A mezi ně můžeme zařadit právě dopisy, které Jevtušenko mnohým psal.

Básník rovněž poukazoval na projevy antisemitismu, když v jednom ze svých děl kritizoval lhostejnost vůči nacistickému masakru Židů, který se odehrál v roce 1941 poblíž

Kyjeva. Svou pozornost jednu dobu upřel i na vojenský převrat v Chile v roce 1973 a smrt tamějšího prezidenta Salvadora Allendeho. Stejně tak Jevtušenko vystupoval jako aktivista, který bojoval proti znečišťování Bajkalského jezera.

Jak již bylo řečeno, Jevtušenko zažil různé doby, přičemž jednotlivé dění v nich ho dokázalo značně ovlivnit. V každé době si dokázal najít to své, s čím se uměl ztotožnit či naopak něco, proti čemu vystupoval. Jevtušenko je tak nepřehlédnutelnou osobností, která se podle mnohých kritiků až příliš „zapletla s mocí“. I přes některá slova kritiků mu však nelze upřít to, že jeho literární dědictví dodnes tvoří důležitou součást ruské kultury.

3.2 Seriál *Таинственная страсть*

V neposlední řadě bychom chtěli zmínit i to, že o generaci básníků 60. let byl natočen i seriál. Ten spatřil světlo světa v roce 2016, když byl dne 31. října odvysílán na Prvním kanále, který si jeho ztvárnění objednal. Třináctidílný seriál, který nese název *Таинственная страсть*, byl ztvárněn na základě stejnojmenné knižní předlohy, jejímž autorem je spisovatel Vasilij Pavlovič Aksjonov. Režisérem tohoto filmu se stal Vlad Furman, producenty pak Konstantin Ernst a Denis Jevstignějev. Scénář napsala Jelena Rajska. Natáčení tohoto filmu probíhalo nejen v Moskvě, ale také v Koktebelu.

Daný snímek pojednává o dané době a životech hlavních hrdinů. Tito hlavní hrdinové mají sice v seriálu fiktivní jména, ale není žádným tajemstvím, že se za těmito smyšlenými jmény skrývají skutečné osobnosti tehdejší doby. Konkrétně v seriálu vystupují takové osobnosti jako Robert Ivanovič Roždestvenskij, Jevgenij Alexandrovič Jevtušenko, Andrej Andrejevič Vozněsenskij, Bulat Šalvovič Okudžava, Josif Alexandrovič Brodskij, Bella Achatovna Achmadulinová, Vladimír Semjonovič Vysockij, Ernst Josifovič Něizvěstnyj, samotný Vasilij Pavlovič Aksjonov a mnozí další. Dané hrdiny ztvárňují významné osobnosti ruské kinematografie. Film v podstatě pojednává o tom, jak tito lidé žili. Zní v něm dokonce úryvky básní či písně výše zmíněných umělců.

V roce 2017 byl film nominován na cenu Zlatý orel (Золотой орел) v kategorii Nejlepší televizní seriál. Ve stejném roce také několik herců získalo různá ocenění za skvělé ztvárnění postav v tomto seriálu.

ZÁVĚR

Tématem této magisterské diplomové práce, která nese název *Překlad a vytvoření titulků k filmu S. Volkova Rozhovory s Jevgenijem Jevtušenkem, lingvistický a kulturologický komentář k překladu*, byl, jak již název napovídá, překlad a následné vytvoření titulků k vybranému filmu, stejně jako výše zmíněné komentáře. Jako zdrojový materiál nám pro naši práci posloužil dokumentární film *Rozhovory s Jevgenijem Jevtušenkem*, který byl poprvé odvysílán na ruské televizní stanici První kanál v roce 2013. Dokument se skládá z celkem tří částí, přičemž my jsme se v naší práci zaměřili na překlad první části této trojdílné série.

V úvodu naší práce jsme si vytyčili několik cílů. Jedním z nich bylo vytvořit adekvátní a kvalitní překlad filmu. Této fázi však ještě předcházela jiný proces, a to přepis filmu na základě metody náslechu. I když s ruským jazykem pracujeme již dlouho, nejsme stále na takové úrovni, že bychom měli znalosti, jako kdyby byla ruština naším mateřským jazykem. Proto jsme byli nuceni během náslechu v obtížných případech požádat o konzultace právě rodilé mluvčí. Dále jsme při překladu používali jak klasické slovníky, tak online slovníky, stejně jako několik internetových zdrojů a příruček. Poté, co jsme vytvořili překlad, jsme se zaměřili na další z našich vytyčených cílů, a to na tvorbu filmových titulků. V této části práce jsme se opírali o veškeré teoretické poznatky, které jsme si předem museli dohledat. O titulkování jsme se zajímali sice již dříve, ale pohybovali jsme se v této oblasti spíše jako laici, a tak bylo zapotřebí dostudovat si odbornější a přesnější informace o tomto tématu. Posledním cílem naší práce, který jsme si na začátku stanovili, bylo vytvoření lingvistického a kulturologického komentáře. Zde jsme vycházeli především z naší praxe, přičemž jsme se opět opírali o teoretické vědomosti či obecné znalosti.

Naše diplomová magisterská práce byla rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Zahrnovala také jednu přílohu, kterou v našem případě tvořily námi vypracované titulky. V neposlední řadě bylo součástí diplomové práce také DVD s daným filmem a titulky.

Pokud jde o teoretickou část práce, tvořilo ji celkem sedm kapitol. V každé z nich jsme se věnovali samostatnému aspektu, který byl pro vypracování naší práce velmi důležitý. První teoretická kapitola nesla název *Teorie překladu*. Náplní této kapitoly se stalo jak pojednání o obecném pohledu na překlad, tak i podrobnější informace o této disciplíně. Celkem se skládala ze dvou podkapitol. V první podkapitole jsme se věnovali překladu a překládání. Vymezili jsme si tento pojem a představili si několik definic. Opírali jsme se přitom jak o domácí, tak

o zahraniční odborné publikace. Usoudili jsme, že se nejvíce ztotožňujeme s pojetím překladu Zbyňka Fišera, jehož pohled na překlad je dle nás nejkompaktnější. Od definice jsme se přesunuli k tzv. invariantu překladu. Rovněž jsme se zmínili o tom, že cílem překladu je co nejlépe seznámit čtenáře (či posluchače), jenž nezná výchozí jazyk, s daným textem (případně s obsahem mluveného projevu). Dalším bodem této podkapitoly se staly fáze překladatelovy práce – zde jsme okrajově nastínili pohled Jiřího Levého či jeho slovenského kolegy Jána Vilikovského. Poslední věcí, která byla v této podkapitole uvedena, byla klasifikace překladu. Zde jsme se opírali o pojetí Zdeňky Vychodilové i Romana Jakobsona. Druhá podkapitola pojednávala o metodách a postupech překladatele, kde byla hlavním tématem jednotka překladu. K pochopení toho, o čem se jedná, nám posloužila publikace ruského autora L. S. Barchudarova. Zařadili jsme sem ale i překladové transformace. Na základě různých zdrojů jsme tak dospěli k závěru, že skutečně existuje několik pojetí překladových transformací. Proto jsme si několik z nich uvedli, ale stěžejním pojetím dle nás bylo dělení Zdeňky Vychodilové. To jsme znali totiž již z dřívějších přednášek a v minulosti se nám s ním pracovalo nejlépe, jelikož nám přišlo nejprůhlednější.

Po první kapitole následovala kapitola pojednávající o audiovizuálním překladu. Zde jsme přešli od obecnějšího základu ke konkrétnímu druhu překladu. Nejprve jsme zmínili několik obecných informací o tomto specifickém druhu překladu a definovali si AV překlad jako překlad multimodálních a multimediálních textů do jiného jazyka a jejich přenos do jiné kultury. Stejně tak jsme se dotkli i několika specifíků, která jsou s AV překladem spojena. Následně jsme se přesunuli k audiovizuálnímu textu, který lze považovat za důležitý objekt AV překladu. Ten tvořil první podkapitulu druhé teoretické kapitoly. I v tomto případě jsme si AV text definovali, charakterizovali a blíže popsali. Soustředili jsme se přitom zejména na jeho čtyři složky, které také musí splňovat určitá kritéria, ale i na konkrétní vztahy mezi těmito složkami. Pro lepší pochopení jsme tuto podkapitulu doplnili i názornými grafy a tabulkami. Druhou podkapitolou se staly druhy AV překladu a následně jsme se věnovali celkem třem způsobům překladu AV díla, které se v děleních různých teoretiků vyskytovaly nejčastěji. Jednalo se konkrétně o dabing, titulky a voice-over. Každou z těchto metod jsme si blíže vysvětlili a uvedli jsme také, v kterých zemích jsou preferovány jednotlivé metody.

Ve třetí kapitole teoretické části jsme se zaměřili na teorii titulkování. K této kapitole jsme se snažili přistupovat spíše jako k návodu pro následné titulkování, z něhož jsme poté mohli během praxe vycházet. Velkou oporou se nám zde staly dvě publikace, přičemž jedna

z nich byla česká (*Miroslav Pošta – Titulkujeme profesionálně*) a ta druhá zahraniční (*Fotios Karamitroglou – A Proposed Set of Subtitling Standards in Europe*). Tuto kapitolu jsme si přehledně rozdělili do čtyř podkapitol. První z nich byla věnována tomu, s jakými materiály titulkař při své práci pracuje. Zde jsme si několik takových podkladů vyjmenovali. Druhá se týkala jazyka mluveného a jazyka psaného, jelikož titulkování je v podstatě převodem jazyka mluveného do podoby jazyka psaného. Konkrétně jsme se dotkli rozdílů mezi těmito projevy, ale také toho, nač je třeba si dávat pozor. Třetí podkapitola byla věnována parametrům pro vypracování titulků. Jednalo se o specifika, kterými je nutné se při tvorbě titulků řídit, a tak na tuto část byl kladen obzvláště velký důraz. Podrobněji jsme si popsali a rozebrali dvojí omezení, tedy prostorové a časové. Zjistili jsme také, jak členit titulky a proč je důležité jejich krácení, přičemž jsme si uvedli, jak bychom měli při krácení postupovat. V neposlední řadě jsme se soustředili na klasifikaci titulků, kde jsme se seznámili s několika různými děleními (dle Bartolla, Gonzáleze, Gottlieba, Ivarssona apod.).

Obsah čtvrté kapitoly byl věnován dokumentární kinematografii a filmu. Zde jsme se snažili především o obecné představení celého tématu. V první řadě jsme si vysvětlili termíny kinematografie, dokumentární kinematografie, film a dokumentární film. Zjistili jsme, co diváci od dokumentárních filmů očekávají a co je jejich podstatou. Obzvláště důležitá pro nás zde byla podkapitola pojednávající o zvláštnostech překladu tohoto druhu filmu. Dospěli jsme k závěru, že jsou na překladatele dokumentů kladeny vyšší nároky. Věnovali jsme se tedy především tomu, co všechno tato činnost obnáší.

Pátá kapitola byla soustředěna na hlavního aktéra našeho filmu, Jevgenije Alexandroviče Jevtušenka. Tento úsek jsem si rozdělili do čtyř podkapitol, přičemž jsme se nejprve dotkli jeho rodiny, dětství a studia. Dále nás zajímaly začátky jeho tvorby a samotná kariéra. V třetí podkapitole jsme neopomněli ani Jevtušenkovy vztahy a zmínili jsme se o ženách, které byly v jeho životě velmi důležité. Poslední podkapitolu tvořily informace o různých oceněních a řádech, které Jevtušenko během svého života získal, ale patřily sem i informace o posledních rocích básníka. Nutno uvést, že při psaní této teoretické kapitoly jsme čerpali informace především z internetových zdrojů.

Šestá kapitola byla vytvořena v podobném duchu jako ta předchozí, jen s tím rozdílem, že tentokrát pojednávala o novináři a spisovateli Solomonovi Mojsejevičovi Volkovovi. Opět jsme si v krátkosti představili jeho život, kariéru a dílo.

Sedmá, a zároveň poslední, kapitola teoretického úseku se zabývala samotným filmem. Nejprve jsme si vysvětlili, proč jsme si zvolili daný film. Dále jsme si představili základní údaje o dokumentu *Rozhovory s Jevgenijem Jevtušenkem*, konkrétně tedy kdy byl natočen, kdy měl premiéru, kdo byl režisérem apod. Jelikož film sestává ze tří částí, jednotlivě jsme se v krátkosti zaměřili na každou z nich, přičemž ta první pro nás byla stěžejní. Zmínili jsme se také o tom, jak vznikal tento film a jak probíhalo samotné natáčení snímku. Neopomněli jsme ani reakce veřejnosti, které přišly poté, co byl dokument odvysílán. Díky tomu se nám podařilo zjistit, proč film vyvolal takovou vlnu emocí. Závěrem zmiňujeme pár cen, na které byl film nominován.

Praktická část se skládala ze tří základních kapitol, které byly ve většině případů rozděleny na konkrétnější podkapitoly. První kapitolu představoval náš přepis a překlad filmu. Ten jsme pro lepší orientaci přehledně zaznamenali do tabulky.

Druhá kapitola byla věnována lingvistickému komentáři. V tomto případě jsme se věnovali náslechu a přepisu filmu a rovněž jsme zmínili největší obtíže, které nás při tomto procesu provázely. Nutno poznamenat, že náslech a přepis filmu jsme označili za tu nejtěžší část v naší diplomové práci. Jako další bod následovala problematika překladu filmu. Tato podkapitola byla doplněna názornými příklady a zmínili jsme se v ní o několika obtížných momentech, s nimiž jsme se při překladu museli vypořádat. Můžeme konstatovat, že převod mluveného textu do písemné podoby je dozajista nelehkým úkolem, který byl doprovázen různými změnami, protože se tyto dva druhy překladu v jistých ohledech rozchází. Zajímavou část tvořil také komentář k překladu básní, které se ve filmu objevily. Vše jsme přitom demonstrovali na jednotlivých příkladech. Neoddělitelnou součástí tohoto úseku se staly také překladové transformace. U nich jsme se opírali o teoretickou část a o dělení Z. Vychodilové (formální a sémantické transformace). Jednotlivé transformace jsme doplnili vlastním komentářem a konkrétními příklady. V neposlední řadě do lingvistického komentáře spadala také problematika tvorby titulků. Zde jsme se zmínili o tom, co pro nás bylo při titulkování nejtěžší a čím vším jsme se v této fázi potýkali. U titulkování jsme si skutečně ověřili, že nás při tvorbě titulků značně omezoval čas a prostor, tudíž jsme tomu finální produkt museli přizpůsobit. Znamenalo to tedy, že často z naší strany docházelo ke krácení replik, a rovněž jsme využili teoretické poznatky o členění titulků. Kromě toho jsme si představili také program *Subtitle Edit*, s jehož pomocí jsme filmové titulky vytvářeli.

Náplní třetí kapitoly v praktické části se stal kulturologický komentář k filmu. Již v úvodu jsme se zmínili o tom, že za součást kulturologického komentáře považujeme

i kapitoly pět a šest z teoretické části. Ty do daného komentáře totiž také obsahově zapadaly. Nicméně jsme se zde pokusili rozebrat i dobu, v níž Jevtušenko žil, přičemž jsme poukazovali především na to, jak tuto dobu básník vnímal a jak se odrazila na jeho tvorbě. Součástí této poslední praktické kapitoly se stalo i krátké představení seriálu *Таинственная страсть*, který pojednával o tehdejší době a generaci básníků 60. let.

Závěrem bychom rádi podotkli, že věříme, že jsme veškeré vytyčené cíle v rámci této diplomové práce splnili. Rovněž bychom chtěli poukázat na to, že i když jsme se s titulkováním setkali již podruhé, byl pro nás ten úkol velkou výzvou. Díky samotnému překladu jsme si dále ověřili naše překladatelské dovednosti, stejně jako jsme získali nové poznatky a zkušenosti z této oblasti. Opět jsme se utvrdili v tom, že aby byl vytvořen ekvivalentní a adekvátní překlad, musí se překladatel v dané tematice orientovat. S tím souvisí i fakt, že jsme si během psaní diplomové práce rozšířili obzory o jednotlivých aktérech filmu či o době, které se dokument týkal. Nutno poznamenat, že překlad pomocí titulků dle nás představuje poměrně pracný a náročný druh překladatelské činnosti, který vyžaduje od překladatele jisté zkušenosti a znalosti. Za nesnadnou část však lze dozajista považovat i praktický úsek naší práce, který rovněž vyžadoval hodně času a úsilí.

РЕЗЮМЕ

Предметом настоящей дипломной работы является создание субтитров к документальному фильму под названием «*Соломон Волков – Диалоги с Евгением Евтушенко (Часть 1)*», режиссёром которого стала известная журналистка Анна Нельсон. Субтитрование привлекло наше внимание потому, что этот процесс в настоящее время является одним из наиболее распространенных в мире видов аудиовизуального перевода. И хотя в некоторых странах в основном предпочитают дубляж, субтитрование заняло в области перевода кинофильмов важное место. Кроме того, тема настоящей дипломной работы представлялась нам актуальной и перспективной с точки зрения перевода, так как посредством её у нас появилась возможность улучшить наши знания и переводческие умения. Также мы бы хотели нами созданные субтитры предложить разным учебным заведениям в качестве образовательного материала. Альтернативным вариантом, по нашему мнению, является и то, что данный фильм с нашими субтитрами мог бы быть представлен на разных кинофестивалях.

Что касается вышеупомянутого фильма, он был снят в 2012 году, но режиссёр и другие заинтересованные лица, включая самого Соломона Волкова, над ним работали долгое время. Впервые этот фильм показала российская телекомпания «Первый канал» в 2013 году. Трёхсерийный фильм Соломона Волкова рассказывает о жизни великого русского поэта Евгения Александровича Евтушенко. Он был снят в форме интервью. В каждой из частей рассматриваются отдельные темы, причём мы сосредоточили своё внимание только на первой из них с продолжительностью более часа. В первой части фильма Евтушенко рассказывает о происхождении своей фамилии и о разводе родителей, которого, в конце концов, не было. Он также описывает события в Чехословакии в 1968 году и вспоминает о том, как он в связи со вводом войск стран Варшавского договора в Республику оказался на грани самоубийства. В первом фильме Евтушенко также рассказывает о его встрече с американским писателем Джоном Стейнбеком и тайной беседе с Робертом Кеннеди, братом бывшего американского президента. Поэт в данной части упоминает также о браке с татарско-итальянской красавицей, поэтессой Беллой Ахмадулиной, и о его втором союзе с Галиной Сокол-Лукониной, которая первоначально была замужем за другом Евтушенко – известным тогда поэтом Михаилом Лукониным. В конце первой серии фильма всемирно известный

поэт рассказывает также об отношениях и противостоянии с президентом страны Никитой Сергеевичем Хрущёвым. Отмечается также, как происходило прощание Евтушенко с эпохой.

В нашей дипломной работе мы поставили несколько целей. Во-первых, создать адекватный, эквивалентный и качественный перевод текста кинодокумента, причём текст мы будем записывать методом прослушивания. Во-вторых, сделать субтитры к фильму, соблюдая все технические и другие правила субтитрования. Во-третьих, создать лингвистический комментарий к переводу и культурологический комментарий к данному времени. Чтобы достичь этих целей, мы сначала ознакомились с теорией в области перевода, аудиовизуального перевода, субтитрования, документального кино, а потом все эти знания применили на практике, а именно в процессе перевода и создания субтитров.

Стоит отметить, что данная дипломная работа состоит из двух частей – теоретической и практической. В ней имеется также одно приложение, которое включает в себя созданные нами субтитры на чешском языке (в письменной форме). К дипломной работе прилагается также DVD с фильмом (*Solomon Volkov - Dialogy s Jevgenijem Jevtušenkem (Část první).mp4*) и чешскими субтитрами (*Solomon Volkov - Dialogy s Jevgenijem Jevtušenkem (Část první).srt*). Субтитры содержат всего 1115 чешских реплик, которые мы создали на основе нашего перевода. Следует подчеркнуть, что для создания субтитров мы использовали программу *Subtitle Edit*, которая стала для нас идеальным вариантом. Данная программа является одной из лучших, так как предлагает пользователям ряд интересных функций, удовлетворяющих и более требовательных создателей субтитров. Частью данной дипломной работы является и список использованной нами литературы и резюме на русском языке.

Теоретическая часть посвящена нескольким направлениям и разделена на семь глав. Все семь глав касаются аспектов, играющих большую роль в нашей работе. Следует отметить, что теоретическая часть составляет большую часть нашей дипломной работы. Вся информация и все знания, которые мы получили благодаря теории, мы попытались в дальнейшем использовать и на практике.

Первое теоретическое направление связано с переводом, а именно с теорией перевода. Сначала мы коротко касаемся общего понятия данной научной дисциплины,

но потом мы сосредоточимся на этой теме чуть подробнее. Стоит отметить, что первая глава состоит из двух частей. Опираясь на некоторые научные публикации, в первой части мы объясняем понятие перевода, подчеркивая, что у разных теоретиков существуют разные мнения по данному вопросу. Мы также указываем, какое определение нам более близко и почему. Далее объясняем термин инвариант в переводе, описываем цель перевода и этапы переводческого процесса, причём мы ссылаемся на понятие чешского теоретика Иржи Левого и его словацкого коллеги Яна Виликовского. Мы осознаём, что существуют разные подходы к классификации перевода, поэтому, опираясь на мнения различных авторов и разные публикации, мы приводим несколько из них. В первой части первой главы упоминаются переводческие методы и переводческие трансформации, а также их различные классификации, при этом мы ссылаемся на мнения определённых учёных. Что касается переводческих трансформаций, нас более всего интересует их деление, предложенное чешским автором Зденькой Выходиловой. Выходилова выделяет два основных типа таких трансформаций – формальные и семантические преобразования. Безусловно, что внимание в данной главе уделяется и единице перевода, причём мы ссылаемся на концепцию русского теоретика Л. С. Бархударова. Единица перевода для нас важна, так как её правильное определение является главным аспектом для создания адекватного перевода.

Вторая глава нашей дипломной работы является более конкретной по сравнению с первой главой, поскольку она включает в себя тему аудиовизуального перевода. Аудиовизуальный перевод представляет собой достаточно новый тип перевода, а также особый вид переводческой деятельности, поэтому мы сосредоточимся на том, что этот термин обозначает. В данной главе мы представляем несколько определений этого термина и обращаем внимание на его специфику. В данной главе мы подчеркиваем, что аудиовизуальный перевод требует от переводчика знания особых стратегий семантического анализа и синтеза информации. Во второй главе упоминается и специфика аудиовизуального перевода, к которой можно отнести, например, то, что такой вид перевода ограничен по времени. Во время аудиовизуального перевода важно, чтобы переведённый текст совпадал не только с исходным текстом, но и с событиями, происходящими на экране. В конце концов переводчик должен обратить внимание на стиль и специфику исходного языка, а также на менталитет

целевой культуры и её особенности. Частью данной главы является и теоретический материал об аудиовизуальном тексте, который представляет собой неотъемлемую часть аудиовизуального перевода. Целью данного материала является объяснение понятия и представление его специфических аспектов, так как переводчик должен знать специфику вышеупомянутого аудиовизуального текста. Опорой для создания этого материала нам, кроме прочего, была публикация теоретика П. Забалбеаскоа. Согласно определению Забалбеаскоа мы выделяем четыре компонента АВ текста, которые мы сначала описываем, а потом представляем взаимоотношение между ними. Для того, чтобы лучше понять связь между этими компонентами, мы предоставляем в тексте наглядные таблицы и графики. Далее, во второй главе мы рассматриваем отдельные виды аудиовизуального перевода. Хотя разные теоретики имеют разные мнения по данному вопросу, мы сосредоточились на трёх основных способах перевода АВ произведения. Конкретно в данной части мы описываем субтитрование, дубляж и закадровый перевод.

В третьей теоретической главе мы обращаем внимание на теоретические аспекты при создании субтитров, поэтому данная глава несет название «Теория субтитрования». В данном случае нужно отметить, что третья глава необходима для нас в качестве инструкции для последующего создания субтитров на практике. В качестве основного материала, помимо всего прочего, мы используем две публикации – чешскую книгу Мирослава Пошты (*Titulkujeme profesionálně*) и произведение иностранного теоретика Фотиоса Карамитроглоиа (*A Proposed Set of Subtitling Standards in Europe*). Всю главу мы разделили на четыре части. Вначале мы рассматриваем материалы, с которыми переводчик (или человек, создающий субтитры) работает – сценарий, субтитры на оригинальном языке и так далее. Далее, мы определяем разницу между письменной и устной речью, а также объясняем, в чем заключается их суть. Кроме того, мы указываем и на сложные места, на которые надо обратить внимание. Далее, в третьей главе рассматриваются и параметры для создания субтитров, которые каждый переводчик должен соблюдать. Помимо прочего мы описываем понятие пространственно-временного ограничения, которое представляет в своей книге М. Пошта. По самому названию уже понятно, что речь идёт о времени и пространстве. Что касается пространства, переводчик должен знать, каким образом ему следует вставить в фильм субтитры (так как пространство экрана или монитора ограничено).

Согласно чешскому теоретику субтитры могут содержать максимально 30-37 знаков (для телевидения) или 40 знаков (для кино и DVD). Нужно отметить, что субтитры не должны занимать более двух строк. С точки зрения времени важно то, как субтитры совпадают со скоростью диалогов, причём Пошта упоминает три способа изображения субтитров. Применяемый способ зависит уже от самого переводчика, однако важно, чтобы он соблюдал и все остальные правила субтитрования. С точки зрения субтитрования, следует напомнить, что при аудиовизуальном переводе переводчик сталкивается и с такими процессами, как сокращение или членение субтитров. Сокращение важно потому, что текст субтитров должен быть сжат, и одновременно он должен сохранять смысл сообщения. В конце третьей главы мы сосредоточимся на классификации субтитров, причём мы представим несколько видов субтитров (с точки зрения таких авторов как Бартолла, Гонзалез, Готтлиб, Иварссон и другие).

Четвёртая глава представляет собой краткое описание документальной кинематографии и документального фильма. В первую очередь мы занимаемся объяснением таких терминов, как «кинематография», «документальная кинематография», «фильм» и «документальный фильм». Надо отметить, что определить термин «документальный фильм» достаточно сложное, так как некоторые теоретики считают, что чёткого определения этого термина не существует. В четвёртой главе мы разбираем также то, что зритель от данного типа фильма ожидает, и в чём заключается суть таких фильмов. Несомненно, что больше всего мы уделяем наше внимание специфике перевода кинодокументов, о которых в нашей работе также идёт речь. Что касается подобных специфик, важно знать, что перевод кинодокумента требует от переводчика больше времени по сравнению, например, с переводом художественного фильма. Под этим мы подразумеваем то, что переводчик должен искать разного рода информацию, так как такие кинодокументы часто затрагивают разные темы, для перевода которых необходимо знание соответствующей терминологии.

Пятая глава посвящена главному участнику фильма, русскому поэту Евгению Александровичу Евтушенко. В данную главу входит рассказ о жизни великого поэта, о его семье, детстве, учёбе, отношениях и профессии. Мы упоминаем, что он из творческой семьи, что сыграло большую роль в его становлении как поэта. В связи с творчеством Евтушенко мы указываем, что его первая публикация была напечатана в 1949 году, а также приводим несколько его произведений. Далее

мы обращаем внимание и на отношения русского поэта с разными женщинами, так как он был женат четыре раза. Сам Евтушенко это объясняет тем, что он никогда никого в своей жизни не любил больше, чем женщин. Его музами, а также жёнами, стали Белла Ахмадулина, Галина Сокол-Луконина, Джан Батлер и Мария Новикова. В конце пятой главы мы говорим о последних годах поэта и о его серьёзной болезни. Последним вопросом, который мы здесь рассматриваем, являются разные премии и награды, которые получил Евтушенко в течение своей жизни. Необходимо отметить, что в этой части нашей дипломной работы мы ссылаемся, прежде всего, на интернет-источники, так как в них можно найти наиболее интересную и полезную информацию о Евтушенко.

Шестая глава теоретической части нашей дипломной работы рассказывает о жизни и карьере писателя, музыковеда и журналиста Соломона Моисеевича Волкова. Мы в ней стремимся коротко объяснить, какое было его детство и как выглядело начало его творческой карьеры. Кроме того, в данной главе мы упоминаем и несколько его произведений, к которым можно отнести книги «Молодые композиторы Ленинграда», «Диалоги с Иосифом Бродским» или «Шостакович и Сталин».

Последнюю главу теоретической части представляет собой разбор данного фильма. В этой части мы, в первую очередь, стараемся объяснить, почему мы выбрали именно этот фильм. Мы подчеркиваем, что выбор данного фильма был уже частью заранее запланированной темы дипломной работы. Мы также добавляем, что этот документальный фильм нам нравился, хотя кинодокументы не принадлежат среди переводчиков к популярным видам фильмов для перевода. Далее мы касаемся того, как, когда и кем был фильм снят. В дальнейшем указываем, что кинодокумент «С. Волков – Диалоги с Евгением Евтушенко» разделен на три части и коротко описываем каждую из них. Мы приводим также точку зрения самого режиссёра Анны Нельсон, которая в одноимённой книге, на которую мы ссылаемся, рассказывает о возникновении данного фильма. Кроме того, мы рассматриваем какие отзывы имела премьера «Диалогов». Мы также подчеркиваем, что кинодокумент вызвал много эмоций и его еще долгое время обсуждали после премьеры. Некоторые люди смотрели фильм с интересом, другие его сильно критиковали. Сама режиссёр признала, что ситуация вокруг кинодокумента зашла слишком далеко, так как в определённое время обсуждать его было неприятно. Наконец у многих критическое мнение изменилось, и в настоящее время данный кинодокумент уже хорошо оценивается и отношение к нему позитивное.

Практическая часть включает в себя три важнейшие для нашей дипломной работы главы, которые представляют собой перевод фильма, лингвистический комментарий и культурологический комментарий. В практической части нашей работы мы опираемся на информацию, приведённую в теоретической части работы, причём нашу теоретическую основу и заключения мы доказываем с помощью конкретных примеров.

Первая глава практической части включает в себя созданный нами перевод фильма на чешский язык. Следует подчеркнуть, что мы с самого начала не располагали вспомогательными материалами на исходном языке, хотя мы попытались их приобрести. Таким образом, мы были вынуждены сами перевести весь фильм с устной речи на письменную. Для этого мы использовали метод прослушивания, представляющий собой прослушивание фильма и записывание диалогов и реплик. Следует сказать, что этот процесс мы считаем наиболее трудной задачей в нашей работе, так как процесс прослушивания был для нас очень сложен и многого требовал. Поэтому мы вынуждены по поводу некоторых моментов обратиться к носителям языка, с которыми мы проконсультировали сложные моменты фильма во избежание ошибок или неточностей. Это было необходимо, потому что в фильме присутствовали не совсем понятные для нас места, из-за шума или специфического стиля речи участников. Кроме того, стоит отметить, что в данной главе мы показываем перевод в такой форме, в какой он бы мог существовать как классический письменный перевод. Этот перевод стал для нас основой для создания субтитров, то есть субтитры от перевода немного отличаются.

Вторая глава представляет собой лингвистический комментарий, причём она состоит из трёх частей. В данной главе мы, в первую очередь, сосредоточимся на вопросе переписывания вышеупомянутого документа. Второй частью данной главы является проблематика перевода фильма. В этой части мы описываем и характеризуем все проблемы, с которыми мы столкнулись во время перевода фильма и с которыми было необходимо справиться. К ним можно отнести, помимо прочего, специфичность речи Евтушенко, так как он часто говорил тихо, не заканчивал предложения, повторял слова и так далее. Кроме того, мы должны были несколько раз пересмотреть данный фильм, чтобы хорошо понять его смысл, и чтобы при переводе на чешский язык найти соответствующий стиль речи Евтушенко. Мы стараемся конкретизировать, какие моменты были для нас при переводе «проблемными», и объяснить, почему мы перевели эти моменты именно таким способом, показывая всё на конкретных примерах. Мы также

напоминаем, что во время перевода мы столкнулись с переводом сокращений, экспрессивных средств речи, разговорных выражений, диминутивов и так далее. В дальнейшем мы ориентируемся также на проблематику перевода стихов, которые мы услышали в фильме. Перевод касался стихов, которые до сих пор не были переведены на чешский язык. Кроме того, мы рассматриваем перевод и с точки зрения переводческих трансформаций. Здесь мы опираемся о классификацию З. Выходиловой, представленную нами в теоретической части. Из формальных и семантических трансформаций мы использовали только некоторые из них. Последнюю часть данной главы мы посвятили проблематике создания субтитров, причём мы опять указываем на сложные моменты данного процесса. В общем мы создали более тысячи реплик на чешском языке при соблюдении всех правил и параметров субтитрования, которые мы описали в теоретической части. Необходимо отметить, что основу для создания перевода и субтитров представляли различные классические и электронные словари, а также толковые словари, разные онлайн источники и консультации с носителями русского языка.

В третьей, последней, главе мы сосредоточились на культурологическом комментарии к данному времени. В самом начале мы обращаем внимание на то, что к нему можно отнести и две главы из теоретической части работы, а именно пятую главу (о Е. А. Евтушенко) и шестую главу (о С. М. Волкове). В данном комментарии мы стремились ориентироваться на время, в котором Евтушенко жил, а также на то, как эта эпоха отразилась на его творчестве. Здесь важное значение имеют конкретные события, по отношению к которым поэт высказывался посредством своих произведений. Коротко мы также описываем сериал *«Таинственная страсть»*, снятый по роману Василия П. Аксенова. В нём рассказывается о эпохе шестидесятников, к которым можно отнести и Евтушенко.

Итак, одной из главных целей нашей работы было создание адекватного и эквивалентного перевода на чешский язык выбранного русского фильма. В ходе работы над переводом фильма мы пришли к заключению, что для того, чтобы создать адекватный перевод, сначала необходимо ближе ознакомиться с теоретической информацией и данной темой. Нашей второй задачей было создание субтитров к данному фильму. Здесь важную роль играли знания из области субтитрования, так как без них невозможно правильно создать субтитры, которые бы соблюдали все

необходимые правила. После создания перевода фильма и создания субтитров мы приступили к осуществлению следующей цели, а именно к лингвистическому и культурологическому комментариям. Таким образом, мы можем сделать вывод, что перевод такого вида фильма и создание субтитров к нему является тяжелой задачей для каждого переводчика, так как это требует от него наличия определённых знаний и переводческих умений.

PŘÍLOHY

1. Příloha č. 1 – Titulky

1
00:00:12,351 --> 00:00:14,239
Ano, tohle je New York.	10
00:00:37,668 --> 00:00:39,355
A hodně se o nich diskutovalo.
2
00:00:14,861 --> 00:00:17,556
Jmenuji se Solomon Volkov.
Jsem spisovatel.	11
00:00:39,699 --> 00:00:43,236
A dodnes vedu v ústraní
své pracovny dlouhé rozhovory
3
00:00:18,001 --> 00:00:21,406
V tomto městě jsem prožil
velkou část svého života.	12
00:00:43,689 --> 00:00:45,551
s těmito velkými přízraky.
4
00:00:22,388 --> 00:00:25,547
Právě tady poprvé vyšly
Paměti Dmitrije Šostakoviče,	13
00:00:46,072 --> 00:00:49,856
Možná, že právě proto jen
málokdy opouštím své čtyři stěny.
5
00:00:25,594 --> 00:00:28,062
které jsem zaznamenal
ještě v dobách SSSR.	14
00:00:50,376 --> 00:00:53,529
Dnes však odlétám do
města Tulsa ve státě Oklahoma.
6
00:00:28,300 --> 00:00:29,926
Tady jsem se také setkal	15
00:00:53,688 --> 00:00:54,701
Proboha.
7
00:00:29,951 --> 00:00:32,916
s básníkem Josifem Brodskim,
s nímž jsem natočil Dialogy,	16
00:00:54,821 --> 00:00:55,826
Proč?
8
00:00:32,995 --> 00:00:35,322
a s choreografem Georgem Balanchinem.	17
00:00:56,605 --> 00:01:00,371
Asi před měsícem jsem dostal
tento dopis od Jevgenije Jevtušenka,
9
00:00:35,516 --> 00:00:37,592
Tyto knihy vyšly v několika jazycích.	18
00:01:00,610 --> 00:01:03,307
se kterým se znám už téměř čtyřicet let.

19
00:01:05,581 --> 00:01:07,333
„Drahý Solomone,...

20
00:01:08,534 --> 00:01:10,465
...měl bych pro tebe
jednu takovou nabídku.

21
00:01:10,552 --> 00:01:12,352
Jsem připraven na rozhovor.

22
00:01:13,043 --> 00:01:15,019
Budeš-li mít zájem,...

23
00:01:15,599 --> 00:01:19,262
bude tento náš rozhovor
jediným velkým rozhovorem,

24
00:01:19,357 --> 00:01:22,874
shrnujícím celých 80 let života básníka,

25
00:01:23,453 --> 00:01:27,297
který je již za svého života
v různých zemích považován za velkého.

26
00:01:27,322 --> 00:01:30,340
Zda je to pravda či ne,
to ještě probereme.

27
00:01:30,456 --> 00:01:31,531
Popřemýšlej,...

28
00:01:32,074 --> 00:01:34,923
...zda se ti to zdá zajímavé.

29
00:01:35,715 --> 00:01:39,228
Upřímně řečeno,
takový rozhovor bych teď...

30
00:01:39,720 --> 00:01:42,298
...nikomu jinému na světě,
kromě tebe, neposkytl.

31
00:01:42,367 --> 00:01:45,172
Tvůj přítel Jevtušenko.“

32
00:01:48,114 --> 00:01:52,574
Přiznávám, že o takové otevřené
a poslední dlouhé besedě s Jevtušenkem

33
00:01:52,645 --> 00:01:54,534
jsem přemýšlel celé roky.

34
00:01:54,779 --> 00:01:58,847
Vždyť on nebyl svědkem a účastníkem jen
jedné epochy, ale hned několika z nich.

35
00:01:58,959 --> 00:01:59,982
Od Stalina...

36
00:02:00,717 --> 00:02:01,736
...až po Jelcina.

37
00:02:01,948 --> 00:02:05,377
On je tím, koho můžeme
označit za „posledního mohykána“.

38
00:02:05,907 --> 00:02:07,804
I když se sám často srovnával

39
00:02:07,979 --> 00:02:11,512
se šikovným a mazaným
Mauglím socialistické džungle.

40
00:02:12,091 --> 00:02:13,381
A svůj život zase

41
00:02:13,477 --> 00:02:16,032
s neobvyklým dobrodružným románem

42
00:02:16,112 --> 00:02:17,503
zaznamenaným v básních,

43
00:02:17,797 --> 00:02:19,303
které dychtivě poslouchaly

44
00:02:19,414 --> 00:02:22,414
jásající stadiony od Moskvy
až po Santiago.

45
00:02:23,008 --> 00:02:24,960
A tak letím za Jevtušenkem.

46
00:02:24,992 --> 00:02:26,674
Dva tisíce kilometrů.

47
00:02:27,198 --> 00:02:28,957
A jak je na tom on?

48
00:02:30,084 --> 00:02:32,312
Snažil se na toto setkání
také připravit?

49
00:02:32,806 --> 00:02:34,582
Neviděli jsme se milion let,

50
00:02:34,923 --> 00:02:38,534
i když jsem jeho bouřlivý
život nepřestal sledovat.

51
00:02:38,888 --> 00:02:40,533
Jevtušenko zažil vše.

52
00:02:40,613 --> 00:02:42,168
Jak nevidanou slávu,

53
00:02:42,304 --> 00:02:43,946
tak urážlivé ponižování.

54
00:02:44,208 --> 00:02:46,064
A teď mi jde naproti

55
00:02:46,256 --> 00:02:47,486
a opírá se o hůl.

56
00:02:48,058 --> 00:02:50,107
Mauglímu se ale moc nepodobá.

57
00:02:50,885 --> 00:02:53,671
Ano, i já jsem starý a šedivý.

58
00:02:54,544 --> 00:02:56,904
Když ho vidím, tak na to myslím.

59
00:02:57,890 --> 00:03:01,245
Přede mnou stojí
nejslavnější ruský básník.

60
00:03:01,544 --> 00:03:04,364
Takovou životní slávu,
natož mezinárodní,

61
00:03:04,540 --> 00:03:06,071
nepoznal ani Puškin.

62
00:03:07,001 --> 00:03:10,514
Díky Jevtušenkovi se plnily
jásající sály v New Yorku,

63
00:03:10,955 --> 00:03:13,732
Londýně, Paříži i Římě.

64
00:03:14,869 --> 00:03:19,869
A co je také důležité – Puškin nikdy
nehrál tak významnou politickou roli.

65
00:03:19,981 --> 00:03:22,256
Na to už se dnes, bohužel, zapomíná.

66
00:03:23,442 --> 00:03:25,799
A jak začne náš rozhovor?

67
00:03:26,955 --> 00:03:27,955
Tak přece.

68
00:03:29,259 --> 00:03:31,653
Konečně se setkáváme!
Zdravím, Sergeji.

69
00:03:31,877 --> 00:03:33,748
To je skvělé.

70
00:03:34,105 --> 00:03:36,264
Tak rád vás vidím.

71
00:03:36,958 --> 00:03:38,624
I já vás rád vidím.

72
00:03:38,900 --> 00:03:41,030
- Půjdemě.
- Máte tady krásně.

73
00:03:42,002 --> 00:03:44,619
Ano, je fajn,
že si to myslíte. Jak milé.

74
00:03:47,686 --> 00:03:51,303
A poté následovala zpověď
trvající desítky hodin.

75
00:03:52,461 --> 00:03:56,888
Musím se vyzpovídat před
budoucností, před budoucí generací.

76
00:03:57,167 --> 00:03:59,598
Vyznání se, samozřejmě, trestá.

77
00:03:59,793 --> 00:04:01,928
Můžou se vám vysmát.

78
00:04:03,206 --> 00:04:04,215
Ale zato...

79
00:04:04,895 --> 00:04:08,321
...najdete stejně smýšlející lidi,

80
00:04:08,538 --> 00:04:10,776
kteří žijí pro stejnou věc,

81
00:04:11,028 --> 00:04:13,583
a najdete tak ty nejbližší přátele.

82
00:04:14,973 --> 00:04:16,821
Zpovědi bývají různé.

83
00:04:16,980 --> 00:04:19,152
Tahle probíhala vsedě...

84
00:04:19,271 --> 00:04:20,763
...a vleže.

85
00:04:21,344 --> 00:04:24,683
Takového Jevtušenka ještě nikdo...

86
00:04:25,120 --> 00:04:26,254
...nikdy neviděl.

87
00:04:29,951 --> 00:04:33,665
SOLOMON VOLKOV
ROZHOVORY S JEVGENIJEM
JEVTUŠENKEM

88
00:04:34,307 --> 00:04:36,507
ČÁST PRVNÍ

89
00:04:37,356 --> 00:04:39,142
Mnozí mě chtěli vidět.

90
00:04:39,452 --> 00:04:44,819
Byla u mě doma Marlene Dietrichová.
Chtěla vidět toho slavného Jevtušenka.

91
00:04:48,576 --> 00:04:50,214
A víte, co udělala?

92
00:04:51,160 --> 00:04:53,609
Řekla: „Mohli by vaši hosté...

93
00:04:54,541 --> 00:04:56,101
...na vteřinku odejít?“

94
00:04:56,523 --> 00:04:59,459
V mém maličkém dvoupokojovém bytěčku.

95
00:05:00,538 --> 00:05:04,877
A když jsme vešli,
poprosila mě o velký ručník.

96
00:05:06,345 --> 00:05:08,311
Stála tam úplně nahá.

97
00:05:09,455 --> 00:05:10,557
Na stole.

98
00:05:11,566 --> 00:05:15,923
Zahalená jen tady.
I hlavu měla zahalenou a krk taky.

- 99
00:05:16,034 --> 00:05:17,709
Řekla: „Žena stárne od krku.“
- 100
00:05:19,377 --> 00:05:21,377
Víte, měla úplně mladé tělo...
- 101
00:05:22,694 --> 00:05:23,694
Jak to?
- 102
00:05:24,343 --> 00:05:26,200
A co vy na to? A ostatní hosté?
- 103
00:05:26,311 --> 00:05:29,460
- Byli jsme, zajisté, nadšení. Ohromeni.
- Tleskali jste?
- 104
00:05:29,677 --> 00:05:34,009
Už si nevzpomínám, jestli jsme tleskali,
ale byli jsme maximálně nadšení.
- 105
00:05:34,200 --> 00:05:35,200
Důvěra.
- 106
00:05:35,232 --> 00:05:37,025
To bylo samo sebou.
- 107
00:05:37,136 --> 00:05:39,336
Víte, všechno bylo tak přátelské.
- 108
00:05:39,406 --> 00:05:41,470
A doma zazpívala.
- 109
00:05:41,740 --> 00:05:43,375
Zpívali jsme všichni.
- 110
00:05:43,788 --> 00:05:45,651
Johnny.
Znáte tu píseň?
- 111
00:05:45,879 --> 00:05:49,054
Johnny, tam ta da dam...?
- 112
00:05:49,327 --> 00:05:54,115
<i>(Hraje píseň M. Dietrichová
– Johnny, Wenn Du Geburtstag Hast)</i>
- 113
00:06:02,771 --> 00:06:05,126
Dokonce i ta nejkratší
biografie Jevtušenka
- 114
00:06:05,397 --> 00:06:07,333
je plná záhad a mlžení.
- 115
00:06:07,750 --> 00:06:09,550
Začneme tím nejjednodušším.
- 116
00:06:09,591 --> 00:06:12,019
Nenarodil se v roce 1933,
- 117
00:06:12,258 --> 00:06:13,891
jak se píše v biografickém slovníku,
- 118
00:06:13,915 --> 00:06:15,107
ale v roce 1932.

- 119
00:06:16,012 --> 00:06:17,438
A kde se narodil?
- 120
00:06:17,811 --> 00:06:20,491
Na sibiřské stanici
s poetickým názvem Zima,
- 121
00:06:20,556 --> 00:06:23,420
jak nám to všem vyprávěl sám básník?
- 122
00:06:23,897 --> 00:06:25,704
Nebo v sousedním městě
- 123
00:06:25,729 --> 00:06:28,545
s nelibozvučným názvem Nižněudinsk?
- 124
00:06:29,160 --> 00:06:31,167
Správně.
V Nižněudinsku.
- 125
00:06:31,536 --> 00:06:35,518
Dnes však tento fakt již jaksi
zmizel v mlze romantických legend.
- 126
00:06:35,732 --> 00:06:38,494
Stejně jako otázka týkající se
původního příjmení básníka.
- 127
00:06:43,697 --> 00:06:45,826
PŘÍJMENÍ
- 128
00:06:46,138 --> 00:06:47,417
Vaše příjmení,...
- 129
00:06:48,875 --> 00:06:51,817
...příjmení, s nímž jste se narodil,
není Jevtušenko, ale Gangnus.
- 130
00:06:52,041 --> 00:06:53,887
Co je to za příjmení?
- 131
00:06:54,100 --> 00:06:59,417
Můj dědeček, Rudolf Vilgelmovič, otec
mého otce, kterého jsem dobře znal,...
- 132
00:07:00,599 --> 00:07:02,773
...byl Lotyš, pokud jsem věděl.
- 133
00:07:03,852 --> 00:07:05,591
Alespoň jsem si to myslel.
- 134
00:07:05,766 --> 00:07:08,094
Co se ale stalo během války?
- 135
00:07:08,673 --> 00:07:10,797
Moje příjmení bylo přece jen zvláštní.
- 136
00:07:11,082 --> 00:07:14,376
Měli jsme jednu takovou tělocvikářku.
- 137
00:07:14,677 --> 00:07:16,693
Svou postavou se podobala spíše...
- 138
00:07:17,292 --> 00:07:19,329
...na babochlapa.

139
00:07:19,535 --> 00:07:21,575
Byla to taková albínka.

140
00:07:21,895 --> 00:07:23,424
Celá svalnatá.

141
00:07:23,560 --> 00:07:25,902
A jednou vyvolala Kolju Karjakina,...

142
00:07:26,274 --> 00:07:29,592
...mého nejlepšího kamaráda
na stanici Zima, a řekla:

143
00:07:30,362 --> 00:07:31,443
„A teď možná...”

144
00:07:32,272 --> 00:07:33,272
...tvůj...

145
00:07:33,984 --> 00:07:37,515
...otec bojuje
a možná, že ho teď zabíjí...

146
00:07:37,621 --> 00:07:39,781
...právě takoví „ganhuhňavci“.

147
00:07:40,893 --> 00:07:43,385
Tedy Gangnus. Takhle to přeformulovala.

148
00:07:43,481 --> 00:07:44,814
„Je to totiž fricek.

149
00:07:45,457 --> 00:07:46,850
Tajný fricek.“

150
00:07:48,791 --> 00:07:50,791
A on mi to, samozřejmě, řekl.

151
00:07:51,125 --> 00:07:54,093
Babička, Marija Josifovna,
popadla váleček na těsto...

152
00:07:54,506 --> 00:07:55,569
...a šla za ní.

153
00:07:55,673 --> 00:07:59,480
Seděla pod portrétem
buď Marxe nebo Engelse

154
00:08:00,075 --> 00:08:01,282
a řekla:

155
00:08:02,630 --> 00:08:04,862
„A co tady Marx nebo Engels?

156
00:08:05,932 --> 00:08:07,471
Jsou to Uzbeki nebo co?“

157
00:08:07,678 --> 00:08:08,987
A ta jí říká: „Hm. ...

158
00:08:09,281 --> 00:08:12,736
...Jak vůbec můžeš něco takového říct?!“

159
00:08:12,879 --> 00:08:14,879
Kdy jste se rozhodl,
že si musíte změnit příjmení?

160
00:08:15,006 --> 00:08:16,983
- Já jsem se nerozhodl. To babička.
- Ano.

161
00:08:17,208 --> 00:08:19,224
Řekla: „Ale jdi, vždyť tě tam uštvou!“

162
00:08:19,690 --> 00:08:23,396
A tak mi změnila příjmení
na Jevtušenka, po matce. A bylo to.

163
00:08:23,566 --> 00:08:26,857
Vlastně mě ani nenapadlo,
že bych mohl mít německou krev.

164
00:08:27,238 --> 00:08:28,254
Vůbec.

165
00:08:28,635 --> 00:08:30,381
Ale nejvíc mě překvapilo,...

166
00:08:30,724 --> 00:08:34,038
...když mi teta tajně řekla,...

167
00:08:35,145 --> 00:08:37,754
...že to vypadá,
že se větev mého rodu táhne...

168
00:08:37,966 --> 00:08:39,792
Z Německa do Lotyšska?

169
00:08:39,921 --> 00:08:41,452
Z Německa do Lotyšska.

170
00:08:41,609 --> 00:08:43,760
Bylo to moudré rozhodnutí, protože...

171
00:08:44,538 --> 00:08:47,886
...být ruským básníkem...

172
00:08:48,615 --> 00:08:51,512
...a mít příjmení Gangnus,
by bylo mnohem těžší.

173
00:08:51,819 --> 00:08:53,091
To si uvědomuju.

174
00:08:55,343 --> 00:08:58,763
Naše generace přežila několik
nejsilnějších převratných událostí.

175
00:08:58,954 --> 00:09:01,805
K jedné z nich došlo v roce 1968,

176
00:09:02,369 --> 00:09:06,676
když do Československa, kde se snažili
vybudovat socialismus s lidskou tváří,

177
00:09:07,200 --> 00:09:08,620
vtrhly sovětské tanky.

178
00:09:09,184 --> 00:09:12,856
Pod housenkovými pásy tanků
byly zničeny naše poslední iluze.

- 179
00:09:13,451 --> 00:09:16,401
Pamatuji si, jaké v ty dny
bylo počasí a jakou barvu mělo nebe.
- 180
00:09:16,546 --> 00:09:19,125
A pro Jevtušenka to byla rána pod pás.
- 181
00:09:19,482 --> 00:09:24,757
On byl ten, který nejspíš nejdéle
z nás všech věřil v ideu socialismu.
- 182
00:09:27,227 --> 00:09:28,528
ČESKOSLOVENSKO
- 183
00:09:28,633 --> 00:09:32,217
Nikdy jsem nebyl tak blízko...
- 184
00:09:33,014 --> 00:09:34,879
...sebevraždě jako tehdy.
- 185
00:09:35,117 --> 00:09:37,158
Šli jsme ráno s Vasjou Aksjonovem...
- 186
00:09:37,781 --> 00:09:39,217
...a byli jsme v šoku.
- 187
00:09:40,114 --> 00:09:42,040
Zašli jsme do jídelny.
- 188
00:09:42,527 --> 00:09:43,527
S Vajsou.
- 189
00:09:44,342 --> 00:09:47,964
Vodka se tehdy prodávala
v koktebelské jídelně.
- 190
00:09:48,109 --> 00:09:49,958
A Vasja tehdy najednou spustil.
- 191
00:09:50,778 --> 00:09:53,336
- To bylo v Koktebelu, že?
- Ano, v Koktebelu.
- 192
00:09:54,061 --> 00:09:56,236
A Vasja spustil.
- 193
00:09:56,625 --> 00:09:58,885
Byla tam fronta.
- 194
00:10:00,070 --> 00:10:03,459
A on začal mluvit k lidem, kteří přišli.
- 195
00:10:05,240 --> 00:10:07,502
Začal je urážet:
- 196
00:10:07,771 --> 00:10:11,015
„Vy si tady stojíte jak bezmocný,...
- 197
00:10:11,467 --> 00:10:13,443
...němý a chromý dav.
- 198
00:10:13,634 --> 00:10:16,875
Ani to nevíte a je vám to jedno.“

199
00:10:18,385 --> 00:10:20,555
Byla to hrozná slova. Opravdu.

200
00:10:20,865 --> 00:10:23,067
Až tak to s ním zahýbalo?

201
00:10:23,632 --> 00:10:26,743
No, co myslíte, on...
Zkrátka přišel o rozum.

202
00:10:27,069 --> 00:10:31,733
Dokončil tu řeč a já jsem si
uvědomil, že ho teď zmlátí.

203
00:10:32,201 --> 00:10:34,341
Možná, i nohama, to říkám zcela vážně.

204
00:10:34,810 --> 00:10:36,564
Prostě jsem ho odvedl.

205
00:10:37,603 --> 00:10:38,934
Pak jsem šel...

206
00:10:39,720 --> 00:10:40,720
...na poštu.

207
00:10:40,902 --> 00:10:44,418
Odeslal jsem několik telegramů
na podporu vlády Dubčeka...

208
00:10:45,196 --> 00:10:48,186
...a také naší vládě s protestem.

209
00:10:49,003 --> 00:10:51,519
A za několik dnů...

210
00:10:52,197 --> 00:10:53,694
...jsem slyšel, jak...

211
00:10:54,402 --> 00:10:56,846
...můj přítel Miroslav Zikmund...

212
00:10:57,766 --> 00:10:59,752
Ano, slavný český cestovatel.

213
00:10:59,972 --> 00:11:02,910
...mluvil v rádiu Svobodná Praha.

214
00:11:03,045 --> 00:11:04,773
Říkal: „Drahý Ženjo,...

215
00:11:04,829 --> 00:11:07,604
...pamatuješ si na to, jak
jsme na stanici Zima mluvili

216
00:11:07,707 --> 00:11:10,533
o budoucnosti socialismu s lidskou tváří?

217
00:11:10,692 --> 00:11:13,188
Ženjo, teď přichází vaši vojáci.

218
00:11:14,153 --> 00:11:17,249
Už stoupají po našich schodech.

219
00:11:17,395 --> 00:11:21,347
Myslím, že zavřou rádio. A teď mi
k tomu, Ženjo, něco řekni.“

220
00:11:21,458 --> 00:11:24,551
Víte... Já... Moje srdce to nevydrželo.

221
00:11:24,749 --> 00:11:27,114
A tak jsem tehdy složil báseň.

222
00:11:27,292 --> 00:11:29,538
Vy ani nemáte ponětí,
co se semnou dělo.

223
00:11:30,109 --> 00:11:34,212
Pochopte, nebyla to... Věřte mi,
říkám to a myslím to upřímně.

224
00:11:35,378 --> 00:11:38,985
Nebyla to žádná
moje odvaha nebo hrdinství.

225
00:11:39,330 --> 00:11:41,600
Zachraňoval jsem sám
sebe před sebevraždou.

226
00:11:41,743 --> 00:11:44,315
Kdybych nenapsal tyto...

227
00:11:46,184 --> 00:11:51,759
...tyto telegramy a tuto báseň,
spáchal bych sebevraždu.

228
00:11:51,916 --> 00:11:53,251
Myslím to vážně.

229
00:11:53,972 --> 00:11:56,053
Neměl jsem zkrátka jinou možnost.

230
00:11:56,353 --> 00:11:59,327
<i>(Úryvek z básně Tanky se valí Prahou)</i>
Já, ještě dřív než pojdu,...

231
00:11:59,454 --> 00:12:01,644
...naději v sobě zmarním...

232
00:12:02,567 --> 00:12:05,223
...k potomkům svého rodu,...

233
00:12:05,914 --> 00:12:08,176
...promluví zbožným přáním.

234
00:12:09,621 --> 00:12:11,872
Ať nade mnou jen srdcem...

235
00:12:13,078 --> 00:12:15,713
...napíšou stroze, naze:

236
00:12:17,014 --> 00:12:18,176
„Byl ruský básník.

237
00:12:19,319 --> 00:12:20,319
Zdrcen...

238
00:12:21,098 --> 00:12:22,375
...ruskými tanky...

- 239
00:12:23,526 --> 00:12:24,526
...v Praze.“
- 240
00:12:25,965 --> 00:12:28,280
A jak přesně jste to
chtěl udělat? Oběsit se?
- 241
00:12:28,343 --> 00:12:29,350
Podřezat si žíly?
- 242
00:12:29,436 --> 00:12:30,431
Nevím.
- 243
00:12:30,503 --> 00:12:31,605
Předávkovat se prášky?
- 244
00:12:31,724 --> 00:12:34,825
Nevím. Víte, nijak konkrétně
jsem o tom nepřemýšlel.
- 245
00:12:35,283 --> 00:12:38,941
Věděl jsem jen, že nechci žít.
Chápete? To je celé.
- 246
00:12:39,629 --> 00:12:42,653
Když naše tanky překročily...
- 247
00:12:43,209 --> 00:12:45,034
...československé hranice.
- 248
00:12:45,153 --> 00:12:47,603
Tak co, byla to sebevražda...?
- 249
00:12:47,808 --> 00:12:49,738
Touha po sebevraždě
z politických důvodů?
- 250
00:12:49,810 --> 00:12:51,190
Pro mě to byl...
- 251
00:12:52,505 --> 00:12:56,125
Nebyl to politický, ale lidský problém.
- 252
00:12:56,258 --> 00:12:58,823
To, co udělali, nebylo lidské.
- 253
00:13:01,120 --> 00:13:03,865
LITEVSKÁ MODELKA
- 254
00:13:05,875 --> 00:13:10,016
Vlastně se šířily zvěsti,
že jsem spáchal sebevraždu.
- 255
00:13:10,132 --> 00:13:13,831
V USA to, mimochodem,
vysílal i Hlas Ameriky.
- 256
00:13:14,607 --> 00:13:16,422
No a...
- 257
00:13:16,930 --> 00:13:18,176
A jeden...
- 258
00:13:19,367 --> 00:13:20,367
...člověk,...

259
00:13:20,800 --> 00:13:24,922
...novinář, mi řekl,
že existuje žena,...

260
00:13:25,467 --> 00:13:28,904
...která mě velmi miluje a je
zamilovaná i do mých básní. A tak dále.

261
00:13:29,164 --> 00:13:32,338
Tak mě tehdy seznámili
s jednou litevskou modelkou.

262
00:13:32,664 --> 00:13:34,179
Byla nádherná.

263
00:13:34,481 --> 00:13:36,171
A já se do ní zamiloval.

264
00:13:36,710 --> 00:13:37,824
A pak jsem...

265
00:13:38,418 --> 00:13:40,522
...přiletěl na Ural a vrátil se...

266
00:13:40,808 --> 00:13:41,871
...do Vilnius.

267
00:13:42,271 --> 00:13:43,271
K ní.

268
00:13:43,380 --> 00:13:45,380
A strávil jsem tam s ní...

269
00:13:45,792 --> 00:13:47,673
...nějaký čas.

270
00:13:48,070 --> 00:13:50,920
Oba jsme kouřili.
Tehdy, v té době, kouřili všichni.

271
00:13:51,416 --> 00:13:53,019
No a...

272
00:13:54,605 --> 00:13:55,786
A pak jsem...

273
00:13:56,273 --> 00:13:59,334
...sáhl do její kabelky, která stála...

274
00:13:59,692 --> 00:14:00,945
...u postele,...

275
00:14:02,607 --> 00:14:03,612
...abych si vzal...

276
00:14:04,502 --> 00:14:06,819
...cigaretu.
A najednou jsem tam uviděl...

277
00:14:07,612 --> 00:14:09,082
...dešifrovaný...

278
00:14:11,069 --> 00:14:12,294
...telegram.

279
00:14:13,022 --> 00:14:17,077
Dešifrovaný jejím kaligrafickým písmem.

280
00:14:19,021 --> 00:14:20,632
A když přišla...

281
00:14:21,139 --> 00:14:24,728
...se snídání, byla první ženou,
taková evropská žena,...

282
00:14:25,066 --> 00:14:29,541
...první v mém životě, která mi
nosila snídaneč do postele,...

283
00:14:29,654 --> 00:14:33,009
...což se mi, přiznávám,
samozřejmě líbilo,...

284
00:14:34,985 --> 00:14:37,101
...tak mi pověděla celý svůj příběh.

285
00:14:37,327 --> 00:14:41,242
Zkrátka měla příbuznou,
nějakou milionářku.

286
00:14:41,660 --> 00:14:44,236
Předvolal si ji KGB
a tam jí řekli: „Co chcete? ...

287
00:14:44,828 --> 00:14:49,550
Jste jedinou dědičkou a pokud
s námi podepíšete dohodu o tom,...

288
00:14:50,217 --> 00:14:53,293
...že získáte 30 %, pomůžeme vám...

289
00:14:54,460 --> 00:14:55,940
...všechno zařídit...

290
00:14:56,993 --> 00:14:58,593
...a všechno ostatní bude naše.

291
00:14:59,253 --> 00:15:02,825
Řekněme však, že to oceníme,
a dál vám budeme pomáhat.“

292
00:15:03,944 --> 00:15:07,221
Stručně řečeno ji vlastně požádali.

293
00:15:07,688 --> 00:15:10,389
Řekli: „Slyšeli jsme,
že milujete poezii Jevtušenka.“

294
00:15:10,561 --> 00:15:13,508
„Ano,“ odpověděla a dodala:
„Velmi se mi líbí jeho básně.“

295
00:15:14,707 --> 00:15:15,982
Tak.

296
00:15:18,268 --> 00:15:21,337
„No tak vidíte, je to skvělý básník.

297
00:15:21,536 --> 00:15:22,684
Jen právě teď...

298
00:15:23,122 --> 00:15:26,494
...upadl do deprese,
řekli bychom, a tak dále.

299
00:15:26,764 --> 00:15:30,484
A taková krásná žena, jako jste vy,
mu musí vrátit chuť do života.

300
00:15:30,587 --> 00:15:34,338
Nemůžeme mu dovolit, aby zemřel.

301
00:15:34,680 --> 00:15:37,876
Je to talentovaný básník
a my si jeho talentu také vážíme.

302
00:15:38,210 --> 00:15:41,479
Takže vás nežádáme,
abyste udělala něco špatného.“

303
00:15:43,262 --> 00:15:47,326
No a tehdy mi to přečetla.

304
00:15:48,410 --> 00:15:50,244
Ale bylo to hrozné čtení.

305
00:15:50,404 --> 00:15:51,633
Bylo tam napsáno:

306
00:15:53,244 --> 00:15:54,694
„Pokračujte...

307
00:15:55,329 --> 00:16:00,376
...v pozorování objektu,
který vám byl svěřen.

308
00:16:01,647 --> 00:16:04,330
Pokuste se mu vsugerovat...

309
00:16:04,735 --> 00:16:05,981
...optimismus...

310
00:16:06,600 --> 00:16:10,005
...a zbavit ho myšlenek na sebevraždu.

311
00:16:11,743 --> 00:16:14,164
Velmi se nám líbí, že,...

312
00:16:15,916 --> 00:16:17,350
...podle vašich...

313
00:16:18,747 --> 00:16:20,096
informací,...

314
00:16:22,237 --> 00:16:25,984
...dobře hovoří o Nikitě
Sergejeviči Chruščovovi.

315
00:16:26,145 --> 00:16:29,657
Snažte se ho v tomto
postoji podporovat.“

316
00:16:30,272 --> 00:16:32,751
Nikdy v životě jsem s ní...

317
00:16:33,574 --> 00:16:36,860
...o Chruščovovi nemluvil. Nic takového.

318
00:16:37,225 --> 00:16:38,821
To si všechno vymyslela.

319
00:16:39,225 --> 00:16:42,466
Jevgeniji Alexandroviči, co však na tomto příběhu může být ještě lepší?

320
00:16:42,726 --> 00:16:46,511
KGB vám poslal litevskou modelku, aby vás...

321
00:16:47,009 --> 00:16:51,876
...rozveselila, rozptýlila a přivedla na optimistické myšlenky?

322
00:16:52,087 --> 00:16:54,782
- No, ale i tak je to hrozné.
- Vše na účet KGB.

323
00:16:54,933 --> 00:16:56,394
I tak to bylo hrozné.

324
00:16:56,700 --> 00:16:58,362
Copak to nechápete?

325
00:16:58,732 --> 00:16:59,743
Ne, nechápu.

326
00:16:59,860 --> 00:17:03,016
- Tak si představte, že jde o vás.
- Podle mě je to skvělé.

327
00:17:03,887 --> 00:17:08,300
I když vám cpou do postele skvělou ženu, je to jedno.

328
00:17:08,578 --> 00:17:11,289
Cpou do postele skvělou ženu, proboha.

329
00:17:11,807 --> 00:17:15,607
Ale to je jedno. Stejně jsem ji už bohužel nemohl milovat.

330
00:17:16,290 --> 00:17:18,306
Byl jste asi přeci jen až moc přísný.

331
00:17:18,457 --> 00:17:19,875
Já? Přísný? No...

332
00:17:21,127 --> 00:17:22,127
No...

333
00:17:22,263 --> 00:17:24,522
Jak přísný? Vždyť je to nepříjemné!

334
00:17:26,284 --> 00:17:30,171
- A pak jsem složil báseň <i>A s vámi...</i>
- Snažím se pochopit, proč nepříjemné...

335
00:17:30,624 --> 00:17:33,679
<i>A s vámi žena</i>, složil jsem tehdy báseň.

336
00:17:34,199 --> 00:17:38,921
„A v posteli s vámi žena leží, něco šeptá, spíše mlží.

- 337
00:17:39,406 --> 00:17:43,514
V očích pohled pomíjivý...
Práská na mě? Dojem – lživý.“
- 338
00:17:48,731 --> 00:17:52,783
Musí být hrozné žít pod
neustálým dohledem státní moci.
- 339
00:17:53,435 --> 00:17:56,901
Mně se to nestalo, ale
ostatní mi o tom vyprávěli.
- 340
00:17:59,266 --> 00:18:00,525
Sledovali mnohé.
- 341
00:18:00,748 --> 00:18:04,486
Ale Jevtušenko přitahoval
zvláštní pozornost státní bezpečnosti.
- 342
00:18:04,724 --> 00:18:07,396
Vždyť byl jakýmsi mluvčím generace.
- 343
00:18:09,269 --> 00:18:10,855
Narodil se jako básník.
- 344
00:18:18,851 --> 00:18:21,359
ZAČÁTEK
- Kdy jste začal psát básně?
- 345
00:18:21,534 --> 00:18:24,460
Pamatujete si pořád tu chvíli,
kdy jste se rozhodl, že...
- 346
00:18:25,199 --> 00:18:27,399
- ...že dokážete tvořit rýmy?
- Pamatuji.
- 347
00:18:27,687 --> 00:18:31,497
Naučil jste se číst a psát
asi ve čtyřech letech, že ano?
- 348
00:18:31,672 --> 00:18:32,697
Ano, ve čtyřech letech.
- 349
00:18:32,988 --> 00:18:37,083
Vzbudil jsem se brzy z rána,
dumal nad tím, kým chci být.
- 350
00:18:37,615 --> 00:18:41,164
Přepadávat v moři lodě,
jako správný pirát žít.
- 351
00:18:41,549 --> 00:18:44,660
<i>(zní úryvek z básně)</i>
,,...dumal nad tím, kým chci být.
- 352
00:18:45,033 --> 00:18:48,042
Přepadávat v moři lodě,...
- 353
00:18:48,526 --> 00:18:50,946
...jako správný pirát žít.“
- 354
00:19:00,456 --> 00:19:02,289
Teď se tomu nejspíš těžko věří.
- 355
00:19:02,535 --> 00:19:04,541
Ale vláda SSSR jako první pochopila,...

356
00:19:04,771 --> 00:19:07,943
...že by měla z lidí modelovat
kultury svých politických poslů,...

357
00:19:08,462 --> 00:19:10,642
...aby tak vybuodovala mosty
s proklatým Západem.

358
00:19:10,809 --> 00:19:13,743
A tak se od jisté doby v hlavních
městech světa neobjevovali jen...

359
00:19:13,973 --> 00:19:17,211
...přísní a nekompromisní
profesionální diplomaté, ...

360
00:19:17,529 --> 00:19:21,885
...ale také nadšení sovětští
hudebníci, spisovatelé a básníci.

361
00:19:22,726 --> 00:19:25,599
A i Američané se naučili
vcelku dobře hrát tuto hru.

362
00:19:25,822 --> 00:19:30,735
V SSSR se v roli velvyslanců objevovaly,
jedna za druhou, americké superhvězdy.

363
00:19:31,004 --> 00:19:32,890
Jedním z těch nejznámějších...

364
00:19:33,121 --> 00:19:36,549
...byl laureát Nobelovy ceny
a spisovatel John Steinbeck.

365
00:19:37,206 --> 00:19:39,848
Jeho příjezd se podobal zemětřesení.

366
00:19:43,620 --> 00:19:45,780
STRÝC A STEINBECK
- Můj strýc...

367
00:19:49,122 --> 00:19:50,976
...se nějak spřátelil
s Johnem Steinbeckem.

368
00:19:51,247 --> 00:19:52,413
To, co se stalo,...

369
00:19:52,747 --> 00:19:54,080
...bylo fantastické.

370
00:19:54,588 --> 00:19:55,588
Protože...

371
00:19:56,181 --> 00:19:58,248
...můj strýc pocházel ze stanice Zima.

372
00:19:58,458 --> 00:20:00,259
A u mně doma seděl Steinbeck.

373
00:20:01,292 --> 00:20:04,869
A my jsme s ním mluvili španělsky.
Uměl jsem dobře španělsky.

374
00:20:05,814 --> 00:20:08,614
Steinbeck tehdy mluvil plynule španělsky.

375
00:20:10,851 --> 00:20:14,651
Seděli jsme, tlachali
a v tu chvíli k nám vpadl můj strýc.

376
00:20:15,340 --> 00:20:17,417
Naprosto ze stanice Zima.

377
00:20:17,545 --> 00:20:19,520
Byl šéfem vozového parku.

378
00:20:19,886 --> 00:20:21,330
Řidičem nákladáku.

379
00:20:21,790 --> 00:20:23,144
Strašně miloval poezii.

380
00:20:23,447 --> 00:20:24,447
A přišel...

381
00:20:24,685 --> 00:20:25,859
...s kufrem.

382
00:20:27,048 --> 00:20:29,020
Musel na nějakou
naléhavou pracovní cestu.

383
00:20:29,104 --> 00:20:30,552
Jel do Soči.

384
00:20:32,036 --> 00:20:33,969
A ptá se: „Koho to tady máš?“

385
00:20:34,113 --> 00:20:35,150
„Mám tady...

386
00:20:36,389 --> 00:20:38,055
...jednoho Američana. ...

387
00:20:38,700 --> 00:20:39,705
Spisovatele.“

388
00:20:40,000 --> 00:20:41,733
A pak se objevil proletář.

389
00:20:42,183 --> 00:20:43,316
Ve skutečnosti...

390
00:20:44,945 --> 00:20:46,211
...on tak trochu...

391
00:20:46,568 --> 00:20:49,782
Víte, všechno to tak trochu
vypadalo jako inscenace.

392
00:20:49,957 --> 00:20:51,690
- Jako narařičená?
- Ano.

393
00:20:52,290 --> 00:20:54,335
Vypadalo to tak nějak divadelně!

394
00:20:54,772 --> 00:20:58,434
- A najednou přichází řidič ze Sibíře...
- Ano, ze Sibíře. Jeden po druhém.

395
00:20:58,779 --> 00:21:00,903
- ...který ví, kdo je to Steinbeck.
- Ano! Přesně tak!

396
00:21:01,054 --> 00:21:04,387
A najednou se ukázalo,
že ví, kdo je Steinbeck.

397
00:21:05,848 --> 00:21:08,171
Zeptal se ho: „A vůbec, vy vlastně...“

398
00:21:09,005 --> 00:21:11,750
A on... ještě jsem mu
ani nestačil říct příjmení.

399
00:21:12,981 --> 00:21:14,986
Prostě americký spisovatel.

400
00:21:15,576 --> 00:21:17,718
A ptá se ho: „A co čtete?“

401
00:21:18,155 --> 00:21:20,447
„No, čtu Marka Twaina, samozřejmě.“

402
00:21:21,622 --> 00:21:24,040
„A ten náhodou neslyšel
o nějakém spisovateli...“

403
00:21:25,468 --> 00:21:26,473
...Steinbeckovi?“

404
00:21:26,532 --> 00:21:27,705
„No,“ říká.

405
00:21:28,298 --> 00:21:29,934
„Hrozny hněvu jsem od něj četl.“

406
00:21:31,863 --> 00:21:33,638
A jemu málem vylezly oči z důlků.

407
00:21:35,106 --> 00:21:36,111
„Opravdu?“

408
00:21:36,789 --> 00:21:37,794
Byl nedůvěřivý.

409
00:21:39,154 --> 00:21:41,588
„Nějak si ten román nepamatuju.“

410
00:21:41,771 --> 00:21:42,787
O čem to je?“

411
00:21:43,049 --> 00:21:45,481
- (smích) Začal ho zkoušet.
- A začal se ho vyptávat.

412
00:21:46,651 --> 00:21:50,451
„Teď už si nepamatuju
hrdiny toho románu, omluvte mě.“

413
00:21:50,959 --> 00:21:52,467
A pak si můj strýc vzpomněl!

414
00:21:53,250 --> 00:21:54,901
„A co to bylo za knížku?“

415
00:21:56,203 --> 00:22:00,199
„Tahle knížka byla vydaná
jako román v deníku. Četl jsem ji.“

416
00:22:00,819 --> 00:22:03,730
A všechno to popsal.
Moc dobře si to pamatoval.

417
00:22:03,913 --> 00:22:05,500
I příjmení si pamatoval.

418
00:22:06,389 --> 00:22:07,656
Příjmení té rodiny.

419
00:22:15,050 --> 00:22:18,637
- A tehdy Steinbeck řekl...
- A pak Steinbeck oněměl.

420
00:22:18,875 --> 00:22:20,875
„To já jsem autorem té knihy.“

421
00:22:22,121 --> 00:22:25,383
Řekl to. „To já jsem autorem té knihy.“

422
00:22:28,674 --> 00:22:29,674
No, ano.

423
00:22:34,358 --> 00:22:35,825
A pak můj strýc řekl:

424
00:22:36,828 --> 00:22:38,246
„Ale no tak,“ povídá.

425
00:22:38,564 --> 00:22:42,230
„Vždyť on měl jen pár vousů
a vy máte pořádný plnovous.“

426
00:22:42,350 --> 00:22:43,768
Na fotce v tom románu?

427
00:22:43,864 --> 00:22:45,617
- „Kdy to bylo?!“
- Ano. To bylo...

428
00:22:45,753 --> 00:22:47,486
„Jsem to já! Jsem to já!“

429
00:22:47,785 --> 00:22:49,711
(smích)

430
00:22:50,179 --> 00:22:52,978
A Steinbeck už teď musel
dokázat, že je to on, že ano?

431
00:22:53,169 --> 00:22:57,137
A ráno jsem to vše jen překládal
ze španělštiny do ruštiny,...

432
00:22:58,217 --> 00:23:01,000
...na všechno se vyptával, co to je...

433
00:23:02,476 --> 00:23:07,117
A potom povídá:
„Mám tu napsáno, že máte jeden zvyk.“

434
00:23:08,514 --> 00:23:10,847
Vypít půl litru ve třech.“

<p>435 00:23:11,336 --> 00:23:12,583 (smích)</p> <p>436 00:23:15,075 --> 00:23:17,716 A co myslíte? Počkal do rána...</p> <p>437 00:23:18,494 --> 00:23:20,009 ...a oni šli s ním...</p> <p>438 00:23:20,341 --> 00:23:22,997 Hledat, kde by to mohli...</p> <p>439 00:23:23,268 --> 00:23:24,926 - ...uspořádat? - Ano.</p> <p>440 00:23:25,330 --> 00:23:27,958 A potřebovali, abych zmizel.</p> <p>441 00:23:30,304 --> 00:23:33,738 - Přitom potřebovali najít pořádného... - ...pořádného ochlastu.</p> <p>442 00:23:33,865 --> 00:23:34,865 - Ano. (smích)</p> <p>443 00:23:35,523 --> 00:23:37,879 Domluvili jsme se, že za hodinu přijdu.</p> <p>444 00:23:39,196 --> 00:23:41,950 A v tu chvíli se objevil samotný zástupce Svazu spisovatelů.</p>	<p>445 00:23:42,204 --> 00:23:44,320 „Ztratili jste Steinbecka!“ a tak podobně.</p> <p>446 00:23:44,447 --> 00:23:45,971 No, zkrátka...</p> <p>447 00:23:47,129 --> 00:23:48,486 Byla to Tisíc a jedna noc.</p> <p>448 00:23:48,756 --> 00:23:49,761 Stručně řečeno, ...</p> <p>449 00:23:49,923 --> 00:23:53,657 ...když jsem se pak vrátil, nevěřil jsem vlastním očím.</p> <p>450 00:23:54,301 --> 00:23:55,783 Seděl tam...</p> <p>451 00:23:56,283 --> 00:23:57,966 ...nějaký člověk...</p> <p>452 00:23:58,998 --> 00:24:00,177 ...s rybářským prutem.</p> <p>453 00:24:00,657 --> 00:24:02,523 (smích) Někde sehnali rybáře?</p> <p>454 00:24:02,719 --> 00:24:04,789 - S prutem. - Třetího na ten půl litr.</p>
---	---

- 455
00:24:05,059 --> 00:24:08,049
A Steinbeck dřímá a můj strýc taky.
- 456
00:24:08,482 --> 00:24:12,303
- Tak nějak se všichni společně shlukli.
- Sousoší „Půl litr ve třech“.
- 457
00:24:12,488 --> 00:24:14,582
(smích)
- Bylo to prostě úžasné.
- 458
00:24:17,182 --> 00:24:20,444
Myslím si, že pro Jevtušenka
byl vzorem jeho otec.
- 459
00:24:20,722 --> 00:24:24,950
A to je důvod, proč se mu vryl do
paměti složitý vztah jeho otce a matky.
- 460
00:24:26,077 --> 00:24:27,752
Jeho otec byl také básník.
- 461
00:24:28,162 --> 00:24:30,241
Právě on mu jako první prozradil,...
- 462
00:24:30,702 --> 00:24:32,095
...jak skládat básně...
- 463
00:24:32,445 --> 00:24:33,912
...a jak milovat ženy.
- 464
00:24:36,999 --> 00:24:39,018
ROZVOD RODIČŮ
- 465
00:24:46,269 --> 00:24:48,669
Moje máma byla mladá a velmi krásná.
- 466
00:24:50,648 --> 00:24:51,648
A tak dále.
- 467
00:24:52,034 --> 00:24:54,709
S tátou se rozvedli.
Ale není pravda,...
- 468
00:24:55,931 --> 00:24:58,557
...jak se někde uvádí,...
- 469
00:24:59,837 --> 00:25:01,969
...že se rozvedli kvůli...
- 470
00:25:02,293 --> 00:25:03,909
...kvůli tomu, že byli...
- 471
00:25:04,480 --> 00:25:06,314
...tátovi příbuzní zatčení.
- 472
00:25:06,609 --> 00:25:07,964
To není pravda.
- 473
00:25:08,171 --> 00:25:10,386
Vždyť její otec byl taky...
- 474
00:25:10,680 --> 00:25:13,052
- Byl také ve vězení.
- Ne, není to pravda.

475
00:25:13,314 --> 00:25:15,489
Nemělo to žádný politický význam.

476
00:25:16,060 --> 00:25:19,208
- Prostě byla... Ve skutečnosti...
- Kdo koho opustil?

477
00:25:20,535 --> 00:25:22,389
- Nikdo nikoho neopustil!
- A jak to bylo?

478
00:25:22,738 --> 00:25:23,738
No, prostě...

479
00:25:24,858 --> 00:25:26,572
Táta se vlastně rozvádět nechtěl.

480
00:25:26,976 --> 00:25:31,332
Nejvíc zarážející je, že se
nerozvedl, jak jsem se dozvěděl.

481
00:25:32,488 --> 00:25:35,528
Takže se nakonec nerozvedl? Zůstali spolu?

482
00:25:35,750 --> 00:25:37,988
Zjistila to Máša, moje manželka.

483
00:25:38,344 --> 00:25:39,344
Moje máma...

484
00:25:39,701 --> 00:25:42,978
...před svou smrtí Máše
řekla, že se vlastně...

485
00:25:43,757 --> 00:25:45,423
„Pokud bych byla,“ začala,...

486
00:25:45,818 --> 00:25:49,824
„...byla špatnou manželkou,
tedy špatnou ženskou,“ řekla,...

487
00:25:50,040 --> 00:25:53,712
„...tak bych Sašu mohla za to,
že byl polygamista, udat.“

488
00:25:53,879 --> 00:25:55,744
- Ano, polygamista.
- „Ale bylo mi ho líto. ...

489
00:25:56,245 --> 00:25:58,170
Byl to přece jen dobrý chlapík.“

490
00:25:59,781 --> 00:26:01,540
Zkrátka u něj našla...

491
00:26:02,255 --> 00:26:04,136
Jel někam na služebku...

492
00:26:04,764 --> 00:26:05,777
Víte, tehdy...

493
00:26:07,245 --> 00:26:10,298
Nic vážného to nebylo.
Nechtěl ji opustit, to ne.

494
00:26:10,505 --> 00:26:12,166
Nic takového. Moc mě miloval.

495
00:26:13,798 --> 00:26:15,851
Ale koupil tam jedné ženské...

496
00:26:16,503 --> 00:26:18,570
Jel na služebku do Leningradu.

497
00:26:19,874 --> 00:26:23,667
A tenkrát se objevily nějaké speciální
punčochy. A ty se tehdy darovaly.

498
00:26:23,856 --> 00:26:26,030
- Ano.
- Ano. Byl to luxus.

499
00:26:26,364 --> 00:26:29,790
- Byl to opravdu luxusní dárek.
- Tehdy začali dělat hedvábné punčochy.

500
00:26:30,441 --> 00:26:33,512
A když ho balila,
nebyla to žádná špiónka,...

501
00:26:34,614 --> 00:26:38,947
...ale balila ho na cesty, tak u něj
náhodou našla ty punčochy, ...

502
00:26:41,412 --> 00:26:43,328
...které očividně nebyly pro ni.

503
00:26:43,791 --> 00:26:45,324
- A řekla: ...
- Pro ni.

504
00:26:45,916 --> 00:26:48,316
„Tak takhle je to!“ A ukázala mu,
kde jsou dveře. Pak ale...

505
00:26:48,892 --> 00:26:49,897
...řekla...

506
00:26:50,082 --> 00:26:52,907
Opravdu jsem si byl
jistý, že se rozvedli.

507
00:26:54,351 --> 00:26:55,549
Vůbec jsem to nevěděl.

508
00:26:56,255 --> 00:26:57,976
A tak se dál ženíl,...

509
00:26:58,292 --> 00:27:01,212
- ...aniž by byl rozvedený.
- Ano. A přitom byl polygamistou.

510
00:27:08,781 --> 00:27:12,576
O zástupu žen a o rozvodech
Jevtušenka si štěbetala celá země.

511
00:27:13,465 --> 00:27:15,931
Tím nejznámějším byl
přitom jeho první svazek...

512
00:27:16,416 --> 00:27:17,616
...a také rozchod.

513
00:27:17,924 --> 00:27:20,971
S tatarsko-italskou kráskou
a básnířkou Bellou Achmadulinovou.

514
00:27:21,912 --> 00:27:26,461
Ta byla tehdy pro nás všechny
tím nejpřitažlivějším sexsymbolem.

515
00:27:36,930 --> 00:27:38,571
BELLA

516
00:27:39,629 --> 00:27:41,419
Tehdy jsem udělal velkou chybu.

517
00:27:42,190 --> 00:27:44,187
Nechci to jen tak říkat,...

518
00:27:44,307 --> 00:27:45,799
...ale zkrátka...

519
00:27:46,029 --> 00:27:49,005
Ve svém životě jsem
udělal obrovskou chybu.

520
00:27:49,727 --> 00:27:51,510
Čekali jsme dítě...

521
00:27:51,693 --> 00:27:55,138
...a sami jsme ještě byli dětmi.
Víte, nějak jsem si to neuvědomil.

522
00:27:55,694 --> 00:27:58,834
Ne, že bych ji nutil,
abychom neměli dítě...

523
00:27:59,074 --> 00:28:00,771
To ne, ale tak nějak...

524
00:28:02,350 --> 00:28:03,459
A pak jsem...

525
00:28:03,991 --> 00:28:09,227
Když pak doktor řekl, že dítě
určitě mít nebude, bylo to strašné.

526
00:28:09,702 --> 00:28:12,796
Pro mě to byl Boží trest.
A víte když jsem se pak...

527
00:28:13,661 --> 00:28:16,693
...když jsem se pak
dozvěděl, že si osvojila...

528
00:28:17,803 --> 00:28:21,128
- Adoptovala dcerku.
- ...osvojila dcerku. Ale když...

529
00:28:21,825 --> 00:28:25,364
... když se jí pak podařilo
mít vlastní dítě, víte...

530
00:28:26,674 --> 00:28:29,624
...a tak dále, víte...

531
00:28:31,331 --> 00:28:35,194
Já nejsem zarytý věřící,
ale tak jsem děkoval,...

532
00:28:35,345 --> 00:28:37,463
...tak jsem děkoval Bohu,...

533
00:28:37,604 --> 00:28:39,404
...že jsem prostě umíral...

534
00:28:41,850 --> 00:28:44,882
Z duše mi smazal velký hřích.

535
00:28:45,127 --> 00:28:46,176
Ona byla...

536
00:28:46,612 --> 00:28:49,300
...byla opravdu obdivuhodná. Víte,...

537
00:28:51,173 --> 00:28:52,385
A mně je...

538
00:28:53,552 --> 00:28:57,123
...je mi velmi líto,
že jsme spolu neměli dítě.

539
00:28:58,187 --> 00:29:01,915
Vždy, když vzpomínáte na Bellu,
zdůrazňujete, že když jste...

540
00:29:05,040 --> 00:29:07,759
...že když jste byli svoji,
tak prakticky nepila.

541
00:29:09,640 --> 00:29:11,640
Ne. Víte, ona...

542
00:29:12,411 --> 00:29:14,710
Ona milovala dvě...

543
00:29:15,114 --> 00:29:19,528
...úplně neslučitelné a
nesourodé věci – pivo a zákusky.

544
00:29:20,730 --> 00:29:25,516
Byla trošku při těle. A hodně
jsme se kvůli tomu hádali...

545
00:29:26,413 --> 00:29:30,117
Vždycky měla nějaké zásoby za skříní...

546
00:29:30,443 --> 00:29:32,316
...a tak podobně.
Schovávala si je.

547
00:29:32,816 --> 00:29:35,790
A když jsme se kvůli něčemu hádali, ...

548
00:29:36,092 --> 00:29:39,610
...vytáhla flašku piva a jedla zákusky.

549
00:29:39,895 --> 00:29:41,539
A já se na ni díval.

550
00:29:41,722 --> 00:29:43,538
Bože, byla to nádhera!

551
00:29:44,911 --> 00:29:47,116
Kdo ji naučil doopravdy pít?

552
00:29:47,671 --> 00:29:50,631
A protože jsem odjel na Dálný východ...

553
00:29:51,481 --> 00:29:52,518
No, to víte.

554
00:29:52,819 --> 00:29:54,685
Já jsem... Samozřejmě jsem...

555
00:29:54,994 --> 00:29:57,728
Zkrátka to byl mladistvý egoismus.

556
00:29:58,530 --> 00:30:00,545
Obecně to byla těžká cesta.

557
00:30:00,863 --> 00:30:04,545
A ona se nijak nemontovala do...

558
00:30:06,027 --> 00:30:09,501
...do Sibíře. Tam, kam
jsem jel, to nebylo možné.

559
00:30:09,708 --> 00:30:13,446
A ona chtěla jet semnou, na tu Sibiř.
A, víte, já jsem Bellu...

560
00:30:14,132 --> 00:30:15,449
Ona byla...

561
00:30:15,855 --> 00:30:18,590
Podobala se nějakému
exotickému ptáčkovi.

562
00:30:18,878 --> 00:30:21,544
Opravdu.
Když jsem se vrátil domů, ...

563
00:30:23,651 --> 00:30:27,186
...najednou postavila na
stůl koňak a začala kouřit.

564
00:30:27,424 --> 00:30:28,678
Nikdy předtím nekouřila.

565
00:30:30,330 --> 00:30:31,345
A já jsem...

566
00:30:32,044 --> 00:30:34,137
...já jsem pocítil, že je nějaká jiná.

567
00:30:34,780 --> 00:30:36,746
Vraťme se na...

568
00:30:38,452 --> 00:30:40,499
...na začátek vašeho
vztahu s Achmadulinovou.

569
00:30:40,762 --> 00:30:42,873
Řekněte nám, jak jste s ní jel poprvé...

570
00:30:43,238 --> 00:30:44,705
...do Suchumi, k moři.

571
00:30:46,165 --> 00:30:49,329
No, bylo to kouzelné a legrační.

- 572
00:30:50,147 --> 00:30:51,178
A kouzelné.
- 573
00:30:51,933 --> 00:30:56,272
Když jsme přijeli, nějaký abcházký mladík, Alexej Lasurija, nám dal klíče.
- 574
00:30:58,120 --> 00:30:59,125
No.
- 575
00:30:59,726 --> 00:31:02,507
Šli jsme do prázdného bytu...
- 576
00:31:03,951 --> 00:31:05,351
...a tam jsme se uložili ke spánku.
- 577
00:31:06,572 --> 00:31:09,377
Ale v noci po nás začalo něco ložit.
- 578
00:31:09,958 --> 00:31:11,095
Odkryli jsme peřinu.
- 579
00:31:11,632 --> 00:31:16,299
Rozsvítili jsme a viděli, jak se k nám blíží průhledné a hladové štěnice...
- 580
00:31:17,090 --> 00:31:18,683
...za všech stěn.
- 581
00:31:19,073 --> 00:31:20,606
Byl jsem jimi obklopen.
- 582
00:31:21,017 --> 00:31:23,284
A úžasná Belločka...
- 583
00:31:23,530 --> 00:31:25,893
...jimi byla obklopena taky. Ale ona,...
- 584
00:31:26,219 --> 00:31:28,575
...víte, byla nebeské...
- 585
00:31:29,605 --> 00:31:32,771
...stvoření, a přesto...
Ale ženy v takových...
- 586
00:31:33,861 --> 00:31:35,771
...situacích bývají duchapřítomné.
- 587
00:31:35,892 --> 00:31:37,969
Okamžitě zavolala...
- 588
00:31:38,319 --> 00:31:39,319
...sousedovi...
- 589
00:31:39,803 --> 00:31:44,232
...Lasurije, vzala nějaký petrolej a hadr a začala tam všechno vytírat.
- 590
00:31:44,430 --> 00:31:45,430
A já...
- 591
00:31:46,320 --> 00:31:47,984
Na mě byl ten...

592
00:31:50,192 --> 00:31:51,888
Na mě byl ten nejostudnější pohled.

593
00:31:52,229 --> 00:31:53,429
Seděl jsem nahý...

594
00:31:54,308 --> 00:31:55,824
...na stole a plakal.

595
00:31:56,851 --> 00:31:58,784
Prostě jsem plakal ponížením.

596
00:31:59,929 --> 00:32:00,929
Jak jste se začali...

597
00:32:01,492 --> 00:32:03,460
...vzájemně vzdalovat?
Jak jste se rozcházelí?

598
00:32:03,609 --> 00:32:05,323
Proč se to vlastně stalo?

599
00:32:05,538 --> 00:32:08,839
Zapomněl jsem na jeden zákon:
„S milovanými se nerozcházejte.“

600
00:32:09,099 --> 00:32:12,597
Hlavně, když jsou moc
mladí. Rozumíte? To je...

601
00:32:13,960 --> 00:32:17,800
Tehdy bych ji opustil, když
jsem ji ještě opustit nemohl.

602
00:32:19,778 --> 00:32:20,790
A já...

603
00:32:21,680 --> 00:32:24,495
Já jsem udělal špatnou
věc, která,...

604
00:32:25,162 --> 00:32:26,162
...obecně...

605
00:32:26,654 --> 00:32:28,866
Nezakazoval jsem jí, abychom měli dítě.

606
00:32:29,026 --> 00:32:31,866
To ne. Ale prostě jsem...

607
00:32:33,268 --> 00:32:36,159
Prostě jsem neprojevil nějaké nadšení.

608
00:32:36,742 --> 00:32:39,655
Ale v té době jste již měl
románky s jinými ženami, že ano?

609
00:32:40,155 --> 00:32:41,155
No a co?

610
00:32:41,438 --> 00:32:45,343
Taková láska, jako
k Belle, to ale nebyla.

611
00:32:46,050 --> 00:32:47,517
A jak na to reagovala?

612
00:32:47,794 --> 00:32:48,794
Na co?

613
00:32:49,015 --> 00:32:51,854
Na to, že se domů vrátíte pozdě.

614
00:32:53,443 --> 00:32:54,751
Kdysi jsme jednou...

615
00:32:56,783 --> 00:32:58,195
Čekala na mě.

616
00:32:58,639 --> 00:33:01,510
Dala na stůl talíře, abychom povečeřeli.

617
00:33:03,780 --> 00:33:06,397
Pak jsem ale přišel
pozdě a ona už spala.

618
00:33:07,032 --> 00:33:09,366
Žádný talířek tam na mě už nečekal.

619
00:33:10,667 --> 00:33:12,151
Potom jsme se potkali.

620
00:33:12,731 --> 00:33:14,444
Naše dva taxíky se potkaly.

621
00:33:15,847 --> 00:33:17,635
Společně jste přijeli k domu, že?

622
00:33:20,593 --> 00:33:21,593
No...

623
00:33:22,485 --> 00:33:25,229
- A pak?
- No, a to je vše. Tak se to stalo.

624
00:33:30,290 --> 00:33:31,740
Zkoušel jste se usmířit?

625
00:33:32,086 --> 00:33:34,157
- Ne.
- Přišel jste za ní se šampaňským?

626
00:33:34,356 --> 00:33:35,356
Ano.

627
00:33:35,757 --> 00:33:37,251
Pak už jsem se...

628
00:33:37,910 --> 00:33:41,957
...odstěhoval a odjel.
Pak jsem se jednou pokusil přijet,...

629
00:33:43,180 --> 00:33:44,662
...ale neotevřela mi dveře.

630
00:33:45,811 --> 00:33:47,471
Možná, že u ní někdo byl. Nevím.

631
00:33:47,852 --> 00:33:48,852
A co řekla?

632
00:33:50,479 --> 00:33:52,439
Řekla: „Jsi opilý, Ženjo. ...“

633
00:33:52,939 --> 00:33:54,637
Není potřeba vzpomínat na minulost.“

634
00:33:55,122 --> 00:33:57,510
- A zavřela dveře? Nebo...?
- Ne, ani je neotevřela.

635
00:33:57,756 --> 00:33:59,487
A celý rozhovor...

636
00:33:59,869 --> 00:34:02,091
Celý rozhovor probíhal
přes zavřené dveře?

637
00:34:03,440 --> 00:34:04,440
No...

638
00:34:04,869 --> 00:34:05,954
Bylo už pozdě.

639
00:34:06,660 --> 00:34:07,660
To je celé.

640
00:34:07,714 --> 00:34:10,102
<i>(Píseň Něco se se mnou děje,
text - J. Jevtušenko)</i>

641
00:34:10,142 --> 00:34:11,903
Opravdu to byla velká láska.

642
00:34:12,888 --> 00:34:14,319
Já jsem ji prostě zbožňoval.

643
00:34:14,563 --> 00:34:16,626
Nejen obyčejně miloval, ale zbožňoval.

644
00:34:19,570 --> 00:34:21,298
Je to poznat...

645
00:34:22,330 --> 00:34:24,187
...i z básní, ze všeho.

646
00:34:39,662 --> 00:34:42,948
Tak už mi přijď pomoct,
ať už jsi kdo jsi!

647
00:34:44,359 --> 00:34:47,092
A znič mezi těma dvěma
to pomyslné cosi.

648
00:34:48,833 --> 00:34:50,944
Tak ukonči už trápení těch,
co o to nestojí!

649
00:34:51,063 --> 00:34:53,063
A sved' na společnou cestu ty,
co rádi se mají.

650
00:35:10,966 --> 00:35:14,665
Závody, honičky, řinčení mečů,
proudy vína a královské bály.

651
00:35:14,992 --> 00:35:16,992
Jedním z oblíbených hrdinů Jevtušenka...

652
00:35:17,238 --> 00:35:18,838
...byl vždycky d'Artagnan.

- 653
00:35:19,341 --> 00:35:20,701
Pamatujete na romány A. Dumase,...
- 654
00:35:20,866 --> 00:35:22,847
...v nichž se začne
celé impérium hroutit...
- 655
00:35:23,031 --> 00:35:25,641
...kvůli neopatrnému pohledu,
který vrhla královna...
- 656
00:35:26,141 --> 00:35:28,130
...nebo kvůli upuštěné rukavici?
- 657
00:35:31,100 --> 00:35:35,349
V podobné romantické hry na
vyšší úrovni byl vtažen i Jevtušenko.
- 658
00:35:36,468 --> 00:35:40,008
Jednou si ho k sobě kvůli důležitému
rozhovoru pozval Robert Kennedy,...
- 659
00:35:40,347 --> 00:35:42,124
...bratr amerického prezidenta.
- 660
00:35:43,026 --> 00:35:45,418
A toto pozvání nebylo
v žádném případě náhodné.
- 661
00:35:46,051 --> 00:35:49,168
Od Kennedyho to byl
dobře promyšlený politický tah.
- 662
00:35:49,653 --> 00:35:51,289
V SSSR v té době...
- 663
00:35:51,660 --> 00:35:54,946
...propukal velkolepý
literárně-politický skandál.
- 664
00:35:55,611 --> 00:35:58,005
Dva spisovatele,
A. D. Siňavského a J. M. Daniela,...
- 665
00:35:58,417 --> 00:36:00,368
...obvinili z toho, že pod pseudonymy...
- 666
00:36:00,559 --> 00:36:03,153
...zveřejnili na Západě
antisovětská díla.
- 667
00:36:03,876 --> 00:36:06,167
O soudním řízení
se Siňavským a Danielem...
- 668
00:36:06,326 --> 00:36:08,793
...denně psala všechna západní média.
- 669
00:36:13,031 --> 00:36:14,197
U nás si tehdy mysleli, že...
- 670
00:36:14,445 --> 00:36:16,689
...právě KGB prozradil skutečná jména...
- 671
00:36:17,063 --> 00:36:19,118
...autorů antisovětských pamfletů.

672
00:36:19,664 --> 00:36:21,850
Ale během tajné besedy s Jevtušenkem...

673
00:36:22,091 --> 00:36:23,835
...přichází Robert Kennedy...

674
00:36:24,153 --> 00:36:26,780
...se zcela novou překvapivou verzí.

675
00:36:31,939 --> 00:36:33,989
JEDNOU V AMERICE

676
00:36:34,995 --> 00:36:38,471
- Jak to probíhalo?
- Bylo to...

677
00:36:38,813 --> 00:36:41,820
Bylo to dost legrační,
abych tak řekl. Ukazoval jsem...

678
00:36:42,945 --> 00:36:46,341
On mi ukazoval, kde je
toaleta a doprovodil mě tam.

679
00:36:47,014 --> 00:36:50,498
„A mimochodem, chtěl jsem
vám říct,“ řekl mi při zapnuté sprše.

680
00:36:51,949 --> 00:36:55,685
A pak pokračoval:
„Chci vás upozornit na jednu věc.

681
00:36:56,240 --> 00:36:58,741
Chtěl bych, aby vaši lidé věděli,...

682
00:37:00,643 --> 00:37:01,643
..., že...

683
00:37:02,422 --> 00:37:05,301
...jména vašich dvou spisovatelů...

684
00:37:06,426 --> 00:37:08,894
...vydala naše rozvědka.“

685
00:37:09,259 --> 00:37:10,791
Byl jsem úplně v šoku!

686
00:37:11,125 --> 00:37:13,045
Tehdy jsem byl naivní.
A povídám: „Proč?“

687
00:37:13,240 --> 00:37:14,245
„Proč? ...

688
00:37:14,433 --> 00:37:16,023
Z předních příček...

689
00:37:17,654 --> 00:37:19,833
...na nějaký čas
zmizela válka ve Vietnamu.

690
00:37:20,166 --> 00:37:21,458
A ukázalo se, že...

691
00:37:21,863 --> 00:37:24,656
...Rusové vězní své spisovatele.

692
00:37:24,973 --> 00:37:27,314
A my jsme pro svobodu slova. A pak...

693
00:37:27,884 --> 00:37:30,511
...všechno jsou to čistě politické hry.“

694
00:37:31,125 --> 00:37:32,471
Tohle mi řekl.

695
00:37:32,607 --> 00:37:33,670
A to je celé.

696
00:37:33,868 --> 00:37:35,730
A v čem spočívala jeho myšlenka?

697
00:37:36,000 --> 00:37:38,148
Proč pro něj bylo
důležité, aby vám to řekl?

698
00:37:38,397 --> 00:37:40,434
Protože na úrovni...

699
00:37:40,689 --> 00:37:42,776
...politických činitelů takové...

700
00:37:43,046 --> 00:37:45,779
...třídy a rozsahu
jako Robert Kennedy...

701
00:37:46,308 --> 00:37:47,903
...se takové věci nedějí náhodou.

702
00:37:48,181 --> 00:37:51,149
Ano. Vy víte, o co šlo.
Neřekl mi, že to nemám...

703
00:37:52,197 --> 00:37:55,654
...že to nemám někomu říkat.
„Dost bylo zapnuté sprchy – promiňte.“

704
00:37:56,493 --> 00:37:58,157
Ale bylo jasné, že nemůžu...

705
00:37:58,356 --> 00:38:00,689
...že nemůžu říct
jeho příjmení. To mi ale neřekl!

706
00:38:02,501 --> 00:38:04,989
Myslíme si, že je Země obrovská.

707
00:38:05,750 --> 00:38:08,005
Ale někdy se ta Země
dokáže vejít do jedné místnosti...

708
00:38:08,388 --> 00:38:11,119
...a dva lidé tak
mohou změnit osud světa.

709
00:38:12,108 --> 00:38:14,587
Američané zabili
dvě mouchy jednou ranou.

710
00:38:15,536 --> 00:38:19,423
Pozornost světových médií byla odvrácena
od jejich krvavé války ve Vietnamu,...

- 711
00:38:20,087 --> 00:38:23,492
...a zároveň média udeřila
na představu o efektivitě KGB.
- 712
00:38:24,234 --> 00:38:28,624
To znamená, že byli kompromitováni
i tehdejší šéfové státní bezpečnosti,...
- 713
00:38:28,773 --> 00:38:32,877
...kteří se snažili zbavit, podle nich,
příliš slabošského Leonida Brežněva.
- 714
00:38:33,994 --> 00:38:36,396
V tom spočívala
podstata amerických činů.
- 715
00:38:36,595 --> 00:38:40,301
Dávali přednost tomu, aby byl jejich
partnerem právě předvídatelný Brežněv.
- 716
00:38:41,190 --> 00:38:44,870
A tímto způsobem se Američané
za pomoci Jevtušenka snažili zabránit...
- 717
00:38:45,133 --> 00:38:48,212
...politickému převratu,
který se v SSSR připravoval.
- 718
00:38:48,620 --> 00:38:51,080
A tak si Jevtušenko ve svém životě...
- 719
00:38:51,308 --> 00:38:54,976
...vyzkoušel roli svého idolu
d'Artagnana, jež si nezahrál ve filmu.
- 720
00:38:55,709 --> 00:39:00,305
Dnes je velmi těžké si podobně zvláštní
situaci s básníkem, který stojí...
- 721
00:39:00,504 --> 00:39:02,187
...v centru světových
intrik, představit.
- 722
00:39:02,536 --> 00:39:04,469
Přímo z Kennedyho koupelny...
- 723
00:39:05,039 --> 00:39:07,165
...spěchal náš básník do OSN.
- 724
00:39:08,994 --> 00:39:09,999
Přišel jsem...
- 725
00:39:10,655 --> 00:39:14,873
...za Fedorenkem,
zástupcem naší mise (v OSN),...
- 726
00:39:15,524 --> 00:39:19,561
...a řekl jsem mu, že mám velmi
důležité sdělení, které mi předal...
- 727
00:39:19,878 --> 00:39:23,852
...jeden americký činitel.
A pokud je to pravda, tak...
- 728
00:39:25,235 --> 00:39:27,739
Mimochodem, neměl jsem co ztratit.
- 729
00:39:28,069 --> 00:39:29,958
A tak jsem...

- 730
00:39:32,379 --> 00:39:36,252
...přišel k Fedorenkovi a oznámil
mu, že napíšu takový dopis.
- 731
00:39:36,854 --> 00:39:38,322
Ale – kdo ho bude číst?
- 732
00:39:38,473 --> 00:39:40,417
Odpověděl: „Bude ho číst šifrovatel. ...
- 733
00:39:40,608 --> 00:39:43,219
... Jen šifrovatel.“
A já na to: „Aha, šifrovatel!“
- 734
00:39:43,402 --> 00:39:45,902
Myslíte si, že jsem si
neuvědomoval, jak...
- 735
00:39:46,251 --> 00:39:48,181
...jak nebezpečnou hru hraju?
- 736
00:39:49,369 --> 00:39:51,209
Bylo to opravdu nebezpečné!
- 737
00:39:51,709 --> 00:39:53,701
Šlo to jako zašifrovaná zpráva!
- 738
00:39:54,846 --> 00:39:58,596
Pokud sovětský diplomat Fedorenko,
který chtěl pomoci Brežněvovi, ...
- 739
00:39:58,852 --> 00:40:00,533
...neměl zbytečné otázky,...
- 740
00:40:01,079 --> 00:40:04,826
...pak za Jevtušenkem
brzy přišli jiní lidé – v civilu.
- 741
00:40:05,436 --> 00:40:07,362
Aby z něj dostali to nejdůležitější.
- 742
00:40:07,647 --> 00:40:11,860
Kdo byl zdrojem těchto
informací státního významu.
- 743
00:40:13,465 --> 00:40:17,004
Další den, v 7 hodin, ke mně přijeli.
- 744
00:40:18,834 --> 00:40:21,602
A řekli mi: „Očekávají vás...“
Čekal jsem to.
- 745
00:40:22,784 --> 00:40:26,130
„Očekávají vás... Potřebují vás v misi.“
- 746
00:40:26,331 --> 00:40:28,693
Přijeli dva soudruhové:
„V misi vás okamžitě očekávají.“
- 747
00:40:28,892 --> 00:40:30,225
Odjel jsem v 7 hodin.
- 748
00:40:30,590 --> 00:40:32,190
Vůbec se mnou nemluvili.
- 749
00:40:32,503 --> 00:40:35,638
Ve výtahu zakrývali čísla zády,...

750
00:40:36,064 --> 00:40:39,110
...abych neviděl, v jakém patře jsem.

751
00:40:39,317 --> 00:40:42,116
Pak si jeden z nich sedl
na židli a ten druhý...

752
00:40:43,055 --> 00:40:46,465
...tak, jak to bývá
ve filmech, a pak spustili:

753
00:40:46,734 --> 00:40:47,734
„Kdo je to?...

754
00:40:48,328 --> 00:40:51,463
Napsal jste dopis, který...

755
00:40:52,094 --> 00:40:54,736
...kompromituje Výbor
státní bezpečnosti. Pomluvu.“

756
00:40:56,207 --> 00:40:59,055
A já na to: „Zaprvé – proč víte, ...

757
00:41:00,762 --> 00:41:02,071
...co v něm bylo?

758
00:41:03,648 --> 00:41:06,171
Netvrdil jsem, že je to pravda.“

759
00:41:06,787 --> 00:41:08,288
A oni se mě začali ptát:

760
00:41:08,439 --> 00:41:10,320
„Odkud máte takové informace?...

761
00:41:10,971 --> 00:41:11,976
Víte, ...

762
00:41:12,374 --> 00:41:15,405
...soudruhu Jevtušenko,
jste samozřejmě skvělý básník...

763
00:41:16,468 --> 00:41:20,546
...a byla by škoda, kdyby vás
našli někde tam pod mostem.

764
00:41:22,705 --> 00:41:24,512
Tam někde v Queensu.

765
00:41:25,814 --> 00:41:30,573
Ale Pravda, která
teď publikuje, zveřejní...

766
00:41:31,280 --> 00:41:33,080
...zveřejní váš nekrolog...

767
00:41:33,826 --> 00:41:36,938
...a napíše, že tam
mafie zabila člověka.

768
00:41:38,901 --> 00:41:40,625
Chápete, co tím mám na mysli?

769
00:41:40,771 --> 00:41:43,379
Dal jste se do boje...

770
00:41:43,926 --> 00:41:48,324
...s Výborem státní bezpečnosti,
chytil jste se na návnadu...

771
00:41:48,685 --> 00:41:52,987
...našich amerických nepřátel.
Je vám to jasné, že ano?!“

772
00:41:54,073 --> 00:41:55,308
A tehdy...

773
00:41:56,056 --> 00:41:58,746
...se to ze mě začalo sypat.

774
00:41:59,661 --> 00:42:02,516
Celá ta zásoba pěkných ruských slov.

775
00:42:04,794 --> 00:42:06,895
Já jsem už prostě...

776
00:42:06,990 --> 00:42:09,546
Už mi neměli co říct, jak mě zastrašit.

777
00:42:09,944 --> 00:42:13,704
Pamatuji si, že jsem si, kdoví proč,
vzpomněl, jak lezu přes mrtvoly,...

778
00:42:14,430 --> 00:42:15,430
..., když...

779
00:42:16,063 --> 00:42:18,323
A řekl jsem:
„Vy víte, že mě nezastrašíte.“

780
00:42:19,094 --> 00:42:20,886
A pak najednou odešli.

781
00:42:23,264 --> 00:42:25,316
Řekl bych, že jsem na ně začal rvát.

782
00:42:26,396 --> 00:42:29,326
A právě tehdy jsem dostal strach.
Víte, když jsem na ně řval,...

783
00:42:29,684 --> 00:42:33,054
...tak to se mnou nic nedělalo. Ale
když jsem zůstal sám, bylo mi hrozně.

784
00:42:34,007 --> 00:42:35,769
Teď mě zabijí...

785
00:42:37,917 --> 00:42:40,050
...a hodí mě do odpadové šachty.

786
00:42:40,696 --> 00:42:43,448
- No co? Proč by ne?
- Samozřejmě.

787
00:42:43,655 --> 00:42:46,789
A najednou jsem přišel
ke dveřím. Otevřely se.

788
00:42:47,248 --> 00:42:49,315
Okamžitě jsem zamířil k výtahu.

789
00:42:49,550 --> 00:42:51,619
Stála tam pokojská s podnosem.

790
00:42:52,143 --> 00:42:54,714
„Kam jedete?“
„Jedu k Nikolaji Trofimoviči.“

791
00:42:55,550 --> 00:42:58,699
- A já na to: „Taky tam mám namířeno.“
- K Fedorenkovi, že?

792
00:42:59,405 --> 00:43:02,397
A pak jsem byl šokován.
Řekl mi: „Ženjo, ...

793
00:43:03,352 --> 00:43:05,135
...vím, že Albert Todd...

794
00:43:05,469 --> 00:43:09,143
...je váš blízký přítel
a kmotr vašeho syna. Dobře?

795
00:43:10,468 --> 00:43:11,468
Ženjo,...

796
00:43:12,656 --> 00:43:17,591
...ted' hned pojedete
mým diplomatickým vozem...

797
00:43:18,654 --> 00:43:20,900
...k němu domů. Ted' mu zavolejte.

798
00:43:21,490 --> 00:43:25,465
A řekněte mu vše, co jste řekl mně.“

799
00:43:26,394 --> 00:43:28,219
To je celé. Byl jsem v šoku.

800
00:43:28,503 --> 00:43:31,764
Navíc jsem si myslel,
že to budou držet v tajnosti.

801
00:43:31,851 --> 00:43:33,913
Ale ne, jak vidíte,
všechno to udělali takhle.

802
00:43:34,572 --> 00:43:39,000
Albert Todd byl nejlepším a nejvěrnějším
americkým přítelem Jevtušenka.

803
00:43:39,586 --> 00:43:42,178
Byl to profesor a slavista,
a zároveň,...

804
00:43:42,639 --> 00:43:46,909
...jak už to tak někdy bývá,
pracoval pro příslušné americké orgány.

805
00:43:48,281 --> 00:43:49,908
Přijel jsem k Toddovi.

806
00:43:50,185 --> 00:43:52,297
Ten celý zbledl.

807
00:43:52,852 --> 00:43:55,818
Pak někam zatelefonoval a něco takového.

808
00:43:56,184 --> 00:43:58,056
No a najednou jsem viděl,...

809
00:43:58,335 --> 00:44:01,309
...že přijelo další auto.
Vyšli z něj dva Američané.

810
00:44:01,667 --> 00:44:04,523
A od té chvíle mě tito dva muži hlídali.

811
00:44:05,769 --> 00:44:07,720
A jak dlouho to trvalo? 45 dní.

812
00:44:08,127 --> 00:44:09,527
Jezdili semnou všude.

813
00:44:09,958 --> 00:44:13,339
Všude. Dokonce, i když
jsem si někam vyšel s dívkou.

814
00:44:13,677 --> 00:44:17,558
Nejdříve šli dovnitř
a všechno tam zkontrolovali.

815
00:44:18,542 --> 00:44:21,484
Pak jsem se po 45 dnech vrátil...

816
00:44:22,381 --> 00:44:24,248
...a setkal se s Fedorenkem.

817
00:44:24,468 --> 00:44:25,881
Raut na mou počest.

818
00:44:26,454 --> 00:44:28,555
Bylo tam pět set lidí!

819
00:44:29,411 --> 00:44:30,411
A on říká:

820
00:44:31,135 --> 00:44:33,140
„Jevgeniji Alexandroviči,
všechno je v pořádku. ...

821
00:44:33,198 --> 00:44:35,188
Ti lidé už tu nejsou.

822
00:44:36,015 --> 00:44:37,220
Byla přijata opatření.

823
00:44:37,911 --> 00:44:39,489
I v Moskvě přijali opatření.“

824
00:44:39,760 --> 00:44:41,672
- Prostě námět...
- Je to jasné?

825
00:44:42,908 --> 00:44:45,496
- ...námět na detektivní román!
- No, a tak jsem to i napsal.

826
00:44:45,701 --> 00:44:47,445
Ale CIA to popřela.

827
00:44:48,120 --> 00:44:51,120
Řekla, že je to výmysl
básníka a tak dále.

828
00:44:51,557 --> 00:44:55,183
Z našeho pohledu se to vůbec neřešilo.

829
00:44:56,356 --> 00:44:58,878
Ale, víte, když to tady teď...

830
00:44:59,783 --> 00:45:01,583
...tak všechno vyprávím...

831
00:45:01,874 --> 00:45:02,874
Tak...

832
00:45:03,271 --> 00:45:05,671
Tak jsem se z toho vlastně dostal.

833
00:45:06,140 --> 00:45:07,966
- Byly to opletačky...
- Ano.

834
00:45:08,640 --> 00:45:10,116
- Neskutečné.
- Bylo to velké riziko.

835
00:45:10,535 --> 00:45:11,680
Bylo to velké riziko.

836
00:45:12,590 --> 00:45:14,289
REKLAMA

837
00:49:17,358 --> 00:49:19,894
SOLOMON VOLKOV
ROZHOVORY S JEVGENIJEM
JEVTUŠENKEM

838
00:49:20,388 --> 00:49:24,261
Ze všech Jevtušenkových žen,
a že jich bylo hodně, ...

839
00:49:24,639 --> 00:49:29,074
...se nejvíce o politiku zajímala
jeho druhá manželka, Galina Sokolová.

840
00:49:30,149 --> 00:49:33,964
A jak už to tak někdy bývá, Jevtušenko
ji přebral svému nejlepšímu příteli.

841
00:49:34,197 --> 00:49:36,997
Známému básníkovi Michailovi Lukoninovi.

842
00:49:46,196 --> 00:49:47,781
GALJA

843
00:49:49,293 --> 00:49:52,012
Vždycky se mi moc líbila.

844
00:49:52,346 --> 00:49:54,949
Ale nikdy jsem si nedovolil...

845
00:49:57,782 --> 00:50:00,841
...ani pomyslet na to, že
by se něco takové mohlo stát.

846
00:50:01,492 --> 00:50:05,505
Opravdu, nikdy. Nebyla to
nějaká tajná nevěra vůči Míšovi.

847
00:50:06,656 --> 00:50:08,488
Měl jsem ho moc rád...

848
00:50:08,803 --> 00:50:10,126
A jak jste zjistil, že...

849
00:50:10,943 --> 00:50:12,142
...Galju milujete?

850
00:50:12,404 --> 00:50:15,086
Měla poměr s jedním mužem.

851
00:50:16,884 --> 00:50:19,892
No. A Míša se to dozvěděl.

852
00:50:21,006 --> 00:50:22,591
A jednou ji...

853
00:50:23,027 --> 00:50:24,725
...v mé přítomnosti uhodil.

854
00:50:27,069 --> 00:50:28,445
A já si to uvědomil.

855
00:50:32,035 --> 00:50:33,147
No a...

856
00:50:33,680 --> 00:50:36,725
Já a její přítelkyně Maja...

857
00:50:38,200 --> 00:50:41,007
...Lugovskaja, se kterou
se přátelila, jsme ji...

858
00:50:42,032 --> 00:50:43,841
...odvezli do nemocnice.

859
00:50:44,766 --> 00:50:46,582
- To ji uhodil tak silně?
- Ano.

860
00:50:47,871 --> 00:50:48,871
Tak silně.

861
00:50:49,957 --> 00:50:52,272
Tenkrát dost pili. Pili vodku.

862
00:50:53,846 --> 00:50:57,112
Já ale ne. Já jsem
vlastně vodku nepil vůbec...

863
00:50:58,015 --> 00:50:59,948
Ano. A jak to bylo dál?

864
00:51:00,222 --> 00:51:03,519
A když se nám to s Bellou
už všechno rozpadalo, abych tak řekl,...

865
00:51:03,761 --> 00:51:07,241
...hroutilo se to
a ona to měla doma taky...

866
00:51:08,719 --> 00:51:12,386
Nikdy bych si...
A nedej Bože, vůbec se...

867
00:51:13,095 --> 00:51:14,328
...oženit se...

868
00:51:17,442 --> 00:51:20,624
...se ženou svého přítele.
Pochopitelně, že...

869
00:51:21,177 --> 00:51:24,516
...se v životě dějí neuvěřitelné věci
a nastanou různé situace, ale...

870
00:51:24,715 --> 00:51:27,781
...ale jim se prakticky
rozpadalo manželství.

871
00:51:29,903 --> 00:51:33,207
A jednou se tak nějak
stalo, že jsme skončili spolu.

872
00:51:34,661 --> 00:51:36,302
Úplně jednoduše. Tak nějak jsem...

873
00:51:36,588 --> 00:51:38,850
...kolem ní chodil... A bylo to.

874
00:51:39,376 --> 00:51:41,785
Takže jste vlastně oba...

875
00:51:43,797 --> 00:51:46,768
...prchali ze svých předchozích
manželství, která se rozpadala...

876
00:51:47,246 --> 00:51:49,196
- Ano.
- ...a dali se dohromady, že?

877
00:51:49,450 --> 00:51:51,648
Bylo to tak. Víte, Bella byla...

878
00:51:51,856 --> 00:51:53,268
nejlepší přítelkyní Galji.

879
00:51:53,514 --> 00:51:56,188
Hodně se přátelily
a Galja ji měla moc ráda.

880
00:51:56,559 --> 00:51:58,865
Říkal jste, že Bella
přišla na vaši svatbu...

881
00:51:59,364 --> 00:52:00,953
- ...s Galjou, že?
- Ano.

882
00:52:01,461 --> 00:52:03,199
- Ano. Přišla.
- Takže vlastně...

883
00:52:03,399 --> 00:52:05,478
...dala vašemu sňatku jakoby požehnání?

884
00:52:05,658 --> 00:52:07,221
Ano, přišla se zástěrou...

885
00:52:07,499 --> 00:52:10,214
A pak se u nás zastavoval
i Míša. Sice jen občas.

886
00:52:10,450 --> 00:52:12,115
Ale na tom nezáleží...

887
00:52:13,765 --> 00:52:17,495
A v čem se vaše druhé manželství
lišilo od toho prvního? Co nového...

888
00:52:18,197 --> 00:52:20,869
...vám vstoupilo do života
spolu s Galinou Sokolovou?

889
00:52:21,806 --> 00:52:24,115
V hodně věcech mi otevřela oči.

890
00:52:24,375 --> 00:52:26,402
Prožila život...

891
00:52:26,885 --> 00:52:28,981
...dívky pocházející...

892
00:52:29,590 --> 00:52:32,138
...z rodiny nepřátel lidu.

893
00:52:32,542 --> 00:52:33,995
Byla starší než já.

894
00:52:34,419 --> 00:52:36,932
A hodně mě toho naučila.

895
00:52:37,544 --> 00:52:41,107
Podle mě jsem se stal, obecně,
v mnoha ohledech jiným člověkem.

896
00:52:41,286 --> 00:52:42,639
Mnohem tvrdším.

897
00:52:42,964 --> 00:52:46,194
Bylo to klidné manželství nebo...

898
00:52:46,843 --> 00:52:51,181
...nebo jste se hádali?
A s kým jste se v manželství hádal víc?

899
00:52:51,532 --> 00:52:52,666
S Achmadulinovou?

900
00:52:53,286 --> 00:52:54,585
Nebo s Galinou Sokolovou?

901
00:52:54,878 --> 00:52:58,196
No, s Bellou to všechno
trvalo tak nějak krátce.

902
00:52:59,255 --> 00:53:01,499
S Galjou jsem žil sedmnáct let.

903
00:53:02,096 --> 00:53:03,681
Sedmnáct let.

904
00:53:04,673 --> 00:53:08,691
- A proč jste se nakonec...
- Proč? Protože...

905
00:53:09,848 --> 00:53:11,465
No, jak to říct.

906
00:53:12,841 --> 00:53:14,293
Pochopte...

907
00:53:14,896 --> 00:53:16,630
Já, vlastně, nevím. Já...

908
00:53:18,518 --> 00:53:21,253
Asi jsem byl nevybouřený. Vlastně nevím.

909
00:53:22,803 --> 00:53:24,428
Stručně řečeno...

910
00:53:25,045 --> 00:53:27,704
...jako manželka byla bezchybná.

911
00:53:27,973 --> 00:53:30,616
Úplně bezchybná. Já nevím...

912
00:53:33,624 --> 00:53:35,124
Nevím, co se semnou stalo.

913
00:53:35,288 --> 00:53:37,796
Zkrátka netuším.
Na jedné straně, jsem nikdy,...

914
00:53:37,924 --> 00:53:39,857
Hodně jsem ji miloval. Věřte.

915
00:53:40,257 --> 00:53:42,979
Velmi jsem ji miloval.
Jak se ale může něco...

916
00:53:43,493 --> 00:53:45,779
...něco tak neslučitelného
v muži odehrávat?

917
00:53:47,603 --> 00:53:50,032
No, říká se tomu nenasytnost...

918
00:53:52,721 --> 00:53:54,403
Nic víc...

919
00:53:55,018 --> 00:53:58,587
Nic se mi nikdy v životě
nelíbilo víc než ženy.

920
00:53:59,362 --> 00:54:00,573
A já...

921
00:54:02,557 --> 00:54:05,555
A já jsem nemohl odolat, abych tak řekl.

922
00:54:05,829 --> 00:54:08,753
A tak dále. A samozřejmě, že ji to...

923
00:54:09,646 --> 00:54:12,429
- Ranilo?
- Proboha, samozřejmě, že ranilo.

924
00:54:12,786 --> 00:54:15,231
Ale nedělal jsem to
schválně. Co už nadělám.

925
00:54:15,912 --> 00:54:17,399
Tak to bylo.

926
00:54:17,722 --> 00:54:19,356
A tehdy jsme...

- 927
00:54:20,847 --> 00:54:22,647
Tehdy jsme se začali hádat.
- 928
00:54:24,187 --> 00:54:27,397
Její hrdost jí nedovolila,
aby o tom mluvila,...
- 929
00:54:28,749 --> 00:54:33,081
- ...ale začala mi vyčítat básně.
- A už to je důvod k rozvodu!
- 930
00:54:34,078 --> 00:54:37,633
Ale nedělala to proto,
že by ty básně byly špatné.
- 931
00:54:37,760 --> 00:54:39,705
To ne. Ona to, zkrátka,...
- 932
00:54:39,941 --> 00:54:43,008
...všechno dělala kvůli
něčemu jinému, víte?
- 933
00:54:45,692 --> 00:54:47,777
Nějak jsem se zamotal. Čert ví...
- 934
00:54:47,984 --> 00:54:51,553
- To vy jste utekl od svých problémů?
- Utekl. A na Tahiti jsem...
- 935
00:54:51,704 --> 00:54:54,846
...od ní dostal telegram, že mám syna.
- 936
00:54:55,719 --> 00:54:57,099
Adoptovala si Pěťu.
- 937
00:54:58,363 --> 00:55:00,274
To náš rozvod zpomalilo.
- 938
00:55:01,443 --> 00:55:03,385
Já jsem do té doby dítě neměl.
- 939
00:55:03,646 --> 00:55:06,998
Vážil jsem si toho. Uvědomil jsem
si, že to pro ni bylo důležité,...
- 940
00:55:07,223 --> 00:55:10,263
...že i já jsem pro ni
důležitý a že to udělala pro mě.
- 941
00:55:11,850 --> 00:55:14,450
No, vrátil jsem se. Tak to bylo.
- 942
00:55:15,010 --> 00:55:17,412
Bohužel to ale nakonec nepomohlo.
- 943
00:55:17,764 --> 00:55:20,920
Sedmnáct let – to je obrovský kus života!
- 944
00:55:21,272 --> 00:55:23,538
- Ano.
- A pak to bylo s Galjou k nevydržení.
- 945
00:55:23,668 --> 00:55:26,484
Začala pít a jednoduše...
- 946
00:55:27,415 --> 00:55:30,460
S Bellou to bylo podobné.

947
00:55:30,754 --> 00:55:32,532
Scházely se spolu.

948
00:55:32,986 --> 00:55:34,611
Dvě Jevtušenkovy ženy.

949
00:55:34,934 --> 00:55:37,288
Ne, bylo to pro ně těžké. Přátelily se.

950
00:55:37,583 --> 00:55:41,874
A víte, bylo těžké se na to
dívat. Nevím. Prostě to...

951
00:55:42,128 --> 00:55:43,334
Byla to hrůza.

952
00:55:44,530 --> 00:55:46,062
Byla to hrůza.

953
00:55:46,372 --> 00:55:47,522
Máme...

954
00:55:48,197 --> 00:55:50,792
Máme společné problémy – Péťu.

955
00:55:51,943 --> 00:55:54,752
Galja adoptovala dítě...

956
00:55:55,100 --> 00:55:58,033
...se schizofrenií,
a to je nemoc, diagnóza.

957
00:55:58,220 --> 00:55:59,678
Dá se to léčit.

958
00:56:00,268 --> 00:56:03,162
Ale dědičnost hrála v jeho
případě opravdu velkou roli.

959
00:56:03,398 --> 00:56:06,136
Tak to se to zkrátka stalo.
Nic si neověřovala a...

960
00:56:06,817 --> 00:56:10,617
...a udělala to pro mě.
Tolik mu toho v životě obětovala.

961
00:56:13,715 --> 00:56:17,118
Neexistuje těžší role než být
manželkou známé osobnosti.

962
00:56:17,581 --> 00:56:19,880
Jen málo lidí tuto roli zvládne.

963
00:56:20,653 --> 00:56:24,282
Galja si brala k srdci všechny
Jevtušenkovy konflikty s mocí.

964
00:56:24,747 --> 00:56:27,904
Včetně jeho slavného
konfliktu s Chruščovem.

965
00:56:28,482 --> 00:56:32,260
Jevtušenko věděl, že v Chruščovovi
žilo několik různých osobností.

966
00:56:32,945 --> 00:56:34,211
Odvážný reformátor.

967
00:56:34,762 --> 00:56:35,762
Mazaný chlapík.

968
00:56:36,098 --> 00:56:39,731
A člověk vyrůstající ve stínu
Stalina, kterého se bál...

969
00:56:40,069 --> 00:56:43,654
...a kterého nenáviděl,
ale nevědomky ho kopíroval.

970
00:56:44,392 --> 00:56:46,948
Všechny tyto vlastnosti vůdce
v něm Jevtušenko spatřil,...

971
00:56:47,028 --> 00:56:48,768
...když se do sebe
na veřejnosti pustili.

972
00:56:48,906 --> 00:56:52,538
Byla to legendární a neurvalá scéna...

973
00:56:52,721 --> 00:56:55,070
...z dějin kultury 60. let.

974
00:56:56,068 --> 00:56:58,741
Na setkání s tvůrčí
elitou Chruščov řval na...

975
00:56:58,892 --> 00:57:02,834
...zaražené spisovatele a básníky
– Aksjonova, Vozněsenského...

976
00:57:03,110 --> 00:57:05,398
Schytlal to i sochař Ernst Něizvěstnyj.

977
00:57:05,620 --> 00:57:08,715
„Pryč ze země! Křiváky napraví až smrt!“

978
00:57:09,101 --> 00:57:10,663
Všichni byli zděšeni.

979
00:57:11,116 --> 00:57:15,409
A najednou Jevtušenko, aniž
by to sám čekal, hlasitě namítl:

980
00:57:15,798 --> 00:57:19,565
„Nikito Sergejeviči, pominuly časy,
kdy smrt napravovala lidi.“

981
00:57:19,756 --> 00:57:21,835
Byl to opravdu odvážný krok.

982
00:57:22,160 --> 00:57:24,063
Jevtušenko hodně riskoval.

983
00:57:24,587 --> 00:57:27,169
Vždyť Chruščov se doslova třásl vzteky.

984
00:57:27,315 --> 00:57:30,008
Ať už doopravdy nebo to jen předstíral.

985
00:57:30,513 --> 00:57:33,394
Tehdy měl Chruščov obrovskou moc...

986
00:57:33,710 --> 00:57:36,330
...a mohl kohokoliv připravit o krk.

987
00:57:39,203 --> 00:57:42,056
Když tehdy křičel,...

988
00:57:42,265 --> 00:57:44,826
...všichni vzpomínají na to,...

989
00:57:45,607 --> 00:57:47,620
...jak hrozný okamžik to byl.

990
00:57:48,168 --> 00:57:51,771
Všichni se báli, že se vrací rok 1937.

991
00:57:52,255 --> 00:57:53,975
Erenburg seděl...

992
00:57:54,309 --> 00:57:57,752
... a jen se třásl,
div nepadl ze židle...

993
00:57:59,755 --> 00:58:01,501
...strachy a ponížením.

994
00:58:02,158 --> 00:58:04,253
A podle mě všichni...

995
00:58:05,064 --> 00:58:08,360
- ...čekali, že za nimi přijdou.
- Bylo to nepříjemné.

996
00:58:08,473 --> 00:58:11,034
Ne. Bylo to odporné.
Ale strach to nebyl.

997
00:58:11,423 --> 00:58:14,407
- Nebyl.
- Vozněsenskij podle mě říkal, že...

998
00:58:14,907 --> 00:58:17,844
- ...že měl obrovský strach.
- Ano, on se bál.

999
00:58:19,460 --> 00:58:22,970
On ano. Ale on nebyl ten,
co pohrozil Chruščovovi pěstí.

1000
00:58:23,101 --> 00:58:26,248
- Udělal jsem to za něj já.
- (smích) To je pravda.

1001
00:58:27,380 --> 00:58:29,780
A co bylo pak? Co na to Chruščov?

1002
00:58:30,622 --> 00:58:31,631
Potom...

1003
00:58:33,302 --> 00:58:35,530
...potom mi zazvonil telefon.

1004
00:58:39,006 --> 00:58:40,720
Volal Nikita Sergejevič.

1005
00:58:41,724 --> 00:58:43,030
„Proč jsi mě tam...

1006
00:58:45,132 --> 00:58:46,697
„Proč jsi mě tam urazil?“

1007
00:58:49,358 --> 00:58:51,808
A já mu říkám: „Copak jsem
vás urazil, Nikito Sergejeviči?“

1008
00:58:51,991 --> 00:58:53,062
A on na to:

1009
00:58:56,002 --> 00:58:57,002
„Víš co?...

1010
00:58:57,548 --> 00:58:59,770
Můžeš na Nový rok přijít do Kremu?

1011
00:59:04,189 --> 00:59:05,953
Pak se za tebou stavím.

1012
00:59:08,576 --> 00:59:10,043
Aby to všichni viděli.

1013
00:59:10,642 --> 00:59:11,877
Jinak nás zničí.

1014
00:59:12,616 --> 00:59:14,749
A zbudou po tobě jen knoflíky.“

1015
00:59:15,132 --> 00:59:17,290
Tak se o mě, prosím, postaral.

1016
00:59:19,115 --> 00:59:20,543
Já jsem vážně přišel.

1017
00:59:20,702 --> 00:59:24,416
A on se za mnou pak
zastavil. Doprovodil mě.

1018
00:59:25,269 --> 00:59:26,957
Takový to byl člověk.

1019
00:59:29,436 --> 00:59:33,410
A pak si nakonec velmi
vážil toho, když jsem...

1020
00:59:33,758 --> 00:59:34,758
...mu přijel...

1021
00:59:35,478 --> 00:59:36,508
...popřát...

1022
00:59:37,505 --> 00:59:40,619
- ...k narozeninám. Když...
- Až když ho poslali do důchodu?

1023
00:59:41,234 --> 00:59:43,398
Ano. Velmi ho dojalo, že jsem přijel.

1024
00:59:44,049 --> 00:59:48,018
Řekl mi: „Abych nezapomněl,
chci vám říci, že jsem velmi rád...”

1025
00:59:48,629 --> 00:59:51,295
Chtěl bych se velmi omluvit...

1026
00:59:52,593 --> 00:59:55,979
...všem spisovatelům a umělcům,...

1027
00:59:56,141 --> 00:59:59,106
...ke kterým jsem se choval hrubě.

1028
00:59:59,572 --> 01:00:00,903
Myslíte si,...

1029
01:00:02,653 --> 01:00:05,887
...že jsem opravdu tak hloupý,
že jsem nechápal vaši logiku?

1030
01:00:06,312 --> 01:00:07,739
Samozřejmě, že jsem ji chápal.

1031
01:00:08,271 --> 01:00:13,239
Ale vy jistě nechápete, že
jsem byl ze všech stran obklíčen.

1032
01:00:13,508 --> 01:00:16,285
A celou dobu mi říkali, že...

1033
01:00:16,484 --> 01:00:20,234
...rozhoupávám státní loď, že
v žádném případě nemůžu pomáhat,...

1034
01:00:20,901 --> 01:00:25,490
...ale musím být naopak přísný.
A tak dále... A já jsem chtěl...

1035
01:00:26,075 --> 01:00:28,628
...bouchnout pěstí, ale...

1036
01:00:29,335 --> 01:00:30,335
Ale!

1037
01:00:30,843 --> 01:00:35,174
Copak se aspoň někomu něco stalo? "

1038
01:00:35,373 --> 01:00:37,238
A já na to: „Ne, nestalo.“

1039
01:00:38,053 --> 01:00:40,842
A když byl v důchodu,
skoro nikdo za ním nejezdil.

1040
01:00:40,993 --> 01:00:43,795
Víte to nebo ne? Byl úplně sám.

1041
01:00:45,085 --> 01:00:46,151
Všichni se báli.

1042
01:00:47,262 --> 01:00:48,262
Měli strach.

1043
01:00:49,470 --> 01:00:50,915
A když ho pohřbívali...

1044
01:00:52,102 --> 01:00:53,302
Když měl pohřeb...

1045
01:00:53,603 --> 01:00:55,003
Víte, co mě šokovalo?

1046
01:00:55,768 --> 01:00:59,155
Že lidé jen stáli
a báli se tam dokonce jít.

1047
01:01:01,494 --> 01:01:03,262
Jít tam, k rakvi.

1048
01:01:04,258 --> 01:01:08,079
- A kde byla rakev vystavena?
- Poblíž nemocnice.

1049
01:01:09,315 --> 01:01:11,067
Kuncevskaja nemocnice, že?

1050
01:01:12,721 --> 01:01:16,284
Ano. Nikdy nezapomenu
na to, co se semnou dělo.

1051
01:01:17,188 --> 01:01:19,894
Jel jsem na hřbitov a pak...

1052
01:01:20,542 --> 01:01:22,195
...pak se mi udělalo špatně.

1053
01:01:22,400 --> 01:01:23,728
Nedojel jsem tam.

1054
01:01:25,940 --> 01:01:27,803
Bylo to zkrátka...

1055
01:01:28,081 --> 01:01:32,216
Víte, to kvůli tomu davu,
který se tam bál jít.

1056
01:01:32,846 --> 01:01:33,980
K tělu Chruščova?

1057
01:01:34,799 --> 01:01:35,987
Kvůli tomu všemu.

1058
01:01:37,098 --> 01:01:41,636
Nikdo tam nebyl. Žádní spisovatelé.
Vůbec nikdo. Nebyla tam ani noha.

1059
01:01:42,223 --> 01:01:44,262
Byl tam nějaký zvláštní...

1060
01:01:45,820 --> 01:01:48,438
Přinesli jen věnec od Mikojana.

1061
01:01:53,425 --> 01:01:54,425
No, ano.

1062
01:01:56,326 --> 01:01:58,118
Byla to těžká chvíle.

1063
01:01:58,459 --> 01:02:00,785
Velmi těžká. To víte,
loučení se s epochou.

1064
01:02:01,157 --> 01:02:02,413
A pak se to stalo.

1065
01:02:03,175 --> 01:02:06,627
Když jsem tam nedojel,
zastavil jsem auto,...

1066
01:02:07,286 --> 01:02:11,243
...vystoupil z něj a přitiskl se k němu.
Zvracel jsem, div jsem nevy pustil duši.

1067
01:02:12,347 --> 01:02:14,201
<i>(Úryvek z poemy Fuku!)</i>
Ještě kapku času:

1068
01:02:14,292 --> 01:02:16,100
Jednou jsem plakal u silnice,...

1069
01:02:17,789 --> 01:02:21,846
...slzama jsem smáčel rosu,...

1070
01:02:22,706 --> 01:02:26,314
...kebuli jsem tisknul
k červenému znaku,...

1071
01:02:27,023 --> 01:02:29,846
...který jsem tam někde tušil,...

1072
01:02:30,803 --> 01:02:34,207
...z jejich věčných banketů...

1073
01:02:34,930 --> 01:02:37,937
...začala mi téct krev z nosu,...

1074
01:02:38,530 --> 01:02:40,901
...zvracel jsem,...

1075
01:02:41,723 --> 01:02:43,353
...div jsem nevy pustil duši.

1076
01:02:43,715 --> 01:02:44,964
Ještě kapku času:

1077
01:02:46,053 --> 01:02:49,423
Básníka dneska už spatříš zřídka,...

1078
01:02:49,947 --> 01:02:52,399
...nepoznáš ho podle
očí ani podle vlasů.

1079
01:02:53,568 --> 01:02:55,399
Před básníkem skoro každý...

1080
01:02:55,744 --> 01:02:58,383
...na planetě Zemi...

1081
01:02:59,511 --> 01:03:00,691
...prchá v děsu.

1082
01:03:02,804 --> 01:03:05,604
Ale já své poselství potomkům...

1083
01:03:09,077 --> 01:03:10,345
...přesto nesu...

1084
01:03:13,632 --> 01:03:15,499
... – srdce skoro na dlani.

1085
01:03:18,179 --> 01:03:19,473
Skoro na jazyku.

1086
01:03:20,653 --> 01:03:22,472
Ještě kapku času!

- 1087
01:03:24,797 --> 01:03:27,264
A tak jsem se loučil s touto epochou.
- 1088
01:03:28,461 --> 01:03:29,971
Kebuli jsem tisknul...
- 1089
01:03:30,556 --> 01:03:31,956
...k červenému znaku.
- 1090
01:03:33,382 --> 01:03:35,910
A zvracel jsem, div jsem nevy pustil duši.
- 1091
01:03:38,201 --> 01:03:39,719
Ale byla to moje epocha.
- 1092
01:03:41,735 --> 01:03:42,735
Co nadělám.
- 1093
01:03:43,496 --> 01:03:44,629
Jinou jsem neměl.
- 1094
01:03:51,464 --> 01:03:52,790
Takže tak, Solomone.
- 1095
01:03:54,906 --> 01:03:56,713
Nějak jsem se rozplakal...
- 1096
01:03:57,900 --> 01:04:00,324
Když jsem si na to všechno vzpomněl,...
- 1097
01:04:03,918 --> 01:04:05,410
...dojalo mě to.
- 1098
01:04:12,566 --> 01:04:15,866
Jevgenij Jevtušenko, Solomon Volkov.
- 1099
01:04:22,958 --> 01:04:26,258
Scenárista a režisér: Anna Nelsonová
- 1100
01:04:27,821 --> 01:04:31,121
Režisér střihu: Natalja Radionová
- 1101
01:04:33,054 --> 01:04:36,788
Kameramani a režiséři:
Boris Leonov, Vladimir Golovnja
- 1102
01:04:38,797 --> 01:04:42,097
Výtvarník: Alexandr Gutkin
- 1103
01:04:45,028 --> 01:04:48,328
Hudební editor: Boris Lupičov
- 1104
01:04:49,885 --> 01:04:53,645
Kameramani: Sergej Muchin,
Gennadij Konstantinov, Pavel Volkonskij
- 1105
01:04:56,695 --> 01:05:00,166
Design: Ilja Ostrikov, Alexandr Kosygin
- 1106
01:05:01,923 --> 01:05:05,223
Editor: Alesja Trafimovičová
- 1107
01:05:07,524 --> 01:05:10,806
Koordinátor: Marija Jemeljanovová

1108
01:05:12,800 --> 01:05:16,114
Asistent kameramana: Michail Vasiljev

1109
01:05:18,521 --> 01:05:21,884
Střih: Dmitrij Byšov, Sergej Klišin

1110
01:05:23,841 --> 01:05:27,592
Technická podpora:
Sergej Matějenkov, Alexandr Kučmenko

1111
01:05:29,353 --> 01:05:32,618
Producent: Kirill Klejmjonov

1112
01:05:34,773 --> 01:05:38,769
Následuje poděkování všem, kteří
se na tvorbě daného filmu podíleli.

1113
01:05:48,599 --> 01:05:52,158
Ve filmu byla použita hudba:
S. Rachmaninova, M. Tariverdieva,

1114
01:05:52,246 --> 01:05:55,306
M. Nymana, E. Elgara,
A. Schnittkeho, A. Olafura,

1115
01:05:55,428 --> 01:05:57,594
A. Piazzolly, E. Krylatova.

BIBLIOGRAFIE

- BARTOLL, Eduard. Parameters for the classification of subtitles. In: ORERO, Pilar (ed.), *Topics in Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2004. s. 53-60.
- DÍAZ-CINTAS, Jorge a Aline REMAEL. *Audiovisual translation: subtitling*. Kinderhook, NY: St. Jerome Pub., 2007. Translation practices explained. ISBN 1-900650-95-9.
- DÍAZ-CINTAS, Jorge, 2008. *Audiovisual translation comes of age*. In: Chiaro, Delia. *Between Text and Image: Updating Research in Screen Translation*. Philadelphia: John Benjamins Pub. Co., s. 1-9. ISBN 978-90-272-1687-8.
- DÍAZ-CINTAS, Jorge. Subtitling. In: Gambier, Y. – Doorslaer L., *Handbook of translation studies*. Philadelphia: John Benjamins Pub, 2010, s. 344-349.
- FIŠER, Zbyněk. *Překlad jako kreativní proces: teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Brno: Host, 2009. Studium (Host). ISBN 978-80-7294-343-2.
- ESPASA, Eva. Myths about documentary translation. In: ORERO, Pilar (ed.), *Topics in Audiovisual Translation*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co., 2004. s. 183-197.
- GAUTHIER, Guy. *Dokumentární film, jiná kinematografie*. Praha: Akademie múzických umění, 2004, 262 s. ISBN 80-7331-023-6.
- GONZÁLEZ, L .P. Audiovisual translation. In: Baker, M.; Saldanha, G.: *Routledge Encyclopedia of Translation Studies – 2nd ed.*, Routledge, Abingdon 2009, 674 s. ISBN 978-0-203-02911-4
- HUŤKOVÁ, Anita. *Vybrané kapitoly z teórie prekladu literárno-umeleckých textov: učebné texty*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2003, 108 s.
- JEVTUŠENKO, Jevgenij. Fuku! Praha: Lidové nakladatelství, 1988, 108 s.
- KAUTSKÝ, Oldřich. *Dabing, ano i ne*. Praha: Český filmový ústav, 1970, 85 s.
- KNITTLOVÁ, Dagmar, Bronislava GRYGOVÁ a Jitka ZEHNALOVÁ. *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, 2010. ISBN 978-80-244-2428-6.

- KUFNEROVÁ, Zlata. *Čtení o překládání*. Jinočany: H & H, 2009. ISBN 978-80-7319-088-0.
- KUFNEROVÁ, Zlata. *Překládání a čeština*. Jinočany: H & H, 1994, 260 s. Linguistica. ISBN 80-85787-14-8.
- LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Československý spisovatel, 1963, 396 s. ISBN 80-237-3539-X.
- LUYKEN, Georg-Michael a kol. *Overcoming Language Barriers in Television: Dubbing and Subtitling for the European Audience*. Düsseldorf: European Institute for the Media, 1991, 214 s.
- MATAMALA, Anna. Main Challenges in the Translation of Documentaries. In DÍAZ Cintas, Jorge (ed.). *New Trends in Audiovisual Translation*. Bristol: Multilingual Matters, 2009. s. 109-120.
- POŠTA, Miroslav. *Titulkujeme profesionálně*. 2., opr. a dopl. vyd. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 978-80-87561-16-4.
- VÍTKOVSKÝ, Karel. *Filmové technické minimum*. 3., přepracované vydání. Praha: Československý filmový ústav, 1982. 256 s.
- VYCHODILOVÁ, Zdeňka. *Введение в теорию перевода для русистов*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2013, 83 s. ISBN 978-80-244-3417-9.
- ŽVÁČEK, Dušan. *Kapitoly z teorie překladu I: (Odborný překlad)*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995, 51 s. ISBN 80-7067-489-X.
- БАРХУДАРОВ, Л. С. *Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода*. Москва: Издательство «Международные отношения», 1975, 240 s.
- ВОЛКОВ, Соломон. *Диалоги с Евгением Евтушенко, при участии Анны Нельсон*. Москва: ООО «Издательство АСТ», 2018, 530 s. ISBN 978-5-17-107768-6.
- СКАТОВ, Н. Н. *Русская литература XX века. Прозаики, поэты, драматурги: Библиографический словарь: в 3 т. / под ред. Н. Н. Скатова*. Москва: ОЛМА-ПРЕСС Инвест, 2005. Т. 1. (А–Ж) – 733 s. ISBN 5-94848-245-6

ФЕДОРОВ, А. В. *Основы общей теории перевода*. Санкт-Петербург: Филология ТРИ, 2002, 348 s.

Internetové zdroje

AVIDREADERS. [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <https://avidreaders.ru/book/dialogi-s-evgeniem-evtushenko.html>

BARTRINA, Francesca. *The challenge of research in audiovisual translation* [online]. In: Orero, Pilar. *Topics in Audiovisual Translation*. Philadelphia: John Benjamins Pub. Co., 2004, s. 157-165. ISBN 9789027216625. Dostupné z: http://npu.edu.ua/e-book/book/djvu/A/iif_kgpm_Orero%20P..pdf

DIWIS. Женский онлайн-журнал о красоте, шоу-бизнесе, моде и здоровье. [online]. [cit. 2019-05-16]. Dostupné z: <https://diwis.ru/evgenij-evtushenko-biografiya/>

KARAMITROGLOU, Fotiosa. *A Proposed Set of Subtitling Standards in Europe* [online]. In: *Translation Journal*, 1997. [cit. 2019-03-10]. Dostupné z: http://www.sub2learn.ie/downloads/karamitroglou_fotiosa_proposed_set_of_subtitling_standards_in_europe.pdf

KP.RU. Комсомольская правда – онлайн портал. [online]. [cit. 2019-05-16]. Dostupné z: <https://www.kp.ru/daily/26664/3685862/>

LITERARKY. Literární noviny. [online]. [cit. 2019-05-19]. Dostupné z: <http://literarky.cz/literatura/poezie/23954-jevtuenko-basnik-kteremu-vichni-dobe-rozumli>

READLY. [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <http://readly.ru/author/20195/>)

RUNYweb.com. *Solomon Volkov*. [online]. 2010 [cit. 2019-03-18]. Dostupné z: http://www.runyweb.com/era/persons/solomon_volkov.html

SENIORTIP. Internetový magazín nejen pro seniory. [online]. [cit. 2019-04-14]. Dostupné z: http://seniortip.cz/?module=article&id_article=2625

STUDBOOKS.NET: Студенческая библиотека онлайн. *Классификация субтитров*. [online]. ©2013-2019 [cit. 2019-04-12]. Dostupné z:

https://studbooks.net/2098161/literatura/klassifikatsiya_subtitrov

SURMANOVÁ, Kateřina. *Po stopách dokumentárního filmu*. Filmový časopis 25fps. [online], 25. května 2007. [cit. 2019-02-08]. Dostupné z: <http://25fps.cz/2007/po-stopach-dokumentarniho-filmu/>

THE NEW TIMES. [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <https://newtimes.ru/articles/detail/73994/>

ZABALBEASCOA, Patrick. *The Nature of the Audiovisual Text and its Parameters* [online]. In: Díaz-Cintas, Jorge. *The Didactics of Audiovisual Translation*. Philadelphia: John Benjamins Pub. Co., 2008, s. 21-37. ISBN 9789027216861 [cit. 2019-01-24]. Dostupné z: https://www.academia.edu/7108170/The_Nature_of_the_Audiovisual_Text_and_its_Parameters

АКУЛИНА, А. В. *Аудиовизуальный перевод как отдельный вид перевода* [online]. Нижний Новгород: Нижегородский государственный лингвистический университет им. Н.А. Добролюбова, 2017. [cit. 2019-01-24]. Dostupné z: <http://scipress.ru/philology/articles/audiovizualnyj-perevod-kak-otdelnyj-vid-perevoda.html>

АЛЕКСАНДРОВА, А.А.; КРАПИВКИНА, О.А. *К вопросу о разновидностях аудиовизуального перевода* [online]. Иркутск: Иркутский государственный технический университет, 2014, 3 с. [cit. 2019-01-24]. Dostupné z: <http://mvestnik.istu.irk.ru/journals/2014/03/articles/15?view=0>

В МИРЕ МУЗЫКИ – о музыке, авторах и исполнителях. [online]. [cit. 2019-05-16]. Dostupné z: <https://vmiremusiki.ru/evgenij-evtushenko.html>

ЕВТУШЕНКО – Сайт о Е. А. Евтушенко. [online]. [cit. 2019-05-16]. Dostupné z: <http://www.evtushenko.net/bio.html>

ИЗДАТЕЛЬСКАЯ ГРУППА АСТ. [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <https://ast.ru/book/dialogi-s-evgeniem-evtushenko-835740/>

КОЗУЛЯЕВ, А. В. *Обучение динамически эквивалентному переводу аудиовизуальных произведений: Опыт разработки и освоения инновационных методик в рамках школы аудиовизуального перевода.* [online]. Москва: Школа аудиовизуального перевода ООО «РуФилмс», 2015, 22 s. [cit. 2019-01-24]. Dostupné z:

<https://cyberleninka.ru/article/v/obuchenie-dinamicheski-ekvivalentnomu-perevodu-audiovizualnyh-proizvedeniy-opyt-razrabotki-i-osvoeniya-innovatsionnyh-metodik-v>

КОСТРОВ, К. Е. *АУДИОВИЗУАЛЬНЫЙ ПЕРЕВОД: ПРОБЛЕМЫ КАЧЕСТВА* [online]. In: Вестник ВолГУ. Серия 9. Вып. 13, Волгоградский государственный университет, 2015, 142-146 s. [cit. 2019-01-24].

Dostupné z: <https://yrv.jvolsu.com/attachments/article/366/Kostrov.pdf>

ОБРАЗОВАКА – Твой помощник при подготовке д/з. [online]. [cit. 2019-05-16].

Dostupné z: <https://obrazovaka.ru/evtushenko-evgeniy.html>

ОТЗОВИК – сайт отзывов. [online]. [cit. 2019-06-16]. Dostupné z:

http://otzovik.com/review_592486.html

ПЕРВЫЙ КАНАЛЬ. Соломон Волков. Диалоги с Евгением Евтушенко. Фильм первый. Документальный фильм. [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z:

<https://www.1tv.ru/doc/pro-zhizn-zamechatelnyh-lyudey/solomon-volkov-dialogi-s-evgeniem-evtushenko-film-1-y>

ПЕРВЫЙ КАНАЛЬ. Соломон Волков. Диалоги с Евгением Евтушенко. Фильм второй. Документальный фильм. [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z:

<https://www.1tv.ru/doc/pro-zhizn-zamechatelnyh-lyudey/solomon-volkov-dialogi-s-evgeniem-evtushenko-film-2-y>

ПЕРВЫЙ КАНАЛЬ. Соломон Волков. Диалоги с Евгением Евтушенко. Фильм третий. Документальный фильм. [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z:

<https://www.1tv.ru/doc/pro-zhizn-zamechatelnyh-lyudey/solomon-volkov-dialogi-s-evgeniem-evtushenko-film-3-y>

ТЭФИ – ИНДУСТРИАЛЬНАЯ ТЕЛЕВИЗИОННАЯ ПРЕМИЯ. [online]. [cit. 2019-03-24].

Dostupné z: <https://tefitv.ru/about/>

ЭЛЕКТРОННЫЙ АРХИВ ЛЮДЕЙ. [online]. [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <http://people-archive.ru/character/solomon-moiseevich-volkov>

24СМИ. Медийный новостной портал. [online]. [cit. 2019-05-16]. Dostupné z: <https://24smi.org/celebrity/930-evgenii-evtushenko.html>

Diplomové práce

SHCHAVRUK, M. *Komentovaný překlad titulků k dokumentárnímu filmu „Pokolenije NOI“ z cyklu „Professija reporter“* (Magisterská diplomová práce) [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012, 108 s. [cit. 2019-01-24].

Dostupné z: https://is.muni.cz/th/rqhqi/DP_text_shchavruk.pdf

КОРОЛЬКОВА, А. Е. *Специфика перевода документальных фильмов* (Курсовая работа) [online]. Курск: Курский государственный университет, 2014. [cit. 2019-02-08]. Dostupné z: https://knowledge.allbest.ru/languages/3c0a65635b3bc79b4c43b89421306d37_0.html

Internetové slovníky a jiné příručky

ABZ.cz: Slovník cizích slov – on-line hledání. *Audiovizuální*. [online]. ©2005-2017 [cit. 2019-02-08]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/audiovizualni>

CITACE.COM, s.r.o. *Citace.com*. [online]. Dostupné z: <https://www.citace.com/>

LINGEA SLOVNÍKY. *Slovníky.lingea.cz* [online]. Dostupné z: <http://slovníky.lingea.cz>

ПРЕКЛАДАЧ GOOGLE. *Translate.google.cz* [online]. Dostupné z: <https://translate.google.cz/>

SEZNAM SLOVNÍK. *Slovník.seznam.cz* [online]. Dostupné z: <http://slovník.seznam.cz>

SMARTCAT. *Smartcat.ai* [online]. Dostupné z: <https://www.smartcat.ai/>

YANDEX.TRANSLATE. *Translate.yandex.com* [online]. Dostupné z: <https://translate.yandex.com/>

ВИКИСЛОВАРЬ. *Ru.wiktionary.org* [online]. Dostupné z: <http://ru.wiktionary.org/wiki>

ГРАММАТИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ РУССКОГО ЯЗЫКА. *Udarenieru.ru* [online]. Dostupné z: <http://udarenieru.ru/>

ОБЩИЙ ТОЛКОВЫЙ СЛОВАРЬ РУССКОГО ЯЗЫКА. *Tolkslovar.ru* [online]. Dostupné z: <http://tolkslovar.ru/>

ПОИСКСЛОВ. *Poisksllov.ru* [online]. Dostupné z: <http://poisksllov.ru/>

СЛОВАРИ ОНЛАЙН. *Slovonline.ru* [online]. Dostupné z: <http://slovonline.ru/>

СЛОВАРЬ РУССКОЯЗЫЧНЫХ СЛОВ. *Dictinary.ru* [online]. Dostupné z: <http://dictinary.ru/>

СЛОВАРИ РУССКОГО ЯЗЫКА. *How-to-all.com* [online]. Dostupné z: <https://how-to-all.com/>

ЭТИМОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ РУССКОГО ЯЗЫКА МАКСА ФАСМЕРА. *Classes.ru* [online]. Dostupné z: <http://classes.ru/>